

ISSN 0946-4573

Ware

Pêseroka Zon u Kulturê Ma: Dimili-Kirmanc-Zaza
Dimili-Kirmanc-Zaza Dili ve Kùltürü Dergisi
Zeitschrift der Dimili-Kirmanc-Zaza-Sprache und Kultur

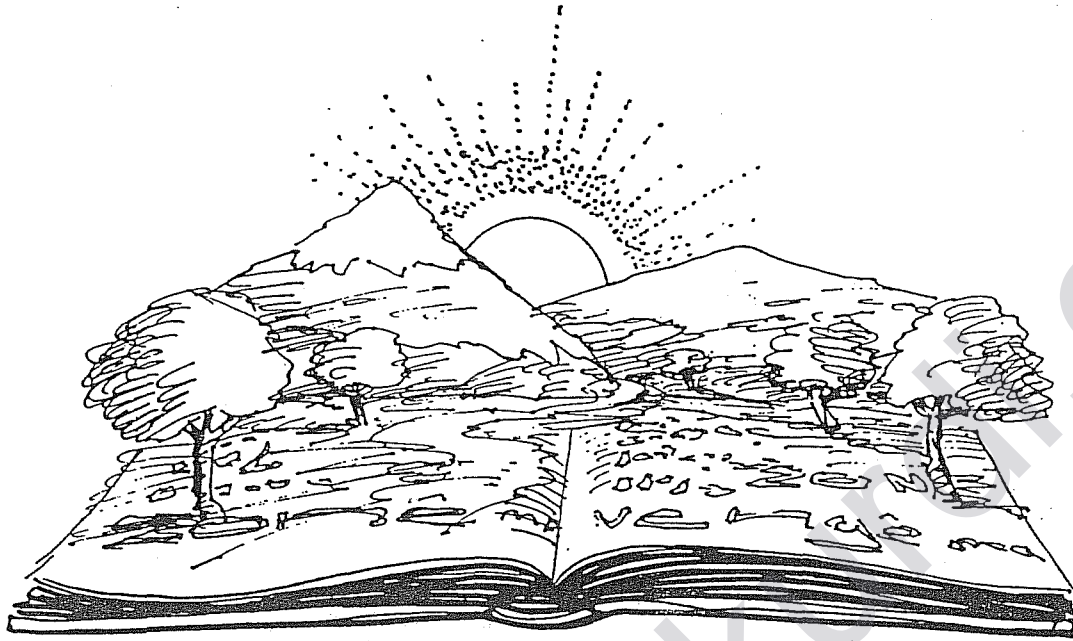

Amor 8

Gulane 1995

Ware

Pêseroka Zon u Kulturê Ma: Dimili-Kirmanc-Zaza
Dimili-Kirmanc-Zaza Dili ve Kùltürü Dergisi
Zeitschrift der Dimili-Kirmanc-Zazä-Sprache und Kultur

Cematê Ağmey * Yayın Kurulu * Freie MitarbeiterInnen

Alican, Daimi, Gagan Çar, H. Akbaba, H. Mergarji, H. Tornécengi, Hesên Uşên, Hesênê Pirdê-
suri, Heyder, Kemê Xece, M. Areyiz, M. Çapan, M. Doğan, Metê Xece, Musa, Mistefae Mızari,
Perê Sodiri, Piruşene Tikmi, Şervan, Uşên Laşêr, Usxan, X. Çelker

Adresa nustene * Yazışma adresi * Kontaktadresse

Ware

Postfach 1369
D-72258 Baiersbronn

Hasabê Panqe * Banka Hesabı * Bankverbindung

H. Dursan

Konto Nr.: 608141

BLZ.: 545 500 10

Stadtsparkasse Ludwigshafen

© Ware

- * Autoren, Übersetzer und alle Mitarbeiter erhalten kein Honorar.
- * Namentlich gekennzeichnete Beiträge geben nicht unbedingt die Meinung der Redaktion wieder.
- * Die Redaktion behält sich vor, zugesandte Beiträge zu kürzen, zu verschieben bzw. auch nicht abzdrukken.
- * Alle Artikel dürfen mit Genehmigung der Redaktion und Einsendung eines Belegexemplars nachgedruckt werden.

ISSN 0946-4573

Amor 8 * Gulane 1995

Teyestey * İçindekiler * Inhalt**Pelge*Sayfa*Seite**

Mektvê Wendoğu * Okuyucu Mektupları * Leserbrife	4
Dimilki-Kirmancki-Zazaki	
Ware ra	6
Hata Ewro Elifba Zazaki (Dimilki, Kirmancki)	7
Tornê Sey Rizay Qesey Keno	10
Hirê Gay ve Vergira	19
Yitiqatê Kirmanciye de Kêrtê Dewres Eylasi	20
Dı Khewray	22
Dêsimi ho vira meke	23
Qese Serestene	23
Yara mı	24
Wazen Ma Asimile Biker	32
Kes Çino	34
Ma Fetilnay	34
Zu Raa Derge	35
Sey Uşê	35
Nê Lawo	35
Qesa Heqe	36
Tayê Kuratey	36
Qılançika Şiae	37
Zu Milet ke Vindi Nêbo, Eve Zonê XO Vindi Nêbeno	
Musa Areyizde Jü Roportaj	38
Serdaro Bom	44
Sanika Biraê Baqılı uBiraê Bomi	45
Qeseykerdena Sewa Zagonê Dêsimi	46
Şewa Zagonê Dêsimi sero hewnayişê	48
Şewa Zagonê Dêsimi'rê	48
Hewnê Mı	51
Budelaê Gırşı	51
Sanika Ali Khodiki u koê Şiay	52
Nosyonalyzmo Korr Barbarênya	56
Dêsim	57
Ilanê Sewa Zagonê Dêsimi, orginal u vetişê „Özgür Ülke“ra	58
Türkçe	
Ware' den	59
Dersim'i Tanımak	60
Sürekli Kanayan Bir Yara: Dersim	63
Hollanda „Dersim Vakfı“ bildirisi	67
Deutsch	
Von Ware	68
Überlegungen über den Zusammenhang zwischen der Gründung des kurdischen Parlamentes und der Dimili (Zaza-Kirmanci)-Problematik der schaffirte, was nützt es, fremd sein, keine garanti	69
Besonderheiten der sasa-alevitischen Religion	70
Andere Aspekte der Menschenrechtsverletzungen	71
„Veyvê Kitavu“ Zaza-Bücherfest 1995	72
Steinwassertraum	73
Grosse Narren	74
Liebe Şengül	74
Dersa Zonê Ma / Zazaki für Anfänger VII	77
	79
Bira Mikail	7
Heqiê Mergarji	10
Heyder	19
Munzir Comerd	20
Mehmet Doğan	22
Baki	23
Daimi Cengiz	23
Memê Koêkorta	24
Koyo Berz	32
Xeyri	34
C. Royvan	34
Server Kalan	35
Server Kalan	35
Hesenê Dılavı	35
Server Kalan	36
Server Kalan	36
Azedeylam	37
Hesen Uşên	38
Usxan	44
Mursa Astore	45
Zilfi Selcan	46
Lejwan Büyükkaya	48
Lejwan Büyükkaya	48
Heqiê Mergarji	51
Heqiê Mergarji	51
Hawar Tornêcengi	52
I. Çağlayan	56
Zilfi	57
	58
	59
Daimi Cengiz	60
M. Hayaloğlu	63
	67
	68
Perê Sodiri	69
michael hillen	70
Anton Dierl	71
Yaşar/Asmen	72
	73
Heqiê Mergarji	74
Heqiê Mergarji	74
Heqiê Mergarji	77
Rozşêne	79

MEKTUVÊ WENDOĞU * OKUYUCU MEKTUPLARI * LESERBRIFE

OLİ ADIRÊ ZURU WEDARO, WEREZAI

Werezayê mı Zilfi; mı HEYDER'î wazeno camat. Vano ke "ez elçiyê Apê hone..."

Hay hay wereza, sare u çımunê mı ser.

1- To zuru kena! Çha?: To ke ama Almanya Müncende ama war, ez ve Alicania ameyme to gureta.

a- Mı tora va ke : "Apê ho Usê Mori ra tenê qesey bike, se keno, hal waxtê ho çhutiriyoy?"

To va ke: "Ez ke amune, mı nêdi. Zu ki kes nêzoneneno ke ez sonu Almanya"

b- Qız mend ke ez to nejdiyê Nürunbergi de aravera roni, qeyi? Mı tora ZONÊ MA pers kerd, to mırê Tırki cüav da. Dı hire reyeke niya bi, to va ke: Na ZONÊ MA sîma kotira vet, Tırki qesey bikerê! Aede Alicani va ke: "Hes 'rooo, Xal qarino to otobonde nano roo."

c- Ez ve tuya heşte piya zu odade kotime ra u waxt çha mıra nêva?

Hata itika sadê mı Alicano...

2- Elçiyê mırê ame, yê elçi honde ke mîde evê telefon qesey kerd. Mı o elçi nêdi. O waxt to Alamanya de nêviya!

O mordem lazê êy vi, ey mıra va ke: "Piyê mı selamê ho torê bi, eke wertê mîletide qesunê mı qesey keno, palavra mı ni, teneki camerdena mı qesey bikeroy. Ju ki vaze zoneno, mı ve Barania se kerdo?"

Mı ki va ke: "Nêzonu"

Êy ki mırê qesey kerdı. Mı hata nıka o qese caê qesey nêkerdo.

Mı ki êyra va ke: "To ve domunê apunê huya, eve werezaunê huya sawata partiya Tırku guray (TDKP), sîma des dergiu vezenê eke besenêkenê a mesela binusnê, Dewrim eke sîma bikerê marê kifayitê ho cıvo ke...? Çha savata ho reyê nêgureyena?"

Wereza koti vana, key vana ez yênu camat. Hata nıka mı hona qesê Usê Mori wertê qulide qesey nêkerdê. Lâyê simade, ya. Ez qesunê dey zof zonon, tersê to ki şinê ser! Çhi ke o leto jede piyê to (Alê Ma) sero qesey keno coka. To nêwazena qul naynu bihesno.

Ez bıwaji qesunê Usê Mori her ca qesey kenu kes besenekeno virendiya mı bıbirno! Çhi ke ez namê hora nê, namê deyra qesey kenu. Vanu ke: Usê Mori nia vatene...

Wereza; Wade lüye biyo tamam şiya taştı gavançı werda.

Wereza; To mîde nire nêwencena!
Ez xalê to HEYDER'ne

Wereza; To ni, Partiyê Tırku, raşt u çhepi pêro dustê xalê tode na meselu qesey nêkenê. Tabi, destê Xıziri ra!

Wereza; Sar rındeniya xalê tora vozdana, seytenani ki ala haza vındero.

Wereza; Ez Rusyara, Çınra, Arnavut ra, Küba ra, Laos ra, Etiopya ra nê, Dêsim ra qesey keno.

Wereza; Ez, Enver Hoca, Qastro, Mao, Stalin ra nê! Sey Rizay ra, Şêx Saiti ra, Alişeri ra, Fındıçı ra, Ap İvraimi ra, Ap Xıdır u Ap Temiri ra iye binu ra qesey kenu...

Wereza; Ez zof zof binê sa ke, to eve zonê ma u piyê ho mektuve nusna, belka na mektuva tûya virena. Ez heni zonon ke vîrena, xalê hora, tabi tenena ke pak binusnê.

Xal endi 'tıka bıqedeno, lewê mîno çımunê tıyaro. To ZONÊ MA binusne, Xal qedayê to ceno...

HEYDER

Ma be xêr, bıra

Waxto ke mı mektuba to gurete, ez zaf biya şa, çımke emrê xo de, ez teze jü mektube ebe zonê ma cêna. Mı çar ponc dolımı mektuba to wende. Hela, serewaxto ke to mırê ruşno, zaf çiyê de rındo. ...

Ez naye ra tepiya Warey rê nivisnen. ...

Ez wazen ke; tı no gramero ke mı nivisno bıwanê u fikrê xo mırê bıruşnê. Hevalanê ke tı nas-kena, şikina fikrê dina ki mırê bıruşnê. Nêzo tı C.M. Jacobson vînena? Tı ke şikina fikrê dê ki mırê bıruşne. Mı zaf yardımıya kıtavê dê "Rastnustena Zonê Ma" diye. Mı qesê gramatiki u qesê newey, ê zafêri kıtavê dê ra gureti. Heq dest u paanê dê de bo...

Mı zaf mektubi gureti, hama qe jü mektube niya rınd nêbie.

Gege nivisnaina zonê ma rehet niya. Çımke her kes gorê xo qesê keno. Zonê ma hetani nıka niyamo nivisnaene. Tı zana dewa made ki ma ze jüvini qesê nêkenime. Mesela: Ma vanime "sere" u "kuli" Lola vanê "sare" u "pêro". Binivisne se nivisnena binivisne. Sere ki bıraê sarıo. Waxt êno ke ma pêro ze jüvini nivisnenime. ...

Ez nusnena xo de "pêro" nivisnena. Ez zan ke "pêro" dayina rındo. Çımke her kes zano ke kelima

"kuli" arapki ra amo kewta zonê ma. Ez dewa made se qesê kenê, hini nivisnen. Kelimanê neweya nêvecen. Çiyo ke ez nêzan se êno vatene; şarê dewa ma an xo vêri, xo xode van, ma dewede se qesê kerdêne?

Ez zaf derg mekeri, çimke tı nustanê minê bina ki wanena.

Selamê ma şıma pêroinê rê esto.

Memê Koêkorta

Ombarekib Şewa Zagonê Dêsîmî

Stockholm ra selamon Zazayo şımarê erşaweno u wazenê çend qalo biko: Êyr dewletê Tırki Dêsîm'di, Çewlik'di Erzıngan'di, Diyarbekir'di u pêrey Zazaistan'di kêyo veyşnena u dewo veng kena. Dunya bêvenga, kesî ra hesi çinkew! Barbari en durum ra cesaret gênê, u çına dest yen texpir nêkeni. Waştışê ma:

Ma nêwazen welat ma dı gun u lej wırazew
Ma nêwazen Tirk u Kurd belay xo biyar bık pışt ma.
Ma zon welat ma bındest Tırko dew, bê ma yewna nin ma nêfeletnen.

Mıletêy Zazay Bê wayer ya! Lazım wayer mıletêy Zazay bêvecyey.

Şuuru millî, wayer mılet u welat Zazayo en mıhum zonê Zazayonew?

Teyna teyna Zazakir wayer vevyayış ayık von ma roşenber Zazayoney wayer vecyey

Eger ma bieşk zon Zazaki bireyn, ma eşken wayer hemeçi vecyey.

Eger ma wazen mıletıb, eger me wazen dewlet bıb, en cewher ha zon madew.

Mıletêy Zazay rı wayer vec, şar ha paştêy şınadew.

Pêro bırayê pêyê, alevî u sunniyan; wa bıcawıyo piyabestına Zazayan.

Bı ser namey Zazayonê Swed redaksiyon Piya ra **Mihê Elişan u Korca Mirseydan** selomon xoy germıno temaşexono rı, u hunerkaro ken. Bihewi şeweka weş.

1994.11.19, Stockholm

Dersim Kùltür Gecesi ve Tertip Komitesine!

Değerli Dostlar! Devrimci ve komünüst kanlar ile sulanmış, ve sulanarakta "kızışmış" O Dersim, bu gün yeni bir 38 katliamı ile karşı karşıyadır.

Dersim dağları, köyleri, ormanları, bombalanmakta, yakılmakta, köylüler insansızlaşmakta ve zorla göçe zorlanmaktadırlar.

Kürdistanın diğer yerlerinde uyguladıkları toplu katliamı bu gün Dersim'de en vahşi biçimiyle uyu-

lamaktadır.

Özellikle gerilla savaşının yoğun olduğu alanlarda, TC, bu alanlara yoğunlaşmıştır. TKP/ML - TIKKO gerillaların üstünlük elde ettiği alanlarda, Kayseri, Bolu ve 3.Ordu hava indirme tugaylarıyla imha savaşına girişmişlerdir.

İşte böylesi bir dönemde, Dersim halkı ile dayanışma komitesi, Avrupa Türkiyeli İşçiler Konfederasyonu ve Türkiyede Partizanın Sesi'nin "Dersim halkı yakılarak yok edilemez" kampanyasını açmış, yürüyüşler, mitingler, Basın açıklamaları, Açlık Grevleri ile Dersim'e sahip çıkmışlardır. Bu kampanya bu gün de devam etmektedir.

Değerli Arkadaşlar! Zamanınızı fazla almak istemiyoruz. Kısaca şunu söylesek yeterli olacaktır kanısındayız. Dersim halkı yakılarak yok edilemez!

Gece tertip komitesinin önderliğinde yapılan Dersim Kùltür Gecesinin başarılı geçmesini diler, tüm arkadaşların bundan sonraki faaliyetlerinde başarılar dileriz.

Avrupa Türkiyeli İşçiler Konfederasyonu (ATİK)

Dersim halkı ile dayanışma komitesi.

Serra newie rê

Tı serr newe weş ome, tı weş ome

Ez to zerr weşiye ra vıdari kenê

Avernê to sencenê, hewenenê

Ez to vera nê done

Pê reçê to pawenê bermeê

Tawo ko şeno bê hayre bê hasar

Bê zoniye vindi (vini) beno (kuno ro) re

Tı serr newe weş ome

Tı weş ome

Vilunê (tilunê) mı ser

Verde mı ser viri, mezal

Tı serr newe weş ome, çimi ser

Gagan Çar

Merhaba!

Ben Trier'de üniversite öğrencisiyim. Ware dergisini çok beğendim. ....

Berxudar vê.

Hasan

WARE RA

Wendoğê semti!

Çixa ke herêy kewtime ki, reyna nao ma vanime "ma' ve xêr di!"

Ma zaneme çimê sima ma dest dero. Heya! Hama hêni bızanê ke, çimê ma ki sima dest dero. Ra u olağunê sima de ki ma niadanime. Gegane vênênime, sima sonê koti, koti ra ênê, se kenê? Gegane xo-xora perskenime; ma ça sarê xuy u kesê bini bîdajanime, ebe zorê çüye! Kamo ke wazeno ero xo wayir vécio, o zaneno ke mordem gere ke deşti ki bêrzo ro xo ver.

Kanê, koti sima dest esto ra xo ver?

Gegane mordem vano ke; "Heq insani ra memiradio!" Hama ebê xo ki xora miradino. Gegane naera bê xebero. Se ke "mordem koy ra miradio, xebera koy cıra çinê bia!" hêni.

Vacime ke; ma eştime çinime, sîmarê çî! Sîma xo rê se kenê? Ma ae perskenime. Xo, çê xo, zaw-zeçê xo, eve xodest bavokê kami kenê. Hata nîka bavokê kami bi ke?

Mordem çî zano. Belka hêni Xızîrê Khali dest sanîto ver; çê sevekno, layîk sevekno, çêneke sevekna, non sevekno, do sevekno.

Herkes weş u war bo, xorê! Ma, ma kamirê?

Gegane taê olvozi ebe zerrevêşaiera perskenê; "Bîra Ware se bi?" Taê şaro bini ki perskêno vano; "Vare çikmayacak mı? "Nê pêênura vame, "çıkacak". Ê virênura ki gegane vame ke; "Kamirê?" "Tudi vanê ke; "Mordemi ke waşt, pê hawt koude ki reseno pê."

Îta Avrupa de, ebe zanitena ma, dîsey u poncas hazar koê ma estê. Ju ki, vajime; aha nao Warê ma! Ça honde koude ebe hazarura Ware'y şên nêbenê?

Hefê ma! Hefê ma ke hefê ma!

Vacino ke, "To ra cat, mı ra mirad "cat u miradê ma jubin ra girêdaiyo. Ayêra ki, weşie u nêweşia ma, vînitêne u merdêna ma tenê têgirêdaiyê jübiniyê. Ewro ki jê vijeri oncia ax u wax derime. Zar u zibayîşê marê derman u melem oncia maima. Se ke ewroê mîletê mara kifşo, ma na hona mîqerrem fam nêkerda. Her ca de estime, her çî de estime. Çîede xorê çinime, caêde xorê çinime. Endi ciê şari nê, teneki zemê xo bigoyanime. Goynaeni ki lazîm niya, waireni ro cî bikeme, binê peğmê keside memanime!

Ma nêwaştêne ke, zerrê sima teng kerime. Çî hêf ke, bese nêkerd. Sifte, "cayil-cuyilê ma, zaw-zeçê ma" ebe fekê sari ma de qesey keno, ebe destê sari ma de dano pêro. Pêcio nae marifet saykeno. Naêra ki ma waşt ke xorê bîberbime. Çike; "Kam ke sari rê berbeno, çîmunê xora beno". Maunê manê ke hatani nîka lilikê xo kerdî zîla, bîarime ra xo viri. Maê ma welatê xo de cuanikê çê xo bi. Welatê ma binê lingunê ma u piyunê ma de bi. Bê hardê welati se kenê?

Mîletê ma ewro ki wertê dî adîru de vêşeno, candano! Zulmê zalîmu ver hao mal u milkê xo ra, welatê xo ra beno! Dewleta Tîrkê bêbexti, roc be roc ramena ra dew u sukunê ma ser, inu vêşnenê, kenê xan u xîrabe! Kemere kemere serro nêverdana! Ebe zor mîletê Dîmîli-Kîrmanc-Zazay u mîletê Kurri hurêndî ra qîlaynêna ra, inu surgînê pêyê welatunê şerîbu kena. Na rivat ra welat hao say ke kerdo thol; wazenê ke kesi tede nêverdê. Xora waştêna dine nawa!

No mîletê mano ke welatra veto, amo sukunê ze Estemoli, uca ki heto binra binê zulmê mewranîra nêxelasino ra. Estemol tağa Gazide onciya dewleta Tîrki mîleti ra goni dê virtene. Davîştê mordem qîr kerd, dahîrise ki 'vînd-biyayiyê' u ebe 200-300 mordemi ki birîndar/dîrvetun mend. Sero ki hona şîaê Şêwazî nêdaryay bi we! Nê tede ebe ma benê!

Zede ra "domanê ma" ninê taê ki doman-momanê bini fiştê ra xo dime, pia kewtê be pê tayinê u taê çiu dime. Nîka ninu ra vatêna ma uya ke sitê ma u piê xo ki bîarê ra xo viri, ê ki xorê helal kerê. Xo ki wertê dina alemi de bîvinê, ca bîkerê, ma ki bîzanimê ke; ma era sima se asême. Gereke hata a roca ke ma xelesnênê ra, nîa wertede paymal mebime, meqedime, meşime. Çî ke, 'dewrim' hao texelino! Jü ki, şîma "dewrim" namê Tîrk u Kurrura kenê, ma, "dewrim"e ma kam bîkero? Eke kenê ça namê xora nêkenê!

Lewê nê qal u qurîde, oncia ki haê taê çîe rîndi ki benê, taê çîe rîndi ki estê.

19ê asma 11 ina '94e de Frankfurt de "Sewa Zagonê Dêsimî/Dersim Kültür Gecesi" amê vîraştêne. Na şewa Warey hazar mordemi kerde şên. Kam ke dest erzeno xo, dest erzeno jüyê bini, Heqî ki dest berzo dê. Têde meym-an u emegderê ma şênatiêde bîmanê, ma vanime "berxudar bê, Heq şîmara razi bo".

Nê rocunê peênude Hollandadê taê Dêsimîci amê pêser "Vaqfê Dêsimî" sanîto pê. Kôlnde ki serva ronaêna "Vaqfê Dêsimî" xêylê kês amo têlewe, inê ki vaqîfê sano pê. Waştêna ma awa ke mîletê xorê xêrê bîkerê. Çîyo ke mîletê marê xêrê xo çinê bo, ê mîletê ma niyo! Na rac de gereke poştardênia xo cî ra kêmi mekerime.

Hata defêna, canweşia sima wazême!

Weş u war bîmanê

Frankfurt ra, Gulane 1995

Qesê bini: Ware xêr u weşie ra rînd ke 3 serreo.

Hata Ewro Elifba Zazaki (Dimilki, Kirmancki)

Bira Mikail

Îyê ke zon anê ra nustis, karo de ret nêkenê. Hata ke nustena jü zoni bena çip, xeyle serri vênê ra. Elifba 've rastnustene ra werte di-hire serru de çip nêbenê. Eve kar u gure, pira-pira, nustena zoni bena çip. Gama virene, elifbawa. Milet fikrunê ho dano, hem ki mordemê ilimu de pia gurino ke elifbaê de ilimi biaro meydan.

Wertê ni ses asmunê ke vêrdi ra, çor seminari, elifba, gramatik, u rastnustena Zazaki serro, bi. Ninera, hire Almanya de bi, jü İsveç de bi. Çiyo ke ni seminaru de elifba u rastnustene serro qesey bi, cêr, nu nustis de ano ra zon.

Elifba. Ez heni zonon ke hata nika milet ni herfu qawıl (qebul) keno: *a, b, d, e, f, g, h, ı, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş, t, ü, v, w, x, y*, 've *z* ra. Hama ni herfu serro gereke tenena qesey kerime: '*a, c, ç, çh, ê, 'e, ğ, 'h, j, kh, ph, rr, th*, 've *u* ra.

çh, kh, ph, th. Ni vengi taê fekunê cori de estê ([ts], [k], [p], 've [t] ra).¹ Hata nika, taê nustoği ni vengu eve ni herfu nusnenê: '*ç, 'k, 'p*, 've '*t* ra (mesela: '*çêr* 'tüchtig', '*kan* 'alt', '*ponc* 'fünf, '*tol* 'leer'). Hama nika, nustoğê Zonê Ma, letê ra jêde, wazenê ke, ni vengi eve *di* herfu binusnê: *çh, kh, ph, th* (mesela: *çhêr* 'tüchtig', *khan* 'alt', *phonc* 'fünf, *thol* 'leer'). Yane, milet, hurêndiya '*ç, 'k, 'p, 't* de; *çh, kh, ph, th* wazeno. Heni wazeno, çike vatena inera, waxto ke ison waneno, eve *h* tenena ret u pêt (rew) vineno ke, ni herfi zovina veng musnenê. Çike Tırkki de, *afastrof* (ya ki *çengel*) namey, parçê pey ra, birneno ra, mesela: *Antalya'da*. Jü ki, kelima '*kan*'i de ('alt'), mordem nêzoneno o çengel çiko. Hama, *h* ke kelima *khan*'i de diye, o waxt wazeno ke vengê bidero ro ci.

Vengê ke fekunê cêri de estê. Stockholm de, mîleto ke fekunê cori qesey keno têva mîleto ke fekunê cêri qesey keno, ine va ke: ma jü elifba serva her fekê Zazaki wazeme. Naera, di vengi estê ke fekunê cori de çinê. Inera jü veng esto ke gule de yeno vatene.² Nisanê ho, eve herfa fonetike, niaro: [ʃ]. Nu veng eve na herfe yeno nustene (˘), tek verê *a* 've *e* ra yeno nustene (mesela: '*azeb* 'Jungeselle'; '*erd* 'Erde'. Fekunê cori de vanê *ozev* (*azeb*) 've *hard* ra.) Jüna veng esto; o ki gule de yeno vatene, hama bêvengo.³ Nisanê ho, eve herfa fonetike, niaro: [h]. Nu veng eve na herfe yeno nustene: '*h* (mesela: '*hewt*

'sieben'). İson bese keno ni vengi herfe ser eve aksan ki binusno: '*azeb, êrd, hewt* (ya ki *hewt*).

Îzafo Jükek 've Îzafo Xeyle ra: -ê. Dı izafey estê ke jê jüvini yenê vatene. Jü serva xeylero (-ê); jü ki serva namey (ya ki vernamey), jükekê nêriyo (-ê). Milet, letê ra jêde, qawıl keno ke, ni di izafey gereke jê jüvini bêrê nustene, çike vengê ho jê jüviniyo. Naera, gereke jê jüvini bêrê nustene. Na hal de, milet vano ke, vengê na herfe, gramatikê hora, tenena muhimo. Îzafey hurdimena gereke eve *soqa* (˘) bêrê nustene.⁴ Mesela: *di lazê mi estê* ([di 'laze mi 'est^he], 'Ich habe zwei Söhne'); *jü lazê mi esto* ([ʒy 'laze mi 'est^ho], 'Ich habe einen Sohn'). Milet, letê ra jêde, rastnustena nianene (yane, -*e* bêsoqa): *jü lazê mi esto* ([ʒy 'laze mi 'est^ho], 'Ich habe einen Sohn'), nêwazeno.

Taê kelimê ke jê jüvini yenê vatene, her zon de estê; hama manê ho zovinarê. Nu halo de normalo. Jüna mesela zonê Zazaki de esta. Nu hal de, di kelimey jê jüvini yenê nustene, hama manê ho zovinarê. Mesela: Veyve esta ([ˈvejve 'est^ha], 'Es gibt eine Schwägerin'); Veyve esto ([ˈvejˈve 'est^ho], 'Es gibt eine Hochzeit'); Xeyle veyvê ma estê ([ˈxɛjle 'vejve ma 'est^he], 'Wir haben viele Schwägerinnen,' ya ki 'Wir haben viele Hochzeiten').

ğ 've x ra. Hurêndiya herfa *x* (ya ki *ħ*) de, milet, jê Tırkki, *ğ* (*yumuşak g*) wazeno binusno.⁵ Nisanê ho, eve herfa fonetike, niaro: [ɣ] (ya ki [y]). Sevevê nu ciavi niaro: milet wendene u nustena Tırkki ra, na herfe hora zoneno.

c 've ç ra. Vengê [dʒ] esto, jê kelima *cêr*'i de ([dʒɛr 'untən'). Taê fekunê cori de, vengê [dz] ki esto, jê kelima *cile* de ([ˈdzilɛ] 'Bett'). Wertê made, di fikrê ma estê: 1.) Vengê [dʒ] eve herfa *c* biero nustene; vengê [dz] eve herfa *ç* biero nustene. 2.) Hurdimena vengi eve herfa *c* bierê nustene, çike jü qanonê fonetiko de çip esto: *ê, i, ü* ra avê, *c* jê [dʒ] yena wendene; yane, jê *c* yê Tırkki. Zovina jê [dz] yena wendene. Dı ray estê: ya milet herfa de newiye bimuso, ya ki nu qanoni bimuso. Vatena mîra, jü herfe besa, çike qanon çipo, hem ki nu problem tek hetê fekê cori de esto.

¹Almani vanê *unbehauchte Explosive*.

²Almani vanê *stimmhaftes pharyngal Frikativ*.

³Almani vanê *stimmloses pharyngal Frikativ*.

⁴Almani vanê *Zirkumflex*.

⁵Almani vanê *stimmhaftes uvular* (ya ki *velar*) Frikativ.

Ez heni zonon ke milet vano ke, iyê ke fekê cori qesey kenê, i gereke qanonê fonetikê herfa *c* bizonê. Nu qanon musneno ke, dı vengvetisê na herfa *c* fekê dinude estê. Mesela: *c* ke *ê*, *i*, ya *ü* ra avê yena, jê *c* yê Tırkki yena vatene: [dʒ]. Zovina hal de, vengvetisê ho niaro: [dz], jê *c*, kelima *cile* de ([ˈdzilɛ] 'Bett'). Vengvetisê ho ki niaro: jê *ds* na kelima eve Almanki *Mondsiechel* dero ([ˈmo:ndziçəl] '(nêm)asme', 'ay'). Nustoğu ke jü herfe nuste, wendişi ki beno ret. Her kes jê vatena ho waneno. Mesela kelima *cor*'i ('oben') esta. İyê ke [dʒor] vanê, heni wanenê; iyê ke [dzor] vanê, heni wanenê; yane, her kes jê fekê ho waneno.

ç 've ç ra. Vengê [tʰ] esto, jê kelima *çite* de ([ˈtʰitʰɛ] 'Kopftuch'). Taê fekunê cori de, vengê [tsʰ] ki esto, jê kelima *çim*'i de ([ˈtsʰim] 'Auge'). Wertê made, reyna dı fikrê ma estê: 1.) Vengê [tʰ] eve herfa *ç* biero nustene; vengê [tsʰ] eve herfa *ç* (ya ki *ç*) biero nustene. 2.) Hurdimena vengi eve herfa *ç* bierê nustene, çike jü qanonê fonetiko de çip esto: *ê*, *i*, ya *ü* ra avê, *ç* jê [tʰ] yena wendene; yane, jê *ç* yê Tırkki. Zovina jê [tsʰ] yena wendene. Reyna, dı ray estê: ya milet herfa de newiye bımuso, ya ki nu qanoni bımuso. Vatena mıra, jü herfe besa, çike qanon çipo, hem ki nu problem reyna tek hetê fekê cori de esto.

Ez heni zonon ke milet reyna vano ke, iyê ke fekê cori qesey kenê, i gereke qanonê fonetikê herfa *ç* bizonê. Nu qanon musneno ke, dı vengvetisê na herfa *ç* fekê dinude estê. Mesela: *ç* ke *ê*, *i*, ya *ü* ra avê yena, jê *ç* yê Tırkki yena vatene: [tʰ]. Zovina hal de, vengvetisê ho niaro: [tsʰ], jê *ç* kelima *çim*'i de ([ˈtsʰim] 'Auge'). Vengvetisê ho ki niaro: jê *z* na kelima eve Almanki *Zimmer* dero ([ˈtsʰimɔ] 'oda'). Nustoğu ke jü herfe nuste, wendişi ki beno ret. Her kes jê vatena ho waneno. Mesela kelima *çim*'i ('Auge') esta. İyê ke [tʰim] vanê, heni wanenê; iyê ke [tsʰim] vanê, heni wanenê; yane, reyna her kes, se ke fekê hode vajino, heni waneno.

j 've z ra. Jü veng zonê Zazaki de esto ke, hata nika, eve herfa *j* ame nustene. Hurendiya herfa *j* de, gegane qalê herfa *z* ki yeno ro ra. Fıkıro de xıravın niyo. Koka kelima osena, vind nêbena. Mesela: *goze* 'Walnuß'; *dı gozi* (*dı goji*) 'zwei Walnüsse'.

Hama, jêde ra, milet nika wazeno ke, ni vengi eve *j* bınusno, jê kelima *jil* de ([ʒil] 'Sproß'). Heni wazeno, çike milet endı wendene u nustena Tırkki zoneno. Herfa *z*, serva vengê [ʒ], nêwazeno, çike nisano de neweo.

Raa Jüine:

	bêdim	dımin
	vengin	bêveng
Postalveolare (Palatoalveolare) <i>ê, i, ü</i> ra avê	<i>c</i>	<i>ç</i>
Alveolare <i>a, e, i, o, u</i> ra avê	<i>ç</i>	<i>ç</i>
	Alveolare <i>a, e, i, o, u</i> ra avê	Postalveolare (Palatoalveolare) <i>ê, i, ü</i> ra avê
bêveng	<i>s</i>	<i>ş</i>
vengin	<i>z</i>	<i>z</i>

Raa Diine: (Milet, letê ra jêde, na sistem wazeno.)

	vengin	bêveng
	Postalveolare (Palatoalveolare) <i>ê, i, ü</i> ra avê	<i>c</i>
Alveolare <i>a, e, i, o, u</i> ra avê		
	Alveolare <i>a, e, i, o, u</i> ra avê	Postalveolare (Palatoalveolare) <i>ê, i, ü</i> ra avê
bêveng	<i>s</i>	<i>ş</i>
vengin	<i>z</i>	<i>j</i>

rr 've r ra. Zonê Ma de dı *r* estê. Jüye kılın yena vatene, jüye ki derg yena vatene. Jü fıkır: *r* ke dergo, eve *r* bınuşıyo, eke kılmo, eve *r* bınuşıyo. Fıkıro de bini ki: *r* eke dergo, eve *rr* bınuşıyo, eke kılmo, eve *r* bınuşıyo.

Letê ra jêde, milet wazeno ke, *r* (derg) eve *rr* bınusno, jê kelima *pirr*'i de ([pʰir], 'voll'). Herfa *r* serva vengê [r] nêwazeno. Mesela: hurêndiya *pirr*'i de ([pʰir], 'voll'), *pir* ([pʰir], 'voll') nêwazeno. Wertê qeseykerdena made, jü mesela vejıye: *serro*, yane, *ser-ro* ([ˈsero], 'auf, über, um'). Nustena *sefo* ([ˈsero], 'auf, über, um') nêmusneno ke, dı parçê na kelima (*peyhurêndi*) estê, yane, *ser-* 've *-ro* ra. Hama nustena *serro* musneno ke, dı parçê na kelima estê.

û 've u ra. Kitavê T. Toddi ra⁶ (jü fekê cêri serro), dı *u*'y estê. Eve herfunê fonetiku niarê: [u], [u]. Ez heni zonon ke, se ke ma Stockholm de, jüvini de qesey kerd; iyê ke fekunê cêri qesey kenê, wazenê ke, ni dı vengu jê *u* bınusnê. Na herfe hem vengê [u] musnena, jê *u* kelima *suk*'i de ([sukʰ], 'Stadt'); hem ki vengê [u] musnena, jê kelima *qut*'i de ([qutʰ], 'Hühnerfutter'). Hurêndiya herfa *û* [u] de, herfa *u* [u] wazenê. Dı herfu (*û* serva [u], *u* serva [u]) nêwazenê. Naera, ni kelimey eve jü *u* yenê nustene, mesela: *suk* ([sukʰ] 'Stadt'), *tu* ([tʰu] 'Maulbeer'); *kund* ([kʰu nd] 'Uhu'), *qut* ([qutʰ] 'Hühnerfutter'), *ağn* ([a'ɣu] 'Gift').

⁶A Grammar of Dimili (Ann Arbor, 1985, p. 20)

Pêro pia. Ma ke her çî pêro pia bicêrime, bese keme ke vajime ke, jü elifba serva zonê Zazaki, serva pêro feku rê, elifbaê de nianene vejina: *a* (+ 'a), *b*, *c*, *ç* (+ çh), *d*, *e* (+ 'e), ê, *f*, *g*, *ğ*, *h* (+ 'h), *ı*, *i*, *j*, *k* (+ kh), *l*, *m*, *n*, *o*, *p*, (+ ph), *q*, *r* (+ rr), *s*, *ş*, *t* (+ th), *u*, *ü*, *v*, *w*, *x*, *y*, 've z ra. Tabela cêrene de ki niadê:

Elifba Zonê Ma (jü fıkır)
(Dimilki, Kırmancki, Zazaki)

Herfe	IPA	Zonê Ma		Türkçe	Deutsch
		fekê cori	fekê cêri		
Aa	[a]	ap	ap	amca	Onkel
'A'a	[ʃa]	-- (ozev)	'azeb	ergen	Junggeselle
Bb	[b]	bize	bız	keçi	Ziege
Cc	[dz]	cıle	cıl	yatak	Bett
	[dʒ]	ciran(e)	ciran(ı)	komşu	Nachbar
Çç	[tʃ ^h]	çım	çım	göz	Auge
	[tʃ ^h]	çite	çit	başörtüsü	Kopftuch
Çhçh	[tʃ]	çhem	-- (çem)	nehir	Fluß
	[tʃ]	çhêr	-- (çêr)	yiğit	tüchtig
Dd	[d]	dest	dest	el	Hand
Ee	[ɛ], [ə]	des	des	on	zehn
'E'e	[ʃə]	-- (hard)	'erd	toprak	Erde
Êê	[ʔɛ], [ɛ]	dês	dês	duvar	Wand
Ff	[f]	fek	fek	ağız	Mund
Gg	[g]	ga	ga	öküz	Ochse
Ğğ	[ɣ], [ɣ]	ğezale	ğezalı	gazel	Gazelle
Hh	[h]	her	her	eşek	Esel
'H'h	[h]	-- (hot)	'hewt	yedi	sieben
Iı	[i]	bılbıl	bılbıl	bülbül	Nachtigall
İi	[i]	isot	isot	biber	Paprika
Jj	[ʒ]	jü	jew	bir	ein
Kk	[k ^h]	ko	ko	dağ	Berg
Khk	[k]	khoçike	-- (koçık)	kaşık	Löffel
Ll	[l]	linge	ling	ayak	Fuß
Mm	[m]	manga	manga	inek	Kuh
Nn	[n]	non	nan	ekmek	Brot
Oo	[o]	do	do	ayran	Buttermilch
Pp	[p ^h]	puç	puçık	çorap	Strumpf
Phph	[p]	phonc	-- (panj)	beş	fünf
Qq	[q]	qatır	qatır	katır	Maultier
Rr	[r]	ri	rı	yiüz	Gesicht
	[r]	her	her	eşek	Esel
RRrr	[r]	pırr	pırr	dolu	voll
Ss	[s]	soe	sa	elma	Apfel
Şş	[ʃ]	şêr	şêr	aslan	Löwe
Tt	[t ^h]	tire	tir	oklava	Nudelholz
Thth	[t]	thomur	-- (tembur)	saz	Laute
Uu	[u]	u	u	ve	und
Üü	[y]	lüye	-- (lu)	tilki	Fuchs
Vv	[v]	verg	verg	kurt	Wolf
Ww	[w]	ware	war	yayla	Sommerweide
Xx	[x]	xılık	xılıkı	çömlek	Vase
Yy	[j]	yar(e)	yar(ı)	yar	Geliebte
Zz	[z]	zarance	zerej	keklik	Rebhuhn

TORNÊ SEY RIZAY QESEY KENO

Heqîe Mergariji

H.M.: *Tı tornê Sey Rızaya. Kamiji torna? Kamiji hetira torna? Torê beno zamet, marê ho naskerdaenede.*

R.P.: Nika dı meymanê ma amê. Ju iyê Dêsimio, uyo bini ki iyê Şevajio. Sima amê, xêr amê! Sar u çımunê ma ser amê! Ez tornê Sey Rızayo. Namê mı Rüstemo. Namê piê mı Aliekbero. Aliekber, lazê Bavaio. Bava ki, lazê Sey Rızayo. Hirê lazê Sey Rızay bi: Sey Uşên, Şix Hesen, jü ki Bava.

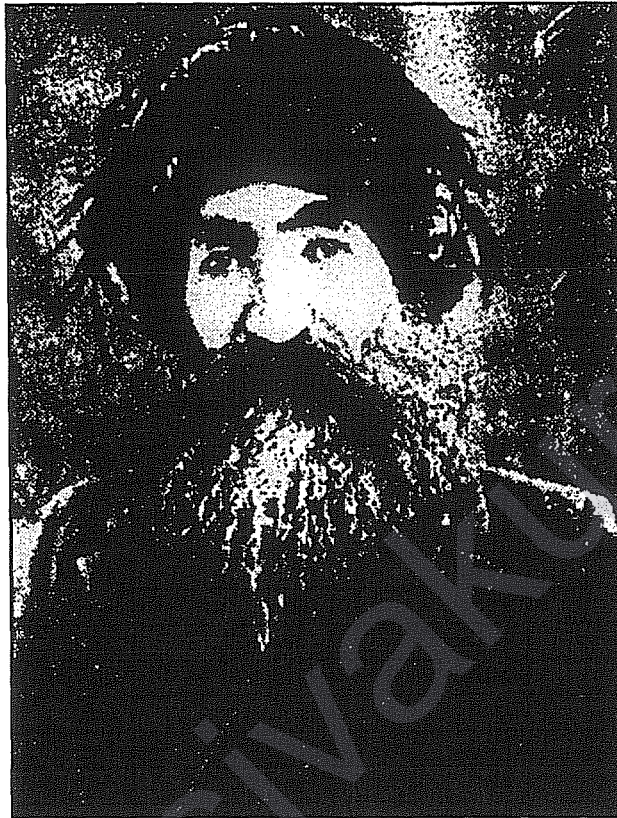
Namê piê Sey Rızay, Sey İvraim bi. Piê Sey İvraimi ki, Qerê Silemani bi. Namê piê Qerê Silemani ki Bava bio. Ez tornê Bavaê dıyinu. Maa mı çêna Şix Hesenia. Ma Dêsimde dewa Xaçêlie de niseme ro. Hokumatde "Dikenli Tarla" vanê. Maa mı ve piê mıra domanê apunê. Maa mı çêna Şix Hesenia. Piê mı ki lazê Bavaiu. Şix Hese ve Bavay ra biraê. Domanê Sey Rızayê. Sey Rıza wairê hirê bırau bi: Sey Xıdır, Sey Kheko, Seyd Ağa. Sey Rızay ra halhazırde piê mı, maa mı, apê mı Avas, waa piê mı (amıka mı) ve tornura nika wesê. Lazunê Sey Rızay ra, tornê Şix Hesenî, tornê Sey Khêkoy, tornê Seyd Ağay ki wesê.

H.M.: *Namê dewa Sey Rızay, namê dewa sima çıka?*

R.P.: Namê dewa Sey Rızay Ağdada. Sey Rıza, Ağdadde biu pil, tede mendo. Xaçêli ki, dewa mawa. Dewa Şix Hesenia. Dereareyi ki dewa khalikê mı Bavaya. Piê mı ve maa mıra nika Zeyniko de nisenê ro. Zeyniko, mazra Xaçêlia. Dewê bini kuli kerdê tholi. Hata ke dewê Avacuğê nêvêsnay vi, apê mı Avas Ağdadde niştenê ro.

Çağê de aşiri amenê Ağdad ra non berdenê. Vatenê; "şime Çê Sey Rızay ra horê barê no biamê!" Hokumati dewi ke vesnai, ma Ağdad kerdı ve tholi.

H.M.: *Marê tenê hetê cencênia Sey Rızay ra qeseykena?*

Sey Rıza

R.P.: Sey Rıza, cencênia hode reçber bio. Dindar bio. Raiver bio. Rozê hode, niazê hode bio. İ çagu aşiri şîênê kelepuri (estnê dewu serri, mal, çi ardenê) ardenê. Zanaena mara, Sey Rızay, çiu heram nêwerdo. Reçberu ra zaf haskerdenê. Bavaurê hengaji u nirey virastenê, cırê cite kerdenê. Morevaunê horê ki; jüi nire denê cı, jüi ga denê cı, cırê cite kerdenê. Miletê hora zaf haskerdenê. Milkirê, malirê, qezencirê gurêênê. Cencênia Sey Rızay zaf gurê ra vêrda ra. Haqirê itiqatê ho zaf bio.

H.M.: *Wendis u nustusê Sey Rızay bi, nêbi? Tırki qeseykerdane besekerdene?*

R.P.: *Wendis u nustena Sey Rızay çinebiê. Tırki ki hondê bezar nêkerdenê. Çıxaşi ke wendisê ho, nustena ho çinê bi. Sey Rızay camati virastenê. Famê restenê qesu. Xêlê dina di vi. Tecrübê ho zaf bi. Zonaog bi Sey Rıza. Haqra jê hokumatê hukmê ho zaf bi.*

H.M.: *Sima Sey Rızay serro sa benê? Rae ramitena Sey Rızay ra, qesekerdana Sey Rızay ra, tecrubonê Sey Rızay ra sima çı mısay?*

R.P.: *Mı khalikê ho Sey Rıza nêdi. Zerê Desimide, teverê Dêsimide zafi isonu, Sey Rıza zonenê. Sey Rıza, hem pilê aşira bi, hemi ki raiver bi. Khalikê ma seveta Kırmanciye zaf gurea. Raa Kırmanciye ra şî. Seveta Kırmanciye fistdare (fiştdare). Lazê ho, çê ho, mordemê ho seveta Kırmanciye merdi. Ez, sa beno ke, ez tornê Sey Rızayo. Piê mı ki, maa mı ki, apê mı ki, tornê Sey Rızay pêru jê mı, Sey Rızay ra iftihar kemê. Sa bemê ke ma domanê Sey Rızaymê.*

Khalikê mı rew fişto ra dare. Hama ma, hal u usilê Sey Rızay, rae ramitena Sey Rızay pilunê hora pırr nêhesna. Huzır çinê bi. Qesê ke ma hata na rozê gosdê, ezo qeseykeno.

H.M.: Dewlete Dêsimde eve zorê nisveti u peru ra xêlê iso herno, gureto ve hetê ho, Dêsimi bijêro binê bandıra ho. Dewlete, Sey Rızayrê ki nisveti u perey birmê, nêbirmê?

R.P.: Nêtê de Sey Rızayo nianên çinê bi: Dewlete ra peru bijêro, na raera wairê mal u milki bo. Sey Rıza xain nêbio. Ho nêroto.

Avdıla pasa (Abdullah Alpdoğan), khalikê mı Şix Heseni (lazê Sey Rızay) dano guretene. Beno Xarpêt de formalite ra erzeno hepıs. Pêêcoy zerê ra vezeno, silay-ıye dano cı, beno lêê ho. Six Heseni ra vano ke:

"Ezi ki biraê tuyo. Sey Rıza, hem piê tuyo, hemi ki piê mino. Bê ti so lêê piê ho. Piê ho qanke, bize bê! Xarpêt de dewa Sursuri ve mewqiyê Beşqardaşlari, Erzingan de dewa Ergeni dame cı. Sey Rıza, raa Kırmanciye caverdo! Bêro dewletede dost bo. Verva hokumati de mevindo. Sey Rıza ke na şartonê ma biaro hurendi, kemê ve valiyê suka Xarpêti."

Nae serra Şix Heseni yêno Xozat de mordemunê hode qeseykeno. Taê mordemunê ho ki fino ra ho, sono huzirê Sey Rızay. Cırê darera vindeno. Vano:

"Baê mı, dara mı, dara Aliya, dara Mithemediya. Bê na is ra, na dewa ra razerê. Verva hokumati de mevinde! Bitexeliye! Bê şimê hokumati de qeseybikeme! Hokumat, mal u milki dano ma. Mewqı dano ma: Xarpêt de dewa Sursuri ve mewqiyê Beşqardaşlari, Erzingan de dewa Ergeni dano ma. To kenê valiyê Xarpêti. Bê na dewa ra razerê! Bê şime teslimê hokumati bimê!"

Sey Rıza, na qesu ke gosdano, nia vano:

"So so! Lazê mı so! Tı şiya nanê (non) hokumati werdo. Nanê hokumati kuto (kewto) pizê to. Tı xeveru nêzanana (nêzonena). Nêzanana ke, u çı hokumato! Tı nêtê hokumati nêzanana!"

Na qesunê piê ho serra Şix Heseni, piê ho ra nia vano:

"Bao, xêr u xeta u guna zav u zeçi u ma pêroinê tora pers bo!"

Dewlete xêlê gurê ke, Sey Rızay, eve mal u milki, eve zorê perri, eve mewqı qanbikero, biherno. Hama Sey Rızay, Dêsim ve Kırmanciye ra, mal u milk de, peru de, mewqı de, Xarpêt de, Erzingan de nêvurno. Ho nêroto. Dêsim ve Kırmanciye ra nêrotê. Êy Kırmanciye wastenê. Nêwastenê ke, Dêsim binê bandıra sarri kuyo. Dêsim u Kırmanciye serru qewğa kerde, merdi. Sey Rıza, derya u imam bi. Çimê ho perê u pul de nêbi.

H.M.: Sıma Dêsim de niştê ro, biê pili. Hokumati dêmê sevetunê Sey Rızay ra, sevetunê dewrimci u ra sıma kerdenê rehetsız?

R.P.: Hokumati, ma ke xeleşaime, ma kuli, zav u zeçi rusnaime surgin. İzmir/Seferhîr dewa "Bademler"ide des serri surgin mendimê. Uza milk day ve ma, bani (boni) day ve ma. Hokumati ke surgin dard we, ma peyseri ameyme dowa ho. Ora dimê hokumati qe rêêt nêda ma. Nata dowa miletê ma, ma nêwastenê, gerê ma kerdenê hokumatde.

Rêê virende tiara ame serrê banunê (bonunê) maru feteliê, şîê nê şîê dima des u ponc cendermu dormê banu

gureti. Çê ma kerdi ve sae. Va ke: *"Sıma de çeki, kardi estê! İnu vezê!"*

Ali Rıza Polat kotio?" Eke apê mı Polati cerênê. Ma dême (qe) retiyê nêdiyê.

H.M.: Sımara (benu ke) kami hurendia Sey Rızay gureta/ bijêro?

R.P.: Sey Rıza ke est dare, dey dima apê mı Ali Rıza Polati ho xelê verda. Şia apê mı Polati, aşiru serru girane biê. Miletê ho ra zaf haskerdenê. Naê ke apê mı nêwastenê, şîênê hokumatde gerê apê mı Ali Rıza Polati kerdenê. Sera 1986 de hokumati, eve destê PKK ra, apê mı Ali Rıza Polat da ve kistenê. Ali Rıza Polati hurendia Sey Rızay kerdenê pırr, hata vêrênê Sey Rızay ra. Nêverda!

Mae ke weşimê, mara kes besenêkeno hurendia Sey Rızay, hurendia apê mı Polati pırrkero.

Sorgi bi sual bi. Hokumati aşiri verdênê ma. Ma niada ke memleket de huzirê ma çino, ameyme Almanya. Halê ma ita se benu, nêzoneme! Jê kengerê verê vaime.

H.M.: Wertê miletê Kırmanci ve miletê Hermeni çitur bio? Miletu Hermeni, qeyi Dêsim ra vêjiu şio?

R.P.: Sera 1915-1916 de Tırku ve Kurru ra Hermeni (soyqırımı) qırkerdi. Îê ke wes mendê dinu ra taê ki amê Dêsim. Miletê ma inurê waireni kerda. Xelesnê (ra). Zerê Hermeniu Dêsimi nêresto. Zerê miletê Kırmanci ki Hermeniu nêresto.

İtimatê Sey Rızay Hermeniurê zaf bio. Hetê Dêsimde, kilisa huya girse Vank de bena. Keşisê huyo gırsı ki a kilisa de beno. Vanê ke: *"Perê Sey Rızay, i keşis de biê. Sey Rızay amaneta dey kerdê. Sırru ke Tırku kilisa Hermeniu vêsna, rızna, Hermeni kistê, keşisi ki kisto. Perê Sey Rızay, çiê Sey Rızay ki pıra şîê. Sey Rızay ke na xevere gureta, vato: "Lau, lau perey çı kê, ez kunu ra hediya Semerqanti verr!"* Cırê Semerqant ra çı hediya ke amu, kewto ra dey verr."

Sey Rızay Hermeniu ra haskerdo. Qıymet do ve cı.

H.M.: Nuri Dersimi kitavi nusnê. Mesela kitavê hode vano ke: *"Sey Rıza ke est ve ra dare, Sey Rızay vato ke; "Ezo mureno, vaxu "Kurdistan" bixeleşio (ra)!"* Raşti Sey Rızay, nia vato, nêvato? Sey Rıza, Kurr bi, Kırmanc bi?

R.P.: Sey Rıza, Kurr nêbi. Kırmanc bi. Alevi bi. Ehlibeyit bi. Ewladê Resuli bi. Apê mı ki vatenê ke; *"Nuri Dersimi ho veru vatu, zurri kerdê."* Waxto ke Sey Rıza dardekerdo, N. Dersimi, Dêsimde nêbio. U çı zone-no ke Sey Rızay sa vato. Daera vatena N. Dersimi mutebere nia.

H.M.: Sey Rızay ke: *"Ben öliyorum, Kürdistan kurtulsun!"* bivatene; na qese zonê ma çituri vatene? Na qese ke bıçarnimê zonê ma, nia yenu vatene: *-Ez mureno, welatê Kurro bixeleşio (ra)!- Tı sa vana?"*

R.P.: Sey Rızay nêvato ke; "Ez mireno, welatê Kurro bixeleşio (ra)!" Êy vato ke; "Ez mireno, Kırmanciye, welatê Kırmanciye bixeleşio (ra)! Hêni bikerê ke, miletê mao Kırmanc nêmiro! Bımano!" Ma hata nika kesê de ho ra nia nêhesno ke, Sey Rızay vato; "Ez mireno vaxu "Kurdistan" bımano!" Lazê Hesê Qaji lauka hode, Bavay serru vano; "Bavaê mı şio Xozato vêsae/ Cênu pasaena miletê Kırmanci" Mıleto Kırmanc vano. Nê vano ke miletê Kurri, ma ki vajimê ke ma Kurrimê. Ma çituri Kurreni qebulkemê, ma Kurri nimê! Ma Kırman-cimê.

H.M.: Nuri Dersimi kamo? Kotirao? Nuri Dersimi, qesê cira perskerdaoğê Sey Rızayo?

R.P.: Zonena mara Nuri Dersimi, dewunê Avacuğê rao. Khalizo. Çê Qocesari, pilê Keçêlu, pilê Khalionê. Khalio ho benê nanê Çê Qocesari ra. Secerê Çê Qocesari esto. İ ki ocaxzadê. Nuri Dersimi, daera vano, "Secerê ma esto". Ma ki Nuri Dersimi rindi nasnêkemê. Kamo? Kotirao? Rindi nêzo-nemê.

Örgütê Kurro vanê ke, *Nuri Dersimi, nejdî Sey Rızay de bio. Sey Rızay, Nuri Dersimi de herr qesê ho qeseykerdo. Ma dêmê qesa de nianenê pilonê hora nêhesna. Beno ke Nuri Dersimi rêê, dı rêey şio lêê Sey Rızay, tey qeseykerdo. Hama henî danışmanê (qesê cira perskerdaoğ) nêbio. Nejdî Sey Rızay de nêbio. Eke çio de nianê bienê, ma ki hesnenê.*

H.M.: Sırto ke Tırku eştî vê Şêx Sayiti ser, Şêx Sayit ve mordemunê hora yê nê Dêsim, lêê Sey Rızay. Hemuye (yardım) wazeno. İyê ke Sey Rızayre bie vê meyman, nêverdo ke mordemê Sey Rızay xısmete bikerê, malî sarêbıbnê. Tı na qeşirê sa vana?

R.P.: Ya, ma na qese zaf hesna. Pirika mı Sekina (Maa piê mina. Veyva Sey Rızaya, torna Diap Ağaya, Feratize bie.); marê qesekerd; "Rozê Şêx Sayit ve mordemunê hora marê bi meyma. Sey Rızay mordemunê ho ra va ke, "Cırê rindi xısmete bikerê!" Mordemunê ma ardi ke uwe destu kerê, inu nêverda. Va ke; "Mordemê ma marê xısmete bikerê!" Nae serra modemunê inê cırê xısmete kerde. Pêucu inu hesna ke ma cırê sogısı kemê, malî sarêbıbnemê. Nafa ê ki va ke, "Musade bidê, muridê mı malî sarêbıbnê!" Sey Rızay, nêheredia. Va ke, "Buyir! Horê sarêbıbnê!" inu, malî sarêbırna. Nonê ho werdi. Qeseykerdi. Kewti ra. Şêx Sayit ke, soderi cüavê qesa ho perskerd, Sey Rızay va ke ke, "To

murê toê nêverda ke! Cüavê qesa ho, to ho vê ho da! To nêverda ke, mordemê mı uwe sima destkerê. Nêverda ke kardia sogışı (qırvani) ma boncimê. Sıma ke destê mara uwe nêsimite, destê mara non nêverd, toê nêverdi, ma çituri sima de jübimê?" Nae serra Şêx Sayit ve mordemunê ho ra tekiti şî. Sey Rızay, destek cı nêda."

H.M.: Maa to, piê to, ya ki çê sımara jünæ bini dêmê meselê "38"i niardenê ra?

R.P.: Ardenê ra. Her daimi "38" qeseykerdenê. Na meselo ke ez sımara nika qeseykeno, mı maa ho ra hesna. Maa mı:

Ma doman bimê. Heşaimê pê ke, esker amo koê Dêsimi guretê. Dewi vês nê, kulerê daru adır verdo cı, mığarey bombey kerdê cı, milet qırkerdo. Ma Ağdadde bimê. Khalikê mı Sey Rızay ma pêro kerdimê topi: Zav u zeç, domani, cêni, morevaê ho deuji bi. Ma daime arê, eskeri verr remaimê, ra u welağura şimê. Hetê Avacuğê de dewa de Laçino esta, Namê ho Khaktero. Heyder ki, muhitê de ho esto, cıra Çêlemuriye vanê. Cênia Sey Rızaya, çêna Sey Rızaya, maa mina, mordemê maê, morevaê, piê mıno (Şix Hese), tornê, Ali Avasê Khavani, Memedê Kelecio... Ma daimê arê ke 43 canimê. Ma şimê Çêlemuriye. Zerê deri de bime. Dormê ma bırr u kunkor bi. Tenê ke mendimê, khalikê mı (Sey Rıza), Memedê Kelecî ve Ali Avasê Khavani ra gureti lêê ho, vejay serr şî pulê serenia ma. Uzara dürvinra

Cemla, çêna Şix Hesenî

esker şêrkerd. Ala eskeri kotiyo, çı keno, kamiji heti serr sono, yêno... Tenena ke menndimê, suvariye ma de vêjia. Ma ke dimê, firike dê piro. Esker, alayiyê hetê ma serru cerê ra. Esker aimê verva ma de mitralioji, topi u makineli nay ro, verr hetê mara çarna. Na mara eve bombu, tıfangu u makineliü. Ez amo ke bireminê, maa mı neverda. U çağ Şix Hesen ve mordemunê maê binura ki na ve eskeri ra. Cau ke i meters de bi, eskeri bombey nay uzara kuli (pêru) kıştı. Mı axiri ho est ve pêê kunkorri, ho dardıwe. Ez bolmis bio. Amo ho ke, endi pesewa, astarey bilüşkinê, asma, wertey roştia. Natı, dotı kuli meyiti, rameredaiyê. Wertê meytura jüê vengamı da. Eke çêna Sey Rızaya. Selvia. Ozove biê. Mıra va ke;

"Mırê tenê uwe bia!" Mı va ke;

"Pê çı ki torê uwe biarine?" Aê va ke;

"Pê postalê ho bia!" şio dere ke uwe biarinê, mı niada ke uwe kuli gonıa. Ceru ra amo mı va ke; "Uwe kuli gonıa!" Nae serra aê va ke;

"Çêneka mı, eke şikina virenia mı bia hetê qulva!"

Mı va ke;

"Qulva çıka?" Aê mı salix da, va ke;

"Cau ke roz vejino, uzao. Besekena verê mı u hetı serr bide!"

Ez xêlê gureu ke ver bıçarnine, pê nêşikio. Eke nêjıdiê dae de maa mına binê meytu de menda. Maa mı di cani biê. Eke eskeri sungı kerda, destê domani vêrera amu tever. Îê Selvie ki vile, lese sungı kerdi ve, birnain ve, honde ke ro tede bi. Selvie, mıra va ke;

"Guçê peştemala maa mı de dirê zerni estê. Rake, ino hode bize! Kam çi zonenı, kamiji hetı serrı sona, se bena! Torê lazım benê."

Khalikê mı Sey Rızay ra ne veng bi, ne vaz bi. Se bikero ke? Ezi ki domano. Nêzonen ke pere çiko, çi çiko. Peucu mı ne perey gureti, ne hewlı gureti, usto ra şio. Qılatiê mide vejia, ez, zaf terso. Eke u ki mordemê de mao, tornê Alqedirio. U ki xeleşio. Ma tenê ke qeseykerdi, tersunê eskeri ra ma bimê cia. Henu ke, ma hurdiminê pia mekısê. U horê şı, ez horê şio. Desta sodırı amu caê yazıyê de

vejio. Davadavê peroji de amu nêjdiê waru. Mı wastı ke, cau ke malu, warêê şêrinê uza. Uza ra cendermu na vê mı ra. Nat u dotê mı de qerqesuni vêrenê ra. Mı nêginay. Axırı mı ho resna wertê mio. Eke germde mio ho sanu pê, kewtê kuyê (şie). Ez kewto wertê mio. Malê peroji bi. Peucu şuaney amey mali ve mio ra berê waru, ezi ki dio, tey berdo. Çêu ke ez şio cı, çê ma naskerdenê. Laçinu bi. Laçinu tolvê maê. Î amey ke uwê mı ro kerê, kincunê minê gonunu bivurnê, cendermey amey. Ez dardu we. Cendermu vati ve:

"Muxtar, ma mordemê di, na hetı serrı ame. Ya êy dana ma, ya ki ma sima ki qazkemê, kîsemê!" Nae serra muxtari, teminat da ve cı. Cırê sondi sılaweti kerdi. Va ke:

"Ma kes nêdiyo! Hora ke ma kes di, ame teslimê sima keme!"

Î ke şı, muxtari ez veto, va ke:

"Waa mı, Esker endı peyser sono. Meterse!. Ma de bê Xozat! "

Ez, dinu de şio Xozat. Xozatde eskeri, ma kerdimê top. İfadê ma gureti. Eke Raiverê Seyd Ağay ki uza ro. Ağae Semko (Avacuğê ra), dil Ağa ki uza ro. Seveta Raiverê Seyd Ağay, eskeri mara perskerdi: "Nu çikê simao?" Mı cavı cı nêda. Yüzbaşıê eskeri, Raiverê Seyd Ağai ra nia va ke:

"Xain! Tı dîsmenê isonê huya, dîsmenê cîsnê huya. Xêrê to nêresto ke cîsnê to, hokumatirê xêrê to bîbo! Eke selaiat mı desttê bibienê nika mı, tı ita gevekerdene!"

Ez teslimê xalıka mı kerdo. Peucu ma kuli rusnaimê

surgını..."

H.M.: Zerarê ke miletê ma u Dêsimi, Raiverê Seyd Ağay ra diê, çikê? Penia Raiverê Seyd Ağay (xaini) se bia? Vanê dewlete çiu ke do cı, peru ke do cı, cıra gureto, hêni berdo kisto.

R.P.: Riverê Seyd Ağay dîsmeno. Êy, Sine de Bava da kistenê. Alişêri, cênie ve birazai ra kışti. Saan Ağa kıst.

Estenê ve dewu serr. Malê miletı, çiyê miletı talan kerdenê berdenê.

Eskeri, Dêsim de ray u welaği nêzonenê. Eskeri nêzonenê ke Alişêri kotiyo, Sey Rıza kotiyo? Zaf isê hokumati u eskeri dienê. Êy ve mordemunê hora ray welaği misnenê ra eskeri. Sayiya Raiverê xaini ra esker kewt Dêsim, dewi vêsnaı, miletê ma qırrkerdi.

Hokumati, xêlê perê u puli day vê Raiverê Seyd Ağay. Raiverê xaini (hianetçi) ki, azê marê, miletê marê, pi u khalukunê marê xaineni, dîsmenaeni kerda. Peucu hokumati, pereı ke do ve

cı, çio ke do ve cı, kuli xain Raiveri ra peyser gureto. Vato: "Xêrê xainê jê to nêresto ke isonê ho, hokumati ki reso!" Do ve kistene.

Hokumati, celp (aylıge) dênê ve Raiverê xaini. Perey merey day arê. Wastenê ke her çi bıjero ho destı. Sarê Alişêri, sarê Sey Rızay, sarê kulinê werdı. Ora dimê hokumat vengı cı dano beno.

Peru ke, pulu ke, gonia miletia ke gureta, cıra hokumat peyser ceno. U kisto, lazi ki tey kisto. Raiverê xaini ke benê, destera jüê de Feratji di vi. Namê i mordemi Muzır bi. Ez hona doman bio. Êy ke na qese piê mirê qeseykerdi, mı ki lewede gos da:

"Ez, Deste de çadire de bio. Raiverê Seyd Ağay ostorê horo bi. Dima ki taena iso amenê. Lazê hoki tey bi. Verê çadire de ame ve orr, ostorê ho gire da. Şı çadire. Laji ki ostorê hora ame ve orr. Laji ke minê ostorê ho kua nêkua, zerê çadirera cızaisê Raiverê xaini ame. Mı, heto ke çadire qausa, uzara niada ke, eke Raiveri sungı kenê. Cendermey, jê topê sungı kenê erzenê verva zıvini. Qiraisê Raiveri qedia. U, hêni uza kıst. Laji niada ke êy ki kisenê, bi ro minê ostorê horo. Axırı ont. Nişt ro ve cı rema. Virenia dey de pırd bi. Cendermu pırd de neweti guretenê. Cendermê ke pırd derê, lazê Raiverê xaini uza da ve vındarnenê, kıst."

Akibetê Raiverê xaini nu bi.

H.M.: Ma oncia bême meselê Sey Rızay. Sey Rıza evê ho şio bio teslim? Ya ki jü ixbar kerdo? Taê vanê ke, u hetı serr şio ke, şêro Russia, şêro hetê Hermeniı. Çıxaşı rastê na qesey?

R.P.: Meselê Sey Rızay maa mı, piê mı, iyê binu ki zaf qeseykerdenê. Mordemê de ma bi leqema ho Ecem cıra vatenê. Namê huyo raşt Weli bi. Dı serri ravê merd. Hona ke wes bi, mı şine di. Cıra perskerd: Çituri, qeyi Sey Rıza şio Erzıngan? Çituri amu guretene? Çıke Ecem, Ağdadra kewtora Sey Rızay, pia şîê Erzıngan. Êy kê mirê çituri qeseykerd, wazen ke ez ki sima ra vajine:

"Raivero pil (Sey Rıza), cerenia bonu dê miğarê biê, dae de bi. Raiverê Seyd Ağai ra (xain) tersenê, ho dar-denê we. Çı ke êy ke, u koti bîdienê, xeverê dênê hokumatî. Neysel Raiverê pili, miankia vengamı da, Va ke:

"*Ecem, so palikê (semere) qatıra mîroke bia! Ma some.*" Mı perskerd:

"Kata some?" Êy va ke:

"*Some Erzıngan.*"

Ez şio. Mı palike kerde qatıra şaero arde. Mı na ve qatirero. Pêstemala huya da girse bie, eve dae sarê ho, herdisa ho pişte. Henü ke kes nasmekero. Va ke:

"*Mı eve kaşingra qatire ra gire de ke, ez waru megimî!*"

Mı qatire ra gire da. Pesewe bie. Ma kewtime ra ve rae. Hetê Gedigo ro, Bonunê Khalüra, Asurê ro şimê. Some Erzıngan. Desta sodiri ameymê Asure. Nuro Leng vanê, jüo de Asuriz bi. U made vêjia. Amênê dewa ho Xarşiye. Perskerd:

"Sima kata sonê?" Mı ki va ke:

"*Somê Erzıngan.*" Êy va ke:

"*Sima şêrê! Ezi ki yeno Erzıngan. Ezi sono çêra nan man cêno, sima dimê yeno.*"

Ma şimê, nêşimê ke, Nuro Leng, nêamê ma nêrest. Êy zana ke (zona), nau ke qatirero Sey Rızao.

Taê vanê ke, dostê de Sey Rızay Erzıngan de beno. Êy, Sey Rızayrê xeverê rusna ke, Sey Rıza bêro Erzıngan. Vato; "*Wertê mino vali rindo. Ez, Sey Rızay beno lêê vali. Belkia wertê Sey Rızay u hokumatî virazeme.*" Na qese çıxaşi raştio nêzonemê. Ma şimê. Nêjdiê Erzıngani de warey bi. Sey Rızay, mıra va ke:

"*Mı rone, so na warura mirê tenê do biwaze, bia!*"

Mı, u na ro, şio waru. Cênüra mı va ke; "*Piê mı nêweso, tasikê do mı dê, cirê berine.*" Cênikê do da mı. Sey Rızay ke doê ho sımıt, ma oncia kewtime ra rae. Raa ma ke biê çalate, biê dı rai. (Hurdı ray ki şîênê Erzıngan.) Sey Rızay, va ke:

"*Naera mêşimê, nae serro qereqol esto!*" Ma ki, a raa binera şime...

Eke Nuro Leng, mara dime a raa ke qereqol serru, daera şio, şio qereqol. Qereqol de vato:

"*Sey Rıza ame şî! Sima nêdi?*" Nae serra eskeri pirdi gureti ve, ray birnay ve. Ma ameymê diarê çêmi ke pirdıra raverimê, ma vindarnaime. Eke eskeru perskerd, Sey Rızay va ke: "*Sey Rızao ke vanê, ez!*" Uza pê guret, zaviti gurete de. Eke zavutu de nusno, vato: "*Sey Rıza amo ke bover vişio, biremo şêro Russia, ma pêgureto!..*"

Mı cendermura va ke:

"*Na mordemek kokimo. Ez wazen ke tey bêrine.*" İnu, mıra va ke:

"*Tı so! Ma êy bemê!*"

Tesela mı kewte ez horê peyser ceru ra amo dewe. Heftera dime ma hêşime pê ke, Sey Rıza na hetê Kemaxiro bardo Xarpêti. Eke lazê Sey Rızay, Sey Uşênî, hesna ke pi gureto berdo, u ki dıma hetê Xozati de şî Xarpêti. Milet, derd u cirani kewti vireniye va ke: "*Haq kena, Xızır kena, pîr kena meso!..*" Sey Uşênî tekit şî. Naê ke pêguretê, pêrûnê Xarpêti de erzênê zerê. Peucu ki Sey Rızay ve Dêsımra hot-heşti mordemê ke avê amê (Sey Rıza, Sey Uşên, Fındıq Ağa, Cevrail Ağa, Qamber Ağa, Ussê Serri, ...), Xarpêti de finê ra dare.

Raivêri (Sey Rıza) serunê virenu de (1915-1918, ?) eskerê Urusi de qewğa kerda. Raiver, i çağu 58 seri de bio. Uruşi do ve Tırku ro, hata kounê Muzırî amo. İ çağu, Sey Rıza, mordemunê ho cêno sono Urus de dano pêro. Qa seveta Tırki nê, seveta namusê ho, seveta namusê Dêsımı Urus de herv kenê. Uruşi vindarnenê. Erzıngani ki, koê Dêsımı ki xeleşinê (ra).

Fıkırê Raivêri u bi ke; şêro lêê valiyê Erzıngani, cıra vazo: "*Mı seveta na welati honde qewğa kerda. Na xatiri ra mı efbike!*" Hama mau ke hona ho lêê vali nêresnu, Sey Rıza guret berd."

Maa mı hona wesa. A ki nia vana:

"*Meyitê Sey Rızay, hokumatî vêsno. Wela cendegê dey Dêsımra dūrri berda. Heno ke, mezela Sey Rızay, Dêsım mekuyo. Mezela dey ke kewtê Dêsım, serro vas u çiçêgi rewenê. Mal u gay ki çêrênê, u vas u çiçêgura wenê. Miletî ke, sûtê i malî, gostê i malî ke werd, oncia jê khalikunê ho, jê Sey Rızay benê çher, hokumatî de cengi kenê. Politika hokumatî a biê ke, cısnê Çê Sey Rızay ra kes nêmano. Hurendia mezela Sey Rızay mara kesi ki nêzoneno.*"

H.M.: Sey Rızay ve mordemura, kamiji sere, kamiji asme, kamiji rozê Xarpêti de dardekenê? Çaço ke Sey Rıza dardekerdı çond seru de bi? Lazê Sey Rızaê bini se benê?

R.P.: Hokumatî, serra 1937 de, 17.-18. asma pajja wertiyê de Sey Rıza, Sey Uşên, Fındıq Ağa, Cevrail Ağa, Usê Serri, Qamber Ağa ve jünaê binira, Xarpêti de eştidarê. Sey Rıza, çaço ke fişt ra ve dare 78 seru de bi. Hokumatî, 'yıldırım' mekemesi kerdo, serê Sey Rızay ardê 73, hêni dardekerdo. Çı ke eve 78 seri mordem darde nêbeno. Dı lazunê Sey Rızay ra Bava, serra 1933 de, Şine de ame ve kistenê. U ki, Raiverê Seyd Ağay, eve destê Qırğu da ve kistene. Raiverê Seyd Ağay (xain), lazê apê Sey Rızay bi. Xain bi, dısmenê cısnê ho bi. Dewlete, eve destê dey xêlê isonu hewl werte ra dardo we. Lazê Sey Rızayu bin, Şix Heseni ki Asuruzu da ve kistene.

H.M.: Lazê Sey Rızay Bava ke Şine de yeno kistenê, Sey Rıza se kenê?

R.P.: Qırğu ke Şine de Bavay kisenê, Sey Rıza ve mordemunê hora dormê Şine cenê. Dewe vêsnenê, kenê thal. Erzenê Xozati serr, taê dewunê binu vêsnenê. Nae serra ağlerê Dêsımı kunê wertê. Yenê lêê Sey Rızay. Laji

verra neyi cirê birnenê, êy cirê birnenê. Vanê; "Lazê ho verra dewe bize!" Sey Rıza, towa ki qewul nêkeno. Peniye de Seyd Uşên vanê, pilê Khuresano. Seyd Uşên ve mordemunê hora yenê lêê Sey Rızay. U mordemo ke no ve Bavai ra, Bava kisto, u mordemı ki evına şaê (reseno şa) kerdo vile, Sey Rızayrê tey ardo. Sey Rızay ra nia vanê:

"Çiko, tı dewu vêsna, mîleti qırkena? Ha! Mordemo ke Bava kisto nao! Bize, cirê se kena bike! Bava cher bi, şêr bi. Hurendia Bavay, eve dewu vêsnaenê, mîleti qırkerdaene pırnêbena. Hêni ki Bava peyseri nino. Ma ki kumera Bavay verr. Dezaê (aciya) to zonemê. Endi beso, caverde! ..."

Sey Rıza ke meymannunê ho gosdano, nia cav dano:

"Ala ez rêê rakui. Çi hewno kê mı di, hewnê hora gorê xeverê dano sima. Ez bêhewn nika bese nêkeno simara jüvina qese vajine."

Nae serra Seyd Uşên mordemunê hora vano:

"Lao, urzê! Ma some!"

Xatır wazenê, benê raşti sonê. Raera mordemê bini Seyd Uşêni ra perskenê:

"Lao u çi karo (iso)? U çi qeso, Sey Rıza, eve hewnı cav dano ma?"

Seyd Uşên vano:

"Sey Rıza, kotira qeseykeno, aqlê sima cı nêreseno. Lao, çi hewno, çi çiyô! Qê famê sima qesu serrı nêsono? Sey Rıza, gere mordemunê hode, aşira hode qeseybikero. Ala i sa vanê, i çi wazenê? Hewn diaena Sey Rızay nawa: mordemunê hode aşira hode qeseykeno, ora dime cav dano ma. Mordemeki teyna nio ke. Hona mordemê ho, aşira ho esta. Sey Rıza vano:

"Mordemê mı ke bi rajı, ez ki rajıo." Hewnê Sey Rızay nao.

H.M.: Xevera sima esta, Sey Rızay ke dardekerdo, Cıturı qeseykerdo?

R.P.: Sey Rızay benê ke dardekerê, savcı, Sey Rızay ra perskeno:

"Xevera to esta, ma to dardekemê!" Sey Rıza:

"Nêê! Xevera mı çına." Savcı:

"Qesa de toa pêêne ke esta vaze!" Sey Rıza:

"Na peru ve sata mira bide lazê mı Uşêni." İ ke vanê:

"Lazê to Sey Uşêni ki dardekemê!", Sey Rıza vano ke:

"Mı lazê mira rave dardekerê!"

Nae serra anê vîrende Sey Uşêni erzenera ve darê. Laê Sey Uşêni dı rey vîşino. İ onca ki Sey Uşêni dardekenê.

H.M.: İhsan Sabri Çağlayangil, seveta dardekerdena Sey Rızay u mordemurê gureo, mahkeme, qerari hedi dê vîrastenê. İ.S.Çağlayangil, hatıratê hode nia vano: "...

Çağo ke Sey Rıza ve mordemura dardekerdi, ez ki uza biyo. ... Lazê Sey Rızay Sey Uşên ke ard verê darağaciye, Sey Uşên zaf cerru ve savcı u eskeri verr. ..." Sima toena qesey hesnai?

R.P.: Ma qesê nianey nêhasnai. Mı juo de Tırk na serrunê pêênu Xarpêt de naskerd. Çağo ke khalikê mı, i dardekerdê, u ki "buğday meydanı" de beno. Êy mirê qeseykerd:

"Sey Rıza ve mordemura ke dardekerdi, ma ki şimê tey niada. Hora hokumati, eskeri wastenê ke mîlet beru tey niadu. Ezı zaf nêjdide bio. Qesê ke Sey Rızay vati, mı pêru hesnai. Sey Rızay nia va ke:

"Ez, Seyidi sadetio! Ewlade Resulio! Ay vò! Guna na kari grana! Na heşrenia Kerbelawa! Nu zulmo!"

U Tırko ke na qesey mirê qeseykerdi, qesa ke İ.S.Çağlayangil, sevê tunê

Sey Uşêni ra vano, qesa de henenê mirê nêvatê. Ma ki, dêmê nêhesna ke Sey Uşên, cerro ve savcı u cendermu ver, ho kerdo qız.

H.M.: Sey Rızay ke qerarê guretenê, eke wastenê isê bikero, qesê huyo de dijdia ke bi kami de qeseykerdene? Mordemê ke lêê Sey Rızayde bi, famê ho restênê qesu, i kamiji bi?

R.P.: Sey Rızay, teyna nêbi. Wairunê, ağaunê des u dı aşırude qeseykerdenê. Ma Avasude raiverêni, Çê Sey Rızayde biê. Halboriyera, Çê Surru ki ağaê ma Avasu bi. Dinura Zeynel Ağa, Efendi Ağa, Weli Ağa avê amey ve.

Ali Rıza, Lazê Bavay

Cebraill Ağa, Fındıq Ağa, Ağaê Heyderu ve Demenu bi. Saan Ağa vatenê, u ki Ağaê Bextiaru bi. Koçkiri ra Alişêr, hem çher bi, hem dūrri dienê (ileri görüşlü), hem sair bi, hemi ki alim bi. Na mordemi kuli hetê Sey Rızay de bi. Êy, qesê ho na mordemu de qeseykerdene.

H.M.: Alişêr kamo? Alişêr ve Sey Rızay ra çituri amê telewê, biê biray, biê olvoji? Alişêr, çituri amo ve kistene?

R.P.: Alişêr, Qoçkiri rao. Virende Qoco dewlete de danê pêro. Dewlete, eve alavere dalavere, eve risvet, eve pêverdaene, eve tereşiye Qoco kenabın. Ora dıme tertelê Qoçkiri vejino. Dewlete, tertelê Qoçkiri de ki, eve qeydê Qoco erzena Qoçkiri serrı, kokê mıleti ana. Qoçkiri ke kuna binê bandıra dewlete, Alişêr ve mordemunê hora yenê Dêsim lêê Sey Rızay. Sey Rıza, Xaçêliye de ca dano Alişêri. Niadano ke Alişêr mordemo de çhero, baqılo, pia gurêênê.

Alişêr, wazeno ke şêro Russia. Seveta hervi hazireniya ho bivêno. Raivero xain ke, na qese hesneno, mordemunê ho dano arê kunora Alişêri dıme. Alişêri kısıeno. Eke nêkistenê, belkia nia ki nêbiene.

Hetê Avacuğê de, verê Çemê Muzır Bavay de dewê esta. Uzara jüo de Dewrêscemaliz, namê ho Mursaê Sey Khali bi. Êy mirê na qese qeseykerd:

"Rozê Raiverê Seyd Ağay ve mordemunê hora amey marê bi meymani. U ki, mordemê ho ki cekdari bi. Nonê ho werdi kewti ra. Soder şı miğarê Alte. İ çağü Alişêr miğarê Alti de mendenê. (Miğarê Alte, hetê Koê Sultan Bavaidera.) Mordemê huyê bini ravê şı. Raiverê Seyd Ağay ve Zeyneli ra peyserr mendı. Zeynel, kewraê Alişêri bi. İnu wertê hode qeseykerd. Ez doman bio. Çio ke inu qeseykerd mı ki gos da. Zeyneli va ke ke:

"Ez, sına de nino Alişêr, kewraê mino!"

Nae serra Raiverê xaini nia va ke:

"Nêê, tı ilahi mı de yena!"

Zuvini xêlê fetelna. Zeyneli niada ke destê xaini ra nêxeleşino, nia va ke:

"Mirê sondı buye! Vaze ke; -corrı asmeno khewe, cerrı hardo dewrêş şahidê ma bo. Xer, gunê u movalê na karri (işi) na dinade ki, a dinade ki mura pers bo! Tı kê mirê nia sondı wena ez, to de yeno."

Xaini, cirê va ke:

"Corrı asmeno khewe, cerrı hardo dewresı şahidê ma bo! Xêrri, xeta, gunê u movalê na karri (kistena Alişêri), na dina de ki, a dina de ki mura pers bo!"

Eke sonê ke, Alişêri bıkisê. Zeynel nêwazeno. Çı ke Alişêr, kewraê Zeyneli bi. Raiverê xaini ke, Zeynelê sondı werd, kewti ra rae şı.

Alişêr, cenia ho, biraçaê ho ve cênia hora miğare de benê. Virende cênia Alişêri Zerifa kewraê ho Zeyneli, Raiverê xaini u mordemura vinena. Venga Alişêri dana. Kıradşki nia vana:

"Kırvê to Zeynel vaye hattın!"

Alişêr, nia cav dano ve cı:

"Kewraê mino teyro. Vaxu bêrê."

Alişêr, verva cı sono. Nae serra Zerifa nia vana:

"Hasarê ho, haydarê ho vınde!" Alişêr, vano:

"Meterse! Kêwraê mao teyro."

İtimatê Alişêri, kewraê horê zaf beno. Guman nêkerdo ke, na mordemi xıravierê amê. Uza nanê Alişêri ra kısıenê. Cênia Alişêri, ho erzena pêê kemere nana pa. Cıra Mıstê Surri vanê, (Vankra ya ki Halboriyera) êy kısıena. Mordemê xaini dormê miğarey cenê. Nanê pıra cenia Alişêri ve biraçaê Alişêri ra ki kısıenê. Xain, ano ke veyva Alişêr efendi (cenia biraçai) ki bıkıso, havalê bini vanê:

"Lao meremet bike! Na honde ki nêbeno! Mekte! Dêsim de kes cıl binê ma nêsaneno! Ma hondê iso kisti, veyve mekişimê!"

Veyve nêkısıenê. Sarê Alişêri cıra kenê. Benê danê hokumati ke, cıra mükafaatê ho bıjerê.

H.M.: Tertelê Dêsim qey vejio? Dêsimi qey dewlete de qewğa kerda?

R.P.: Na mesele de her jü qesê vano. Sevevê ke vajinê naê :

1) Hetê Avacuğê de, dewa Keçêlu de hokumati qereqol virasto. Eskerê i qereqoli, a dewe de erjiê cenü (tecavüzê cenü kerdo). Nae serra camordê a dewe benê çekuro, hot-heşt cendermu kısıenê.

2) Aşıra Qoco, verva hokumati de vindena. Dewlete de herv kena. Eskerê hokumati kısıena. Nu ki sevevê dıno.

3) Dewlete, mesela Bavay ana werte. Aşıru verdana pê. Dewlete qesto eve destê Raiverê xaini u destê Qırğura Bavay dana kısıenê. Nae serra Sey Rıza, erzeno Xozati serr. Aciya lazê hora, Şine wesneno, dewu vesneno. Hokumati na ısı keno man u sanu.

4) Raiverê Seyd Ağay (xaini) şienê arzuhali u senedi denê hokumati ke; Sey Rızay dewi vêsne, qereqoli vêsne, eskeri kısto, Sey Rızay nia kerdo, hêni kerdo ...

Hokumati na qesey, na biae nê kerda sevevi, ordiyê gırsı ardo, esto ve Dêsimi serr. Dêsimivêsna. Milet, cêni, camordi, domani, kokımı, niweşi, seqeti, kam ke di qırkerdi.

H.M.: Vanê; "Bingê boni ke rındi nêvirajia, bon rijino." Miletê Dêsimi çituri, qey na herv kerdo ve vındi?

R.P.: Ağlerê Dêsimi, Ağaê des u dı aşıru benê top sonê Gola Xızırı. Çemê Muzırı serro Halboriye esta. (Halboriye dewa Avasona.) Binê Halboriye de Gola Xızırı vanê. Uza yenê pêserri. Ağleri, navera bovera benê topı, qırvanu kenê. Des u dı İmamı serrı sondı wenê. Kemeru erzenê Gola Xızırı. Camatê ho kenê. Vanê: "Merdime pia, mendime pia! Jüvini de xaineni nêkemê! Namus u şerefê Dêsimi teslimê hokumati nêkemê!.." Dest danê ve jüvini. Sondı wenê.

Eke bi sırê hervi, eskere ke ame Dêsim vêsna, millet qırkerd; ağao jü rema, ağaê bini şı hetê hokumati de gureay, iê bini va ke: "Ez hetê keşi ki nêceno!", taê hurendia hode nişti ro.

Sey Rızao kokım wertê de mend. U ve a kokımênia hora, aşıra hora, Demenu u Heyderura, çı ke destıra ame

peyser nêmendî. Heyderu ve Demênura bêbextiye nêkerdê. Pêê çeka hode, pêê qesê hode vînetî, hokumati de cengi kerdî. Taê kıştî, taê vêsnaî, taê jilure eşti binê kıştî; i unca ki pêê çeka hode, qesa hode mendî.

Eke mîletê ma, koê Dêsimide jüvini biguretenê, her hetira jüvini nêsıkitenê, dest destê jüvini dênê, pia bigurienê, Dêsim, qolay qolay nêamenê guretenê. Kes Dêsim nêkewtenê. Eskeri, Dêsim nêvêsnenê. Hondê mîlet qır nêkerdenê. Mîlet surgın nêrusnenê.

Ağlerê aşiru pers day ve jüvini. Vati vi: "Nia kemê, hêni kemê, jüvini de xaineni nêkemê..." Persê hode, qesê hode nêvînetê. Hokumati ki marê hêni kerdo.

Maa mı vana:

"... Sungî sanay vê pîzê maa mı, destê domani vêjay ve tever!..." Nu maa mı eve çımunê ho dio. Raştê ho nao. Kerdena ke marê kerda nawa.

H.M.: İsonê ke Dêsim roto, aşirê ke peyser vînetê bêbextiye kerda i kamijiye?

R.P.: Alişêr, Demênur, Heyderu, Avasu, Bextiaru qesê hode, pêê tıfangunê hode vînetê. Xaineni nêkerda.

Taê aşiru vato, "Ma hetê keşi ki nêceme! Henu ke dewlete qarsê ma nêbo.

Raiverê Sey Ağay, Memed Aliyê Beşi, Diap Ağay ma rotîme. Ni xainê.

Diap Ağa, vîstewrê Sey Rızayo. Çêna Diap Ağai, cênia Sey Rızaya. Dî cêniê Sey Rızay bi. Jüe çêna Diap Ağai, awa bine ki, çêna Hemê Kacerani bie. Cıra Bese vatenê. Taê vanê, Bese çekdar bia. Çio henên çino, raştî nia.

Diap Ağai, ma rotimê, Dêsim rot, Hesên Xeyri rot. Hesên Xeyri çher bi, baqıl bi. Welatê hora, mîletê hora haskerdenê. Wendi ve. Mebusê Dêsimi bi. U ki Feratız, yanê aşira Diap Ağay ra bi. Hesên Xeyri, Anqara de verva Atatürki de, reyscumhurenirê raa ho nano rı. Meclisê Anqara de hetê Atatürki ceno Diap Ağa. Reyê ho dano Atatürki. Hesên Xeyri mordemê huyo, rêê ho nêdano Hesên Xeyri. Atatürk beno cumhurreysi. Hurêndia ho ke keno qaime, Hesên Xeyri erzeno dare. Eke Diap Ağay reyê ho Hesên Xeyri dênê, belkia Hesên

Xeyri amenê mewqio de rınd. Atatürki besenêkerdenê êy dardekero. Eke Hesên Xeyri ke dardenêkerdenê, belkia ki Dêsim nêvêsnenê, kokê mîleti nêardene.

H.M.: Nuri Dersimi, kıtavê hode nia vano; "Esker ke kuno Dêsim, Dêsim vêsno, ceno binê bandıra ho, jü tornê Sey Rızay lêê Sey Rızay de maneno. Peniye de u ki peê ho çarneno khalikê ho. Naê serra Sey Rıza, sono beno teslim." Na qese çıxaşi raştio?

R.P.: U tomê Sey Rızay nêbeno. Sey Rızay, u qese sevînetê Raiverê Seyd Ağay ra vato. Sey Rızay zono ke esker, hokumat bê Raiverê Seyd Ağay caê Sey Rızay dosnêkeno. Besenêkeno êy (Sey Rızay) bivêno, bıkıso. Daera Sey Rızay nia vato:

"Na bela (Raiverê Seyd Ağay), ya mı kîsena, ya ki dana ve destê hokumati. Rındê ho, ez vê ho şêrinê hokumati de qeseybikerine."

H.M.: Made taê estê, vanê: "Ma Tirkime! Ma Tirkê zalalime!" Tı sa vana, ma kamime, çıkime ma?

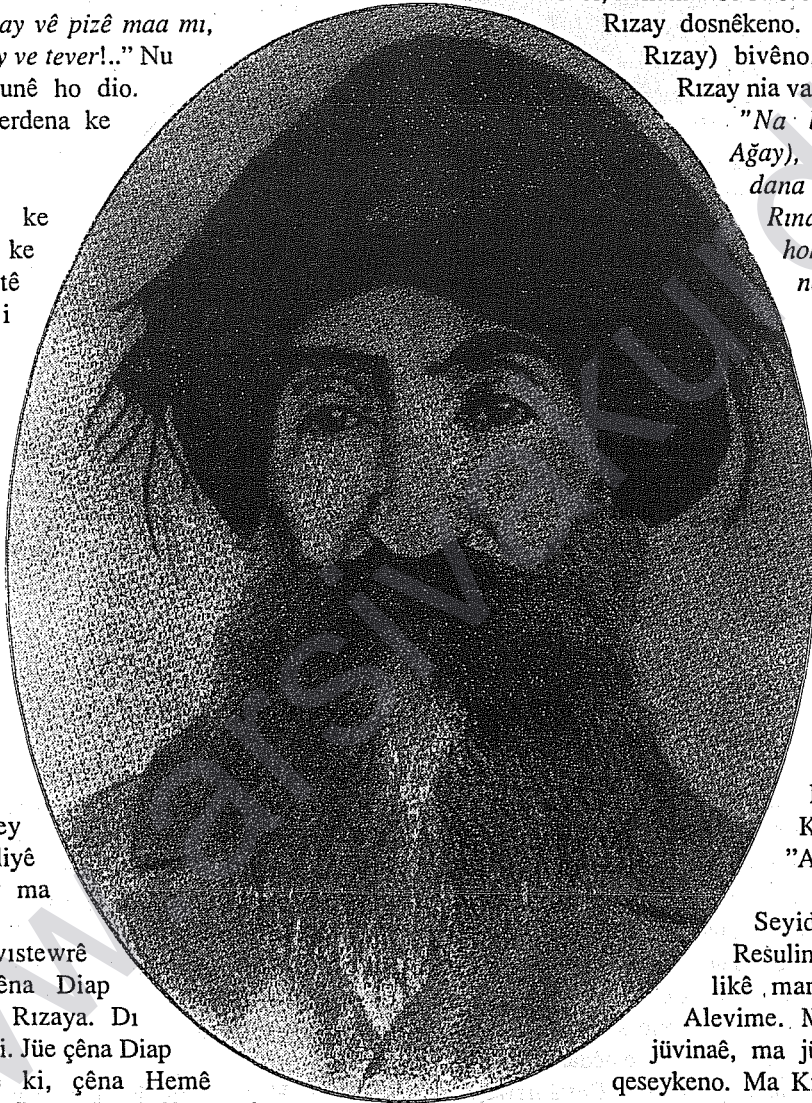
R.P.: Ez, pırîka hora ki, piê hora ki, cıranunê hora ki hêşiyoyê; kamira ke ma perşkerdo: Hasa! Tırk, Tırko. Kırmanc, Kırmancı. Ma, mîletê Kırmancimê. Marê "Alevî" vanê.

Ehlibeytîme. Seyidê sadetî, ewladê Resulimê ma. Piê mara, khalikê mara, ma Kırmancime. Alevime. Ma Tırk nimê. Tırki jüvinaê, ma jüvinaime. Tırk, Tırki qeseykeno. Ma Kırmanciki qeseykemê.

Zonê Tırku jüvinao, sonê camiye, sonê hec, roze de ponc rey namaz kenê. Zonê ma Kırmancıkio, pırê ma, Raiverê ma, mürşidê ma estê. Jar u gerçêgê ma estê.

H.M.: Taê cencê ma estê venê "Ma devrimcime, ma solcime. Ma Haqî nasnêkemê! Haq çino!..." Na qesurê sa vana?

R.P.: Hassa! Bıra ma Haqî ki, pırî ki zonemê. Hama taê cencê ma nika ustera, -tove, tove!- vanê: "Haq çino!" Nêro bıra qey çino? Haq esto. Haq, sonde ki, soderî ki

Alişêr ve Zerifa ra

esto. Peyxamberi ki esto. Ma ho nêzonemê. Jari ki estê. Gerçêgi ki estê. İtimati ki, itıqatı ki esto. Ma, pili ki, qji ki zonemê. Miletê ma, ma ho nia diu. Ma, jüvini nia zanemê (zonemê). Meriki ustera Tırk soli, nezu çı soli, dewrincêni kenê. Lau bike! Ma nêvatu ke meke! Bike! Hama Haqi ki (yox meke) wertera medarê wê. Peyxamberi, Des u Dı İmamu, İmam Uşêni, İmam Heseni wertera wemeda. Na raa mawa. Tı, çıturi mı na raa mıra çarnena ra! Fıkrê mı nau. Piê hora, maa hora, biraê hora mı ho nia diu. Tı, nêşikina mı biçarnê. Ez, qarsê raa to nêbeno. Desti ki dano to, (yardımı) hemuye ki dano to. Ez, fikirê to, torê tomete nêkeno. Hama tı kê mıra vazê: "Bê raa ho caverde! Rae na nia. Na raşti nia. Haq çino! Bê made qoministeni bike! Nezo çı bike!.." Hasa! Nê piê mı, nê khalikê mı çio nianen kerdo. Nê ki ez keno.

H.M.: Tı sa vana? Ma ve Kurrora toe besekemê bemê jü? Pia verva dewlete de vindeme, nêvindeme?

R.P.: Nika mêrdo Kurr, hata roza ewroene made jü nêbio. Made tıfang (tıfong) nêesto. Made raera pia nêamo. Ma de jiare serr niamo, qırvane nêarda. Hata nika nu mêrk made nêamo, ez qê taxmin nêkeno made bêro verva hokumati vejio, dewlete (qurmiskeru) virazo. Ha, tamam, vajime ke dewlete viraste: Dewleta Kurri ("Kürt" Dewleti). Biraê mı, ora dime? Nu (Kurri), ma miletê Kırmanci, miletê elewi erzeno kınar (kose) Nu, binê lingu dano ma, hurendia dosegi ma nêdano. Naê nia bızanê (bızonê)! Marê vanê: "Nu elevio! Destê neyra no ninowerdene, destê neyra awuke (uwe) nêyênasımtene!.." Na dideni, dewrê Hezreti Mihemedi ra nia kerda wertê ma. Hata na roza ewroene hêni ama iyê nıkay nia. Têê sirê Hz. Mihemedi ra, sirê Hz. Ali ra, Hz. Heseni ra, Kerbelara nia amo.

Kurri, ma de nêceno. Ma, Kurri nimê. Ewro Kırmanci qesê ho kenê jü, desteg danê jüvini, qesa hode vinderê, nu jüvina iso. Naerê itirazê mı çino. Kırmanc, rındiye, raştiye wazeno. Kırmancikiê ho wazeno. Jianê (zerar) ho wazeno. Kırmanc, nae, ma kuli naê wazemê. Ma huzır wazemê. Cencê ma, cailê ma bilasewe (boşiboşına) qırrmebê, mekişiyê.

Kurri ke dewlete virazê, tawê (toe) ma nêdanê ke. Ma nêbenê pilê dewlete (başbaqan, reys u cumhur, ...) nêkenê. Mara uncia vanê: "Sima kolê virenê!"

H.M.: İsonê mau ke, cencê maê ke wendu, qesê misê hata nika örgütonê sarri de gureayi, sarrirê gureayi. Hona vanê: "Ma internasyonalıştime! Ma muletü pêrînê xelesnemê! Miletê ma nia xeleşino!.." Cencê ma pêru biê vıla. Örgütonê Tırkude, örgütonê Kurrude gurêênê, mirenê. Tı sa vana? Toê ni besekênê yenê têlewê, benê jü?

R.P.: Ez sa vajine. Eke pers kenê mıra, ez vano ke: Cencê ma, cailê ma raa sarri ra fetelinê. Nêro bira, raa sima esta! Kırmancia sima esta. Zonê sima esto. Defter u kitavê sima esto. Sima ki eve zonê ho qeseybikerê, binusnê. Qey kunê binê nirê sarri, binê emrê sarri?

Seveta sarri qey koura, gerisura yenê qırrkerdene? Sima kuli naê vinenê, naê zanê (zonênê). Bilasewe çıxaşi cencê ma, isonê ma esti zerê, da pıro, kışti, telefkerdi, tarumar kerdi hata roza ewrêênê.

Cencê ma fuzili mirenê. Vanê "Ma sima xelesnemê!" Sonê mirenê. Ma ke pey de manemê, marê beno derd; ma dinu dıma bervemê, ma merax kemê. Eke iyê mına, van ke: Raa ma esta. Raa ma bızanê. Kırmancia ho nasbikerê. Kitavunê ho vezê. Wendisê ho bıwanê. Qezeta ho vezê. Sima destira ke yêna, şêrê radon (radiyo evi), caê kitavu ağmekerdene (yayınevi) virazê, rakerê. Herkes bızano ke zanê (zonê) ma ki esto. Eke Kırmancie wazenê, Kırmancie nawa. Kırmancê ma biê des felqey, vist felqey. Nia nêbeno.

H.M.: Towa çimê to birneno, Na isonê ma, cencê ma sarrirê gurenaisi cavêrdanê, ca nêverdanê? Umidê to esto ke, ni bênê jü, miletê horê gurêênê?

R.P.: Sa vaji, eke berê têlewê, jü bê, jüvini de pia bigurêê, jüvini canêverdê, jê aşırunê maê "38"i mekerê beno ke cira isê vejio. Gerê pers jüvin dê. Persê hode vindê. Eke jê "38"i bikerê, pers bîdê, persê ho caverdê, jü şêro a partiê, u bini ki şêro partiya bine, jünao bini şêro nêzo koti... Nêbeno! Cira toe ki nêvejino. Umidê mı esto. Eke miletê ma jübo, can u gonil ra bigureu, ma raa ho vezemê. Raa ma sona selametiye. Na karidê qezencê ma pêrînê ki beno.

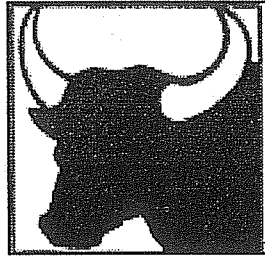
H.M.: Haq tora raji bo. Lew name to dest ra.

6 .1.1995
Lingen (Ems)

Ben burada bir şeye değinmeden rahat etmiyecem. Bazı arkadaşlar bir şeyleri kasetlerden yazıya dökerken kendi yorumlarını da katmaktadırlar. Bunu H. Tornécengi ile S. Kalan arasında gördüm.

Fakat benim izlediğim kadarı ile S. Kalan arkadaş %100 haklıdır. Bir daha böyle olmamasını dilerim. Bizim hikayelerimizde tırnaklı hayvanların kırallığı yoktur, onlara fiziki olarak hiç şans verilmiyor. Dağları, ovaları, dere-leri, tepeleri kontrol edemezler. Sadece akıl fikir alanında vardır. Bu konuda pençeli hayvanlara daha çok rol verilir. Ben 50 ile 60 arasında hikaye bilirim, tırnaklı hayvanların kırallığına hiç raslamadım...

Ez itika a heçhate çhutir vata sima wendoğunê marê nusnon bıwanê, qerari ki cı dê.

HİRÊ GAY VE VERGİRA

HEYDER

Cayê wertê gemedê zu merge bena, hiniyê ho ki wertede beno. Na merge de hirê gay piya je bırau çherenê, poşt sanenê zumuni, zumuni sero yenê. Gao Boro, Gao Suro, Gao Şiawo.

Verg çım verdano naynu, keno nêkeno ke bese nêkeno. Se ke verg yeno hiremêna verdanê dıme, werg remeno sono. Verg vano nu nia nêbeno, ez gere ke zovina rae bivini. Verg, Gaê Suri u Gaê Borira vano: "Ero sima se kenê, na merge sima hireminê rê senika, zumustu na sima idare nêkena. Ez eve çımunê ho vinon ke pêro Gao Şiao weno. Hora qe nêvindeneno weno, weno. Sima qarıs meve ez êyi bori, merge ki sima hurdemînê rê besa. Ez sawata sima vanu, Zumustu ame, ez nêçheron, sima çherenê". Gao Bor vano: "To raşt vana". Gao Suriki xapino. Verg galmê Gaê Şiay keno, zumuni fetelnenê, Gao Şia vano nêvano ke tey yardım nêkenê. Pêyniyede vano: "No sima xapneno, çha mı teyna caverdanê!" Rora sono. Verg horê weno.

Teneke kuno werte, onca beno vêsan yêno tolavê naynu. Hazara nazara qesey keno fırsat vineno Gaê Borira vano: "To qe nêçherena, na Gao Sur hem hovera weno, hem ki Gaê Şiay vera weno. Na merge sima hurdeminerê ki senika, sima serena çhi wenê. Na honde ke to idare bıkeru. Zu ki Gao Sur hona Gaê Şiayra bêtero, sono wertê hinide silê ho keno, hini keno qılerin. Bê ez tode khewraeni cenu 12ne danu ve to, ez na Gaê Suri wenu, to qarıs meve; merge ki hini ki, tek teyniya beno yê to." Xapneno galme ve Gaê Suri keno, Gao Sur: "Bıra bê, ez werdune!" Gao Bor nino. Gao Sur vano: "Wêêê, ze ke Gaê Şiay va ke, ney ma xapıtıme, mıra tepiya ki sıra to dera, to ki weno!" Rora sono.

Teneke vêreno ra verg yeno, Gao Bor vano: "Kewra çha ama, to va ke ninu..." vano.

"Kewra ez vêsanu, ez gere to bori. Ez ke to meweri vergê bini to wenê!"

"To kewrayê mına!"

Vano: "Kewra kewra kutık çhi jare zoneno ke, ez kewraeni bızoni! Verg ke bi vêsan ma u piyê ho weno. Kewra qe qına ho nata bota mefetelne, to bıraunê horê xayneni kerde, kewrayena ma ki itade qediyê... Ezo bomo budala amune xayinê je tode kewraeni gurete. Ala haq mı fino sene hali, caê mı a dinade rınd niyo. Zu ki ez herê je tode çhutir benu khewra, to çha nêzonake peyniye niyara!" Niseno ro ser weno?

Gao Bori ki: "Na to ni, mı ve ho kerde. To haqlıya, to haqlıya; murê ki laaqa!" Rora sono.

Sanike şıye horê, ez mendunê sımârê.

Zu ki na halvozu xayneni dave Gaê Şiayi, made Gao Şia en gao xırto. Xayin Gao Boro, dime Gao Suro, eyra dime Gao şa yeno.

Made vane: Male vaze gao şia. Xımale gao şiao. To vana gao şiao...

Yitiqatê Kirmanciye de Kêrtê

DEWRES EYLASI

VERGÊ YABANI Kerdê ŞUANÊ MALI
(Hêkatê Ewliya Buki)

MUNZIR COMERD

Bava Hesênê Kolu 'be Bavaunê Qızılbeli ra Hesna.

Na dina de çanda u çand mîleti ke estê, hundê nine ki (beno ke ninera zafi ki) yitiqatê heqîye estê. Qe jü yitiqati eve karê jü mordemi ra pence neêsto. Bingê yitiqati ke jü mordem êsto, xêlê teni biyê jü na yitiqatê xo vazno ra. Coku emegê zafine karê yitiqati de vêreno. Zafê teni na kar de arax danê. Ama pêyniye de ne namê nine, ne ki çixîro ke nine do pîro o yitiqatte beno vindi. Se ke, Mıslmaneni de namê Hz. Mehemedi, Hz. Ali, Ebubekir, Ömer, Osman yenê ma viri. Se ke, Elewiye de ki namê Sa Hatayi (Sa Yismail), Ahmet Yesevi, Hacı Bektaşî Veli, Abdal Musa yeno ma viri. Yitiqatunê binu de ki jê ninuno. Tovi ke no qeyde Yitiqatê Kirmanciye de ki vêreno. Yitiqatê Kirmanciye de Xızır, Wayıro. Tırku de "Tanrı", Farsu 'be Kurdu de "Xode", Erevu de "Allah", Almanu de "Got" ke çiko verê barê (mana) nine de Kirmancu de ki "Wayır" uyo. (Tavi ke made Xızırı ra "Heq"ı ki vanê, ama na qesa Erevkiya. Qayt bê: Ferit Devellioğlu, Osmanlıca– Türkçe Ansiklopedik Lügat. Barê na qesa zafê; jü bar de ki na qesa "Heq"ı hazar u jü namunê "Allah"ı ra jükeka. Mıslmani, Elewi têde naê zanê; ama jü qesa "Allah"ı zaf vano "Heq" senik vano; jü ki jê ma "Heq" vano, "Allah" qe nevano. Na qesa kota zonê ma ki. Made ki barê na qesa "Heq"ı zafê; jü barê xo ki Yitiqatê Kirmanciye de hazar u jü namunê Xızırı ra jükeko. Zonu de varyantê na qesa zafê; jê "Heq", "Haq", "Hak"...) Xızır, Yitiqatê Kirmanciye de jê Astarê Destê Sodiri vêseno. Mara kami ke no Astarê Destê Sodiri kerdo xo çim ra raê ra neveciyo, vindi nebiyo.

Ma, Kuresi ra raveri kifâtê (fayde, kare) kami en zaferi Yitiqatê Kirmanciye rê biyo wena doz nekerdo. Namê Xızırı, niyê ke namê xo sarê ma viri de nemendê yine(dine,ine) vera nusna. Namê Kuresi, Duzgını, 'Kal Ferati, 'Kal Memi sarê ma xo vira nekendê; çimê nine tédine Wayıri de beno. Emrê nine jü çağ de vêreno. Kırmetê ke nine vetê hatan roca ewroene vaciyê amê. Asparê hesi biyene 'be firine kotena Kuresi; çelê zimistani de vas u velg kêwe kerdena Duzgını; hurendiya gau de eve moru ra daru ontana 'Kal Ferati; dês ramitena Bamasuri wena ki sarê viri derê. Çixîro ke nine Yitiqatê Kirmanciye de do pîro vind nebiyo.

Ma se ke cor de va, ninera raveri (averi) çı biyo hundê nezanime, ama ninera dime wena kêrtê xêlê tenu Yitiqatê Kirmanciye de jê tase aseno. Ninera jü ki kêrtê Dewres Eylasiyo. Barê na karê Dewres Eylasi zaf dewletîyo. Hetê felsefa ra ki kêrtê Dewres Eylasi ma çim de raveri dero. Sarê ma ki no rınd kerdo ra xo çim ra, ber 've ber jüvini ra vato ardo resno ma. No têyna yitiqatê ma niyo, hundê ki mitolojiyê mao, kulturê mao. Ma ki ninerê wayıreni kenime.

Dewres Eylas jüyo de Kuresico. Kuresu des u dı hezbetê.

O, hezbeta Qajiyu rao. Eve namo de bini ki ninera "Dewres Qajiyu" vanê. Hewsê Dewres Eylasi Dersim de dero; hetê Nazimiye de "Derikê Masıku" vanê nace dero. Çar lacê Dewres Eylasi benê. Namê nine Pirê Xanuku, Dewres Murteza, Dewres Dawut, Bavaê Bukiyo. No 'kalikê Dewres Silemanê Qızılbeli yeno. Dewres Sileman lacê Dewres Dawutiyo. (Qızılbel, hetê Fême de dewunê Pîlêhuriye ra dewa de Kuresuna; Qirdimi sero yena mardene.) Qızılbelçiki ke ber 've ber 'kalikunê xo marenê benê resnenê Dewres Eylasi, yira ki cênê benê Kuresi de vecenê. Qaytê dine bena Dewres Eylas tornê Sey Qajiyu, Sey Qaji lacê Duzgınıyo, Duzgını ki lacê Kuresiyo. Dewres Eylas caê desudiine cêno; yanê O, 'kaliko de berê desudiine rao; 'kalikê ke nira raveriyê hewsê xo vind kerdiyê; têyna na Bımbareki ra nat hewsê 'kalikunê binu beliyu.

Dewres Eylasi ki jê 'kalikunê ma pêrunê mal kerdo weiyê. Çê xo eve berê (Tr. de; ürün) ni mali fetelno. No, şuanê malê xo biyo. San u sodır malê xo ver de beno. Çıxa ke mali ver de beno, meyil Wayıri ser de sono. Wayıri qe xo viri ra nêzereno. Koti beno bıbo boina vengê Wayıri dano, pistigê yira nevisino. Bava Rızaê Garşiyê azê Dewres Eylasi rao. Benoke yi ki jê Bava Rızay vengê Wayıri do:

"Caê to rindo, berzo
Asparê rameno, yelger u lerzo
Bıra verocerê tenge vera
Dest ra gavanê çetini ver erzo
Hey dilo, hey dilo
Wayıro Wayıro
Wayıro Wayıro!"

Dewres Eylas zaf mordemo de raşt beno. Ni, zerê Wayırê xo virašto. Coku, Wayır têtay haşt biyo. Namê ni welatu de veciyo. Meymanê xo qe senik(kemî) nebiyê; jü amo, jü şiyu; nêwes amo, wes şiyu; xêx amo, baqıl şiyu; eve tenge(poşti) amo, eve pau şiyu; jü ništo ro, jü vašto ra. Dewres Eylas biyo dermanê derdu, melemê 'kulu.

Wo(O) taw de Geğiye de Begê beno. Endi no beg Tırk beno, Kurd(Kurr) beno kes ewro neşikino ke biyaro xo viri. Qaytê Bava Hesênê Kolu bena vano "Kurr biyo." Çı beno bıbo Kirmanc (Kirmanc; mordemo ke yitiqatê xo eve Yitiqatê Kirmanciye ano 'be zonê Kirmanciki/Zazaki qesey kenê. Tırkki de eve namê "Dersimli Alevi Zazalar"ı nas benê.) nebiyo. Jü çênêka de na Begê Geğiye bena. Çênêka aqılê xo kerdo vindi, biya xêxe. Begi, na zaf fetelna. Berda koti na wes nebiya. No zaf kuyno ra na halê çênêka xo ver. Serê zeriya ni zun dana. Nezano se bıkeru. Se ke mormeki nevato "Pers pers, sona Qers!" Begê Geğiye ki heni kerdo. Kam ke diyo yira, na neweşiya çênêka xorê çare pers kerdo. No rocê beno ve Kirmancunê ucayi

sera(raştê cı beno). Ni vanê,

–Derikê Masiku de bavaê de ma esto, namê xo **Dewres Eylaso**. Ma wena nehesso ke mordem nêwes şiyu ucaxê di(yi), nêwes veciyo amo. Çêna xo bere lêwê di, bena wese yena.

No, Kırmancu ra caê Dewres Eylasi museno. Sono mordemunê xo cêno, dest u paunê çêneke gire danê, benê raşti sonê ginenê ucaxê Dewres Eylasi ro.

Ni ke sonê çê, Bimbarek çê de nebena, çermug (cao ke vas beno kêwe mal tede çerenno) de mali ver de beno. Sarê çêi ra jü sono xevere dano cı vano,

–Bê çê! Raa düri ra meymani amê!

Kes çine beno ke no mali ver de biverdo, cêno dı vergunê yabani keno şüanê mali. Malê xo vergu sero caverdano sono çê.

Bimbarek mali vera yeno çê ke, sarê çêi xızmeta meymanu diya. Qayt beno ke çêneka de tem u teziye, dest u pay gire daye lêwê meymanu dera. Vano,

–Naêrê se biyo? Sıma çıra na gire da?

Begê Geğiye halê çêneke cırê arz keno. Dewres Eylas de derdê çêneke museno, beno be hira vano,

–Ya Wayır!

eve saboka xo jüye çêneke de onceno. Xaftıla milaketê, dılxê(donê) kutiki de kuyino ra çımunê ni ver.No vano,

–Woşt, woşt!

kutık cıra(çêneke ra) birino ra; no, nano ra dime çêneke ra na milakêti fino düri.

Saboka ni worte ra qılaşına ra. Çêneke desına bena wes, aqılê xo yeno hurendi. Dest u paunê naê kenê ra, lêwê piyê xode baqıl baqıl niseña ro.

Ni, san de uca manenê. Beno sodır, endi benê raşt ke şiêrê çê, Begê Geğiye vano,

–**Dewres Eylas! Malê dina çı wazena danu to?**

Çımê Dewres Eylasi malê dina de nebena. Made bilasevet nevanê ke **”Malê dina, dina de maneno!”** Bimbarek vano,

–Ez tawa newazenu. Tı, têyna na saboka mı bere bilezik cıke ke sala meşikiyo. Beg se keno ke Dewres Eylas cıra tawa necêno; ne saboka de newiye rê beno razi, ne ki ’kana xora vêreno. Beg naê cêno sono.

No ke yeno reseno Geğiye, saboka Dewres Eylasi beno dano wostaê vano,

–Naê bicê, hirê bilezigunê zernenu cıke!

Kuyo, Beg xo xode vano **”No Dewres mordemo de şeribo. Ni ‘Kurr’ neva, ‘Kırmanc’ neva çêna mı kerde wes u ware, mıra ki tawa neguret. Qeqe nê ezi ki na saboke di eve zern viraştene di, zerê mı ki araşıyo.”**

Wosta, bilezugunê zernenu keno hazır, ano keno saboke sera. Serê nine ano pê, seke mixê kuyno pa naêra goni yena. Caê mixi ra ke goni çılkena, no mixi cıra onceno, serê bilezugu gireneno jüvini ra(qaynax keno), uca caverdano sono çê. No qe negineno piro ke na saboke ra çıra goni amê. Mormek şeribo; koti ra bızano ke jiare çıka, jiarge çıko.

Wosta sodır yeno ke Bimbareke çına.No vısino pê, xo xode vano **”Nıka Beg ke hesiya pê mı ’çermey keno!”** Sono Begi rê hal u mecali qesey keno. Beg zaf beno hêrs vano,

–Saboke bivêne! Qayê to dare de sanenu ra!

No cêreno Begi vero vano,

–Bıwesene wayırê a çüye rê, qımetê aye verde çı ke waze-

no danu cı. Serba jü çüye ra mı darde meke!

Ni xebere danê Dewres Eylasi. Bimbarek ninerê wesenenno vano ke,

–Qe qıstawete de memanê. **Saboka mı ’be xo amê çê.** Ez razıyane, sımara tawa newazenu!

Na saboka nıka çê Bava Buki dera. (”Buk” Derê Sansa de namê jü caiyo.) Bavaê Buki jüyo Kuresıco. Kundê xo (koka xo, soy u sopê xo) sono reseno Dewres Eylasi. **Saboke destê na Bimbareki nıka ewliyaunê (Jiarunê) Kırmanciye ra jükeka.** Cıra **”Ewlia Buki”** vanê. Jüya sura, derga, bilezıgi tede rê. Çê Bava Buki de zaf veng Heqi danê. Taê bavay na ewlia pıren ra vecenê. Vanê,

–A ke pıren ra vete, bavai de pécêna baca ro bena çêver ra ana; çêver ro bena baca ra ana!

Kırameta **”Ewlia Buki”** zafa; kami çım de bena more(mare), kami çım de bena gorgeçine.

Ewlia ra made **”Jiare”** ki vanê. Hardê Kırmanciye de her ca de eve ni dı namu nas bena. Çutır ke jiaru rê xızmete kenê, henı ki jıara çêi rê (ewlia rê) kenê. **Verde çılı nanê pa, verde qırvanu kenê, miazu pocenê, nêwesu anê ver, cıra mıradu wazenê...**

Jüki cemê ca vatene (Tırkki de; Görgü Cemi) de, eve ewlia misayibi kotenê binê tarixi. Ni cemi Elewiyeni ra ma guret bi ama ni made hama hama dariyê we, kes endi caê xo nevano. Rustımê(adet u tore) ni cemu eve Tırkki ardenê hurendi. Tavi jü milet ke kot binê şıya (mayate, hukım) milatê de bini têyna zonê xo, kulturê xo, edeviyatê xo, zagon u rustımê xo şıye de nemaneno; yitiqatê xo ki şıye de maneno. Ma ki nıka na hal derime. **Ama ewliya, vıjeri ke sarê ma çım de çık biye, ewro oncia ki henı ra; ne dariya we, ne ki biya vindi; Yitiqatê Kırmanciye de cao de hewl dera. Ewliya; jıara zeriya, Wayırê Çêiya.**

No mevzuato ke ma sımarê nusna, hetê ra ki hêkatê Ewlia Buki bi. Mevzuyê ewliau wena zaf hirao. Ma naca de wo negureto ra xo dest. Yitiqatê Kırmanciye de têyna çüyê destê dewresu ewlia nebenê. **Yitiqatê made Heqi destte ki çüye esta.** Nezanu, maa sıma sımara qe nevato ke,

–Ero lacê mı ! / Erê çêna mı!! Mı torê çüyê Heqi no ro ke rêna nıa meke!

Yaki, cıranê de sıma ke çüyê sero fikrê sıma ke pers kerdo, qe sımara nevato ke,

–**Çüyê Heqi** ro to vero! De tı vace, ez nıka heqane yaki neheqane?

Made taê ewliau ki çüyê destê Xıziriyê. Xızır yitiqatê made Heqo; Wayırê mao. Tavi, nine yitka (itka) jü raê de mordem bese nekeno ke bıusno. Na çeküya pâyene **”vergu”**re ki vêrena. Caê vergu **Yitiqatê Kırmanciye de, mitolojiyê Kırmancu de zaf hirao, zaf hewlo.** Ma neşikinme ke naca de vergu sero ki vinderime; henı kenime ke mevzuatê na,nustê ma mevuriyo. Coku nıka cêrenime Dewres Eylasi ser. Ennamê Dewres Eylası xo viri ra neştıo.di wazenime ke qesa xo gire dime.Çıxıro ke Dewres Eylasi Yitiqatê Kırmanciye de kerdo ra, bara zerê mara vindi nebena. **Vergu şüanê mali kerdene, kara kulturê her yitiqati heqiye niya.** No hetê felsefa ra baro de dewletiyı. Dewres Eylas naca de yitiqatê marê kifato de hewl kerdo. No kêrtê di wenaki jê tase aseno. Coku Kırmancu namê *Dewres Eylası* xo viri ra neştıo.

DI KHEWRAY

Mehmet Doğan

1980 ra têpiya vi. Eke mi virde ğelet nêmento, mudurê „Bayrampaşa Lisesi“ vi. Dêsim ra vi, kirmanc vi. Camerdê de semt vi, hosero vi. Porê ho sipê vi, endi mordemo bilan vi. Eve 15-20 talevunê ho pêgu-reti vi, ardi vi. Polesu vatenê, ey seveta dêvrımı domoni dê vê sondi ro. Je her keşi eyrê domonurê ki heşiriye arde, zof iskence kerd. Uza ra tepiya, di-hire heşti ki piya hepıxanê „Selimiye“ de mendime. Je jede kirmancu worte honde heşiriye u iskencede, onca ki kar u gurê ho kuretey u zaravay vi. Na mesela ke cer yena nustene, tavi çhıxaş ke mi vir de menda, mi eyra hesne.

***

Ju kirmancê ma, ju ki khewraê de huyo hermeni beno. Hurdemena ki dêsim ra benê. Kirmancê ma mamekiyede nisono ro, zof feqir beno. Hermeniyê ma ki xarpêde nisono ro, sinatkar beno, hal u waxtê ho rind beno. Xarpêde bono huyo de diqatin beno; qatê bini caê karê ho, qatê seri ki çê ho beno. Kirmancê ma, manê domonu ra, rew rew urzeno ra sono xarpêt, çê khewraê hode poncese di poncesi maneno; weno, simeno, çêf keno, pêyser cereno ra yeno.

Rozê hermeniyê ma hermeta ho ra vano:

Erê ciniki, na khewraê ma rew rew yêno diarê ma u domonunê ma, ma çon serio nêşime diarê yinu, ayvo, bê rêyê ki ma şerime.

Eve ostoru ospor benê, teknenê sonê mamekiye. Peroz ra tepiya verason resenê ve çê khewraê ho. Tavi biyê vêsan, ho ra waxtê sami ki amo. Kirmancê ma ve hermeta ho ra anê xonçha nanê ro. Ju uskıra girse sito germ ve nuno mişte anê verê meymanunê ho. Hora çiyu ke anê yuvio. Tavi hermeniyê ma ve hermeta ho ra sasbenê, binê çimu ra juminde niadanê. Kirmancê ma ki, se bikero feqirê mı, ho nanorê gangajêni, vano:

Buyê khewra buyê, run ki ney ra vejino, most ki ney ra vejino, do ki ney ra vejino, toraq u pendir ki ney ra vejino...!

Khewra ve khewrae ra se vazê, heq ke çhi da, eve sito germ ve nuno miştey ra ho kenê mırd.

Hermeniyê ma ve hermeta ho ra di hire roji çê khewraê ho de vindenê, dima teknenê peyser sonê xarpêt.

Rae ra hermeniyê ma hermeta ho temey keno:

Erê ciniki, ez zonon, khewraê ma nêjdi de onca yeno, reynake ame, nêvo çêver tı rakerê, xevere bide mı, ez ve ho konu ra.

Eke amey çê, hermeniyê ma çêverê hode tam dustê miya hode ju lonike keno ra.

Zof worte nêkuno, xarpêt onca kuno ra kirmancê ma viri. Ma çha feqirê mı vir nêkuyo, werdiso hewl, cilê paki, xismeta rinde...

Kuno ra rae, raa xarpêti ceno. Reseno yeno çê khewraê ho, dano çêver ro. Wayıra çêyi mênqia niadana ke, khewra hawo amo. Jê buliski erjina sona xevere dana wayirê çêyi.

Hermeniyê ma yêno peê çê veri veng dano:

- Kamo?
  - Ezune khewra!
  - Xêr ama khewra, xêro?
  - Xêro khewra, tuao de bêxer çino, hondae ke domoni koti ra mı viri, mı va ke ala reê şêrinê diar.
- Se ke heni vano, hermeniyê ma, hasa sima ra, hazetê ho lonika ke çeverde kerda ra uza ra keno derg, vezeno tever, vano:

Khewra! Agop ki nêy ra vejija, Kirkor ki nêy ra vejija, Mêryême ki nêyra vejijê, tu ha no diyo, ha yi diyê...

DÊSIM'Î HO VIRÂ MEKÊ!

Hesirenia ke dewleta Tirkû Kirmancune mare na ro pêynia hu nina. Hokmatê Tirkû uncia dewê ma, birê ma vêsna, welatê ma kerd thol. Hata teyr u turi ki na zulm ra bara ho gurete. Hardê ma, jar u diarê ma mezêlê pi u khalikunê ma binê lingude şî. Wazenê ke Dêsim werte ra wêdarê, kokê milletê ma biarê!

Hale ma xiravino, letê mau ju ginê sukunê pilu, letê mau ju ki gino ve dulgerunê Avrupa. Ma ke vengê ho berz nikerd, zonê ma pêy ve pêy beno vindi. Lawukê ma, sanikê ma şiarê ma, meselê ma kay- govendê ma, yaranîyê ma benê vindi sonê. Ma nêwazeme ke adirê ma wêdario.

Aera ma taê Desimiji Hollandade ameyme têlewe, "Vaqife Dersimi" sana pê. Na ju gama, gama verena, bêrê ma posti juvini dime, bême pêser, piya eve esq bigurime.

Ma wazeme ke binê na sitarede pêro kulturê ho biarime werte, eve zonê ho binusnime, domonê ma ki zonê ho bimusê.

Zonê ma non u sola ma wa.

Pêro hometa Dêsimi ra minete keme, vame ke; awa ke destebera sima yêna, pêyser meerzê. Sima destê ke çî esto, çîyo ke hometa ma ana ra zon, - saniki, lawiki, resmê pi u khaliku, balisnêy, ristiki, fose, puçhik, astir, cacim- biarê, vaqif dê.

Sitara ma mare xêrli vo.

Baki

QESE SERESTENE

Mı va bêteverik nêşêri
Kotura dewe cıra gurete çengê wela Hewşî¹
Teyi berde Moxîndiyê Ewliyaê serê Dêşî²
Sewê seru mendune, bi topi qom u qewilê sewda weşî
Wertede Bava Ali'yê Paşî³
Lodeke⁴ra Bavaê Seyd Avaşî
Bavaê Lodeke dest kerd thomır ro
Taê kılami vati, hurdi hurdi Paşî
Hurendia hora wıst ra Bava Ali'yê Paşî

Va ke:

'Ez na bavaunê Moxîndiyê 'ra sa vaji
Na Bamasurê ma ke wertê Sadız⁵ u Hizolî⁶ro
şî
Kılamê Haqiye vurnê, çarnê lo loê Kırdaşî⁷
Niadan ke cevde qutiye ho biyê pirê tutnê
Kamaşî⁸
Anau (xatunu) sero çiftêxaşî⁹
Zerê çeyide çali biyê xaşî'

Qariune, tavati mı nêda

Thomır guret dest kerd tiro

Mı va: 'Ya Hewşê Khureşî, Ya Ewliyaê serê Dêşî'

Koto tewt, sewe ma sero şikiye

Hen ke kenu war çımunê mide nêmendê dilopê hêrşî

Eke amu ra ho, dormê hode niada ke Bava Lolo¹⁰ çino

Pers kerd,

Cemati va ke: 'Wo dariya we, herediya şî'

Çhekuye: Sey Nuri (Piyê sairê ma Sey Qaji)
Vatoğ: Yismayilo Bamasur (İsmail Yıldırım)
60 sere dero
Ca: Qayire (Pilemuriye)
Tarix: Payıza virene 1991, Alamanya
Arêkerdoğ: **Daimi Cengiz**

¹ Hews: Hewsê Khureşî Qıslede (Nazmiye) caê mezela Khureşî, dewa Khuresu.

² Ewliyaê serê Dêşî: Moxîndiyede (Ma-gerde dewa) dêsê. Dêso ke Bamasuri ramito, Dêşê Moxîndiyê.

³ Pas: Wertê Kısli u Qerekozanide dewa. Khuresu tede estê.

⁴ Lodeke: Mazgerde Derê Karede dewa Bamasuruna.

⁵ Sadızu: Aşira hetê Mazgerdia, Kırdaşki qese kenê. Tolivê Bamasurunê.

⁶ Hizolu: Aşira hetê Mazgerdia. Kırdaşki qese kenê. Tolivê Bamasurunê. Na aşire taê cawude Elewi niya. (Konya, Siwerege, Malatia).

⁷ Loloê Kırdaşî: Zonê Kırdaşki, Zonê Quru, Qurki.

⁸ Tutnê Kamaşî: Tutno ke ebe dest pişino.

⁹ Çiftêxaşî: Zu qumaş.

¹⁰ Bava Lolo: Wuo ke eve Kırdaşki qeydunê Haqiye vano.

YARA MI¹¹

Memê Koêkorta

Ez to ra zaf hes kena. Heşt seri ez to ra dūr biya. A waxt handê çetin nêbi. Nika çayê to zaf aseno. Tı zaf kuna mı viri. Mı nêzanitêne ke niya beno; mıke bızanitêne niya zameto, mı tı nêruşnêne. Hona ke tı ita biya ez poşman biya, jü ki tı zaf manena. Nêzan qey ma niya kerd. Çê ma wo teze de pia bıvınetêne çıxa rınd bi. Belki tı ebe mı hunu, tı vana ke: „Ma se beno ez ancia êna“. Ez zan ancia tı êna, hama ez nika lewê to de bibiyêne çıxa rınd bi. Tı zaf rındeka, tı hêcaê dınya wa. Tı ke lewê mide ra ez xo zaf rınd vênena. Tı ke lewê mide niya; ez van belki, dınya mı biya xırabe. To hona ez famn nêkerda, belki mı nêmusna to. Hama se beno, wa bibo ez to ra zaf hes kena. Ez lewê to de niya ayera nêvan. Qe nayede zur çino; ez to ra zaf hes kena. Tı zê melegana, tı melega mına. Ebe kelıma nêno vatene ke ez bıvıvisni. Ma ez teze xortê niya ke to xap-nena. Bê to, dınya mı bena cenem u xırab. Bê to ez nêm isana.

Tı zana ita senêno. İsan ke teyna bo, nê kes to ra pers kenı, ne ki halê to diyar beno. Tenê hevali estê, ê ki ze şarê ma nêbenê. Tı ke şıya, to ra dime, mı en zaf qesa „HEJ“¹² heşna. Miletê itay zaf qesê nêkene. Tı nına mı ra zaf rınd zana, ez qey to rê nıvisnena.

Rinde ka mı, çêna xalı, melega mı. Eşqo ke mide esto, o eşq hona to nêdiyo, ya ki mı nêmusna to. To gegane mıra vatêne ke „tı ze robotana“. Roboti heskerdene nêzanê ke. Hama ez robote niya ke. To ke na vatêne, mı ki xo xode vatêne „belki ez zaf teyna menda coka tı mı ra niya vana.“ Nê yara mı nê, ez ze robot niya. Êmi ki canê mı esto, hemi ki, ez isana ra zaf hes kena. Mı ke isana ra hes nêkerdene, ma qey halê mı niya biyêne. Tı zana mı vızeri kinci şüti. Çımke waxte kınca to kerd bi kıfş. Kınce Piya mı bi. Waxto ke mı kinci şüti; tı u Piya mı kewti mı viri. Ayera dime maa mı ame mı viri. Pêniye de nişta ro u berba. Gula mı, tı zana ke ez to ra hes kena hama emrê to rınd nêşi hetan nika. Awa ke to diye oncia to diye.

Maa mı ebe axa mı şıye. Waxto ke merde ez lewê daê de nêbiya. Xezuka; ez uja lewê maa xo de biyêne, mı ki xo re deste maa xo buguretêne u qevsingê xo kerdêne. Heya ma kuli mirenime; isan waxtê merdene de lewê jüvinede ke nêbo a zaf çetına. Ma sebiyêne, ez uja lewê maa xo de biyêne.

Waxto ke ez welat te, hona ke xort biya, mı serê xo nêne qoranê maa xo ser, ze domananê qijke ka, mı maa xo de kaykerdene. Xezuka; maa mı biyamêne ita, wa çend roci lewê mı de meyman biyêne, mı xizmeta dayıka xo bıkerdene.

Maa mı hero mı rê duwa kerdêne. Çen roci verê merdena maa mı, mı maa xo de telefonde qesê kerd. Aê va: „Ero bawo tı kulê derdê mı nêzana. Tı zaf kewta mı viri. Mı tı bıdiyenê, wa qey ke, Heqi ruhê mı bugure-

tenê.“ Mı ki va: „Tü di daê êno to viri, to mı ra vatêne ke ‘Lao lao Heq kamjiye xera, aê bıkerı.’ Belki na xera ke na biya. Daê tı qe mereq meke, halê mı zaf rındo. Seba mı qalê de to çinê bone.“ Defêna aê va ke: „Ero tü dı; mı tı kerdı weyi, kerdı pil, nika ki, tı şari ra vana daê.“ Mı ki va ke daê tü di vane: „Welatê şari nêbeno welatê isani, maa şari nêbena maya isani.“

***

Ma şarê xo ra kewtime düri. Ma rındekey u demokrasi pêro dugelanê binade cêrayme. Pêro rındekey ki, demokrasi u zereweşaye ki made biye. Ma goş nêne pilanê xo ser. Şime kıtaba de Stalin wend. Stalin jü diktator bi. Waxtê dê de demokrasi soyvete çinê bi. Gereke pêro piya ze dê fikir bıkerê. İna eke ze dê mekerdene, ê dêne kıştene. Stalin zaf hevalê xo day kıştene.

Hona ki ez famn nêkena, qey zaf mordemi zereweşıya ma nêvênene. Şonê cawanê bına ra niyadane. Çıyo ke mara düriyo şone ê ma rê anê. Verde gereke isani xo nas bıkerı. Pılanê ma vato ke: „Xo nas bıke ke, şari ki to nas bıkerı!“ Khalikê M. Emin vatêne: „Sen seni bilki sen sen olasın“¹³ oncia watene „İyiler iyidir“¹⁴ „Çı wazena made esto. Qesa pilanê ma, dina de kewti mezela dina.

Made zereweşıye esta. Na zereweşıye demokrasi o. Ma kesi goş nêna pıro. Ma demokrasi dugelanê bına de cêrayme. Ma xo ra kewti me düri. Ma tarixê xo nêzani-me hama tarixê ê bına zaf rınd zanme. Çıyo ke êma nêbi kefêma te amê. Ma bime Tırk, ma bime Kurmanc, hama xo nas nêkerd. Ma ko ra verde va „dağ“ pêdo va „çiya“. Ma ware ra va „yayla“ ya ki va „zozan“. Waxto ke ma namê nêne domananê xo ra şıyene name Tırka ya ki ê Kurmanca nêne pıro. Ma qe famn nêkerd ke, qa êma ki zono. Made ki namê estê. Çımke isan senêno, gereke hini xo bumusno şari. Ma xo nas nêkerd şime şaro bıñ naskerd. Ma pi u khalikê xo nas nêkerd, pi u kalike şari nas kerdı. İsan verde gereke koka xo nas bıkerı. Şaro bin verde koka xo nas keno, pêdo wazeno şarê bini naskero.

Tı zana isanê itayi senêno. Ze ma niye, ma tenê isana kenme ze Heq. Şarê itay verde xo nas kenê. Çımke vanê ke: „her çi isana de esto.“ Pero insani ze züviniye. Nê isana ra hes kene. Qe kes, kes ra ne rınd, ne ki xırabo. Nê ki ze pilanê ma vanê: Pero dınya Heqi isanarê vıraşta.

Tı Bo Görani¹⁵ zana senê piyao. Çê Bo Görani’i zaf rınd o. Uja tı pero çıya nê rında şikına bıvene; zereweşıya, demokarasi, Heqa merdiyo cêniye. Ê meriki, pêro çi, xo de diye. Caanê bına de qe nêcero. Pêro rındekey xo de, cênıka xo de u çê xo de di. Ayera têpiya welatê xo rê, milletê xo rê yardım kerd. Qe kes ra çıye nêwaşt.

***

Yara mı, êwro Murad Stockholmde¹⁶ ro. Ez teyna çê de ra, ezi ki nawa to rê na mektuve nivisnena. Çê ma zaf rindeko. Darê ke verê çê ver derê zaf biye rindeki. Baxçe zaf biyo rindek. Dara goze u erige zaf imişi guretê. Gulê to yê ke zerê çêyi de ki zaf biye rindeki. Seba dina mereq meke. Ez rind qaytê cı kena. Her çi zaf rindeko. Hama teynabiene, qe rinde niya. Ez se tevêr de teyna ronîşi? Bê to qe nêbeno. Tı naye indi gereke bızanê. Hela welate xeribiyede isan teyna qe nêbeno.

Piya mı zaf kewta mı viri. Ez zana ke aê ez xo vira kerda. Hama a qe mı vira nêşona. Waxto ke a nêrdıgana ra onciyêne u şiyene qatê seri. Her waxt çımanê mı vera qe nêşona. Her dem tı u Piya çımanê mı verderê. Teynabiene çıxa zora. Hona ke mı virdero ez vaci: Piya des u şeşê aşma amnaniya pêhênede şona Eldonet¹⁷. A teze bena des u ponc aşmi. To di pilanê ma vatene ke. „Rocê êna ke mae ewladê xo erzena.“ Tı vace na a roca. Se ma Piya xo şodır benime uja çaverdanim u şande cenime anime çê. A feqirê se idare kena. Ma se keme ez xebetina tı şona mektev.. Qe kesê ma, ita çino ke qayte Piya ma kero.

No xebato ke ez nika tede xebetina benê Östersund. Teze jü xebetê de bin anê ita. Tı zana verde ez telefon ser xebetiyêne. No xebato teze radio ser o. Jü ki ez wazen ke jü xebatê binde bixebeti. Hevali wazene ke, ez di heftê şori Linköping. Hemi ki waxto ke tı êna ita. Ayera mı nêwaşt. Çımke qe nêbeno. Tı ke ama, ez ita nêbi, kiletê çê yi bile tode niyo. Qayte çıxa çetno. Tı ke ayta biyêne, ma xo rê mucul biyêne. Gore daye ma ki çıye kerdêne.

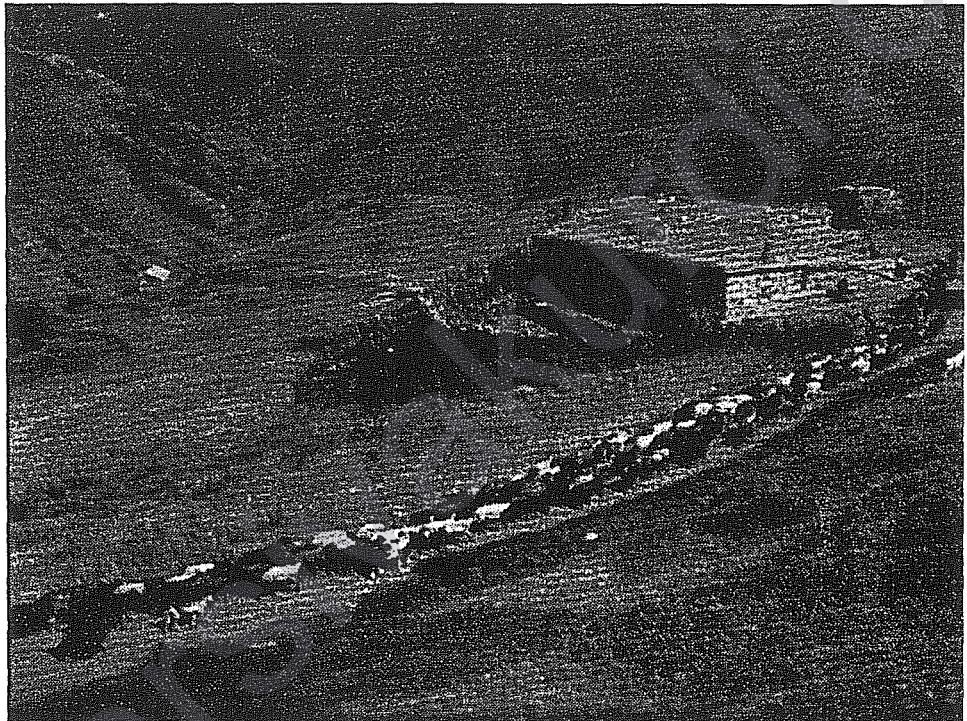
***

Rindeka mı indi tı se kena? Welat de çı esto, çı çino? Tı zana ke, mı na des u çar seriyo ke welat çaverdo. Welat zaf kewto mı viri. Xezuka ezi ki nika lewê to de biyêne. Ez zan, tı Estenbol dera. Hama uja ki şenik xaturê ma çine. Eno to viri, sera 1977 de, ez İspir de malım biya. Ez pêhesiyake tı şiya Estenbol, ezi ki ama Estanbol. A waxt tı waştiya mı biya. Rocê ez u to, Xalisê zamayê mı u Gulşa waa mı, ma xo rê şime zerê Estanbol de cêrayme. Make amême çê kalikê to ma ra mıradiya va ke: „Ero lao lao aybo, şermo, şima qe şermo haya nêkenê, şima de qe şerm çino, hebê bişermayê, utam bikerê. Şima hona nêzeve-

çıye...“ Pinka to vengê dê birna u cıra mıradiye. Va ke : „Qayte mı no, nê ke rê, nê nê to rê çı lazım, to herdişa xo kerda sipêh xo rê cayê xo de ronîşe u qarîşê domana mebe. Ano se biyo domani xo rê şıye cerêh.“

Rocê ki ez u to jü ki xalıka mı (Amıka to) ma şime resmê xo onıt. To ke, o resm di xo de biya. Ê resm de ez zaf rindek veciya bi. Qa tı zana ez xortina xo de zaf xosera biya.

Estenbol rindeko hama welatê ma, ma rê tayina şırino. Xezıka ez ki to de biyêne, ma piya bişiyêne dewa ma. Nıka amnana dewe şiya ware. Ze weri tenê şıye warê Korta tayê ki şıye warê Çelkeri. Ma şiyene warê Korta, Uja ra ki şiyene warê Çelkeri. Tı çıxa ke suke de biya

pil ki, tı ki dewa ma ra wa. Ma u piê to dewa ma ra yê. Nê ne qa ti xeribe niya, qa tı ki çêna xalı mına. Eno to viri ez u to ma piya şime warê Korta.

Ma şiyene warê Korta, uja ra ki şiyene warê Çelkeri. Çelker dayina rindeko. Nê nê ma Korta xırabe niya ke. Tı zana warê dewa ma hurdimi ki zaf rindekê. Ma awxa serdine şimitêne. Şıt, serêşiti, mast-u do zaf bi; ha bure ha bure. Cêniye dewa ma, eke mal u dawarê xo ditêne şiyêne serê tuma, biyêne top. Ciranê ke dormê holıka made bi, amêne lewê tümê holıka ma. Ez zana ke nika ancia ê tümê holıka ma sera benê top. Ma ki şiyene lewê dina xo rê mucul biyene. Wertê cêniyanê dewa made zaf canükê hewli bi. İna hem rêştikê xo rêştêne hemi ki qesê kerdêne. Dewe ra, mal u dawari ra qese biyêna ya. Eke jü camerd dewe ra biyamêne ware cêni şiyêne o diyêne. Xoxo de vatêne: „Xezuka piyaye maki biyamêne.“ Yaki xebere ruşnêne vatêne wa o bêro. Hama çıye mane kerdêne; ya miye lenga, ya nêweşa... İndi çıye ra nê çiyê mane kerdêne. Waxto ke ma doman bime. Ê ke şıye Çelker, ê ke şıye Korta ma zaf züvini qarnêne. Ma do ardêne dewe. Şodır şeva qe veştêne ra maa nê ma do kerdêne rêuka

u kerdêne parê hera. Ma amêne dewe. Peroc ra tepiya dewe ra, onciyêne we şiyene ware. Waxto ke ma şiyene ware piyanê ma ciranane ma; ware ra çimi waştene, ma kerdêne teme. Xezube a waxti. Dewa ma zaf rindekê biye.

Hama goro ke vane nika ze veri niyo. Miletî zaferî dewe cavêrda şiyê sukane gîrsa. Ê ke dewe de mendê, qe halê xo rind niyo. Hama ma oncia şiyene dewe. Oncia ki halê şarê ma rind nêbiki, axri ma züvine diyêne.

Muradî zaf çimi, mî ra pêrs kerdêne. Mî ki cirê qesê kerdêne. Gege ki ez biyêne hêrs. Mordemê Murad u Piya zafê hama qe kesi ki nasnêkene. Murad ancîa jü dolîme şiyê dewe. Piya qe nêşiya.

Tî zana, çî amê mî virî? Ez vanke eke ma şime dewe, ma araba Piya nêberdêne. Dewe de kemeri u kaşî zafê. Araba qe tede nêxebetina. Hama uja kam Piya ceno? Tî zana ke ez lewê pila de çêneke nêcena vîrana xo. Ancîa tî cêna. Hama qey tî cena ke, qa ez domanê niya. Ez na usari biya çewres sere. Ez Piya cena. Tî zana ke ez temelê ki niya. Ma no çêo ke teze herina to di ez se xebetiyene. Uja qesê bike ma sebiyo. Îna ra vacê ke merde mî zaf jiyatiyo. Ma se beno, tî ki hebê mî bigoyne. Ê vanê belki ke no memo verên o, hini xaxut bi.

Nê qa uja ze ita niyo ke. Pero isanê mayê. Ma meymanime, hemiki meymanê çê xo me. No meyman ke cigera dina ra bo, meymani nanê ser u çimane xo ser. Milet amêne seba ma, ma ra pers kerdêne. Ma ra vate-ne namê na qijke ke çiko? Ma ki vatene: name daê Piya wa. Îna ki vatene „Ero bawo bawo no senê namo.“ Çimke ê ki neheq niye: Hetan nika ma namê ereba na domananê xo ra, ayera tepia ma namê tırka na domananê xo ra, nayera des vist serê ra veri ki, ma namê kurmanca na domananê xo ra.

Qey niya bi? Ma qey xo inkar kenime? Mî cira vatene nê nê qa no zonê ma o. Tü di ma vanime piya şime, piya bême, piya amê, Aspariye nê, piyatiye amê. Mî ina de qêse kerdêne, zerê xo kerdêne tal. Şarê dewa ma verde ra mî ra hes kenê. Îna ze mî kerdêne. Nayera tepia namê domananê xo: Bover, Naver, Korta, Çelker, Berz, Bulusk, Astore.... nêne piro. Se ke Serhati nêvatenê belki ke jü veciyene name çêna xo Mar/Mor nêne piro. Beno ma qey nêbeno. Mar çiyê de rindo. Tî ke mar rê xirabiye mekere, o ki to rê xirabiye nêkeno. Marê welatê ma, qe emsalê xo çino. Qe to heşno ke welatê made mari do jü ra.

Waxto ke ez dewe de biya, ez zaf mara ra tersêne. Mî ke mar caê bîdiyene ez hetê ser rêmenê o hetê ser rêmenê. Mî qalê mari kerd meselê amê mî viri.

Rocê ez u piê mî, ma merga ma wa Qanikovete derime. Piê mî çineno ezi ki nana piro. Merga ma zaf hite biye ayera ma dırmîğ nêkerdêne, hini ma nêne piro. A waxt merga ma u çê apê mî Barko piya biye. Îna verde merga Beja çinîtêne ayera tepia amêne merga Qanigovete. Wertê pala de en qijgek kam o, o şono awxe ano, Waxto ke çê apê mî amêne, ma zaf xebetiyene. Eke mî no piê mî têhna biyene, mî hande zor nêdene xo. Mî ke piye xo ra vatene apo çixa germo, ê

ki mî ra vatene: „Ero bawo zaf germo xo rê şo çê.“ Hona ê, qêsa xo nêxelasna mî vatene „ya“. Ez şiyê ne çê.

Ma bême mesela xo. Piê mî, mî ra va şo ma rê awxe biya. Mî ki qabê awxe guret ez şiya ini. Ez hin giran şona ke hande vacê. Germê perociyo, ez zaf qefeliya, têwr nêwazen bixebetî. Xo xo de vana: „Ahx xezika ez nika çê de biyêne, ya ki sia daranê made xo re ramerdîyene.“ Ez şiya ini, mî awxe arde piê mî awxe şimite, Ap Qewaz ki merga xo çinîtêne. Merga dê ki lewê merga made ra, wertê merganê made jü derê esto. Piê mî ke awxe şimite, mî awxe berde ap Qewaz rê. Hona ke mî nêberda piê mî, mî ra va „tenê rew şo awxe meke germ“. Mî ke awxe, piê xo rê ardêne, Ap Qewazî ki zanîtêne ke ez dê rê ki awxe bena. Ayera o xo re jü şimêla vaş sera merediya bi ra. Se ke ez kêwta nezdiya ap Qewazî çî bivenni marê de gîrs kışta ap Qewazî de o ki vaş sera biyo derg. Ez hini qêrake mî va „apoo mar“! Ap xo rê, ez xo rê, mar ki xo rê hetêser rêma. Se ke çimê mî gino mar ra, ez hini rêmake, awxa ke mî deste de pêro rîşiyade.

***

Ez şarê ma rind nas kena. Şarê ma zaf zereweşao. Miletê ma xo rind nas keno. Şarê ma hetan nika, zonê xo, adet u tore xo ard. Hama ma, na seranê pêhêna, kulturê xo ra kewt me düri, ma zonê xo caverda. Qaytê domanê ma zonê ma nêzanê. Eleman de, Estanbol de tenê ciranê ma estê. Eb xo nêzanê Tırki qesê bikerê; hama domanê dine qet zone ma nêzane, pêro Tırki qesê kenê. Qesê esto vanê: „Zonê ma non u sola ma wa“. Qaytê mî çend seri Tırki wendo. Hama hürinda, zonê ma nêcêno. Halê zonê ma o gilor zobinao.

1970 ra tepiya domananê Vartoy zafine wend. Hama ma edetanê xo ra kot me düri. Qesta ma bime „modern“. Dinya de ê ke biye „modern“ qe kesi kulturê xo canêverdo. Tî ke raştîe mî ra perskena ma nêbime „modern“ ma bime Tırk. Çimke ma kulturê xo caverda ê Tırka guret. Ma pilane xo ra vatene ê „gericiye“. Zaf gunê u xetê ma estê. Tarix a Vartoy de êno nivîsnaine „zelzêlê 66 ra ravêri u zelzêlê 66 ra tepiya.“ Gula mî; tî verê hardlerzê hazar u new se u şeşti u şeşti rind nêzana. Çimke a tawh tî hona çar seri biya. Tî nika welat dera, uja pilanê mara pêrske. Eke qalê veri beno, khal u pirê ma vanê: „Tê xezube ê waxta, milet feqir bi hama insanetiê biye“. Ma wend bi, hama ina mara zaf rind zanîtêne. Qesê de pi u kalkanê ma esta. Vane ke: „Her vaş koka xo ser beno kewe.“ Ma koka xo ser bime kewe; hama seke dare aşî kenê, ma hini aşî kerdime, dayera ma rind koke nêgurete yaki koka masera darê de bine (yabani) biye kewe. Şarê ma no edet u kulturê xo hetan nika ard, hama zafî ki zulum u ezyet di. Gege amê kiştene, gege koa de mendi, gege kewti zindana, hama oncia ki hetan nika edet u kulturê xo ard u resna ma, nayera tepiya ki dora ma wa. Yara mî, eke ez kulturê ma bînvîsni zaf vatenê mî estê. Hama gereke no kulturê ma memîro.

Ez koti ra ama koti, mî çinay ra qesê kerdêne. Hêya, qa raşt mî xo rê dereqê dewa made nivîsnêne. Ancîa dewa xo biyari xo viri u geyala bikeri. Hê ya ancîa qalê dewa

xo bikeri. Ma qalê mîletê dewe ma kerdêne. Eke ma piya bişiyene dewa ma, se kerdene se nêkerdene. Tı zana taye leqiê ma estê. Tü di eke mı gege leqi kerdêne. Tı u Serhati watenê nê laqiê Vartoy. Ma ê leqiê ma ki kerdêne. Leqiê reqasa, Varto de her kes zano. Tı vace ê leqi, mı xo vira kerdê? Nê nê ez se xo vira kena.

Dewa made Haş esto. Qa tı nas kena. O ki xalê to êno. Xınamiê ma Haşım. Ez Haş ra zaf hes kena. Waxto ke ez dewe de biya, haş rew rew amêne çê ma. Haşı zaf cênıya ra hes kerdêne. Ê dê kuli feg bi. Kamci cênıke bena wa bi bo ê vatene: „Lawo lawo a hini dana ke hini vacê.“ Gore Haşı dewa made cênıka ke nêdana çına. Mîlet_ dewe xüya Haşı zanıtêne, xortê dewe kewtêne re Haşı. İndi qalê cênıya kerdêne.

To qayt kerde ke Haş çê made ro, Dot ra Sewguliye u Çiçe amê. Haşı serê xo hejnene u hüylene vatene: „Nina şenık nêda, lao lawo nina welat kerd xırab“. Çiçe u Sebe ki zanıtêne ke Haş vano çı. Çiçe Haş ra vatenê „Ero tı çı guna ma cêna. Ma wena, se kena, indı be dolıme ez dolıme ki wa Sebe bi do to.“ Haş biyene sur u feg biyene pire kefi u sere hejnêne venge xo kerdêne alçağ ke, wa ê meheşnê ê ke dorme dê de dina ra vatene: „Qenê daê, zürê kere, ez zana ke, na dana kulıne, hama ma rê çıye çıno.“ Haş serê xo hejnenê, heto bin ser qayt kerdene vatene: „Hela qayt kerê, na oruşıya qenê daê, êna ita çı. Cı ra vacê, wa şoro lewê bırakane xo. Ena lewê ma, ma wa feqırara vana çı.“ Goroke ez pêhesıya; dewa ma nıka ze veri niya. Mîlet zaf bıyo feqır. Haş Haşê verên niyo, Haşımo feqır bıyo nêweş. Çiçe vanê zaf bıya perişan. Feqıre se bikero. Lacê daê Musa, eskeranê Tırka de ke dopera, amo kıştene. Şare ma nıka zaf binê zulım dero. Qe rüye şarê ma nêhüya. Şarê ma zaf onut, hona ki anceno. Se ke pilê ma nêvane „xexube waxtê veri“. Verde çıxa ke mîlet feqır bi ki. Ebe qeydê edeta nê xo, destê jüvını guretêne yardım dene jüvını. Jüvında leqi kerdêne. Dewa ma de jü „qılıc“ bi. Namê xo Xalıtê Qılıc bi. Merikê de khal bi. Çen çê dina bi cıra vatenê çê qılıca. Xalıtê Qılıcı xelê ki pil bi. Serê xo ebe paça piştêne, çogana dê ki her waxt dê dest bıye. Her roc şiyene pê Tabı. Uja merg u hega dina bi. O şiyene uja ke, domanı selxi mekerê merg u hegaê dina. Qarveni dê ra zaf tersenê. Waxto ke ap Xalıt amêne, domana pê kemera de, pê dara de xo dêne we. Domanı qêrene vatêne: „Lao heso“. Eke na vatene ap Xalıt zaf qariyêne. Nata kayt kerdêne, bota kayt kerdêne qe kes nêdiyene. No bıyêne hers u vatene: „Ero mı kırê Hes de ma u cênıka şıma kerdêne.“ Qe xemê domana nêbi. Domanı hüylene qêrene defêna vatêne: „Lao heso“. Ap Xalıt ebe domana cêrene, hama domanı nêdiyêne, xo bı vengê dina guretene u şiyene. Çımê ap ke kewtre domana, çogana xo eştene re dina u dime remêne, Ap Xalıt nêreştêne dina. Cıra xeberdenê. Ê ke xeberdêne domana dayına zêde vatêne: „Lao heso“. Ap Xalıt ke amêne dewe nafa ki ma u piê dina ra xeber dêne. Namê tornê Ap Xalıt Hes bi. Nafa nê ke vengı tornê xo denê vato „lao heso“. Dolıme kewto mîlet ver, indı qe vındenê. Jü ki Mîletê dewa ma eke jüvında leqi ker-

dêne jüvınra vatene „Hero mı kıre Qılıc de to kerdêne.“ Kıre Qılıc'i ze „tebenk“ bi. Gegeke ez u xalê to Xalıs make jüvında telefon de qesê kenme, ma jüvın ra vanıme.

Jü tornê ap Xalıt esto namê dê Use Mami o. Namê piye de ki Uso. No tornê ap Xalıt mısayıbe xalê tüyo. Hemi ki Hevalê mı no domantine o. Ma zaf jüvınra hes kerdêne. Use mı no çavreş. Nêzo xo rê sekeno? Ma se jüvında leqi kerdêne. Ma pê bona de, serê mezela ra, dalasure de şenık leqi nêkerde. O waxt çıxa rınd bi. Uso çavreş, nê çıme xu ye sia, eke herdışe verdêne bıyêne ze heşê koi. Hevale mı ne domantine zafê. Ez ki nêzana kamci perskeri, kamci persmekeri. Her çıye ke to di, kulınê ra zaf zaf selamê mı vace.

Tı Hesê Xalıtı nas kena. To di se hüylene. Eke o hüylene çımanê dera se hesiri amêne. Ma rê meselê qesê kerdêne. Ma se hüylene. Mı lace dê ra u çen hebanê bına ra, va ke wa ap Hesen qesê bikero. Qesanê dê mı re, bıcere teyibe u buruşne, hama kesi nêruşna. Ê ap Hesenı zaf meselê xu ye weşı estê.

Roce ma çê dina de bıme. Xebere amê ma rê ke esker nawo êno dewe. Ma remayme, derê pil ra şıme pê Tapi, tenê hevalı ki veroce tapra oncinêwê. Esker ina vınenı. Eke esker erzeno çê ap Hesen' i ser. Qe çıye nêvênene. Başçavuş Hes_ Xalıtı ra vano: „Bak ben bılıyorum ki sızın çocuklar bu dağın arkasındadırlar. İstesem gidip hemen yakalıyabilirim.“¹⁸ Ap Hesen bıne qesa Başçavuş de qe maneno. O ki vano: „Komutanım bu dağın arkasında başka bir dağ daha var.“¹⁹ \

Halê şare ma zobıno. Her jü ye dina, hêcaê dınya bı. Ma dina ra kewt me düri. Ma rındıya dina nêdıye. Pılanê ma vatene ê verêni zaf leqçi bıye. Tenê dina mı ki di. Ê Tırka jü Nasredın Xocê xo esto. Ema zaf Nasredın Xocê ma estê. Hama jü bı jü ye dina şı heqiye. Qe kes wayirê dina nêvecıa.

Mamudê ap İsi, dewa ma de, vist u bonc serı muxtariye kerde. Mamudê ap İsi zaf zereweşaye bı, Zafı ki leqçi bı. Dewe de nêverde ne ke kes pêrado. Eke dıdine dênepêra, o kewtêne wertê ardê verê. Ap Mamudı qe kesde nêdene pêra. Pêradışa de, o bêteref mendene. O şiyene çê cirana pero. Ebe leqa xo memurê Tırka kerdê memnun. Ap Mamud mı ki di. Mı ra vatene: „Qey Hamılkana şonê aşme, qey ma nêşonıme.“ Mıakılê Feqi Hero gameşê xo çıraynêne. Feqır khal bı nêşkıye nê ke şoro. Waxto ke gameşı berde ke bıçırayno, niştenerê gameşı. Ap Mamudı ki ayera leqi kerdêne. Mı ra vatene: „Xınami ez u to jü ki Mıkaıl ma nişenıme gameş ra şonıme aşme. To wendo; tı wertê çoçane gameşte ronışe, ma rê kaytê xarta ke çımke to wendo tı zana. Xebato bıno mı no Mıkaıl sera. Ma gameşı benıme Kemerê Qertal ser uja benzın nanmê pıro, gameş indı şono.“

Ap Mamud ancıa muxtar beno, bekçi ki Hesenê Xalıt beno. Lewê çê Gacı de zaf qerebelığ beno. Muxtar u bekçi şone lewê çê Gacı ke Use gacı cena Memê Evdalı Sela remna. Ceniya Memê Evdalı çê Gacı ra xeber dana. Ap Mamud bekçi yê xo ra vano: „Lao lao na çêna kutiki hem bı xo çêna xo layikte kena raşt. hemı ki merka ra xebêr dana.“ Mîlet pêro vecıyo

bona nê xo ser, qayt kenê. Maa çêneke nêvindena, xebêr dana, xaftla balmışbena muxtar u beqçi şone lewê. Muxtar caketê xo ra derzini veceno. Hesenê Haliti vano: „Ne nê xêgö tı se kena.“ Muxtar vano: „Lao Heso tı qe vengê xo meke, to rê çi lazim.“ Ap Mamud derzini beno keno qorê maa çêneke ra, Se ke derzini keno qorê cênike ra, cênike caê xo ra qıl bena, vezêna ra u şona çê xo.

Dewa made jü Hesxan bi. O ki ze tarixi bi. Tarix ra zaf qesê kerdêne, her çi ze nıkay amêne dê viri. Qesê xo qesê kamıla bi. Qesê xo zaf caê xo guretêne. Ap Hesxan zaf hazır cewab bi. Roc_ dewa made veyvo ma govende kaykenime, Xaço qol kılama vana. Ap Hesxan ame lewê veyvi. Se ke heşna ke Xaç kılama vano. Ap Hesxan va: „Lao lao çê Meşe u dengbeztine.“ Ancia rocê; lace Memê Gulsune, Us Ap Hesxani qarneno. Us ki zaf esber bi. Ap Hesxan Us ra vano: „Hero lao tı ebe sed panote nêbena qılayı.“ A taw ki sed panote xelê pere bi.

Miletê Ewropa ze şarê ma niyo. Şarê ma zaf leqci o. Leqia ke ma kenime. Şarê Ewropa nêkeno. Lewê made dewe Kurmanca estê, Leqia ke ma kenime ê nêkene, eke leqia ke ma kenime ê bikere, ulahi jüvini kışenê. Na leqia ma, na rındia ma, na zereweşia ma qe çê çina. Ma gereke; na leqia ma, na rındia ma, na zereweşia ma binivisni me. Wa domanê ma xo re buwanê. Made qesê pi u kalkanê ma zafê, Kulturê ma zaf dewletio. Ma gereke nê kulturê xo binivisni me. Qe tarixe de zonê ma niyamo nıvınaine. Ayera ma çi ke pılanê xo ra heşno awa. Nıka ze veri ki niyo verde millet handê nêşiyene düri. Nıka her caê dinya ra biyê vıla. Eke ma kulturê xo menivisnime pêro beno vindi. Ayera ez wazen ke tı uja, khal u piranê made qesê bikere. Mı rê qesê pıla, şanikanê u kılamanê ma, edet u qeydê ma; to çi ke pılanê mara heşna xo de biya. Qayte pirika to zaf çiya zana. Aê de qesê bike. A nıka xazina kulturê mawa. A zaf çiya zana. Ma khal u piranê xo de qesê nêkerd. Zaferê dina şiyê heqıye ê ke mendê ê ki nıka zaf biye kali. Hini bikemeke dina ra xo rê çiyê bumusime. Ê ke ma kerdê vindi, ma kerdı vindi, barê ê ke weşe ma ina mekeme vindi.

Ez ke şona xebat, ez ke şona suke, qeytê milletê itay kena, qaytê şarê ma ken. Wertê made zaf ferqe esta. Çıyo ke nina de esto, made çino, çıyo ke made esto, nina de çino. Miletê itay zaf xebetino. Hini xebetino ke biyo kolê makına. Her kes xo rê xebetino, ne pi dano laci ne ki lac dano pi. Nina de qe isanetiê çina. Nê handê ze ma leqi ki nêzane. Hama ekonomê nina zaf rindo. Ez vana ke isan wertê ma o, ina bivêno çıxa biyêne rınd. Belki tı vana ke ekonomı ma ki niya rınd biyêne, ma ki biyêne ze dina. Eke ekonomı ye dina u isanetia ma tê lewê de biyene, çıxa biyêne rınd. Her çi ki beno. Çıyo ke nêbeno çino. Eke isan buwazo her çi ki keno.

Gula mı, tı zana isanê itay, seba hewa u awxe seba temizya dorme ma zaf gurine. Ma Reqasa mı, hewaê xo ki rındo, awxa xo ki weşa. Şarê ma ne awxe, ne ki hewa kene pis. Ê dina ki jü awxa xo, jü ki hewa xo esto. Dina ra zobina çıye xo çino.

Ya, roşna çıme mı, şarê ma, dewa ma, zaf kewta mı viri. Mı rê şarê ma ra qesê bike. Dina ra muculbe. Halê dina senêno, ina mı rê vacê. Ez şarê xo ra düriya. Mı rê şarpa Çilerê çıye mevace, qalê heci u xoca meke. Şaro xerip mı rê çi lazim. Tı mı rê şarê ma ra qesê bike. Cıra vace, wa ma xo vira mekerêne.

Ez welato düri dera. İta rüye mı hüyayış niya. Ez ita nêhüna. Belki ke tı heqli ya ke, tı mı ra vana ke: „Tı biya robote“. Ez ke mebi kam beno ze robata. Ez ita ebe xo cere na, mı xo kerdo vindi. Ez Reqasa ra Memi wazena. Ez xo wazena. Ez ita mendis tine nêwazena. Ez rehetiya itay nêwazena. Rehetiye nina wa nina rê bo. Ez newazen bıbı „gula adırı“. Ez Reqasa xo wazena. Ez hevala ne domantia xo wazena. Ez hard u keme-ranê Reqasa wazena. Ez kınkor u sunganê Warêkorta wazena.

Ahxx.. ez nıka koyêkorta sera biyêne, hetan ke mı ra amêne ez xo rê bıqerêne. Uja ra biyamêne Warêkorta. Uja de serê xo iniye Xêyme kerdêne, xo re axwe serdine bışmitine wa zer u pêşke xo rehet kerdêne. Reqasa mı, tı çıxa şırına. Ez wazen ke weşiyede beri to bivêni. Ez belki to nêvena hama hardê xo mı ra meşevекne. Merdene bo ki ez resêna to. A taw mı rınd vırana xo ke.

***

Tu di êno to viri mınno to ma piya qaytê „32. Gün²⁰“ kerd. Jü cênıka yobaze, hêrame dabı xora. Dereqê „şerihat“ de qesê kerdêne. A dısmenê cenıya biye. Ez tewr nêwazen ke aê biyari cenıyane dewa ma ver. Qaşo aê unverstê wenda. Mobeta dewa ma qe nêşıya mektebe. Mobete aê ra zaf zaf baqıla. Mobete zerê çê xo de, her çi aê desde bi. Hama na yobaze koletîê waştene. Make dewe de qesê kerdene Mobete mara vatene: „hero bawo bawo şıma heqliye hama....“ Mobete saf biye, hama na yobaze ra zaf rınde biye. Leqê xo ki biye. Ame bi Estenbol çê piye to. Waxto ke şona tualet êna vana: „herê çene çene şıma se qemiş benê ita ciye xo kene.“ Zaf hadise mobete estê. Rocê miyê de Mobete, lenga, şona lewê miya nê çê Hesxani. Mobete şona ke miya xo bıdoşo. Se ke na, miye nêverdane ke a bıdoşo. Na bena hers miyê ra vana ke: „Ne miya ma şıye lewê miya nê çê Hesxan'i, miya ma xüya miya nê dina gureta.“ Halê cênıyanê ma zobınaro. Cênıya mawa safê, cênıyanê „şerihatçı“ yara dayına baqıla.

Nê yobaz u dındari demokrasi rê zaf zerarê xo esto. Şarê ma qela demokrasiya. Ma gere ke heşar vındime. Ne yobaz ke şerihat biyarê. Nêverdane ma weş bımani-me. Çımke şare ma şerihat nêwazeno. Ma zerêhirayi me, ma şikinme her kes te piya vındime hama ê ma nêwazene. Eke beno remezan, ê zane ke ma roce nêcê-nime ancıa nêverdane ke ma lewê dina de non bume. Eke Yobazi (fundamentalisti) hukmat bicêrê ma sera hukum kenê. Ma gere ke ze dina bime, eke mebime ze dina, ma kışenê.

Çımke ê ma islam qebul nêkene. Raştine mı ra pers kena çıye de ma ki zedına niyo ke. Ma tewr ze Kurani nêkenime ke. Make musulman biyene ma ki gere ke ze kuran'i bikeme u şerihati qebul keme. Ma ceneto ke

Kuran de nivisno nêwazenme. Kuran de vano ke: „Pirode hetan ke kuliye dinya biye islam.“ Ayera ki mordemekê ze dina niyê, ê kişenê. Tu di yobaz vanê ke „kam ke hawt elewiya, ya ki hawt ermêniya bikişo şono cenet“.

***

Şêwle çimanê mî, ewro çarê aşma amnanu verê no. A7 de „lopp marknad“ bi. Ez şiya uja. Halê mî qe cade nêbi. Hin biya ke ze xêûa biya. Uja, mî tayê hevali di. Îna mî ra pers kerd; qey ez niya kefsîza. Mî ki va „cêniya mî ita niya, domanê mî ita niye, belki ke dayera o“. Qe mî nêşkiya ke, ez jükek te qesê bikeri. Xelê cêra ayera tepiya, jü lampa dide ki resmî herina u ama çê.

Mî resmi oda ronîştenede darde kerdî. Lampa ki oda made darde kerde. Resmi rindekê hama lampa de, handê kêfê mî tê niyame. Tî ke ita biyêne ma dayina zêde çimi hernêne.

Ez zaf biya weşane, xore tenê non werd, ayera dime, ez şiya wertê baxçe ma. Hewa ki ewro zêde germo. Ancia ciranê ma,maa u çêneke biye vîran. Tî zana eke ita hebê beno germ pêro benê rut. Ezi ki biya rut pantore qoli kerd payi. Wertê baxçi de vineta. Baxç_ ma zaf rinde ko ezi ki tede zaf biya tuğ. Darê ke dormê baxçi derê, zaf biye rindek. Hama waş wertê dina de biyo kewe. Ez şiya, mî gelberi ard. Waşo ke wertê dara de biyo kewe, mî gelberi kerd. Ez xelê xebetiya, xelê ki qefeliya. Ez ama çê.

Waxto ke ez ama çê, ez zaf qêfeliaye biya. Canê mî zaf çay waştênê. Hama çê de kes çinê bi ke mî rê axwa çay bigirêno. Eke tî çê de biye ne, çayê mî hazır nêbiyene, mî to de dêne pêra. Tî zana ke camerdê ma hêrsinê. Tî vana ke: „Cêniye u camerd ze juviniye. Ferqê wertê cêniya u camerda çina.“ Hêya, a henêna hama camêrd ke zaf qêfeliya bi, xebetiyu u araq de bi sia; cênike

gereke xızmeta merdê xo bikero. Xızmete xızmeta kurêşya. Eke piya xebetiyê a zobina. Hama ez to zana; waxto ke tî çê de biyênê, to çay ki noni ki kerdêne hazir.

Ma nika ez hem cêniya çêyi ya, hemi ki camerdê çêyi ya. Werdena, non potena pêro mî sera wa. Ez qemişê Muradi nêbena ke cira çiyê vacine. Qe yardim mî nêkeno. Vîzêri çê de nêbi, şibi Stockholm. To oda dê bîdiyêne. Rind ke to nêdiya. De xo rê weş bo, se keno wa bikero.

Na dem de, ez hem to rê nivisnena, hem ki goş nana kılamanê Zulfi ser. Dêşanê Pir Sultani vano.

„...Raurze, roca to ama Pir Sultan abdala qesê mî raste...“ Nika ki deşya de bine vano. „...Ezo ke amo

Dinya dewa mî dewa Ulu divan bo...“

Ancia şarê ma amê mî viri. Eke xo zanê, ancia êmayê.

Wertê şarê made rewêna demokrasi esto. Ze demokrasiye nikay nêbi, hama ancia ki zaf rind bi. Şarê ma vano ke „her çi isana de esto“. Îna isan rê secde kerd. Goranê aqıl u mantiqi rae ra şone.

Şare ma gege Heq rê isyan kerdo. Çiyo ke nêkewte serê dina, ina o qebul nêkerdene. Waxto ke elewi qalê ceneti kene mesele de dina esta. Ez wazen ke a mesela to rê bînivisni:

Roce Usîbê Meli şono Ezurim, uja tene heci u xoce kune dorme dê, nê dereqê dinde qesê kene. Mesela êna cenet ser.

Wertê dina ra jü xoce vano:

„Ma ke şime cenet Heq çewres horiye dano ma.“ Usîbê Meli vano: „Ez nêwazen ke cenîya mî bero cenet.“

Xoce vano: „Qey“ Usîb ki vano: „Xoce efendi; Heq ke cenet de çewres horiye bîdo ma, eke cenîyê ma şore cenet çewres boğe ki dane dina. No cenet niyo no beno kerxanê.“

Zaf meselê est_. Mesele pîrde şerhat esta. Kaygusuz Abdal vano: „Heqo, to jü pîrdê de henên viraşto ke, têle ra bariyo, şımşer ra tûjo, tî vanake wa qulê to sera şore. Be tî hîni jiyatîa tî verê mî şo, ez ki to dime êna.“ Ez ita nêvana ke her çiyê şare ma ê bîna ra rîndo. Se ke pilê ma nevana „iyiler iyidir“. Khalîkê M. Emîni Heq rama xo pîro kero, vatêne: „Heqile heq, ez raşte vana, Heq raşte ra hes keno.“

Xezika pi u kalkanê ma xo ra mevatenê islam. Ma ke islama ra dîr biyene nika halê ma dayina rînd bi. Belki ma nika ze ewropa bime. Şarê ma, ilim rê yakerdîyo. Şarê ma ilim ra hes keno. Qaytê ina se Turan Dursun kişt. Turan Dursun piyaê de ilimkar bi. İsan se piyaê ze Turan Dursun kişeno. Na dîşmeniya ilim niya çîka? Mî çen kitavê dê wendi. İsan gereke kitavanê dê buwano.

Mı xezuka Turan Dursun bıdıyêne.

Nê tenê isani çıxa xırabê. Şıma se qemişê isananê niya rında benê. Gorane felsefa islama, Heq bı xo can dano isani, ancia O şikino canê isani bicero. O waxt qatıl çı lazımo? Roca to ke amê, Heq bı xo Ezraili nêruşneno? Tenê isani se ba male dınya her çi kenê. Se ke pilê ma nêvane: „Heq hevşê ma wa, domanane ma isanê xırabara bikero.“

***

Hêya roşna çımê mı, belki tı vana nê resmî²¹ çı ke to vetê. Mı ê resmî seba to nêvete. Pêro resmî, mı Piya xo rê vetê. Çımke Piya mı nêzana buwana xo re qaytê cı kena. Mı zaf ki nıvısna, ebe tenê resma dayına beno rındek. Tı belki mı ra pers kena, qey mı niya zêde nıvısno. Ezi ki nêzana qey mı niya zêde nıvısna. Verê computador de ništa ro u nıvısna. Mı jü roce de nê nıvısna. Qaytê ewro hawte aşma amnania verêno. Sate bena des u dide, nêmeşewe. Ez indî xo rê şori rakü ke meşte ez rew vezenra u şona xebat.

Waxto ke tı ita biya ez ke xebat ra amêne, none mı amêne verê mı. Hama nıka regeke hero werdene poci. Çıyo ke esto ez çı pocena Murad weno. Na zaf rında. Çımke ez çı werdene pocena heftê ravêri nıvısnena. Murad ke bêro welat, ita ez bena têyna. A waxt ez to rê mektuve nê nıvısnena. Eke ez bınıvısnî, tı zede berbeno. Ayêki ez nêwazena.

Wertê mı no Muradî zaf rındo. Ma qe nêdanme pêra. Waxto ke tı şıya welat, ma ki to de amême hetan Stockholm, a waxt ma heftê uja mendime. Rocê ez u Murad jü ki Aydın ma şimê Lune park. Mı 170 kron da, parçe ze bazını kerd deste Muradî. Sate hawt ra hetan des u jü ye şewe, ê çı waşt nişt pıro. Zaf kefê Muradî amê bi. Wertê çimi de zaf remêne. Murad ke amê uja dayına zaf to rê qesê keno.

***

Ewro heştê aşma amnaniya verêno, roca ra çarşeme o. Ez ke ewro şodır wešta ra, ez ze heroy nêbiya, ewro zaf rında. Ez şıya xebat ze heroy sate çar de ama çê. Ez ewro, qe çê de kar nêkena, Muradî mı ra va ke ewro pero kar o keno. Ayera ez şıya P18. Uja 2km. rema tenê ki cêra, dayera dime ama çê. Na serê ra zêdo ez nêrema. Ayera ez şenik rema.

Ez ke ama çê Muradî „gröt“²² pot bi. Ma hurdina piya niştımero, nonê xo werd. Eke ma veştımera, ma qaytê jüvini kerd hüyame. Mı zana ke o ki weşano. Ma her jü ki „hamburgare“ xo werd, Muradî qab u mabi ki şüti. Ez şıya baxçe de ništa ro, o ki şı lewê hevalane xo.

Ule ke mektuva mı biye derg. Nıka tı vana ke „ma jüvın ra düri me dayare tı niya derg nıvısnena. Ma ke lewê züvinde biyêne belki ma nıka dêne pêra.“ Ma ze tu yo. İsan ke züvınra düri bo dayına caye isani aseno. Karê dınya niyanêno. Her çi de rındiye ki esta, xırabıye ki esta. Xırabıye ke çine bo, kes qımetê rındiye nêzano. Waxtê vêri de ki pero dina de hem Heqê rındiye bi hem ki Heqê xırabıye bi.

Hes kerdene wertê dı isana de zaf çıye de rında. Cêniye u camerdi eke bi jü can gereke jüvınra hes bikere. Na dınya da emrê isani zaf kılm o. Na dınya kesre nêmen-

de. Ma ki roce mirenme. Gereke ma zaf züvınra hes bikeme. Qaytê na nezdıe şeş serio ma lewê züvınderime. İsan tewr nêzano seri se şonê. İsan vano belki isani hewn diyo. İsan gereke qelbê züvını meşkıno.

Ez zan ma zaf züvınra hes kenime hama... Ahğ na „hama“ çine biyêne çıxa rınd bi. Gorane mı dormê ma, ma rehet nêverdano. Ma ke nê welati de biyamene dınya. Goşê ma asaye bi. İta niyo her kes weş bo xo rê. Na maa, no pio, nê bıraye qe gemê dina niyo. Ma nime fikrema kuli mordemanê ma sera wo.

Qaytê be ke mevace, Xeri perê xo berdi dai zamay xüyo zürekeri. Eb xo ki hini wertê de mend. Nıka mı de ki perê çineke ezi ki dolımêna cırê buruşni. De be meqariye tı se nê qarına. Ma ke welat de biyene xo re şıyêne jüke de qesê kerdene yaki qerêne.

İta niyo, tı nêşkina çıye bikerê. İta ne kes to de dano pêra ne ki to rê yardım keno. Ulahi bilahi tı ita bımre kes wayire to nêvecino. İndi belki belediya meyitê to wedaro. Na welat de gege ma ğazata de wanenime tenê piyay merdê ebe aşma meyitê dina zerê çê dina de mendo, qe xebera kesi çinêbiya.

Ma ni me, xo ra zêde şare bini re, danme xo ra u berbenime. Mı tı zaf diya ke, tı berbêna. Tı qe seba xo nêberba, tı her waxt seba ê bina berba. To di, To ke hewn diyene ayera tepiya berbêne. Hewnê ma ki xırabê. Ma hewnanê rında ki nêvenenime. To di vane, „Eke hewni bıbe raşt, çıxa rındo“. Ma rê çı, hewn bene raşt. Ma hewnanê rındeka nêvenenime ke. Par piye to amê ita, seba êwê ke welatde bi berbêne. Uja ki seba ma berbeno. Uja ki çımê xo hesirinê, ita ki çemê xo hesirinê.

İsan vano belki no qederê mawo. Kul u birinê şarê ma zafe. Ma welatê de henên de amême dınya ki, herçi tede tometa. Na hazar u bonse sere ra zêde esto, hale ma niyanêno. Şarê ma her waxt bindeste biyo. Hem ki çen qor ma bindesterime. Ma nêşıkime ke, vacime ma kamime? Ahx defê ma bindesiyera bıveciyenê, ma rê zaf biyenê rınd.

Çımke na zereweşıya ke made, no kulturu ke made, no adetê ke made qe kes te çinê. Nêverdane, eke bıverdê, demokrasi senê no ma musnenime dewleta Tırka.

Roşna çıme mı, zaf vatene mı estê, hama ebe nıvısnayine nêbeno. Tı ke ama ita ancia ma qesê kenime. Tı zana ke ez seba isantey xebetina. İsan ke ma ra memnun bo, çıxa çıye de rındo. Tı ke seba isana xebetina gorê dina rae ra şo. Eke tı ze dina mekerê peyniya to bena ze Urizi.

Mı zaf isana da hevaltine kerde. Pêro isani azadey u serbestey wazene. Hama tene zorbê nêverdane ke mılet azad u serbest bo. Nê zordê xo ra ki vane;“demokrat, sosyalist“.

Tı zana kamji isani emrê xo ra memnun o? İsan no ke fikrê xo serbest vano u fikrê xo serbest nıvısneno o isan beno şa. Piya o ke demokrat o, gereke fikrê xo serbest vaco u fikre ê bina gereke goş serno. Piya o ke vano fikrê mı/ma raşt o, fikrê ma ra zobina fikrê bini çewte. O piya ne beno demokrat ne ki beno sosyalist. Piya ye henêni dı rüye u zordarey kene. Piya ke fikrê xo ebe zordarey dane qebul kerdene. O piya tewr isan

niyo. Tewr mordeme ke piya kışene. Ez dina ra vaci çi?
Ma gereke isana ra hes bikeme. Zereweşayey u demo-
kratey awa ke, mordemê ke fikrê made niye ma gereke
ina ki qeblu keme. Qeyte pêniya Soyvet u dugelane
bina se biye?

Ma gereke her çi ebe serbestey züvinde qesê bikeme.
İsanê ke fikrê to de niye, tı se kışena. Na heqe kam da
to? Pêniya zordarey çina. Hetan çi waxt mîleti xo ra
tersnena? Tı nika zordarey kena isana kışena isan ebe
kıştena nêbene ze to. Belki zamanê mîlet beno bêveng,
hama waxt ke amê ancia urzeno ra. Dinya de zaf zor-
darey bi, pêniya dina se biye? Tı ke zordarey bikere,
piya ke êno zordarey to ser kenê. İsanî gereke züvinde
qesê bikerê. A waxt şikine raşte bivene. Ma ke hini
nêbo ferqa isana u dawari çika?

Ez qe famn nêken, qey isani züvini kışenê? Cewabe na
pers kerdene cahiltina. Ma cahiley nêbo qey mordema
kışene. Qaytê ita Awropa de zaf qîmet dane heywani.
Jükek ke heywanê de xo bikuyo, zaf aybê de pila.
Hama Turkiye de piya ke isan bikişo, beno Qereman.
Waxto ke dane pêra, xo zaf goynenê, eke mordemê dê
lewê de bê, caanê binade qesê ke vanê: „Lawo ê hini
dapıro ke hini vace, se ke jüye dêpıro, o cayê xo ra
nêveştra.“ Mordemo ke medo pêra cıra vanê
„tersonik“.

Tı vana ke domantine de tı se nêni biya. Mı pêradışra
handê hes nêkerdene. Hama waxto ke ez biya „devrim-
ci“ a taw piya kıştene zaf normal biye. Ma vetene, ma
seba dawa xo kışenime. Qayte dewa made pêradış bi
hama qe kes kes nêkişt. Dewa made en verde „devrim-
ciya“ silah eşte piya kerd birindar. Qaytê ma vatenê ma
rae rinde musnenime mîlete xo. Senê rae?

Zana gula mı, ma pılanê xo ra vatêne „gerici“ ma xo ra
ki vatêne „ilerici“. Şarê ma zereweş bi, şare ma demo-
krat bi, şare ma isana ra hes kerdêne. Ma ma se kerd?
Ma şare ma ra kewt me düri. Ma şare ma nas nêkerd.
Make verde telebê mîletê xo biyêne u mîletê xo nas
bikerdêne dayina rind bi.

İsan isan ra gereke zaf hes bikero. Hes kerdene zaf çiyê
de rında. Na hes kerdene gereke verde çê isan de bo.
Ma gereke şarê xo ra hes bikeme. Mı no to ma ke
züvinra hes nêkerd, ma ke şarê xo ra hes nêkerd, ma se
isananê bina ra hes kenime. Şarê ma se ke nêvano:
„Qelb viraştêne zaf zora, hama qelb şiknayine zaf rehe-
ta.“

ÇENA XALI²³

Dewa ma birr u kare
Der u ciran sono ware
Ez malê dina sekeri

Esqe to marê beso, çena xali

Çena xali, çena xali, çena xali

Bisiki poze sime mali, çena xali

Dewa ma birr u seji
Be izlemê to veji
Na usarri veyvê ma bo
Pil u qiz tede sa bo

Çena xali, çena xali, çena xali
Bisiki poze sime mali, çena xali

Dewa ma birr u kare

Der u ciran siyo ware

Ez malê dina sekeri

To ra piya kume tévirare

Çena xali, çena xali, çena xali

Bisiki poze sime mali, çena xali

Tı u Piya sılami ken, şima ken qevsingê xo.
Der u çirana, mı vêra zaf zaf sılami ke.

Roca şima xer bo.

94.06.15

11 Mı na mektube bı axa Reqasa dewa xo nivisnê!

12 Merhaba!

13 Tı xo nasbike ke tı tı bêne.

14 Ê ke rindê.

15 Jü hevalê de mino.

16 Sukê de İsveç ya

17 Caê domamanê çickeka, damane ke hona nêşiyê makteb.

18 Qayte ez zan ke domanê şima şiyê pê nê koy. Ez ke
bıwazi şona ina pêcena!

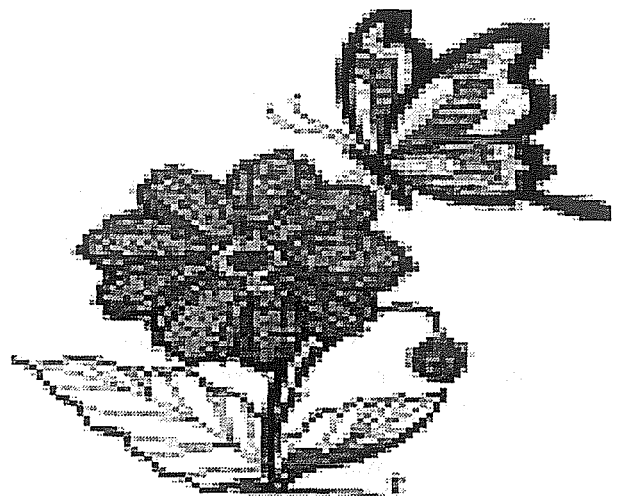
19 Qomitanım, pê nê koyde jü koê de bin esto!

20 Televizyonê Tirka de namê jü programio.

21 Computorde tenê resmi seba çena xo mı viraşt bi!

22 Jü werdena İsveçiya, ze xoşila mawa.

23 Na kılama Dêsimde ama vatenê, tı ki çena xalê mına, ezi
ki torê van!

WAZEN MA ASIMILE BIKER

Koyo Berz

da zahf girda, qandê zıwan u şardê ma. Labirê, ewro ji hewna ê yê nay wina domnenê. Ma yê miyan dı u vinenê. Heta ewro zane, roşanbır u nuştoğanê Kırdas u Soranan qandê ma se kerdo? Tabi kî xırabey kerda. Resmen vanê; „wa, bî dimili çi nêro nuşteni u dimili nêbo zıwanê edebiyati. Teniya rojane bêro qıseykerdeni u rojane bımano.“Ma, na xırabey u nişanê asimilekerdeni niyo? Wazenê kî ebi no hesaba asimile bıbo u inan miyandı biheleyo. Lê ma nê firsendi nêdanê inan. Wazenê wa birê

Barê ma Dımiliyan zor girano. Lazımo ma nê barê xo, heme piya wardê zanayeni u jewbiyayeni dı pêra barakerê u her merdim gorey quwetê xo, pay xo bigırwo xo mılı ser u hewado. Nêbeno kes veng u bêveng bımano, desto xo cı ra banco, duri kewo u şêro koşeyê dı roşo. Nêbeno, nêbeno kes bıpawo ka şar kesirê se keno. Veng vındenı, mil ronayeni u teslim biyayeni kar u girwey ma Dımiliyan niyo.

Vanê ma hayr xo bê, ewro zahf kayi ma sero yenê kaykerdem. Tayê wazenê ma xo miyandı asimile bikerê. biheleynê u xorê kar biyarê. Heta ewro, bê merdimê Dımili kam weriştö zıwandê Dımili sero girweyayo u xızmet dayo cı (bê tay enbazên dê şeriban). Labirê bî hezarana zanêy u nuştoğê Dımiliyan weriştê u bî kırdasi nuşnayo u kırdasi ravê berda. Ka inan marê se kerdo, wa vajê. Bê tunikanê xo pırkerdeni kes marê nêgirweyêno u ma ri ra nêwinêno. Vanê; „ma bî xo bî nenguyandê xo ya serey xo bıwırinê“. Vanê, heme kes bızano, heqê kesi şiniyo bî namedê maya werzo xo berzo piyase u bî qısandê vengana ma bıroşo.

Serhewadayenê Welatê ma bî destandê ma ya, bî şardê Dımiliyana dest peykerdo u ma bî sehezarana şehidi dayê. Labirê heta ewro, ma sero çiyê niyameyo nuşnayeni. Zaneyê ma Dımiliyan ji weriştê qandê Kırdasiyan, bî kırdasi çi nuşnayo, weşanayo u inan rê girweyayê, inan rê kerdo mal. Kes dımili sero çiyê nêfıkrıyayo u kesi çiyê nênuşnayo. Zıwanê xo, ê marda xo vini kerdo u ê şari kerdo dewlemend. Na heqareteyê

ma pê-ra-abiriyê u hergi jew bewniro şaredê seredê xo. Wazenê ma piya serê hewadê u bigırweyê.

Wexto kî mesela yena pere u menfeati ser, xo erzenê piyase, çımanê xo gênê u ma roşenê. Xo zıwan zanê Dımiliyan nişan danê u ma tewsil kenê. Labirê herfê ji dımili nêzanê. Aha şıma rê minaki, Enstituya Kurdana Parisi, qandê Dımili se kerdo. Verêcoy şend merdimê Dımili berdê dayê wendenı, ê xo rê kerdê hemle u çımê cı girêdayê. ”ji diskıyayê poşda inan ro u zey inan kenê, vanê ma na juweri rınd bızanê. Name u sınısnameyê ma zıwan, kultur, edet, tore u folklorê mayo. Ancax ma bî ninan a bıra sınısnayeni, ne ki bî kurmanci u soraniya. Zane u nuştoğê Kırdas u Soranan do seni ma temsil bikerê kam nê heqi dano inan. Şinê zıwandê ma sero konferans u dersi danê, şıyo şaş u nêraşt mıleti rê vanê u inan xapeyênê. Sero ji perey gênê u erzenê xo tunıki. Mesela Kultur rodetê Swedi dı jew do kırdas ma dımiliyan temsil keno u bî xo ji dışmenê zıwandê Dımiliyo u herfê ji dımili nêzano. Çı rê ma temsil bikero? Ma lajê pêrdê mayo, ma vengê xo nêkerê. Ney ra, nê meselan ra, vanê hayr ma.ma ra u dinya ra estı bo. Ma heq u firsend nêdê kesi ki ma sero kay kaykero u bero bazar dı ma xo rê bıroşo. Taydê cı ji ma resmen xo rê kenê malzemê siyaseti u politika. Vanê ma haydar bê u nêverdê.

Tırkan Kırdasi asimile kerdê, ê ji wazenê ma asimile bikerê. No resmen winayo u akerdeyo. Şıma heta ewro diyo ki, jewdê kırdasi jewdê dımiliya bî dımili qısey niqaş kerdo?

Bê istisnayan. Milyon ra jewdê cı xorê tay şî misayo u ju ju finî qısey keno. O ji heta peynî nêşono bîdomno. Kewno teng hima bîmeno u dest bî kîrdasi keno. Çî rê nêkero, çîmkî ma ahmaçî diyê. Ne heme wina u raştîyê. Jew nêşeno bîvijiyî u vajo tîyê raşt nêvanê. Aha meydan aha ê, wa bîrê ma bîvijiyê mîleti ver u akerde nîqaşê nê şî bîkerê. Ma, ma mecburê xo famê Kîrdasi an zîwan na bîkerê? A ki ez zana wextê xo na mesela amê mi ji sere dî. Mî ji xo famê kîrdasi kerd. Labîrê ez winyaya jewdê kîrdasi xo famê Dîmîli nêkerdo. Vanê ma nê çîdê winay ver o bend bê u nêverdê kes ma asimile bîkero. Tîrkan nêşkia, lê ewro kîrdasiyê kenê, Wazenê ma nêwende bê u tim bî kîrdasi inan dî qısey bîkerê.

Heta nîka çend finî ameyo mi goş u ez o êşnawena, tay zîwan zan, roştberî, zane u aktueltê kurdanê vanê, „nê dîmîli kotî ra ma rê bî belay serî, verî şî weş ma nê xo miyan dî asimile kerdi bî. Zîwan zanayoğanê inan ji bî zîwandê ma ya çî nuşnaye u weşeynayê. Labîrê ewro taydê zey Koyo Berzî werîştê u biyê belay seredê ma“.

*Vanê ma hayr xo bê, ewro zahf kayî
ma sero yenê kaykerdenî. Tayê wazenê ma
xo miyandî asimile bîkerê, bîheleynê u xorê
kar biyarê.*

Jewî rojê mî hetî va
„nê Dîmîli aşîqê ma yê:
(Tabî nêzana ez
Dîmîliya) Ez peraya qoldê cî u mî va; „bê la qebrax, vaji
la heta nîka to qe Dîmîliyê diyo, aşîqêy kerda? Aşîqê ma
ji heme Kîrdasi yê!“

Ney ra aseno u rewşê ma çîman vero yo. Qandê coy vanê ma xori- xori xorê bîfîkîriyê. Qandê zîwandê xo bo ji, cay ma kotiyî u ray ma kamcîna, vanê ma zelalî kerê. Wa ma Dîmîli bî zîwandê xo ya, ê bî zîwandê xo ya qısey bîkerê, bîwanê u bînuşnê. ” ki fahm nêkenê cahmî dî wa fahm nêkerê. Wa tercumani biyarê u xo rê tercume bîkerê. Çî rê ma do mil ronê u bî zîwandê inan a inan dî qısey bîkerê. Ma ma mecburê zey inan bîkerê. Dîmîliyan heta ewro tim cayê xo giroto u qandê serketenî u xoserbiyayenî xo feda kerdo. Qandê şar u dahwada xo tim biyo siper u xoverdayo. Vanê neya tepêy kes wekîleya ma nêkero. Ma bî xo bî xo wekîleya xo bîkerê. Vanê ma na juwerî ji bol rînd bîzanê. Defterê ma welat dî abiyayo u welatê ma dî ji do biro girotenî. Heme ray şardê ma miyan ra raverênê u qerarê xo şar dano. Ma teniya elçiyê cî yê.

Demo kî Kîrdas u Soran ma rê vajo wa zîwanê inan zîwano rojaneyê feki bo, o wext ferqê inan u ê kolonyalistandê binan nêmaneno. O wext ez do seni u bî çî hesabê emeley bîkera u xo bî inana girêda. Na ju qet nêbena.

Labîrê ma yê vînenê, roj bî roj zîwanê ma yo talan beno u lîngan ver şîno. Qısanê ma gênê kenê qısanê xo. Verî, Tîrkan no çî kerdê, ewro ê bîniyê kenê.

Vanê ewro ra tepêy a ma musade nêdê u nêverdê kes rayan ma vero bigiro, zîwanê ma zîwano rojane kero u zîwandê ma sero kaykero. Ronîştwanê (Nîfusê) Dîmîliyan nezdiê çîhar u nê mîlyonîyo. Serehewadayenê Anatolî bî destandê ma ya destpeykerdo u o yo domneno. Tabî kes tarîxê ma, vernî u amyay-

ena ma nêgêno çîman ver u gorey ey hesabî nêvîrazeno. Vanê ma heme piya qandê mîlet u welatê xo bigîrweyê. Ney rê ji hewldayenî fedakarey lazîma. Eger nay şênê bîkerê, ma goşt u este, nengu u goştra niyabîryênê. Eger ma rê nêheqey biro kerdenî u heqê ma biro werdenî, ma ewro ra rayanê xo pê ra abîrênê u winênê çarê de sere-dê xo.

Vanê ma çîmdo werdiya nêwînyê pêra u meselanê mabendê xo hiş an ji werdi nêvînenê ki, nêweşiyê xîrabi ma miyan nêkewê. Finê dekewê dîha peynî ninê u derman nêbenê.

Tay zane u nuştogê Kîrdasan vanê Dîmîli jew-dî merdimyê. Qandê çîçî cî rê kitabî birê nuştênî, mahlim u tercumani birê resnayenî. Wa ê ji kîrdasi bîwanê u qısey bîkerê, qedêno. Ma, ez koley perdê inana zey inan bîkera. Çîrê ê dîmîli nêmîsenê, çîrê ez ê inan mîsena, ma no edalet o?

Wa kes nêwerzo u ma sero çîmsurey nêkero. Ray u hedê xo bîzano. Kes bî zor u tehdîtan ra ray nîno u nêterseno. Hendayê serriyo Tîrkan ça wertera hewado, nê. Kîrdasî ji nêşênê. *Kîrdasiyan*

heta ewro qandê ma u qandê zîwandê ma hendê misqalê çiyê nêkerdo. Eger kerdo se ma inan rê kerdo. No heme aşîkar u meydan dî ro.

Bî nê çîdo wina u nêkerdenan a ray u fîrsend danê dîşmenan kî, dîşmen bî rehateya ma sero kayanê xo kaykero. Ma bî xo hewl nêdê xo, mezgê xo kar niyarê u sero nêfîkîriyê ray rew ma vero benê vîni. No çiyî wina ji bî fedakarey u heq pê dayena beno.

Ez wazena perskera u bîzana, Meşti Kurdîstan awa bo, vîraziyo ma Dîmîliyan rê çîçî esto u rewşê ma do se bo? No fin qay ma do koloniyê Kîrdasan bê, yan ê kê? Dezegyandê Kurdan dî çend ca deyayo ma se, meşti ji do hend ca bîdeyo ma. Bewnîrê rojname u kovarandê Kurdan ê ewroy u ê verênan çend tey dîmîli esta? Şîma rê mînaqê Jin, Roja Nu, Ronahî, Hawar, Kurdîstan, Jina Nu u her wina. Tabî nê qısey mî tal yenê ê binan rê, labîrê raştê.

Qay esto se ma yê vernî u peyniya xo nêvînenê. Vanê ma hesabê xo gorey nê çîyan bîkerê. Kes garanti dano, do meşti heqê ma do bîdeyo u sukê kî mayê teyê sukan dî wendeğaneyê ma abiyê u şarê ma bî zîwandê xo ya bîwano u bînuşno. Qet emel nêkena.

Wexto kî mana werzê şêrê gird u khalîkandê Dîmîliyan rê vajê zîwanê şîma yo resmi do Kîrdasi bo, do vera ma dê. Veror vanê kes hesabê nê çîyan bîkero kî, cefa u xoverdayenê ma veng nêvijiyê u pede nêşîrê. Vanê kes veror geverê awda xo mezbutkero kî, gever nêteqo u awî salme nêşîro. Wexto kî biteqo villa bena u rew rewî nîna pêscr.

Beno nê vatênî, wînasîni nîre hesabê bol merdîman. Labîrê na raştêya ma ya u çîman vero ya. Soreş u şoreşê zîwani teberdê welatî dî nêbeno. Vanê ma raştêy bîfîkîriyê, gamanê xo raşt çekerê u raşt bî raşt şîrê sênc-

dê mîleta xo. "taytaynê ki ma ser o xirab fikirênê, qandê perey qezenkerdeni u menfeatê xo ma benê erzenê bazar u danê bazarkerdeni, vanê destanê xo ma ser ra bancê u ma rehat verdê, hetan ki ma peydê desti ya sileyê nêdaya piro u nêndayê erd. Wa bî rindeya ma ra fek viradê u şêrê. Xirabey bo se, hemekes şikêno xirabey bikero." merdimê winasinê menfeatperesti benê semedê heme çiyu u dibendey fênê ma miyan. Ma ê merdimanê winasinan bol weş sinasnenê. Zıwan, edet, tore u folklorê ma nêsinasnenê, lê fina ji çinê bî namedê ma ya roşenê u hesabi virazenê. No hesab ewro pers nêbo, do meşti bol berey bo.

Ez, o bin, o bin, diha u diha u Şarê ma na dahwada xorê wihêr nêvijiyo, nano kî ma werdo u kedaki gırdanê ma daya, ma do fitil-fitili ma zınci u çıman ra bêro.

Merdım o kî zıwanê ma nêzano, do seni u bî çî hesaba qurum u dezgeyan dî ma temsil bikero! Kotidê dinyay dî no asayo u vineyayo. Dışmenanê mayê kolonyalistan no çî kerdo, ewro ji ê biniyê kenê. Meselanê ma, zıwanê ma u merdimê ma do halkerê u rafinê çıman ver. Meseley ma teniya bî ronıştvanana girêdayey niyê. *Ma seni hewl dayo xo, vanê ê ji wini hewl bidê xo u ê ji zey ma wihêrê toleransi bê. Wini nêbo nêbeno. Eger minetê inan ma rê çinê bo, ê ma qet inan rê çiniyo. Ma nêwazenê koloniyê kolonan, bîndestê bîndestan bê. Ez xo rê fikirêna vana, eceb herunda ma dî ê bê, ê do se kerê u çî qeyamı bıqlaynê?*

Raştey u raşt vateni tim u tim tala u kes pa beno gunekar u suçdar. Qet Dımiliyê nêwazeno dibendey xo miyan fino u dışmeneya pê bikero. Nêwazeno Kırdas u Dımiliya pêra duri kewê u pêra abiriyê. Hemeyê Dımiliyan ji wazenê kî, ma meselanê xo bî hewldayên a tēmiyan dî hal u şareser bikerê. Labirê no ji teniya bî fedakarey u hewldayenda Dımiliyana nêbeno. Hewldayeni vanê piya bo. Piyê kesi pêrdê kesi gırderi niyo. Ma hemını derdê zıwani diyo u anto. Ma zanê çend zor u zahmeto. Wexto kî kes bî zıwandê xo ya qisey nêkero, pa nêwano u nênuşno kuli kewnê kesi pize u kes pa teweno. Zıwan heme çiyê insaniyo.

Wexto kî zerriweşteni u hewldayên pêdi kilit bo, çio ke hal nêbo u nêvirajiyo şiniyo. Warê jewbiyayên dî ma şênê. Çiyê rî xo desti miyan dî werdi werdi êy ardana kerê.

***

KES ÇİNO

Her ca vore gureto ra ho ver, sıpewo
Çix xeleşino ra yêno dê, vano kowo
Dar u kemer fino ra ho ver beno
Corde yêno dê, vana feleko şawo

Zerede mesın qıreno
Vorede mal vozeno
Vengê dariye ke kotira ame
O hetî ser sono

Vore vorena, mirçiki qıstenê
Kotenê axuru, ya kî binê şivingu
Zılv ke kerdenê ro, guretenê pa
Qıskek bi, eve rozu vesan, tesan

Yê sewunê dergude
Senik qesey kerdenê
Der u cıran biyenê top
Bavau vengê Heqi denê

Nıka yê kouna çix nino
Yê şuyuna mal çino
Qırayisê mesini nino
Sevey dü nêkenê
Vengê çel u çuki çino

Asme pır esto
Vore bılskina, je sodıro
Yorxecıka
Asmên kewo
Astarey bereqinê
Qılate ke bilewiyo, beliyo
Kes çino
Dina sond wena
Durira zurayisê vergu yêno

Koy issizi, dewi tholi
Boni pırogınaey, sılonı çinê
Zu qıstayisê dina yêno
Canêwerda welatê hora nêşi

Xeyri

Ma Fetilnay

Kerd mêşe kerd beraji
Dewiji kewmay sukide duru
Werteyra kerdi rezili
Welatê ma mara giroti

Tı xasekê tı rındê
Tırka tı ma destra veti
Tıfingi girotê ma fetilnenê
Vanê bıktışi nê dışmeni
Nê werzê perskenê mara nê hêsabi

Sarê welati miji dumano
Hukmatê Tırka sera cirit çekeno
Werzê Zaza werzê welatê ma mara girot
Welatra ma fetilnay cadê duri

C. Royvan

Zu Raa Derge

Mamekiye ra vejiune, avorde şeri
Taê welatu bivini, raceri bêri
Xarpêt'ó, Malatya hata Qeyseri
Anqara serpila welati rozê vînderi
Antep'yo, Urfa rê meste têl bideri.

Konya tamaşıya, cami tikmîs kerdê
Yozgat ra, Bolu ra xocê kırıki ardê
Adana de Kırmancê ma bê kar u is verdê
Baxçê Antalya u Mersin pêro sur u zerdê
Neweşie ama, dikê Denizli têde merdê.

Şiyo Diyarbekir welato de khano
Hakkari, Bitlis feqiro dewlete rê sano
Hata Ağrı, hata Bingol, Muş ra dot Van'ó
Erzurum de vêsa-têsa mendo, rozê Tırkano
Çitur tek u tek vajinê, hal zof yamano.

Trabzon ra bivêre Ordu de vînde
Zonguldak lerzeno, wele çina bînde
Dı roji Samsun, Sinop rozê ki Artvin'de
Zu findiqe sero mîleti wenê Giresun de
Gümüşxane ve Bayburt ra dîsmenê zûvînde.

Afyon, Adıyaman têde tırro, kaso
Wertê Erzîngan u Amasya Sivas'ó
Bovêra Urîs'ó navêra Kars'ó
Dormê Takati, dormê Rize pêro birro, vaso
Maraş, Mardin se vaji, Bilecik tamaso.

Tekirdağ, Edirne qulê xo beliyo
Şiune Kırklareli butu telio
Miletê Çanqırı vana armoliyo
Çanaqale bia letey, nêşiyó texeliyo
Aydın, Muğla jê vatêna apê mı Welî'ó.

İzmir xêyle gırso, lewe de Manisa
Vêrena Balıkêsiri ra ora dot Bursa
Estemol de nisenoro vîstewrê mı Mursa
Raê nêvezeno feqır Alisa
Vano racê Mamekiye, endi torê besa.

Server Kalan

SEY UŞÊ

Çêveri pêro rakerdae vi;
Çêverê göyülê ma,
Çêverê bonunê ma.
Ez nêzon bonê ma
Ez nêzon göyülê ma
Pê çinay qayil nêbia!
Eke'niyo çinay rê şiya
Bê xatır u bê xevere.
Çêverê hardê dewreşi
Phoşt-ser rakerdaê,
Kamij' zalim vêrdiario to

To thon da yêmê doymi,
Eve xo ki şêmige sero bîmano.

Hardo dewres bonê to
Wela şiyae orğana to,
Wertê gul u nur de bê
Ma to hovira nêkeme,
Wayirê to marê ki wayir vêjiyo.
Ya Duzgı'!
Ya Sey Uşê!

Server Kalan

***

NÊ LAWÓ

Nê lawo lawo lawo
Kutiki nara ma dîme
Nê lawo lawo lawo
Kutiki erjavê ma
Haw haw haw

Nê lawo lawo lawo
Kutiki dîsmenê maê
Ni lawenê, haw haw
Ni erjenê ma lawo

Nê lawo lawo lawo
Kutiki qudîzê lawo
Nê lawo lawo lawo
Kutiki ma goz kerdime
Nê lawo lawo lawo

Ewro roza mawa
Gırmıka xu çip kerê
Ewro cengê mawo
Tufangê xu çip peycerê

Ewro roza mawa
Hetê ma ser bêrê
Vengê xu jukerê bêrê
Vengê xu berz vezerê

Ewro roza mawa
Na dîna ki ma bızano
Asmên, hard ma bîhesnêro
Sarê xu berz bicerê

Hesenê Dılavî

***

Qesa Heqe

Server Kalan

Apê mı vêjiaro boni ser. Va ke; „Manga ma nêama çê!“
Khalikê mı va ke; „ala saêke bêlka wertê dewede ra“.
Apê mı va ke; „ma dewe de pêroine ra pers kerdo, hora
bırr ra nêama.“ Khalikê mı va ke; „ala şuanunê gau ra
perske gay kata berdê, bêlka caê kota ra gaunê zovina
dewuzu.“

Apê mı va ke; „manga ma hata nika era gaunê kêşi
nêkote, şuanê gau eke kista, rota mara nêvano!“
Khalikê mı va ke; „Nê´ro na şuani hata nika mal-gaê
kami berdi roti ke, yê to ki bero, biroso, bero bikiso!“
Apê mı va ke; „eke hên´yo koti mende? Çınayrê çê
nêamê?“

Khalikê mı va ke; „ala so fekê deru-meru de niade,
belka caê meğel bia menda!“

Apê mı: Na sate sata meğelia ke, meğel bo vındo?
Khalikê mı: Nê´ro bêlka caê gau kuyo pa esta kınarê
rau, mevınde so dormê rau saêke!.

Apê mı: Manga ma kêy sona lewê gau ke, gay pıra
kuyê berzê kınarê rau?

Khalikê mı ame´ra hêrs: Nê´ro manga to lewê gau
nêşia, gay amê lewê manga to, gay!

Famkerdurê

Mesela niara: şüani eke sekerde manga bie vındi şie.
Eke kiste, eke rote, eke vergi dê werdêne ju teyna
şuane zoneno. Ez vanu ke; her çi rê şuane lozımo.
Hama jê şuanê gau ke şuane bi, hona zof çimi beno
vındi. Teyna gau rê şuane lozım nio. Ison çığaş ke
wayirê çi-miyê xuyo, hondê ki şuanê çi-miyê ho bo.
Ma ne ke ison çi-miyê ho rê şuanêni nêkerde, o waxt
beno fênda manga. Ora dime to linge hard sane, vaze;
„Manga ma lewê gau nêsona“ To ke hêni va; vatêna
Khalikê mı bena raste.

Famkerdurê

Taê newdari uşti ra, vırende koti ra Pir-Rayveru, ina va
ke: „dışmenê pili niyê, ma gereke nayinu ra hesav per-
skerime. Ni miletê ma xapnenê!“ Sanay ve kemeru ver,
çêunê xo ra eşti tever. Hagê de her qesê henên vati ke;
ison vano hard raqılaşio, tiro şêro war. Ez ´ve na vatê-
ne Pir-Rayveru qarmis nêkeno. Hama nae vanu ke, ma
eve serru-serrteru pêro-pia têwerte de vime. Çêunê ma
kamiji de Pir-Rayver meyman nêvio! Vatene ayva,
hama onca ki vanu:

Mordemekê va ke; „Ben ve phola to ro, na ver-vıradu
ra kas ken, tu kenu rejil u rısva!“ Tekê bini va ke;
„Nika to mıde ra, mıde nia?“

Famkerdurê

Nika sına vanê ke, ´kotira icav kerd, na mesela kerde
ra´. Aê ki vaji: Sata bine ma qalê şuanu kerd. Ez vanu
ke, şuanê pili Pir-Rayveri yê. Çıke dewleta Emevi koti
vi zıdê Elevi, hetê ra miletê Elevi qırr kerdenê. Na
sevev ra, miletê Elevi tersu ver xo eskera nêkerdenê.
Çhond tertele, çhond azbımayışi(soykırım) viarnê ra.

Ora dime raymısnoği (rayber) dijdia çê u çê ra feteliê-
ne.(Ni leto jêde pêra Hz.Ali ´ra vi. itıqat u imanê miletı
nayinu rê bêşındor vi.) nêverdenê ke, miletê ma raa xo
vındi kero.

Wertê ho de namê na feteliayêne; Pirêni-Rayverêni
vatêne. Hata na serrunê peyênu ki na nia vie. Yanê ke,
ma eke ho vındi nêkerdo amêyme na roze, naê de bara
dinu ki xêyle esta. Inu ki xêyle şuanênia tore u berê ma
kerda. Çığaşi ke xelesno ardo, o marê kara.

Xıravın, her waxt u her ca de xıravıno. Rındi rê ki
qolae mêvajime.

***

TAYÊ KURATEY

Ap Hese u Polêşira

Ap Hese u polêşira rozê qewa de xumare kaykerde.
Çımê ap Heseni rınd seder nêkenê papêlu rınd ano nej-
diê çimonê ho, hên têsera naskeno.

Daede Murto bıraza kot ve zere, ame wertê ap Heseni
u polêşi de nişt ro. Ap Heseni eve zonê ma Murtê
bırazaê ho ra va ke; „Murto rınd motê destê dêy be, ey
ke xelege kerde bınê masa de linga ho linga mı kuye“.
Murt xêyle nişt ro, niada ke mordemek qe xelege nêke-
no. Savrê xo bi teng, yaranie ra linga xo nêro linga ap
Heseni ser.

Ap Hese hurêndia xo ra ust ra, va ke:

- Rica ederim Beyefendi! Biraz dürüst oynar mısınız?“
Polêşi va ke:

- Hasan Bey bir şey mi oldu?“

Ap Heseni:

- Ne olduğunı siz daha iyi biliyorsunuz. Lütfen biraz
dürüst oynayın!

Polêşi vengê xo nêvet, sarê ho sana ra kaykerd. Hona
dı deqey nêvêrdi werte ra, Murti oncía linga ho kuye
ap Heseni. Ap Hese thil bi serê çımê polêşi de gırmıkê
dê pıro, polês sandeli sera gına waro, ap Hese sera
vınet, va ke:

- Pezevingin yaka numarasını alın, bir tarafa
kaçmasın..!

Ap Hese u Nıajniera

Rozê ap Heseni qerpuzê hêrnê, destê hu yê raşti serro
hermê ho ra berz gureti vi şiene çê. Kot verê bomê çê
apê ho. Guke ververê boni de kaykena, ey hên zona ke
kêlpo. Vengda ra cênia apê ho; „Nıajni!“ Nıajnie va ke;
„se vana Heso?“

Va ke; „pê dêy bijê ravêri şêri çê!“ Nıajnie va ke;

„qarsê cı mebe uza kaybıkero, towa tu wena sekêna!“

O sîre de guke eve xıl hetê api ser amê. Eke kote nêjdi;

qerpuza ke dêşti sero, wertê qafika guke de dê ve piro,
guke uza merednê hardî ra. Niajnîe zirçê, va ke; „nê´ro
ça kîsena heywana haqî?

Ap Hese: „Heywana haqî ya..! Ez vanu ´pêbijê ravêri´,
to vana ´qarsê cî meve kaybîkero´.

Kaê kutîki coru beno?“

Pi u Lajira

Pi: Ero ciğera m´ na dawa thole ra bitexeliê, sîma eve
na qafike hokmati de bas nêkenê!

Laz: Dawa ma, dawa de heqa, ma dawa xo ca nêverda-
me.

Pi: Lazê m´ lazê m´! yê dinu t´ar u topê ho estê. Yê
sîma çikê sîma esto? Eve çik vera cî vîndenê?

Laz: Yê ma ki mîletê ma esto. Ma pêro ke bime zu, kês
ma de bas nêkeno!

Pi: Nê´ro mîleto ke tî vana kamo? Sîma biê ve çewres
pirtley, her zu hetêra sono. Taê kotê ra Kurru dime, taê
kotê ra Tîrku dime. İsu gunê vîrende ho nasbîkero, ho
bîxelesno; ora dime sarê bîni de alaçarîe bîkero, inu ki
bîxelesno. Vanê; „Kerpiç şio derdê kemerî ro bervo“
vato, „zimustu ke ame tevera halê to se beno?“ Yê
sîma ki bia a fênde.

Laz: Bao to nîka ayê mevaze. Mîrê tenê peru pêda
kena, horê sasadrê bijêri?

Pi: Hên bo ke miya ho vero kerê, ero kêmerê Dîldile
vêjiê, henê´ro? Tî zona o waxt sebena? Vêjinaro
kemerê Dîldile reyê vana ´pat..!´ Esker nahet ra vano
´pat... pat!´

Ma ne ke to do-hetra va ke, ´pat..! pat..!´

Esker na-hetra vano ´gırr..! gırr..! gırr..!´

To ki o taw vana ´wêêê...!´

Weli Ağa u Mursa´yra

Weli Ağay mal u gay berdêne suka Erzingani de rotê-
ne. Rozê dewe ra Mursa, hode tey berd. Mursay hona
qe suka gırse nêdia. Mal berd cao ke vanê ´Buğday
Bazarı´ uza vîndarna. Verê qewa de nişt ro çay simit. O
sîrede xocê camiye ezana pêroj kerde tîra. Mursa
hurêndia ho ra xıl bi, dormê mali de ame-şi. Weli ağay
va ke; „Mursa, towayê nêbeno, meterse! Bê rose horê
çayê ho bîsime.

Mursa: „Ma eke zararê ho mali rê çîno, va şêro uza
bîzîro!“

***

QILANÇIKA ŞIAE

Qılançika şiae
sodîro
êndî urze xo ser
Bîpêrê rêw bê
bîqıştne
dormê xode serke
xorê tenê fîsqî bîvine

Tî dismenrê dosta
dostrê dîsmena
sarê xorê dîsmena
xo xorê dîsmena
Nêzanayînera bê çîma

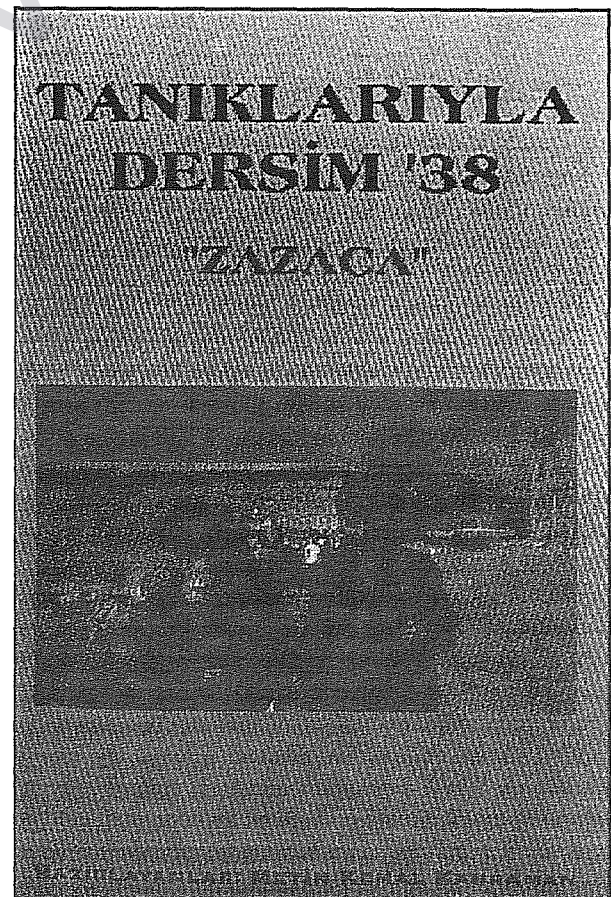
Tî zu mordemo Dîmîla
yan ki qomonê binorawa
Qefçîla, zaf qefçîla
pîr birza, hewra serawa
corra niyadana ma
Musa rasanena dîmoçîki
ze kutîkê Pavlovi
Nêwesa, tî serêra nêweşa

Rayberê rayberonê ma
Cengaverê cengaveronê ma
Sehidê sehidonê ma
Seid RIZAY niya vato:
Qılançike bîlbîl nêbena
Rast vatooo, wes vatooo

Azedeylam

***

Video

ZU MILET KE VINDI NÈBO, EVE ZONÈ XO VINDI NÈBENO!

Musa Areyizde Jü Roportaj

Ewro 18 gucigo, ma amayme çê Ap Areyizi. Wazeme ke Ap Areyizde tenê qese bikeme. Ap Areyiz berxudar ho. marê xêyle qesekerd, çiya salix dano, mucil bime. Nika wazeme ke jü roportaj bikerime, apê xora perskerine:

Tı be xo, xo marê kilmekra bide naskardene. Ap Areyizi naskeme, tedê. Hama oncia ki o be xo xoro ma kilmekra, fekê xora, zonê xora xo bido naskerdenê.

Sıma esmo mirê meymanê, sıma amê, xêr amê, sare u çımunê mı ser amê. Ez zof hode bine sa ke, sıma amê, mı sıma di.

Ma horê nunê ra cewe telewede pa werd, qesunê ke tı mira perskena, sarê mı sero vavo ke ez cüavê to, eve zanayena ho ser bîdi.

Mıra Musao Areyiz vanê. Ez Dêsımrawune, dewera Qızılkilse de amunê dina. Duwıl tariqê mı 1940 so. Nıfısedê 1944 ro. Hayatê mîde berz alçağ taê qesey estê. Hama ez tenê kilmek torê vatena ho vaji.

Ez des u di, des u hirê serude binê, amunê Estemol. Qadıköyüde mı kufeceni kerdenê. Dora dime kewto firine tede gurewunê. Mirê somi kerdenê kufa, mikufa kerdenê poştı nun berdenê dukanuna kerdenê vıla. O waxt ez newe amay vi Estemol, Estemol sukera gırse biye. Mı tede raa ho tever nêkerdenê. Ez welatde bivi pil, jede çımêrost nêbinê. Domonê Estemoli jede çımerost bi,

Ana tamuri tı keyra musa, koti musa, to çıtur tamur cınut?

Na seruneka ez van tede amunê Estemol, o sîrede tomır momır cıntena mı çine biye. Ez serê di seri ke Estemolde mendune, tipa cerdu ra şinê welat. sewê mı hewnê di.

Hewnê to xer bo!

Xerê tıyü tabiyê xeri bo, wertê xeride bımanê.

Hewnê hode çımo jüde serê heniyê Muzıriyo, çımo jüde ki Duzgın Bavade heniyê Gozo vanê, serê heniyê Gozederune. Mordemêkê ro kokım yê hini sero ronışto, herdisa ho sıpia çiçega. Dayede, yane çenekê ki ama, a ki yêna Duzgın. A ki amê heni ser. Yane ez binê tesan, amune ke tose bijeri uwe bısımi, dayede kokımê herdisını çenekera va ke: "Çena m' tosê uwe pırke, deyde." A vatena kokımide çeneka mıra rave tose gurete de uwero, uwe dera mı. Ez amune ke çeneka desta uwe bijeri dayede maya çeneka biye ve fincıka destê çenekero uwa ke fincıkede gurete, verde de. Dayede hesarê ho bine ke, ne heniyê, ne kokımo, ne çeneka, ne cenika! Arağ verdiya ra mı ser tı vanê ez wertê adırderine. Sımaê a çeneka çımunê mı vera nêsono. A satera dime qere sewda peskarê mı biye, dora dime binê sewdali. Şinê endi ora dime hawurê ho nêbinê. Dirê rōjıra dime wayera a çeneka dewa made merdede biye. rozê

bê khavê ho şinê çê dinê. Ez şinê zerre ke, a çeneka hawa çê dinede ronistiya. Endi mı ve raştıyera a çeneka çımunê hora diye. Dora dime binê sewdali. Hata o taw mı tomır nêcınitenê. A sewdara dime mı ho ve ho lawuki vatenê, zerrê mı giriyene, mı wastene ke tomır bicini, lawuku vaji, va savrê mı hira bo. Ez şinê daro mojenra tomır virast, o ki bi parebıraê derdunê mı. Tomır cıntena mı, lawuki vatena mı nia bi.

O çık bi, to defike cınut, caniyu vato, 'doê ma nêbeno, sitê ma nêbeno qesino'?

O zaman ma lewê pilunê hode rave tipa nêşikiyenê çiyê vajime, ya ki qeseybikeme. Sermayene, serm kerdene, piluna mı nêvatenê ez eşqê çeneka binê, ancax ke mı olwozunê hora vatenê. Ancax ke mı merexê ho ve lawuku vatenera, defkerdenê. Çı ke ora rave mı ne lawuki zonenê, ne ki tomır cıntene zonenê. Heni yekte mı ke lawuki vati tomır cınut, miletı ki merex kerd va ke, 'torê se biyö, na sewda katora to?' Mı vatenê, 'ez hewnê hode eşqê çeneka binê'.

Olvozi, havalı mıra herediyenê, vatenê, torê rınd nêbeno. Hama mı gos nêdenê, mı her çi sero lawuki vatenê

Peçiyö çıtur ama Almanya?

Sıma ki zonenê ke dugelu wertê hode qerar gureti vi. Devletı Tırka gorê yê qerarı karkerdoğê ho rusnenê Almanya. O sîrede eziki şinê kar vendogê Türkiyade mı ho da ve nusnayene. Sera 1970 de kaqıta mına Almanya veziye. O çağde ez amunê Almanya

Kar u gureo ke serba miletê ma kerdê? Se ama nê gurey ser?

En sifte sıroke ez tede amune Eskemol Tırko zonenê ke ez Kırmanc'nê. Na Kırmanciya mıra gore Tırku leqemi fiştıra mı dımê. Kürt, kuyrutlu Kürt, Kızılbaş, Alevi. Nê qese naneni mirê çetin amenê, eve mı guz amenê. Çı ke yê qesê henênê qevçılı welatê made, wertê miletê made nêvajiyenê. Ancax ez ke amunê Estemol na qesu Tırkuna mısunê, dinara heşinê pe. Yê qesey aqılê mıra nêvajıyay.

Dünade her milet ve zonê ho yeno werte. Ma ki iso-nime, Yiyê ma ki zonê ma esto, urf u adetê ma esto, ma çınayrê zonê ho qeseynêkerime

Gurenayisê mı uzay serro ame werte. Ora gorê gurenayis lazım bi.

Zonê ma sero, zonê made çınay sero gurina?

Zonê made lawuku van, lawuku sero gureyen, zonê

made edebiyati sero gureyen. Qılawizê de zanê ma sero gureyen. Haketi, mertali, kerdî top... tenê lek pek ardo peser.

Ucara ke beme tamur, insturumerto ke ti cinena cira besekeme vacime 'tamur'? Camatê Kirmanciye de caê tomuri çiko, made kami senê insturumentê bini cinutê, Se ke ti tamur cinena, 'Silo Qiz' kemane cineno. Şikina marê zanayena xo vace?

Husilê Kirmanciyede tomir jargo. Ze ke her çêde manika teverriku esta, tomiri ki heneno. Gereke çê her keşide tomir bivo.

İster bicine, ister mecine na çağde ez tomirê yê çaği nêvenen. Ma her hetra çeyê ho kerdo vindi. Tomiri serro hirê teli estê. Eve hirê teluna cinino, dime tomiri serro 8 perdey estê.

Babay eve tomir deysisu vanê, eve tomir cem girêdanê. Pê tomirra vengê Heqî danê. Yiyê ke tomir cinenê, tomir tomir anê sewa yeniye lewê hode nanê ro. Pesewe. sewelete ra dima, verva destê sodiri urzenê ra, tomir cinenê, vengê Heqî danê.

Eve tomir hene reqesnenê. Hene reqesnayene ki Tırku mara tırto, horê kenê mal ("çayda çira").

Beme kemane. Sewda kemani yiyê tomirra wesa. Kemane çê her keşide çino. Yiyê ke hal-waxtê ho rindo, yinê kemane eve peruna hernenê. Maye ke wastenê kemanê bicinime, ma tenekê qaji erdenê kerdênê ra, cira kemane vınastenê. ya ki qutiya zeytinerê vırasênê. Ma derra dım sanenê cı, teli fistene ra ser, dime bergirira tenê cira kerdênê fiştene re uşira kemani ser heve vilisker kerdênê tira pê cinutenê. Vilisker dara çitmembike ya ki melencuğera beno. Cira siriciki vajino.

Na peyê coy mara tayê vejay tomirê ma berd kerd "saz"ê Tırku. Halbıke xocey vanê tomir cinutene dinê islamiyede tometa. Yê nêcinenê, cira qarınê.

To va na peciyo veciyay, tomur kerd saz. Eziki van, na peyniyede vaciyay waştke dewrimê Tırku, Kurru bikerê, endi ame o mane. Nika wertê dinara zaf sinatkarê ma, zanaox u roştberê ma bi, heq u nêheqa ninade çı vana? Her çira raver kerdena ninara marê, miletê dinarê çı mend?

Taê miletê ma, ez xelet raera sonê nêvan, hora wazenke êke a rayera sonê ki tenê ki bêrê ro ho, tenê ki ho nasbikerê, sevetunê çınayra mirenê, çıra mirenê?

Zazawu tim u tim seveta azadiya xora Tırkude do pero. Her perodaiste Zazawuna zof mordem telef biyo. Çımê Kurruki eve Zazawu biyê roşti. Mendo nika, Zazay wazene ke 'Kurd'ude biligiye bikerê, wertê hora şêr wedarê, pabikerê. Zanê ho, welatê ho bixelesnê ra. Zamanê na birayeni pa şıye. Na birawunê mayê Kurru teneke linga ho ca guret hedi edi dize diza ma bi va ke: Zonê sima çino, yane Zazay çinê, Zazaki-Dımilki çino. Ze ke Tırki vanê: Sima Tırkê, nika ki 'Kurd'i vanê Zazay Kurdê, Kurî. Mıra gore no hewnêro. Xêr niyo. Ez na hewnirê xêr nêvan İster Zaza bê, ister Kurî bê her kes sevetunê zonê hora. sevetunê welatê hora mireno.

Sevevê merdena ho nawo.

Mesela ez Kırdaski nêzon. Çiyoke mı nêzona, cıra tawaê nêwezen. Mıra İngilizki, Almanki çiyê perskerê, vatena to mıke fam nêkerde, eke cavê to nêda, o waxt ez je lalunê.

Vatena mı awa ke hunerliyê ma zonê ho sero biligiye biyarê werte miletê horê xêrê vazê. Miletê ho vezero silametiye.

Miletê ma nunkor niyo. Hatta roza qiyamete yinê ho hovira nêkeno. Qesera vırenunê ma esta, vatenê "Kamka sarî teverirê berveno, peyniyede çumunê hora beno".

Hama herkes hetê miltê mara nunkoro. Herkes piştiya ma serde colana dano xo, gere ke ma ser u binê çü perskerime!

Miletê ma wertede mendo, bê serdaro, liderê ho çino. Jüke veciyo, rayero cı salix do, vazo raya ma nawa, ma ki na rayera some, bilganê ho zuminê bivo, o waxt yême zu ca.

Ez van hetê sinetkarê mara, miletê ma nunkor nio, heq u nêheqa herkesi zano, herkesi vineno. Kes çımanê xo verde miletê ma nêvineno!

Tayê sinatkarê mayê xasê weciri estê. Zerê ho je teverê ho pako, çiçego. Dinêrê qeserê mı çino, yê reyna ho zonenê. Miletê horê ki wayir vejîne. Miletê ma ki dinarê wayir vejîno. Miletê ma yinê hovira nêkeno. Coka van ke miletê ma hunde famkor niyo.

Nika beme sayirun u sazarena sayirunê ma. Mara tayê sayir vejîyê tomir cinenê türküyü vanê. Nê sayiri maqamê lawikunê ma tîrenê benê pe edebiyat u müzikê Tırku kenê dewleti. Sevetune çor quruş peruna. Vatena mı dinêrê awa ke maqamunê lawikunê ma metirê, edebiyetê ma metirê, miletê horê wayir vajîyê. Eve zonê ho lawikunê ho vazê, sanikunê ho vazê, heketunê ho vazê, miletê horê bêbexteni mekerê. Yiyê ke zonê mara lawiku nêvanê, saniku nêvanê, heketu nêvanê, edebiyatê miletê ho tîrenê benê zavina sarirê kenê mal yê miletê horê hem xayinê, hami ki xaynenikenê

Hiris serra no lez esto, hama serva zonê xora, miletê xora, xore kesi çiyê nêkerdo. Naera vana çı?

Nika milet çınayrê Seyid Rızay ra heskeno? Seyid Rızay se kerdo? Seyid Rıza serva miletê hora merdo, zonê ho serro merdo, welatê ho serro merdo coka cıra heskenê.

Çıra Rayverê qopia hes nêkeno? Mesela Rayverê qopi se kerdo? Rayveri miletê horê bêbexteni kerda, xayneni kerda.

Naê van, ma ke uştimê ra miletê hora duri vozda, miletê hode xor niada, miletê hora xıyaneteni kerde, milet mara has nêkeno. Hama çıke ma desteber ame, ma lewê miletê hode asayme, miletê ma ki ma hovira nêkeno.

Ti vana, miletê ma roca teng u hiraede ki raa xo

zano, şaş nêkeno, xo ki zano. Kamira hes u kamira xuye keno ki, ya ki namê dinê qe nêceno zonê xo seriki, aye rind zano?

Gerê sinetkarê ma na raere mîletê hode alaquadar bê, mîletê horê wayir vejîyê, yê ke mîletê horê wayir vejîyay, mîletê ma ki dinê rê wayir vejîno, yîne hovira nêkeno.

Hiris serra peyniyenede niya dan, qeytken ke, vinen ke roşkber u sinetkaranê ma raa xo şaş kerda, mîletê ma raa xo şaş nêkerda!

Heya asil sinetkarê ma famkor niyê, sevetunê qezencê horra biyê famkor. yîyê ke famkor niyê ki qezencê ho era hovir niardo, yê ki senik mendê. Nîka Sey Qaji bijîme. Ho dest eve zonê mîletê hora lawiki vatê. Lewe karkerdoğude lewê gurenağude cayê ho gureto, lawîkunê hode se vano?

...
Underê Cıvariki verde sonê hegay
Ewro biyê topi dewuz u morevayi
Amê verê çeverê Çê Sileman Axay
Feqîrê mive nuna veri dimera bervayi
Kerdi top kar u gurê hode gurenay
Sero vînetê zewnce fertê yê zamay
...

Kılamede berxudar be, çıxa ke çetin êno ki ma onciya ki mesela tenê bivurnime, biyarime Tirk u Kurru ser. Ez van dewrimê Tirk u Kurru ma sero nêmendî. Tirkîyade mîlet çıxa ke zafo ki, vanê, dermanê keçeli ke bibiyenê kerdenê serê xora. Herhalde wertê Tirk be Kurri u Kırmançide ki ferqe esta!

Heya ferq esto. mordem wazeno ke insaniki tede jü zon qese bikerê, Zoni sera mîlet zumîni nêkisê. Dünade zu dîn bivo, mîlet sevetune dinira zumîni mekiso. Ez wajen ke sindori wedariye, mîlet rehet bifeteliyo, tabi no fikrero, ideolojiyero ez van.

Beme tayr u turi ser, beme heywanu ser. Tayr u tur zar-zonê ho çîno, ama ey eve zonê ho ki çivneno, qışteno. Beme heywanu, dowor qoreno, mal qirena, feqet wertê dinade yasaq (qori) çîno. Yane, ti ça qorena, ça qirena, ti ça çivnena. Nae kes kesira nêvano. Hama mîlet a qesekerdena ho sera juvini qır keno, goni keno ro. No ke nia vi, tayê mîleti ki wazenê yê ki zonê ho qesebikerê. Gereke tometa na qesu çîne bo. Ma na tometa niyanêne ne wazeme, ne ki qewul keme

Ferqê Kırmanç u Kırdaşi; Kırmançiyê u 'Kurdistan' i çiko? Nê jü qesewe, jü zon u jü mîleti u jü hardi anê ro zon?

Kırmançiyê qanuno, sistemo, duzena, idaro. Kırmanç mîleto. Zanayena mîra qesekerdena vîrenure ze ke na çağê made vanê "Osmanlılar, Selçuklar, Urartular, Bizanslar" heneno. Çutır ke namo khanra

vajîne Kırmançiyê ki heni vajîna. Ama ez heni zonen ke Sasaniura dime namey vuriyê. Çutır ke vanê "ma Tirkime", "ma Almanime", ma ki vame "ma Kırmançime".

.....

Wertê mîletide tabiri estê. Ma tayinera vame 'Kurri', yê ki mara vanê, 'Zazay, Dımılı'... Ma ke amenê tewerte herkeşi zonê ho qesekerdenê. Tayê mara qariyenê. Ma vatene sima mara çıra heredinê. Sima ke zonê ho qese kenê, ma nêherêdime. Yine mara vatenê: sima gereke here-were yane Kırdaški qesebikerê. Ma vatenê ma Kırdaški nêzoneme. Yîne tipa mara vatenê Kırdaški bımise. Ma ki vatenê şîma çınayrê Zazaki nêmişenê. Wertê made zaman zaman na nîza vejîyenê. Yê birewunê mayê Kurru je Tırku is ardenê zorê serdesti.

Zonê ma zu kôkrawo, ya ki zu kôkra niyo, o karê zonzanaxuno. Ez, kıtavê ke Kırdaşkîra nıvışıye yine de niadan qe çıra towoyê fam nêken. Vatena mı awa işallah nê bırayê ma her çî famkenê, ğeletiya ho kenê ra raste.

Kırmançî Kurr niyê! Ya ki Kurri Kırmanç niyê! Kurri vanê ma pêro 'Kurd' ime, ez vacine êno o manê ke, vanê, 'ma pêro Kurrime'!

Ez yê fikri ğelet vinen; iye ke vanê, nê Kırmançî niyê Kurrê, ya ki iye ke vanê, nê Kurri niyê Kırmançê. Vatena mı awa ke ma pa bırayeni bıkeme. Kes haqa kesi qeps nêkero.

Bırayeni parekerdena!

Heya. bırayeni barekerdena. İster Zazay bê, ister Kurri bê her kes zonê ho sero, welatê ho sero mîreno. Hurdımîna hetî naye rind bızonê.

Mîsalê bîdîne: Mordemek şîyo herê xesena, amo şîyo qolîvê savun çê hora ardo pê destê ho şûtê. Vato: "To her xesena elem heqîya to çî da to"? Mordemeki vato: "Qalîvê savun kîsê mîra vejîya, kara mı a biye".

Derdo ke mı weno, çınayrê ez şêri zonê şari sero bımiri? Mîletê ma na qesi sero hasesiyetra vîndero

Qılawuzê zonê ma to ebe nûstê destîra musna ma, besekena marê ê sera çiyê vaze? Jü ki hawo xelê waxto to kasetê vet, tene malumate ki êra bıdırê?

Ora rave nast u dosti mîra lawiki wastenê. Xatırê dîne nêsıkîtenê cîrê kasete lawiki vatenê denê ci. Mend na peyê coy pede nat bota mîleti mîra va ke zanê made kaset veze! Mı ki jü kaset vîrast. Hona wazen ke jünayê bîni vejîne. Eve destê Heqî.

Qılawîzi sero des serira jêdeo gureyen. Zu kaliko kokîmeve wendoğ bi ey mîra va ke ke "Lazem' ZU MİLET KE VİNDİ NÊBO, EVE ZONÊ HO VİNDİ NÊBENO" O qese mı kerd gasarê kerd gosê ho.

Ora dime mı teypê ho. kasetê ho guret kewtu wertê mîleti, Mı mîletê mara edebiyetê zonê ma kerd top. Eve na rayera howt serde qılawîzê zonê ma mı ard werte.

Made lawiki kami vatê, key vatê, çınay sero vatê? Tı lawikanê ho wertê ninura se vana? Lawikanê xo be xo nusnena yaki lawikunê kami, çitur vana?

Lawiki edebiyetero girano. Lawiki sekerê. Lawiki derdê miletîyê dermanê, ilacê miletîyê. Lawiki miletê marê her çiyê.

Mı lawikê ho ve ho ardê wertê. Tenê ninu biyê vindi şiyê. Na peyniyede mı tenê qeyd kerdi. Zavina ke lawiku vanune, kılameke eke ziyê kamiya name dinê ki tey zıkır ken.

Beme sayirunê Dêsımı. Sayirunê mara sayiro pil Sey Qaji, haqışı biyo, zof sayirê ro zorli biyo. Saheyder sevkan bio, zof kılamê ceni vatê. En peyniyede hervê Urışde beno dirvetın, anê Herdif. Kılama "Sevdini" uza hosero vano, mirenno. Welîyê İsmayilê İmami sayir biyo. Uşênê Khalmemi sayir biyo. Lazê Feratê ceri Ferat sayir bi... Ninu tedine Lawiki vıraste, yaki vajime sanê pê vatê. Hini sayir biyê. Tayê kilemi ki hermetu vatê. Hermetunê mara ki zof sayirê zorli vejîyê. Mesela ceniye Welîyê Khali mira gore qıymetê ho zof girano. Lolu ve Boluna Dağbegi sero danê pêro, vist nata vist dota çewres veyvike bena viyayê. Roza peyene lazê Gulê Boli ve Lazê Welîyê Khali zu roze pia kişînê. Qewğade hurdemena şefkani yenê tedust, o nano deyra, o ki nano deyra hurdimena kişînê. Maa Memedi lazê ho sero nia vana:

...
Dağbegi verde sono dara teke
Heq bivesno çê zalıma devlete
A qerşuna polate izat kerde, vete
Biko dısmenira coru minete meke
Dayê kemere bize serê zerriya ho ke
Seveta xatırê cigere veng meke
Lazê Gulê Boli mı serrawo mı verra niyo
Mayitê huyo meyitê lazê to hette

...
Dısmen pesewe şıyo ketipa mordemu bıkişo, gosdo ke zerrê bonide veng yeno. Şiyê nejdî gesdo ke maya Memediya hem lazê ho serro vana hemi ki uyoke lazi kisto dey serro kılamu neqesnena. Mordeme ke şiyê qol a kılame sera sermayene o qeydera dime qewğa aşiru cevısına. Yane naye van, hundê cemati benê, Lolu ve Bolura hure ninê, ama zu kılame vatenede aşiri tıfong caverdanê, endi tıfang zumini nêzerenê.

Hona zaf lawikê ma, ez vacinê cüaniku, mau vatê.

Tabi, tabi. mesela qeydê "Zengeriye" ki maye tipa lazunê ho vata.

...
Zengeriye verde sono, yane şüye
Mı ceni kerdi çêunê Alu,
Mıneta mı Alu hetde qewul nêbiye.
Teseliya mı ke aşira Demenira bırıye
Çeku şanenu domonunê çewreşi miye
Dommonunê ho sero dan pêro
Ken fenda Gaxgud u a Doriye.

...

Tı ebe lawiku çı wazena biderê miletî, lawiki çı danê to, tı cıra çı cena?

Lawiki edebiyetê mawo, kulturê mawo. Lawiki zonê mao. Lawiki ... Nê miletê ma bê lawiku beno, nê lawiki bê miletê ma benê. Ez ve lawiku dirvetunê miletê horê melem virazen.

Tenê dez dano mı ke maqamê ma berdê Tırkirê kerdê mal. Yê ki vanê edebiyatê manê xelqıyo! Zovina iye ke na çiyê ma benê roşenê, naê mekerê, miletê ma naera rinde nêvano, rozê yena, miletê ma verde benê rişiyayi. Ez van mekerê!

Çê smade senê zon qese beno, giraniya zonê ma çıka? Honde gınayme pıro uştıme ra, gere endi bızanime ke ma her çiyê xo gere ebe zonê xo bıkerime, marê Zonê Ma!

Ez wazenke miletê ma çê hode zonê ho qese bıkeru. eke nêwazenê vindi bo, o wağt gere zonê ho qese bıkerê

Wertê tıy u nazniye seneno?

Zaf rındo.

Zof rındo?

Heya.

Tawa pêro-mero nêdanê, nınanê hurê?

Tabi name hure, gegane. Heq rama horo cı kero, maa mın u piyê mı ke nê nê hurê, maa mı piyê mira vatenê, 'koçanê mı bîdê mı ez horê sori' Nika ma ke geganê namê hure a ki vana 'Koçanê mı bide son'.

Nika ê mı, ez tawa raştê perodaiş u hurenayişe ma u piyê xo nê. Maa xora ke pers ken, vana, 'Ero, waxtê xode zedera çetniye ro mı kerde, hata peyniya emrê ma marê besa'. Peciyo vana, 'Zaferi verê xo sero ma kuyenê'. Tı çınay sero najniyede nana hurê?

Nika ez zof nêgînen verê ho sero, hama gegane ke van, ma filan çı guret vi se bi, tene ki biya mirê; vana, domonu werd. o waxt mordem qarino

Sir u zorfeti torê pocena?

Şir, zorfeti, roneni, haiz, pişi tedine pozeme. Usılê memlekete bese ke bıkeme, keme.

No ropartaj Warede vecino. Persa mı uya ke, nê seranê pêna tenê peseroki -şıkır be naye- hayê zonê made vecinê. Tı çı fikirina?

Zof bon sa ke mı na roze diya. Zof, zof ben sa. Mı inam nêkerdenê rozê de niyanênê yêna. Sıkır ve na roze.

Endi cencê mayê pakunê, rındekune, veciru hawurê ho
u zonê ho biyê, vanê, 'ma ki estime'.

Nika no kar u gurê de girano. Gere têde bilgane
bime, dest bidime juvini. Dergi u gezetunê ho vetene u
vılakardenera çı ke ma destra yêno gere peyde medime.
Ez wazen ke nê kari herkes can u rora bıjero ro ho ser.
Ez sılayiye dan têdê Kırmancu-Dımılu-Zazau.

Teyqesedoğ: **Hesen Uşên**

M. Areyizra dirê kılami.

(Ware u peserokunê manê binude ki serva tayina
kılamanê M, Areyizi niyadê.)

***

Na cihande fetelino muxlitt
Nayinê zumina gureto texlitt
Pexamberu sımarê oin terkitt
Dindaru din kerd hofeka serqıtt

Pexamberi din sımarê kerdo servet
Horiye cenet sımarê kerdo nısvet
Cenet sımarê kerdo qısmet
Sıma coka dini dime hunde biyê pêt

Zumina berekenê dinê ho
Qey zumina bare nêkenê werdê ho
Zumina bare kerdê pexamberê ho
Qey zumina bare nêkenê nefesê ho

Sıma dinê ho zumin ra bare kerd
Sero kewtra zumin zumin qırkerd
Sıma towa rabinra pers kerd
Çınare Pexambere ceni vad kerd

Qey hunde kena rıyakariye
Heq çutır rameno raya haqiye
caverde endi na seyvaniye
Çıra zumin finê sılayiye

Na cihande fetelino zu milet
Na hometede têdê wenê zu nimet
Kenê pay têdê zu kısvet
Areyijê na tomır biyo qısmet

***

Çıko hunde gurena Çemê Mızuri
Kırmanci yêne to sero vendanê Xızırı

Çıra ewro Kırmancuna kewta duri
Tırku qırkerdi neçê xortê weziri

To meyiti berdi koti çemê Mızuri
Sera "Otuz Sekiz"i çutır yena to viri

Dêsmi peyde sono kemer ve xaçi
Kami tora vato Derê Laçi

Demenu amay gınay ve bextê toro
Eve domonê zerê paçi

Tı a roze Tırkude huyenê
Tı ki Demenude bervenê Derê Laçi

Na kılame to saro vata Musae Areyizi
Mıra dime vındo dewrê aj ve aji

Ez ve heyranê to bi DerêRoji
To geçit ve ordiye Tırku nêda hirê roji

Demenu sero biya zereqê tiji
Çutır denê pêro Hemedê Cıvlayılê Keji

***

Tımra made mendo na keder
Dısmeni welatê made zulım noro tever
Sıma nayê esmo amê pêser
Esmo vengê ho danê tever

Ma sero jediyo zulımê na dewlete
Zonê ma mare kerdo tomete
Ma çutır cıraneni bıkerne tehette
Esmo eve zonê ho veng dame homete

Mara nêçe tuni bive qırvan
sıma pêro biye ve zu can
Esmo sıma ho kenê beyan
Areyiz sımarê biyo heyran

Sıma têdê wes u wer bê
Endi tenê ero ho haydar bê
Mevındê tenê dormê hode hira bê
Xatır ve sıma berxudar bê

***

Binê divane kowena fetelinê
Binê bılbıl teyıpude fetelinê
Binê axu zerêwelatê ho fetelinê
Binê vêsa nunê weri dıma fetelinê
Binê sewdali elife dime fetelinê

Binê xali binê lınguna fetelinê
Binê xavliye destuna fetelinê
Binê kengerê yaveni vay ver fetelinê
Binê vilence fekê mıleti fetelinê
Binê qese pistunê mıleti fetelinê

Binê çogana destê mıleti fetelinê
Binê moreka nezeri fetelinê
Binê mesın kardi ver fetelinê
Binê saydê verê tıfangi fetelinê
Binê solu nezeri sari ser fetelinê

Binê dınsiz dindar fekê mıleta fetelinê
Binê puçikê linge lıngude etelinê

Binê divanê welatê ho dime fetelinê
Binê nuna patriye qonağude roşinê
Tayê sevetunê cenetra kewtera têdime

Binê Areyiz wertê miletê hode fetelinê
Binê sakilê verê vay ca ve ca fetelinê
Mı ozney nêzona denızde xeneqinê
Na hometede ez muxpiru dest nêxeleşsinê
Gumano ke ez welatê ho sero bimirinê

***

Sırotê Elife biyê girani
Menderê sowunê derê Remedani
Hetê mı ser vınde ezo lewê pani
Tom dano fekê mordemê bilani
Je sekerê dukanê dukanê İsmayilê Alxani
Mirodê ma bikero xızırê serê dera u umani

Sarê dewa ma biyê fizıl u seytani
Şinê çê muxtarê sıma Usıv Ceylani
Vano mıre barê kolu biya hoverde tani
Elife des u heşt seri kerdê tamami
Ez Elife dime binê pepugê yavani
Koyi mı sero biyê mız u dumani

Tı hewnê sewede mıra nêkuna duri
Hewnde ez ve toro şime mekanê piri
Piri dera mı tosê uwe tı himetke ez buri
Maya to amê tı mıra fıştı duri
Cigeri mı zerede biyê je kıla adırı
Tersa mı ke ez ve na dirveti to dime bımırı

Ez amunê mı Elifa ho Gewrekde diye
Elife uste ra verva mı feteliye
Cigerê mı zerede kerde letiye
Ez ve tora pa şime cemê Heqiye
Elife binê lewuna mide huye
Mirodê ma keno qılawuzê sera newiye

***

Verva mı fetelina jüyera çimê aske
Vana wertê sarde endi dosto hd naske
Tiyo nara dime endi mıra haske
Seyta vano so çitunê seri kaske
Bar binê cılede lıskunê suru goske

Dewa sıma verde sono vaye
Merdê ho merdo rew biya viaye
Bêro çimunê may to serde uwa şaye
Vanê ey çım verdo ve rındekena deye
Hawo şıyo verê miye keno saye

Sano ho miye kemerê manê bari
Tazo şêmen sano ve serê sari
Valey xemelnê sanê ve verê çari
Ho sano ve verê çêverê wari
Malê peroj amo ve verê bari

Kılama Areyizi eve zend u benda
Dota yena jüyera çimê zenga
Wertê veyvikunê dewa mde bêvenga
Tı vana çayir u çimena merga
Qarşê deyê mevê a zezera tenga

LAWIKA UWE

Riyê ho pê uwera ken teze
Heröz sofrede mirê bena meze
Tı ke koti vejina uza kena kewe
Milet beno top yêno tolewe

Uwe jargowa her derde dermana
Axır nefesiyede uwe toverde qere Qelxana
Zuxê uwe meke tı ke beni isona
Eve uwe apdest cena vena Haqi dana

Uwe ke nêbo milet ceno tevaq
Qilerê mileti eve uwe beno pak
Uwe ke nêbo milet çutır ho keno pak
Tı hometede milete bena şafaq

Cawe ke uwe tederu uza beno şinatiye
Milet yêno to hette keno ciraniye
Eve tesaniye mirê yêna yamaniye
Pêtoru têsaneyu mı yêna siktaiye

Tora izat bena solle
Oncenê hopede kena golle
Tede cemedina bena solle
Coru nina werdene nuna bêsolle

Roza ke tede amune merdene
Meyitê mı ve to yêno sutene
Bena çay qewa yêna simitene
Her çi eve tora yêno sutene

Areyiz tora wazeno helaliye
Tode esto qudirê ilahiye
Hardo dewres tira ceno bereketiye
Lesa her keş tora cena rehettiye

***

Verva mı ke fetelina canê mı vêsna
Pencerede nista ro hoverde dantel xemelnena
Tivana gorgeçina mide şêr kena
Erê mide na mede dantelê ho şeletnena
Rındeka mı torê ma ke na tore bo
Nêçe xortu ho dima vêsna
Kewtê ra mı dime vanê 'lao kata sona'
Hawa şıya torq nuna towa pozena

Bonê piyê to verde rındeka mı gavano
Çor kılamu rındeka ho ser vanu
Neqisê serê qezetun u kıtavano
Şero na miletê mara yadigar bımano
Cemalê to je asm u roji sewle dano

be ez ve tora tever tevirare kume
Roza ke Heqi da ve min u to
Textê Türkade İsmet Pasay nêdano

Gazaga senê şîşi xelesnara
Mı sere no ro gerdelixê şenê to ser
Mı hen zona ke şinê koyê Xincoriyede
Wertê merga çeqerede kewtu ra
Vaye pewraji berbiyo yêno
Saneno gul u sosinê koy ve koyi
Tomê her vaş keno tewerte
Cero na pımkunê mıra ano

Bonê piyê to verde çayir u çimeno
Eke hetê yara ho ser nadano
Tıvanê ostaro qıro reqşino
Sonde ke kuno vırare tı vana heso dırvetıno
Sıpedera ke urzeno ra kunora raye
Tıvana hero manê kulıno nıkutino
Kam ke rayara rastê ma beno
Vanê, no herê dewa Cımıno nıkujino

***

Simave lewuna goni wenê Tırko
Keşi welatê ho sımare nêterkito
Cengê Dêsimi marê mal u milko
Rozê rijino na zagonê sım Tırko

Meclisê sım gonewo gonewe
Kırmanc endi têdê amê têlewe
Kowunê hora adır kerdo we
Perozê Heqi sım sero kenê pesewe

Sım welatê made gureto meşel
Nezdi sım welatê hora keme tever
Nara dime sımare çino hedel
Rozê sım xori danê na bedel

Areyiz dano sım na xevere
Xortê ma endi biyê şirtêqere
Kowunê hora meteris gureto tederê
cadkerdo ke endi welatê ho sımara bijerê

***

SERDARO BOM

Usxan

Pilê aşire mireno, dik vendano, ga qoreno, her
zıreno, bize qırrena. Aşire berverna, mayitê serdari
benê danê we. Yê Serdarê aşirê dı lazê xo benê,
kokimê aşire yê nê tê arê, vanê:

- Kamiji lazi xorê Serdar kame?

Hortê xode nanê hurê; lazo pil tenê aqlra xex beno,
coka lazê qızı xorê kenê Serdar. Lazo qız Almanya
Federalade beno, cırê mektuve rusnenê, vanê, piyê xo
merdo, bêro aşira xorê wayreni bikero.

Lazo qız Almanya ra mektuve nusneno, vano:

- Sene ağaenia, sene pilenia, ez itika karkero, kar-
ker. Ez nin, sım mı vera pilêni bırayê minê pili dê, va
u aşirê pilêni bikero, wayir vejıyo. Momimê aşire
bırayê pili kenê Serdar. Bıra bom beno, lazê bomi ki
zaf baqıl benê, bom heştaye sere dero. Mal u gae aşire
tek u tek sarebırneno weno. Qesê keşi pere nêkeno. Na
bom, ne ave sono, ne ki pêyser maneno. Koto hortê
aşire, çutur ke verg kuno hortê mali ağme keno, bomi
ki heni keno. Yê aşire ses dewê xo benê, dı dewi ki
Hermini ra têra biyê amê kotê binê perunê aşire, na
aşire zonê Dimili qeseykena, cengê Dersim ra ave zaf
qalınd via. Cengê hortê Demenu na aşirede mendê,
hem nata do puro, hem dota do puro. Cengra tepiya ki
zaf çey surgun kerdê, ponc dewi peyde mendê, 1966 te
letê aşirê şıyo Almanya, letê Dersim de mendo u waht
pilê aşire ju cuanike via. Mêrdê xo merdo, domanê xo
ki çinê viyê. Cinike ve xo aşirê pileni kerda. Cuanika
zaf çêre via, baqıl viya. Cinike sewe hewn vinena,
soder kokımunê aşirê kena top vana:

- Mı esmo sonde ju hewn di, Heq xêr kero rozê
bomê vejino aşira marê wayir vejino, hayirê xo vındê.

Cuanike mirena aşire bê pil manena. Sarê aşire ki
hortê xode en pilê xo, xorê serdar tayin kenê. Des u
ponc serri pileni keno. Emrê Haqi yêno pili ki reseno
murode xo. Lazê pili, bomi kenê serdar. Nıka ki na
bom aşirê pileni keno. Mal sarebirneno weno, mıleti
kuno, karê nêkeno, dêma zerar u ziyano, sarê aşire
gureyenê na bom ki weno. Dı ser no niya devam keno.

Rozê bom aşire keno top vano:

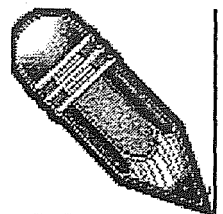
- Sım gereke kemerê adırgıra mirê mazelê virazê.

Sarê aşire sa beno a rozê xorê roşen qewul kenê.
Bom rê mezele virazenê, dorme ki eve merx çarmanê,
çêver kenê cı. Merdena bomi vındenê, bom nêmirreno.
Rozê niyadanê ke mali merxê dormê mezele werdo,
qedeno. Darê huski mendê. Nafa ki sincik anê dormê
mezele carexnenê. Bom nêmirreno. Biji sonê sinciki ki
wenê. Nafa ki sarê aşire dormê mezele eve kemer çar-
xnenê.

Rozê bom sono ko, kemerra fetelino çiçeğu keno
are, gilê kemerra ju sosinu vineno. Zeria xo kuna cı,
sono ke sosinu bijero, lınga xo xişt bena kemer ro sono
cer, beno pırtiley, sarê aşire letu kenê top, benê kenê
mezele, kemerê mezelera ki nusnenê:

'Honde ke aşira ma na bomi ra onta, keş dina de
honde heşireni nêonta. Heq rama xo ve cı do, rew şı
caê xo ve wek bo.'

Pilê aşire benê top hortê xode mordemo de baqılo,
çêro, qewetin, wayirê qeşi xorê kenê serdarê aşire.

SANIKA BIRAÊ BAQILI U BIRAÊ BOMI

Mursa Astare

Dewa juyede ju biraou Bom ve biraê de baqili ra biyê. Rozê dewe de noveta (dore) mali yena çê ninu. Biraou Baqil vano:

- Bira ewro noveta mawa, mali bere bîrr.

O ki vano:

- Ya bira, ez son mali.

Mali ceno beno bîrr. Uca mal vozeno sono sau weno. O ki vejino saê ser, sae saneno ro, vano 'bara mi ki caverdê'. Sau saneno ro yeno war, qaytkeno ke, say çinê, vano, 'ma sima çê mirê say ca nêverdê?'

Niadano ke ju sae hawa iştirîunê khelirawa. A sae ceno, malê bini ki dano piro qırkeno, ju qarîsê kheli nêbeno. Kheli ceno sono çê. Biraou Baqil pers keno:

- Mal kuyo?

Vano:

- Mi caê saê sanite ro, mi va ke: 'bara mi caverdê', amune ke pêrunê werdê, ju na kheli mirê juyê caverda, mi ki malo bin pêro kîst.

Biraou Baqil tenê qarino, fayde nêkeno.

Rozê ki biraou Baqil sono caê. biraê bomi ra vano:

- Ewro çêde vînde. Ağwe bigirene mua mîrd ke, çeveri ki ca meverde. Nê bo, nê bo to çêver caver dê!

Biraou Baqil sono.

Biraou Bom ağwe gireneno, heni germ germ verdano maa ho ser. Maa ho damîş nêbena mîrena. Maa ho ağwera vezeno, kîncu dano pa, serê sofîde dano ronîstene, ju ki ciğara keno fek. Ora dîma yeno ke tever bo, yêno sare ke, biraê ho vato 'çêver cameverde'. Çêver keno cira nano pišta ho kuno ro rae sono lewê biraê ho. Bira vano:

- To ça ama?

- Mi ağwe kerde maa horo, kînci day pa, çefê ho rîndo, ju ki ciğara mi deve ci, amune.

Biraou Baqil vano:

- To no çêver çay ard?

Biraou Bom vano:

- To va, 'çêver cameverde' mi ki tey ard, canêverda.

Ora dime niadanê ke barzînganciki amê. Nê hurdemêna vejîne qewaxe ser çêver tey benê ser. Barzînganciki yenê binê qawağede çîmiyê ho nanê ro, nîsenê ro. Hurdemena biray tersenê ho nêlewneê, satê vêrena ra Biraou Bom vano:

- Bira mîja mi amê

- Lao nêbo ke ti mîja ho bîkerê, barzîngani ma kişenê.

Biraou Bom ho nêşkino pêbîcero, mîja ho keno.

Barzîngan vano:

- Haqi tenê mîja ho kerde.

Hurdemena biray uza xeleşîne ra. Ura dime tenê ke maneno Biraou Bom vano:

- Bira ciê mi ame

Biraou Baqil vano:

- Lao ho pêbîje, na aylîm ma kîsenê.

Biraou Bom ho penêceno, ciê ho keno. Barzînganci ki na rae vano:

- Haqi ciê ho kerde.

O waxti ki xeleşîne ra.

Na aylîm ki vano:

- Bira ez qefeline, çêver verdan ra!

Bira vano:

Nêbo, nêbo ti çêver raverdê, ma kîsenê!

Tenê ke vîndeno biraou Bom çêver verdano ra, çêver gineno banzînganciku ro, ê remenê sonê, hurdîmena birayi ki qewaxe ra yenê war. Eke sonê çê, biraou Baqil vano:

- To maa mi se kerde?

Biraou Bom vano:

- Se kerî? Mi ağwe kerde piro uza dê ronîstene!

***

ÇEMO ÇEMO

Çemo çemo, Çemê Muzîri
Çîqaşı kota ra mi viri

Uwa ke ma çîmê tora sîmîtenê
Bîya werdê sarê teveri

Sonde saro, sodîr eskero
Eve çeku vîndenê ma sero

Nat u dotra adîr kerdo ma ver
Nu senê zulîmo ma sero

Mordem çîturi ve na tore
Adîr mîletê ho ver kero

Welatra teverkero
Mîrrodê dîsmeni bîkero

Derdo derdo, derdo derdo
Derdê na Dêrsîmi ez werdo

Sarê teveri nêwazeme
Îndî welatê ma caverdo

Sari ma heni ke xelesnayme
Dewa hora xelesnayme

Eve çeku koti çêunê ma
Xortunê hora xelesnayme

Vergu postê miye onto ho
Vanê: 'sîma xelesneme'

Ma heni ke xelesnayme
Welatê hora xelesnayme

Way way, way way
Bêwayîr kot mîletê Zazay

Cênc u çayîlê ma xapîto
Kerdo kengerê verê vay

Cênc u çayîlê ma xapîyo
Biyo kermê zerrê dari

11.10.1992

Zîlîfî

Qeseykerdena Sewa Zagonê Dêsîmî

Zilfi Selcan

Dostêne, mordemêne!

Dewrê pi u kalikunê made çituri ke bi, nika ki dewleta Tırki wazena ke, kokê miletê ma vezo, werte ra wedaro. Ho ve ho, ho goynenê, vanê: *'Ma kokê Hermeniu vet, kokê miletê Kırmanci (Zazay) ki vezeme.'*

Hem waxtê padisaenide, hem ki dewrê cumhuriyetide dewleta Tırki miletê Kırmanci (Zazay) eve dosteni nê, dayima eve dîsmênî, eve xayneni niada. 1921inde Qoçkiryede, 1925inde hareketê Şix Sayitide, 1930de Pilemuriyede, 1937-38inde Dêrsimde miletê Kırmanci (Zaza) 100 000 ra zêde eve zulm u barbariye qırkerd. Na miletî sekerd ke, qırkerd? Çike miletê Kırmanci (Zazay) wastêne ke, verê destura veziyo, hokmatê ho eve serbestiye rono, ho ve ho, ho serbest idara kero.

İdara Tırki wast ke miletê Kırmanci (Zazay) wertera wedaro. Yiê ke qırkerdena xeleşiy, yi ki eve lete surgînê xêrvê Anadolîye kerd. Uzara tepeya ki, welatê Kırmanci (Zazaude) mektev u qislê ho nay ro, miletê ma game ve game asimile kerd ke, zon u kulturê ma wertera wedarê, eve na tore miletê ma Tırk kerê.

Dewlata Tırki welatê ma, xezna welatê ma hetê ekonomira, hetê sosyalira tolanker, serdekerd, kırîst berd xêrv. Hama welatê marê qe xızmete nêkerde. Çê zê Dêrsimide, vilato ke wayirê hot qezuno, hata nika tek zu palka (fabrika) ronênê. Sevevê ho çiko ? Çike nêwazenê ke, miletê Kırmanci (Zaza) wayirê zu none bo. Yi wazenê ke, miletê ma neçareni u feqireni ver welatê ho terkero, şêro xêrv, uza hê ve hê beno Tırk sono. Hem rewra, hem ki qırkerdena Dêrsimira nat, miletê ma az ve az, zon u kulturê hora fist duri; aslê ma, tarixê ma, zon u kulturê ma inkarkerd, vake: *'xalis muxlis Tırki sîmaê!'* Taê mordemê ma eve na qesu xapiti, çarnay ra, kerdi kermê zêdê dari, pê propaxanda ho kerde. Nine zon u kulturê ma u piyê ho inkarkerd, vake: *'Ma Tırki-me!'* Hama miletê ma oncia zonê ho çanêverda, qeseykerd.

1960ra tepeya, anayasa liberale ke Tırkiyade nê ro, uzara tepeya fikirê serbestiye, fikirê çepeni

veziyay, bi axme. Welatê Kırmanci (Zazaude) wertê azê neweyde fikirê sosyalizmi u qominîsteni bi axme. Na azê newey leto zêde ideolojiyê sosyalizmi u qominizmirê heweskerd, hama mesela miletê ho ho vira kerde. Kamiya ho, yanê identita hoa êtnik u kulturî nê, şî ideolojiyê Sovyetun u Çini u Arnawiti u yê Kore mudafakerd. Ni miletê horê nêgureay, Maoyrê, Lenirê, Enver Xoçeyrê, Kim İl Sungirê, hona nêzon kamirê bi xızmekar.

Nayine zon u kulturê ho ki inkarkerd. Kami ke Zazaki qeseykerdene, verva çî veziyêne, vatêne: *'Tî miliyetçêni kena!'* Taê çepunê Kırmanci (Zazau) eve na tore zon u kulturê ho inkarkerd, azê hoê newey miletê hora fisti duri, kerdi inkarci. Nika ki, na dewletê sosyalizmi u qominizmi eke rîziyay, çepê ma ki alangede mendî. Îsala ke nika tenê yenê ra ho, mesela hoa milliyerê wayir wezinê!

Mesela ma çika ? *Mesela ma, mesela din u mezhevi niya. Mesela ma mesela milliya!*

Miletê Zazay (Kırmanci) hata nika temsilcîna hoa siyasiye werte niarde ke, haqa hoa siyasi u demokrasiye bîwazo. Wendoxê Zazay (Kırmanci) uşti ra, miletê horê nê, Kırdurê (Kırdasurê) partiyê siyasi nay ro. Hurdi partiyê Kırdu nê ke Tırkiyade serunê 50inde nay ro, hurdemêna ki wendoxunê Zazay (Kırmanci) ardi meydan. U waxt dî *Kürdistan Demokrat Partisi* bi. Zuye *Sayit Qırmızıtoprax'ê* Dêrsimîzî nê ro, awa bine ki *Sayit Elçiyê* Diyarbekırîzi arde meydan. Hurdemêna ki 1970de voşti, şî İraq ke, hetê Mîstefa Barzanide pêrodê, Kırdu bixelesnê. Hama pê sekeme! Mîstefa Barzani ki na hurdi liderê Zazay day kistene, mükîafatê dîne heni da çî. *Na mese-la gereke marê derse vo!*

Uza ra tepeya ki Kırdu miletê Zazay (Kırmanci) dayina zêde inkarkerd. Na rae ki *lehçeceni* vete. Zono Zazaki (Kırmancki) berd kerd lehçê zonê Kırcki. Vake: *'Sîma zonê ho, ho vira kerê, bêrê Kırcki (Kırdaşki) bîmîsê.'* Vake: *'Na Zazaeni, na Kırmançeni çika, sîma pêro Kırde! Sîma ça Kırdaşki nêmişenê!'*

Ma yaxê ho tenê *lehçecenia Tirkira* xelesnê, nika ki *lehçeciunê Kırdi* yaxê ro ma gureto ke, vanê: 'zonê sîma lehçê zonê Kırd(as)ki'yo.' Ma ki vame ke, 'na Zazaki (Kırmancki) dêmake çî zono de şîrêno ke, herkes honde çîra haskeno, yenô çîrê wayır vezîno. Yoxro ke, wazenê ke wertera wedarê. Vîzêr-perey Tırku zonê ma lehçê zonê ho ilankerdi vi, heto binra ki siyasetçiyê Kırdi pese u peřoz piropaxanda kenê, vanê 'nê!', lehçê zonê Kırdiyo. Dêmake çîqaşı mara haskenê! Yoxro ke, na hurdi 'dostê ma' çermê ma sero kotê tê, xevera ma çîna.

Mîleto Zaza (Kırmanç) gereke verva her tore inkarceni veziyo. Eve ho, mesela horê wayır veziyo. Hata nika mîletê Zazay ve mîletê Kırdira zê soun u muriu kerdî têwerte. Halvî ke zono Zazaki zovinaro, zono Kırd(as)ki zovinaro. Naera gore ki mîleto Zaza (Kırmanç) zovinaro, mîleto Kırd(as) zovinaro.

Hata nika wendoxun u partiunê idara Tırki ve Kırdi mîletê Zazay tolankerdo, sero hukımkerdo, inkarkerdo.

Niyara tepiya lozımo ke, mîleto Zaza (Kırmanç) binê na hukımira veziyo, *temsılçenia ho siyasiye* eve ho biaro meydan, haqa horê wayır veziyo. Temsilçenia mîletê Zazay (Kırmanç) gereke bêro meydan, haqa demokrasiye, serbestiye bîwazo. Mîletê Zazay (Kırmanç) hata nika ne asimilasyonçenia Tırki, ne ki yê Kırdi qewilkerde. Niyara tepiya ki qewıl nêkeno.

Mîletê Zazay (Kırmanç) ke, organizasyonê ho werte nêardı, meste-bêro Tırki ve Kırdira benê zu, mîletê ma sero ya piya hukım kenê, ya ki mîletê Zazay (Kırmanç) kuno binê hukımê idara Kırdi.

Wendoxun u zerevêsaunê Zazau (Kırmançu) sero mesuliyeto de muhim, zu vazifo de gıran esto. Vazife nao ke, gereke mîletê ho her hetra organizekero, *temsılçenia siyasiye* biaro meydan, welatê ho qorikero, haqa mîletê horê demokrasiye bîwazo.

Welatê mîletê Zazay (Kırmanç) tekteyniya Dêrsım niyo! Şêvazra ve Dêrsım, Erzınga ra ve Diyarbekir u Şiverege, Varto ve Xınısra, welatê mîletê Zazayo (Kırmançiyoy).

Mîletê Zazay (Kırmanç) gereke haqa ho demokrasiye bîwazo, hedefê ho bêlikero. Haqa ho eve lezo siyasi bicêro, welatê ho sero gereke ho ve

ho, ho serbest idarakero. Ho serbest idarakerdene ki, ançax zu welati sero, eve zu *Dewleta Zazaya (Kırmançia) Federale* bena.

Afrikade Şiay biyê wayırê dewlete, Sibiryade Eskimoy biyê wayırê dewlete, mîletê Zazay eve 3 milyon nüfusê ho çınayrê wayırê zu *dewleta federale nêbo!*? Mîlet ke ho organizekero, guretana haqa horê bigureo, çâ nêbo ?!

Hama na çî waxt bena? Bêliyo ke, hata demokrasiye Tırkiya nêro, nêbena. Hama demokrasiye ki ho ve ho nina. Demokrasiye ançax eve gurenayisê muhalefetê demorati yena meydan. Na durumra gore, *Mesela Zazaya Milliye* heto zura giredaê *ho-organizekerdişi u gurenayisê siyasiya*, heto binra ki Tırkiyade giredaê leza muhalefetê Tırk'ia demokrata.

Mîletê Zazay (Kırmanç), çîqaşı ke honde kot herey, na roza tengede *indi ho organizekero*. Karkerê ho, wendoxê ho, ciniyê ho, cêncê ho, ho wertede bêrê pêser. Sîma ke koti benê bîbê, çond teney benê bîbê, muntıqa hode *çematunê ho ronê*, pê zuvini bicêrê, poştı pêsanê. Na çemati, eve gıraniye gereke her çîra ravêr, kamiya (identitê) ho etniki u kulturê ho, verva asimilasyonçenia Tırk u Kırdi qorikero, mîletê ma biaro têlewe, zon u edebiyat u müzikê Zazay (Kırmanç) zar-kerdenera bixelesno, bisevekno. Rew rew sewê kulturî organize bê, radon u televizyonude eve Zazaki (Kırmançki) proqram bêro meydan.

- Welatê Zazay (Kırmanç) sero hervê terori wedariyo!
- Hem eskerê dewlete, hem ki muhalefeto çekın, welatê Zazayra (Kırmançira) teverbo!
- Goni çarçkerdene indi wedariyo!
- Mîletê Zazayrê (Kırmançirê) serbestiye!
- Tırkiyarê demokrasiye!

Frankfurt, 19.11.1994

Şewa Zagonê Dêsimi sero hewnayîşê

Lejwan Büyükkaya

Şewa Dêsimi şêligi ra dewsiyayê, şên u hedefte xwî di serefiraz ravêrd. Olwazanê wezifedara ji karê xwî bî şayanê takdiriya ard ca. Wa berxudari bê, cî ra heq razi bo! Ma omidwariyê kî embazi do xeylê şewanê wîna weşa raveydi ji darfinê u kar u girwe dê xwî di hewna ravey şîrê! Gorê vatiştê heme merdimandê amadebiyaya şew xeylê zengin u rengin biya. Bî zıwan, kultur, mûzik, nîtûq(qesekerden) u atmosferdê xwî ya, seranser u bî temami şewênda Zazaya, şewênda millî biya. Fina sîfteyî bi kî hereketê Zazaya şewênda wîna gîrd Almanya dî viraşt. Şewer moralê Zazaya kerd berz. Dîşmenê ma pey qehr bi, dost u embazi ji şa bi.

Ez tiyadî wazena hewnayîşêndê xwî yê girêdayê şew biyara zıwan ; Ma şewê di ji vîna kî milleta ma çend vêşî zıwan u kultur dê xwî ra hes kena.Vana ma Zazayê, zıwanê ma Zazaki yo, ju welatê ma ji esto. Yanê asa u belli bî kî milleta ma (qe nêbo letê cî yê Awrupay) bolîndê intellektuelandê ma ra weşêri xwî sîlasnao u cî ra raveydira .Bî vatiştê bina asa kî tayê rewşenfikrî u liderê ma yê siyasi şêligdê (kitle) ma ra xeylê tepeya mendê. Tî vanê qey zanayewende-tixtor-mûhendis-siyasetmedar-rewşenfikrê ma aqilê xwî bî nan u peniriya wêrdo. Esasen ma Zazay kok ra milletênda bê intellektüelê milliyê. Yeno zanayen kî mîletênda bê mezg bê intellektüla mehkumê cewiyayêşênda (heyatênda) vaşîna (bitki-sela) Malesef derdê mao en giran u xususiyeto tipik ê milletda ma yê ewroy no yo. Xu ra êyê kî angajeyê Tirkizm u Kirdasizmî biyê, inarê peyeyin u xîzmetkarey kenê ê ji sol u biberê nê halî yê! (Sedem u izahatê ney ji ; pizedî goşt u savar u viledî wesar- pardon qîrawata, yanê menfaetê sîfî yo!Lazîmo ma nê faktori weş fehm bikerê u programê xwî yê siyasi ji gorê cî hadre kerê.) Eger merdim tenya Awrupay sero qesey bikerose wîni aseno kî şêligî fikr u şuuro millî tepîşt, no çî cî di esto. Ihtimalo şertê Awrupay ney di rolêndo gîrd kay kenê. Erzincanîj, Dêsimîj, Bingolîj, Siwerekîj, u.e.b, ferq nêkeno no wînao u na ju raştêyêna. Şêligê Awrupay jewey u piyabiyayîşo millî, paştîya pê girotiş, piya gamî eştîş, piya xwiverodayîşî wazeno. Cem u camî u tûzbiya ra vêşêri kitab,pêserok, rojname wazeno. Mûzik, folklor, wenden, mekteb, radyo, televizyon wazeno. Kameya xwî, hetta xerite , pasaport, beyraq u perçem wazeno! No dinyadî xwî rê ji cayê, wareyê wazeno. Bî kilmeya azadey u hukumraneya millet u welatê xwî wazeno u ney di ji bî qerar u istîqrar o. Serdar u liderandê xwî yê Zazaya vêşêri, nê çîyan dost u embriyanandê xwî yê Kirdas u Tırka ra museno u nêwazeno şari miyandî vileçewt, ina ra kemêri u bêqeyretêri bîmano. Yanê şertê maddî ê ayabiyayîşê millî Awrupadî viraziyayê.

Pers u wezifeyên hewnayîşêndo millî u modernî ameya rojewî.

Co ra ji kes werzo nê şêligîrê u na seata tepeya tae mesajanê demodeya, çewta, ê lokalîst, mezhebi u verapeya empoze bîkero do hend perey nêkerê (pardon peran şênê biyarê labrê zîrarê cî milletda ma rê esto) , çîmkî şêlig aya o. No şêlig ewro sewetdê Dêsimî ya, meştî ji amadeo kî sewetdê Erzincan, Bingol, Elazîxîrê werzo ra pay. Şewanê Elazîx, Erzincan, Bingol u ê Siwerekî rê ji esto. Şewa zagonê millî ê Zazaya rê ji esto. Wa dewa kesî, kesî rê heme dewanê binanra weşêri u şîrinêri bo, lehçe u mezhebê kesî ji. No heqêndo tebiyo u çiyondo weşo ji. Hetta sewetdê ayabiyayîşî ca kerdişê nê heskerdişî ji lazîmo. Labrê bê zeminêndo millî nê mefhumî qe çiyê ifade nêkenê. Bê heskerdiş u reyaynayîşê seranserê welatî nê heskerdişî pêro benê zuri, benê sîmerê verdê vay. Mesajê şaşî, mesajê xeyrî millî şênê potansiyelê şêligdê ma nasyonalizmeyda şardê xeribirê, felsefandê enternasyonalîsta rê bikerê qurban, cî rê bikerê qut. Lazîmo ma haydarê nê tehlikêy bê. Çarê ney ji program u hewnayîşêndo siyasi yo xurt u akerde o; Bî kilmeya qederê xwî bîxwî tayin kerdişê milletda Zazaya no. Zazaîstanêndo azad u hukumrano (süveren), sistema cî ya azadîperwer, sosyal, demokratik, laîq u plural o. Işte programêndo winayîn u akerde şeno hitabê heme merdimandê ma bîkero, omîd bîdo cî, biyaro pêser. O bin ma pêra duri fineno. Herkesîra vêşêri raştêyênda milletda Zazaya esta;Ya ma pêro do xetênda raşt sero bêrê pêser u piya bireyê, ya ji ma ra kes do nêreyo, dewa mî ji tede!

***

Şewa Zagonê Dêsimî'irê

Olwazê qedîrgîrani; wayêno, brayêno!

Sîlam u ihtîramanê xwî yê germa cem u cemeattê şîmarê nîşena, gan u zerrîra arzudara kî şîma pêro piya seranserê şewa zagonê millî ê Dêsimî bî muwefeqeteya, bî zerrîweşeya, bî gam u sîatandê rîndana, pîrri, şên u şai ya ravêrnê.

Olwazêno!

Noroj berzkerdiş u qedrgirotiş, himayekerdîş u raveyberdişê zagon, zıwan u kameya Dêsimî kar u xebatênda wacîb u pîruza. Çek u pusatê ma yo en xurt; zıwan, zagon u zanayîşê ma o u no karo kî şîma yê kenê tenya ê Dêsimî niyo. Labrê sewetdê heme Zazayano. Çîmkî Dêsimî omîdê mao gîrs, çîm u goş , mezg u zerrî , dîz u kela en berz ê welatdê Zazayano. Ewro şan u şerefê rayberêy kerdişê dawa millî ê Zazaya biyo qîsmet

u nasibê Dêsimi u Dêsimijan. Duzgîn Bava u Koyo Sipe ra vengê gimgim u zimzımıyo yeno, tayn mendo kî bıgurreyê. Rihê Seyit Rızay u Şêx Seidiyo rayna Dêsimijan miyandî doş beno. Serpêşeya fikr u vengê xoserbiyayış u azadeya Zazaya na gam en vêşî Dêsimijiyê kenê, no vengo neka en vêşî Dêsimra berz beno. Ma nê awazê başnawê, goştareykerê u cî rê wahir bıvjiyê! Dêsimi rê wahir vıjyayış wezifê mın u to yo, ê ma hemna welatsinayoxandê Zazayano. Şewa Dêsimi, karê zıwan u zagondê Dêsimi bî seridê xo tenyaya ju babetê şur antiş u şur şepırnayışê zalimi yo. Zıwan, kultur u zagonê ma vınibo se, fikr u hissê mayê milli ji vını beno, heskerdişê welati, heskerdişê Dêsimi, heskerdişê qewm u milleti ji nêmaneno. Co ra ji raya zıwani raya zagoni raya raştay, raya heqî ya, raya piruz a, kesi kena merdim. Bızanım kî bî sayedê na xebata şarê Dêsimi, milleta Zaza do xwî bışo bıslasno, aya bibo, şuuro milli u şuuro kamey qayım tepêşo, zorê barbara u şovenista bero, beşekero kî xwî u welatê xwî esaretey u vınıbiyayışira bireyno.

Cemeato eziz o hadre, wayêno, birayêno, Dımliyêno, Kırmancêno, Zazayêno, Dêsimijêno!

Dewleta TC ya faşist u kolonyalist bî xezebêndo gırsa şına Dêsimi ser, Dêsimi veşnena, rijnena, wêran kena. Ma dana remnayış, ma sırgun kena, ma qır kena, mal u milk, namus u welatê ma payimal kena. Tenya qırbıyayışi, Turkbiyayışi u teslimbiyayışi dana ma ver. Çıyo xırab oyo kî nê Kırdasên kî Rum, Yunan u Bizansi cî rê tim u tim vato Kurdos kî ma ji cî rê vanê Kırdas kî zêydê maya ê yê ji lejê xwî yê milli TC'ydî danê, herundakî destê xwî yê dostey u birarin bidê ma, tew sero weriştê inkarkerdiş u xwî miyandê heleynayışê ma xwî rê kerdo siyaset u ney rê geyrenê. Helbet neydê gunayê milletda feqir ê Kırdasa çınyo, no eyb u gunekareya siyasetmedarandê inanê şovenistano.

Weşet u zılm resa sefha da jenosidi, sefha qırkerdiş u wertera hewardayışê milletda ma. Bêrê ma bî zanayış, musayış, qelem u şurdê xwî ya dışmeni vero vinderê, cî dî mıcadele bikerê u barbar TC'y rê vajê; postalanê xwî yê limına biyerê u bıvjiyê welatdê ma ra, Dêsimi rihata verdi, Dêsim ê mao, Zazaistan ê mao! Ey şovenistê Kırdasa! Tı ji aqılê xwî arêdê xwî sere, fek nê siyasetdê çewti ra veradı! Ka dostey, birarey u emriyaneya rınd kotid mend? Wa ney herkes weş bızano; senikî Zazay barbarandê Turka vero sere nêronanê, do o babeta nêverdê kî aqubetê Ermeniya, Süryaniya u ê Yezidiya cî sero tekrar bibo!

Birayêno, wayêno!

Milleta ma ya azımşan, sereberz u qehreman aya pawe u bendedê rayber u temsilkarandê xwidî. Ju milletê bê rewşenfıkra, bê siyasetmedara, bê lejker, bê burokrat u dezgeyandê milli tehayyul nêbena. Hemeçira verêri u vêşeri ma rê roştberê (aydınê) milli lazımyê. Bı vatıştê hozani ya : 'Mırê birşê şahê merdan o dermanê

heme derdan'. Merdimê roştberî mezgê ju milletênê. Wexta ê çinêbê a millet rew berey do bibo mehkumê heyatênda bitkisel, heyatênda nebati u dıma ji hêdi hêdi bımro şıro. Ka kamo derdê milletda ma ano zıwan, ka kamo vengê hawardê ma resneno dınyay, kamo persê heq u hiquqdê ma keno, kamo marê wahirey u serdarey keno, kamo dışmenandê ma ra hesavi pers keno? Ka kamê ma esto? Welatheskerdan u welatsinayoxeya raşteyın ê Dêsimi çutır bena? No dınyadı kamci zon u kamci warge ma rê en şırino? Tı kamci zıwanira en vêşî hes kenê se zıwanê to yo milli ji o yo, tı kamci ca ra, warge ra hes kenê u wazenê te de roşê u bıcewiye wja ji welatê to yo. Co ra ji Dêsimijokê vano no dınyadê waştışê mı no en gırs Dêsimdê ronıştış u cewiyayışo, ez Dêsimê xwî, Dêsimê xwî yê azad u hukumrani wazena u ney rê mıcadele dana, o merdim şeno vajo ez welatsinayoxo raşteyına.

Co ra ji ewro wezifeo tarixi ma hemna sero; kî ma qedr u qimetê zıwan u zagondê xwî biyerê, kî ma welat u milleta xwî tenya u bêwahir nêverdê, kameya xwî zinde tepêşê, xurtbikerê, ravey berê, neslê ra dewrê neslê bini bikerê, pêrê paştibê, pêra hesbikerê, jubê, heqê xwî bıgeyrê. Doz u dawa şeref, rumet u heqî biramê. No eyni wextid emrê Seyit Rızay, emrê Şêx Saitiyo ma rê kî ma welati çeqela, wawika u vergandê fek gunina rê nêveradê, cî rê terk nêkerê!

Wa weş u şên u pürhüner u xemilyayê bo şewa ma ya Dêsimi!

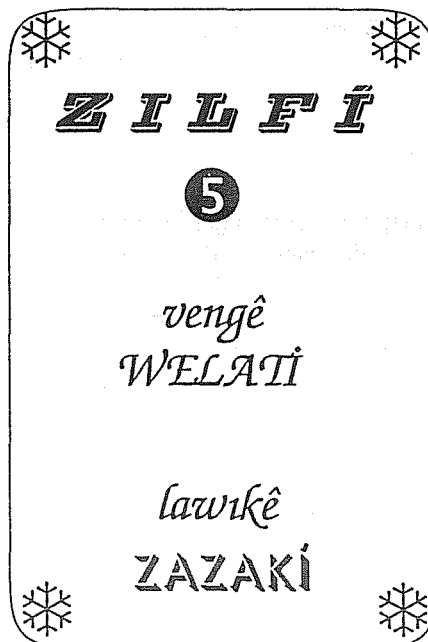
Bımro kolonyalizm, bımro şovenizm!

Wa qehrbo TC'yo faşist, wa bıcewiyo Dêsimo hümanist!

Bıcewiyo piyabestena Zazaya, bıcewiyo azadey u xwıserbiyayışo milli!

9.11.1994.

Lejwan Büyükkaya

HEWNÊ MI

Heqie Mergariji

Ma hona raeraime. Ge bemeberji, ge yemeori, kouna ma raima. Ez wazen ke ursula welate mı bivênu. Cau ke ez tede amudina, kengêri vetê, şiu mali, ... biu ve pili.

Xêle roze vêrdara. Ameime fekê dêri. E ke dêri kınce huiye amnoni guretêpa: Uwa ho zalala, posode kewe u çeçeri niştuve kemerune bini u çaxile bini serru. Çalpi çulpia bequra, xuşaena uwera qedêrri nê vengu nê vazû.

Zingi u tungia alamani ki, keçılıa sukunê girsu ki, hona ita niama. Sarê ma, gosê ma retê, savrê ma hirau. Wertahğ de qulede haqi çinu. Raa ma serru hurêndia waru de, warêi nêvirajîê. Dewe ke gomee ke raa ma serroe tıp u tholê, xanê xıravê, gınêpuro rijiê...

Uwa ke dere de sona, pê arêu de hewlı şikına, gurene-na. Solıka qıskeka ke mı linga ho estevecı, lewina. Postalê mı tenê bivêhiti. Biubulu, mı solıka ke werte uwedera gurete. Çarnê tei niada ke hetu ke binê uwe de biu, lulikê dê uwe niştovêpa, solıkerê halêne ho vırastu. Mınu ke kemerade qıskeke gurete dêve halêne lulikru, dürrira vengê niajni fate ameve gosunê mı. Ez sabiu. Honde ke vengê mı vêjia, mı ki vengda: "Niajniiii!" Ae unca vengı fıştrave ho. Mı ki reina cavdacı. Hetu ke vengê niajni fate yenu, ma u hetı serrı şime.

Ez sabenu ke, ma nıka niajni fate ve ap momıdira vine-me. Ursula, yi dême nêdiye. Ez ki, desu hire serıra rave ree amu diare niajni fate u ap momıdı, uyo. Zaf kewtera mı viri. Wazenu ke, ap momıd ve niajni fatera, mare qesunê kanu qeseibikerê. Ez hoveho vanu: "Çı ke yinu qeseikerdı ez, ursularê çarnenu alamaniki."

Çapık çapıkı some. Ez verru, ursula mı dime yena. Kaleka rae de, cau ke mıleti ravera çile veta berda, wele amaserde, vası reuyuserde, senıkı mendu ke tomerebu. Tersude teresı zerê mı cenu. Heni osenu ke xêle seriu nê deste keşi, nê linga keşi kewtara itau.

A deqa de yenura mı virri ke, mı serru hotai markê alamanu pereı estê. Unca ho ve ho vanu ke: "Ni perru raa duzgın de kenve çiralıx, danve niajni fate u ap momıdı."

Vengê niajni fate benu nêjdi. Werte birrira fıştanu suro ke daima niajni fatera bi, rêe kunora çımune mı veri. Sabiaena mı tenena bena jêde. Ma vozeme. Dirê deqeiyıra têpia, çenêka de neu-desı serriye ve lazeke de hot ya ki heşti serrı, wertê birrira made vêjayi.

Niajni fate ve ap momıdira, qılafete domonu de biravivindi. Sabiaena mı, a deqade jê vore vıleşiyeru. Keseva mı bietenge. Mirê bieskera ke, ap momıd ve niajni fatera endi na dina de niyê.

Zyklopu, (1) welate ma kerduve tholı. Kesı nêverdu ke, sankunê ma, qesunê mae kanu, marê qeseibikeru. Tiyatore "laterna magika" (2) a deqa de yenura mı virri. Essen de "odysseia" kaikerdive. Ez teina nêşikiüne, honde ceku de, honde zehiru de, honde zyklopu de

cengıbikerine. Jü ezı ke odysseia bi, çı vêjınu? Mıletê ma gerê bêru telewe.

1994

(1) Mitolojiye yunan de aznaure jü çime ke goste isoni wenê.

(2) Jü tiyatore çekoslovakai

***

BUDELAÊ GIRŞI

Heqie Mergariji

I

İ rozu hona çağê kari nêbi. Zımusto hona verdivera. Wairi wastene ke goliği mırdı biçerê. Tene bêrêra ho serrı, canı bıjerê. Hurdi heri, rozune vırenu hondeke çerdi, qefelayi, merediaira. Daasê rojira têpia kefê hurdimine biverındı. Zuvinde yaraniye, zeraviye kerdenê endi. Roze oncia e ke çerdi pize ho kerdı mırdı, herê gewri vengê here şai da:

"Bê mara kami ke sılo gırsı kerdı?"

Na qeşi serra herê şai:

"İye mı, iye tora gırsı! Hore so kurkode baskuye!"

"Qe heni mevazel! iye mı, iye tora gırsı! Na hetude mıra hewl her çino ke!" va ke herê gewri.

Ei va ke "ıye mı..." , iye bini va ke "ıye mı..." , cengı gerdı ho, tiji u gendi kerdı. Her jui sepete fısqı kerdı. Benu ke fısqıye jui, fısqıye iye binıra heve jede bi.

Heri, i rozu ge herzune ho serru sabienê, kewtenetê: Ei vatene "ıye mı gırsê!" iye bini vatenê "ıye mı!..." Ge zıraisê ho serru kewtenê te: Gewuri vatene "Ez rındi zırenu!", şai vatene "Ez!" Qule haqi ke, heywane ke, goliğe ke uzara vêrdênêra, inu hurdimine çerdaısê ho caverdênê hazête ho kerdênê çıpi, dênê şênê horu. şai vatene: "Niade! iye mı gırsı!" Gewuri vatenê iye mı!..."

Çağê kari ame. Hêgai çiniti. Girzei gere biardene hetu jura. Koura koli bırnaive, velgi bırnaive. Gere biardene. Coinura dime çağê arei bi. Gere no bıberdene arêe, peiserı biardene... Karı kerdênê nê kerdênê ke, nêqediene.

Xuya ke usarıra kewtraive hurdimine, canêverde heru. Herê şai vatene, "Ez şer ı! Ez cheru! Ez tora jede barı benu!..." Herê gewrı, qe deme bine na qesude nêmen-dênê. Ei ki vatene, "şêrê ma ezı! To ve barıra mıre barkere, ez onca pê şikınu!..."

Wairi ke i barkerdene, i onca kewteneve bası. Gewuri vatene, "Bare mı senıku!" şai vatene, "Mıre taena serne!" Wair sabiene ke, dı herê huye naneni estê. Xatre herune ho negınênê, hondeke miane heru bınde amede, barkerdênê...

Dı hire serrı hale heru nia bi. Usari tene amenêra ho serrı. Omnoni qe nevinênê. Ei vatene "Ezu!", iye bini vatene, "Ezu!" E ke kewtenê paızı rındı darêra gınênêwaru...

A sere payızu pee, karı ke bikemi, vora vırêne estı riê hardi. Hurdi heri bê hal u bê mezal bi. Hurdimena sanienêra, e ke raera şienê. Jüe nêzonaği ke, tei niadenê, qe niardene fame ho ke, dême na heru zuvinde bas gure-

tenê, pileni kerdenê. Dina, jê pari na çağu onca bive
husk u kole. Bırıra çie werdişi ki nêmendive.
A sere hudimine heru reina usari nêdi.

II

Xıdırî, hefte vardia soderi, hefte vardia peroji, na heftu
pee ki vardia soni de gurea. Hire roji cire paidos bi.
Yêne soderi, karıra dime hatave varasu kewtra.

Oreşara.

Welate hue Dêsimra xêle isone xıdırî na duisburg deru:
Kewrai, domone apunê ho, brai, çie mısayivi, nasti u
doşti... Roza semiye ap seyüşe, ap memkhali ve cenünê
hora, dinura dime ap seymomıd, khékıl, uşenali amei
çie xıdırî de erjaipêseri.

Çai ame. Qese, qesu kenura. A roze ki hêni bi. Ge ala-
manra, ge welatra qesei bira. Nora dime reina çai,
qewa amê. Her mordemi kare hora qeseikerdênê ke,
wairê çei, giraneni dê venge ho, hêni kewtı werte qesu:
"Ez, benu ke dı asmi esto, kare ponc mordemu kenu!"

Nae ke odaderê pêrüne riê zuvinde niada. Tainê ho ve
ho va ke ke, "Na xıdırê ma çıxaşi zuru kenu!" Keşira
ke vengî nêvejia, ap seymomıdî qese gureti:

"Xıdırê ma, tı raştî karê poncî mordemu kena?"

Waire çei, ta dave vilê horu va ke:

"Yaa, ez karê ponc mordemu kenu! Apo, tı vana, ez
zuri kenu çiku? Halea ka ez ve çor mordemura tede
gureenê, te de ez nika teinaru. Maistere ma her daimi
pê karê mı qail bienu. Roze rêe dı rêi yenu danuve
miane mıro. Deste ho kenu çipi vano, "Her çelîg, tı
mordemu de hewla! Tı hem hedi gureena, hemi ki kare
to zafî paku!" Virende dı mordemi gureti lêe mıra,
hurde bini ki dı asmira rave daive halea da bine.

Vardiya mı de, uza, ez teina gureenu nika."

Keşira ke piyiye nêvejie, memkhali vengî fiştrave ho:

"Bira, tı kare ponc mordemu kena. Axiri perune ponc
mordemu ki cena, hêni niyu ke?"

Na qesu serra xıdırî:

"Nê bira! Tove haqbo!"

Ap seymomıd, binê zimelura huya, va ke:

"Nêru birae mı, çî zore to esto ke, tı kare ponc morde-
mu kena, perunê jü mordemi cêna? Mire hêni yenu ke,
teina nê na fabrika tyssen de, na suka duisburg de hona
tora heru gırsî çino!"

...

Fabrika thysseni mevaze, aznauri vase. Cire dême
qefelaene çina. Son u soderi zıngî, tıngia hua. Zımusto,
usari, amnoni, payiji, bua lastı ki, bua demiri, bua
komiri, bua qenalu u papuru, bua hazar çî kunatewerte.
Soderane mız u dumano, sondane lozinê dergi kile
virazênêra asmede. Nê seme ho, nê bazare ho esto, nê
cire paydoso...

Wertera serê vêrdêra nêvêrdêra, ma pêrüne xevere
gurete ke, xıdırî newesxanederu. Weşenire wesu hona
xıdırî. Destê huo rastıra hire bêçike ho kemê jü, jü ki
gose huo cepı bina kheru nika.

III

Komale partiya koministo de ronışte bi. Çai simitenê.

Due çığarara zere mız u duman bi. Cencu ve solcünê
khanura onca masa de faşizmi, emperyalizmi rıznenê,
devrim vırastenê. Dêsim, maraş, Bingol, xarpêt, amed,
malatıyara ame ho ita estove şia alamanu. Pêrünê serrê
binê qeşi vatenê, "Ma enternasyonalıştime! Ayvo ke,
sıma vanê, "Ma kırmancime!" Sıma milyetçeni kenê!
Ma milyetçi nime! Ma sewta miletu pêrünê pia devrim
virazeme!.."

Nae ke ronışte bi cıra kamilê ho ap hese bi. Ap heseni,
u solciu khanu ke çığara nanuve çına çığarara, danuve
masaro, kufenu, mozunê ho sanune pê, vanu, "Marx
nia vatu, lenin nia kerdu.. Ma nia keme! Ma hêni
keme! Ma nia virazeme!..", deira perskerdı:

"Name tuo xêri çiku bira?"

Ei qesê ho birna, cavda:

"Name mı kemalu!"

"Kotira yena tı?"

"Dêsimra yenu ez."

"Dêsim gırsı. Kotiye dêsimrawa tı? Kamiji dewera-
wa?"

Kemali ho kerdı tengi, moze ho sanaipê, hêni cavda:

"Apo tı muxbira çiku? Tı jê polisu qesu perskena!"

Ap heseni onca perskerdı:

"Tı ilticacıya hêni niyo ke?"

"Yaa!"

"Polise alamanı ki, polise tırku ki her qesê to nê zone-
nu çiko? To ke arzuhale sewta iltica dêve alamanu,
polise alamanu welatê to, dewa to, cısn u binatê to tora
persnêkerdı? Kerdı! Polisê tırku nêzonenu ke tı kama?
Ee! Zonenê! Ez muxbir niyo! Ez ki dêsimrau. Daera
mı hore perskerdı. Hama nêvana ki hore mevaze! Hêni
niyo ke biraenê, sıma savanê?"

İye ke gosdanê cıra jüye xorti va ke:

"Yaa, heniu! Ma hau çondı seriu na api naskeme. Ap çî
muxbireni çî?"

Na qeşi serra kemal bive melayim. Va ke:

"Apo, meherediye! Ma solcime, dewrimcime, herkeşira
çituri name mame ho vajime? Ez k. rau. Mara vanê çie
u."

Na qesu serra ap heseni kemala perskerdı:

"Kemal, tı çondı serriu dewrimceni kena?"

"po, ez sera 1974 nata dewrimci!"

p hese:

Nêro bira, to saatera jêde qeseikerdı. Dewrim gureti.
Dewleta tırku, rıznê. Emperyalizmi, faşizmi dai hardu,
sıl feka kerdı. Nika ita ma ho ve hoime. To hata na
roze çî vıristo? Çî ardu meyda? Xızır kena, tı dême
karede gurea? Tı hawa ponc seriu na alamandera. Tı ki,
cêlcukê to ki, sosyalamtra benêmirdı. Dewleta alamanı
dêvu de gırsı. Qırniki çitır ke nisenê çına goligura,
sıma ki ho hêni estove sia alamanı. Nêgureenê. Vanê,
"Ma milyetçeni nêkeme. Emperyalizmu ve faşizmura
rızneme. Dewrim virazeme. Miletu pêrüne xelesne-
me..." Sıma ho xelesno ke, ma xelesnenê?"

1994

Almankiê ho pelgunê 74-76 idero.

SANIKA ALI KHODIKI U KOÊ ŞIAY

Arêker: Hawar Tornêcengi

Oxtê de xorê memleketê de fiqareyê bio, ju goliga de xo bia, kınarê dewe de ki qulikê bonê de xo bio. Xorê uza herroz sono ko ra barê koliunê xo ano ke idarê/dabarê xo rono. Ju cênika xo bena, ju ki layêkê de xo beno. Namê Layêki Ali Khodik beno. Gel zeman git zeman, cênika xo ginêna piro mirêna. Cênika xo ke ginêna piro mirêna; nata sono, bota sono fetelino, zemanê wertera vêreno ra zewejino. Xorê zewejino, ju cênika de cênce ano. Ali Khodik ki tabi beno pil, yêno des-desdı serre. Na cênike uza cıranê de xo de nisena ro-urzêna ra. Mêrdê xo ke sono ko, cênika xo cıranê xo de kuna kay kena. Layêki ki tabi pilo; des-desdı serru dero, rozê inu pia-têlewe de vêneno. Na niadana ke layêki ra sık kena: „Mordmek! ya na lazê xo bena caê caverdana, ya ki bena caê rosena. Se kena pê dêy bike, zovina to caverdanu!“ vana.

Keno nêkeno, niadano ke cênike de çare nêvêneno; xorê rozê sodır urzeno ra, tenê nunê xuyo husk keno pêskıra xo, lazê xo cêno xorê koê serde sono. Koê serde ke sono, zaf şêro senik şêro, heq zono. Sono rasteyê de vêjino. niadano ke her ca gul u gulıstano, hama tey mirçikê quy nêkena. Wertê çayire de hênio de zazal esto. Qefeliê, biê vêsan. Uza hêni sero xorê riyê xo şünê. Pêskıra xo keno ra, horê nunê xuyo husk cıra vezêno, cıneno ağwe ro, eve lazê xo Ali Khodiki ra pia xorê wenê. Tabi qefelio, raêra amo, uza gineno waro hewna sono. Xorê lazê xo Ali Khodik ki lewede ro. Niadano ke astori yêne. Dı aspori taf-duman ra yenê lewê nêy: „Tıka sekena, çı fetelina tıka? Naza welatê lewenduno, miletê lewendu itarê!“ vanê, benê pal u pirtê nêy ro, cênê sonê lewê Serlewendê xo.

Mordmek reyê niadano ke çewres lewendê xo ki dorme de rê. Serlewend perskeno vano, „çaê ama? serva çiki ama? .. falan pişman, „berê nêy bikisê!“ vano. Mordmek vano, nia nia „seveta na lazê xo amune ke, beri na lazê xo caê bîdine. Têde qısweta mı nawa“ vano. Ano Serlewend vano, „Nê layeki ewladêni rê ke bîderê mı, hirs zernu danu to“. `Hiya` vano Mordmek, cêno nê lazeki dano cı, xorê pêyser cêreno ra yêno çê. Yêno çê... Bê taw, so taw, tabi ni lewendu çınayra ewik kenê? Pošta karvanu ra dabarê xo çarmenê. Karvani o waxt zaf silxet benê, golig u devaunê xo barkenê, welat`ve welat fetelinê. Karvani kotira ke yêne sonê; ni lewendu sonê kunê virênie, qırr kenê-purr kenê, tayine danêpiro, tayine kisenê, malê dine cênê yêne. Dabarê xo pêro nayine sero sanenê pê. Layek xorê xızmeta piê xo Serlewend keno. Ey çike na layek xorê ewladên gureto, zona!. Herroz herroz nia sonê kunê virenîe, danê piro mal-milk cênê anê, zere u teveru kenê pır. No layek pede pede beno pil, taê çı famkeno endi. ı sonde ke bi yêne wertê xo de qesey kenê; `ma falan ca de filani kişti, filan ca de falani ma ewik kerdi`. Layek beno desponc- des-ses serr re, vano `ez nayinu dimeni, ni sekenê, hala koti

ra nê vurgunu anê. Ni koti ra ewik kenê!` Ni ke şı, urzeno ra niseno astorê qırrı, xo ero nayine pino sono. Sono ke çı bivêno; rasteê de kutê virênia karvani, Heq mekeo! tıvana qıyameta qırıya. Hên ke danê pıro, hên ke ewik kenê; malê dinu , çikê dinu ke esto her ju nanê caê ra, dıma cênê anê. No layek inu ra ravêr astorê xuyê qırrı fino ravan, dano ra yêno çê. Eke halê nayinu niaro vêneno. Dı roji kunê werte, i ke oncia sonê ke karvan pırodê biyarê; no, naraê ki niseno astorê şıay ine dıme sono. ine dıme ke sono, endi hal-durumê ine musono. şêrkeno ke, i haê oncia kunê virênia karvani. Her juy ke nanê caê ra; no layek kuno wertê nayinu, nanora dıme her-juyê dine nano`ve caê ra. Têpia inu ra ravêr zengi dano pıro yêno. Yêno sono astorê xo keno jua, tımar keno, sono qurlıgiya piê xo vêneno. Qewa, çayê dêy keno hazır. ı yêne, yêne hama, vajime juê xo sewelete yêno, ju sate deşine de yêno, ju destasodır yêno. Çıke nêy her juê dine nove caê ra. ı yêne sonê oda xo de qesey kenê, vanê; „des koy ma ra bêştaiyê hama hekmeta nianene hona ma qe nêdia. Na mordemo nianen, ma caê hona qe nêdio. No koti ra ame?...“ falan- filan, tabi mavênê xo de qesey kenê. Dı-hire roji ke kunê werte, i oncia sonê. ı ke sonê, no narae ki niseno astorê dori nano ra nayinu dıme. Sono ke, çı bivêno; eke oncia çırtuğê koê de kotê virênia karvani. Danê pıro, qırrkenê-purrkenê lao jivetia henêna ke, wayirê hard-asmene mehesno. No layek kuno werte, erzenora cı, dano pıro; her juy oncia nano caê ra. Nano caê ra, zengi dano pıro inu ra ravê yêno. Sono astorê xo oncia ewik keno -tımar keno, araçê astorê xo keno pak. Dıma, sono qurlıgia nunê piê xo, qewa, çay u werdisê piê xo ewik keno, -keno tamam. ı vêjinê yêne. Eke oncia pêrsanê, her-ju satê de yêno, ju destasodır, ju sewelete de yêno. Reyna xo-xo de benê top, wertê xo de qesey kenê, vanê; „nêy de hekmête esta yaw! ... no mordemo nianen! ... no mordemo nêtersoğ! Ma çewres lewend çond serrıo na kou raimê, mordemo jê nêy hona ma caê nêdio!“ Nafa zamanê karvani serdekerdene nêsonê. Zamanê ra têpia sonê, çıke vêsanê. Endi kotira biyarê? Vurgın danê pıro, xo rê uzaura anê. Oncia ke ni sonê, no kuno ra dıme, niseno astorê suri, dıme rameno sono ke, haê oncia kotê virenîe karvanê, doman-momani eyrzenêra cı eke Heq mekeron....! No Layek kuno wertê nayinu; her juy nano koê ra. Nano ra dıme, her ju nano ra caê, karvan xelêşino ra sono, no layek peyser saneno rae yêno. Zengi dano pıro, inu ra ravê yêno. Çı ke beno, o sirede araçê astorê suri keno xo vira, pak nêkeno. Jua nêkeno, yêno desinde qurlıgia piê xo vêneno, nun-munê dêy keno hazır. Xêyle waxt ra têpia vêjinê yêne. Yêne ke, her juê xo gilê koê ra amo, têde qefeliê, têde eke ewikê; dırvetınê. Yêne sonê benê top. Serlewendiyine keno top; vano,“na çı hêkmeta, no çıwao! hala şêre cêr tawla de astoru rê şêrkerê!“ vano, „nêy de hêkmetê esta, mordemo nianen hona ma nêdio.

Ma çewres lewendime naza, lao ma hona mordemo çêro nianen nêdio. Sike kon çiê ra, şêrê hala cêr tawla de niyadê!“ Desinde sonê tawla de şêrkenê ke, astoro sur eke hao araqino. Yêne, vanê ‘nia nia’, vanê „eke esto çino no isê Ali Khodiki yo, zovina çarê ma çino“ vanê. Serlewendvano, „bêrê ma se bikerime? ... Ez xo nanu ro nêweşêni“ vano, „şêrê, koo şia de hêniê esto; kamo ke şio uza, dota nêamo. ... Ez xo nanu ro nêweşêni“ vano „ey rusnon uza, sono uza dota nino. Ma ki cira nia xeleşime ra, o ki xeleşino ra“ vano. Hêya, hêya vanê, qerar danê cı. Serlewendvenga Ali khodiki dano, vano; „biko, mı to xo rê ewlad gurêta, ezo nika ki nêwes'ne. Yanê dermanê nêweşia mı ağwa hêniê koê şiyay ya. Tı ke mı rê a ağwe bışikiê biarê; belka bixeleşine ez na nêweşie ra. Eke nêşikiê, ez miron. Tı ki ewladê ma wa!“ „Hêya“ vano layek, „ezo hama son. Emrê to sarê mı ser“. Qerar danê cı. Layek vano, „dı biraunê mı ki, mı de birusne, bêrê mı musnê oncia racêrê“. Neyse, astoro de kelx dano cı, dı biraunê ki finora cı, tey sonê. Vajime, sonê endi, Heq zono-qul zono. ı ponc roji sonê, des roji sonê, ya ki vist roze sonê. Sonê, sonê koo de berz de vejine. Biray vanê, „koo şia hao! niade haniko sing-şiao“, vanê „koo şia uyo, ma nara-dot nêşikime bêr'mel“. Rae musnenê cı; „Xatur' ve to!“, ı pêyser cêrenê ra yêne. Biray ke yêne, o pede eve astorê xuê kelxi ra, gıra-gıra, ge niseno cı, ge niseno ro-urzeno ra, pede pede sono. Sono ke sera birro -eke gema çamu na, cêri ki rasteo -çayir u mergê kêwe kenê. Qe teyrê pa nênişto tıvana. Uza golê esta, pêy de wertê merge de hêniê bılqeno. Sono uza astorê xo verdanora merge, eve xo ki pede yêno hêni de destmestunê xo şüno. Oroşino ra. Niadano ke çi şêrkerô; a deqa corde gurzê ginena qafike ro, layek sepelino ra ke zerê goli ro gino, xo cêno ra, niadano ke çênekê hawa vozdana. Çênekê vozdana, jüa dêy, jüa dae, jumin fetelnenê. Layek nanora dime, ha naza - ha haza, reseno cı. Reseno cı ke jumin bijêrê , dest erzeno ra cı, tasê destê nêy ra yêna. Çêneke dest ra xeleşina ra, hama tasa şêmene nêy dest de manena. Hêrs beno, „hêy - wax! hêy wax!“ vano, „na tasa şêmena hora yê mı bie, na çêneke çituri mı dest ra xeleşie ra!. Na inne bie, na cine bie, na pêrie bie, na çua bie?“ Neyse, yêno lewê astorê xo ke, astori werdo simito 'ke perç bio. Ağwe keno meske, meske keno pırr, niseno astorê xo, pêyser cêreno ra yêno. Amayenê rê yêno hama, Serlewendmordemu rusneno, vano „ şêrê şêrkerê, tawa kêsê-kusê, amayêne. Endi xêyle zaman wertê ra vêrdo ra, tawa kêsê-kusê!“ Neyse, herroz sonê şêrkenê tawa kêsê çino. A roze oncia sonê durva oncenê, niadanê ke hao, vanê „filan ko de hao tılpê dumani yêno“ tılpê dumani yêno. Layek ağwe cêno yêno, vano; „ Bao, ha bijê! to rê mı nawa ağwa koê şiyay arde?“ Ağwa xo simeno Serlewend beno wes u war. Beno wes u war hama, tersenê, tersunê Ali Khodiki ra besenêkenê caêro şêrê. Zonê ke endi uyo! No ewikê dêy yo!....

„Se keme, se nêkeme?“ vanê, „narae se bikerime? „ vanê. Narae vengê cı dano, vano „Biko! tı endi pıla, endi xorta. Hiris u new biraê tuê, eve to ra sima çewresê. Nika ma têde vêsanime. Hata nika ma gurayme, nika ki nêşkime...! Des biraunê xo bijê; şêrê ma rê caê ra wer-

dis biarê -çimi biarê“ vano, „koti ra çı ana bia, ma vêsan mendime!“ „Hiya, bao „ vano Ali Khodik „some!“ ı des biraunê xo cêno lewê xo sono. Sono welatê de vêjino. Uza wazenê biguriê. Biraunê xo rê uza ju sukê de ju xanê kira keno. Werden u simitêna nayinu tıdarek keno. Xanci ra vana, „Nayinu rê ke çı lazım beno cıde, ez ata ke amune“. Ali Khodik tasa xo keno've heqvê xo sono. wazeno ke bero tasa xo mezat de biroso; eke dênê xanci pê bıdo. Niadano ke yahudiê hao corde ame, tase de şêrkerd, vake; „naê rê çı wazena?“ Layeki vake; „Na tasa de şêmena! Tı çıra wazêna bihêrnê?“ Yahudi vake; „Ez na tase rê des zernu dan to. Eke dana mı, des zernu desinde bıdi to, xo rê bijêri şêri“. Layek zaf famkero, zoneno ke qimetê na tasa şêmene zafo. Serva des zernu, tasa şêmene nêbeno yahudi nêdano. Tenêna davacêr yêno, uza juo de bin rastê cı beno, cı rê; „ju tasê esta rosonu“ vano. „Çı wazena?“ vano juo bin. „Eke wazena bîdê, vist zernu seveta na tasê rê dan to.“ Layêk vano, „ez na tasa şêmena nianene vist zernu ra nêrosun“ vano, dano ra tenêna avorde yêno, juo de bin vêjino vırenie; „Naê rê çı wazena; tasa xo rê? „ perskeno. „Çı dana?“ vano layek, „Hiris zernu dan to“ vano mordemê hirêine. Oncia tase nêdano. Ora cêr yêno, juo de bin vêjino yêno lewe.

mı xevera xo kerda ju, endi ke na tase've thılsıma. Çıke esta, yanê qudretra wa- çıwa wa kês nêzono, zeke zaf degerê xo esto. Mordmek cı ra perskeno, vano; „na tase çınay ra dana? hala bia qayit keme!“ Eke tey niadano, vano; „Na tase serê gëzna piê mı de bie. gëzna piê mı ke tırte, na tase tey bie. Ule ezo son gerrê to kon“ vano. Sono gerrê layêk keno, Layêk cênê benê. Benê oncenê persarie. „Çıko-çıwao, na tase gızna piê mı sero bie“ vano. Filan tarix de gëzna piê mı lewendu tırte“vano. „na tasa ma wa. gëzna piê mı ki demeke nêy tırta berda. Kam ke bio, no tey bio; ey berda.“ vano. Uza mahkeme kenê, layêki cêza danê cı. Lazek vano, „des biraê mı haê falan Xan de, ez ine sima rê hepis nan ro. Hora ke çewres rozede ke, mı tasa nianêne ra jua bine ke arde, arde. Eke nêarde; sarê biraunê mı prodê“ vano. „Mı rê çewres roze musade kerê“ vano. Tabi eke ispot mekero, biraunê erzenêra dare, çıke vanê „gızna tırta.“ Neyse, verdanê ra, yêno lewê biraunê xo. Vano , nia nia. „Ez son, sima“ vano „tıka vınderê hatake ez amune“. Xancira ki vano, „heme çiê nayinu to cı de, qe qıasawete meke; ez yon dênê xo dan“ vano. Xorê nano pıra memleketê serde sono. Sono, sono; az şêro uz şêro Heq zono, sono welatê de vejino. Hama nêzonono ke naza kotio, çıko, kamcı welato. Kosê suke de niadano ke hao uza qulikê esto. Qulikê ra jua khokime vêjina. Vano, „Dêkê!“ vano“ tawa caê to çino, ez horê tey vınderine. Yahut ki, na astorê xo tey ewik kerine? „ Khokime, „hew! sarê mı tevera wo, qına mı zere dera“ vana. Layek zernê ke vezeno dano cı; vana, „biko bê, caê to ki esto, caê astorê to ki esto!“ Sono uza, dı-hire roji tey beno ciran. şêr keno ke, na suke de taê bervenê taê huyinê, taê ki jıvenê. Cıra perskeno, „khilê!“ vano „Çıko na suka sima de, na ciranê sima ki hao zaf berveno; doman-momanê xo eve bervisê, zuke-zuka dina?“ Vana“ ne to perske, ne ki ez vajine“. Vano, „sebeno vase mı ra!“ Vana, „Lazê

de pasaê na suka ma bi, periye esqê cı bia“ vana „berdo bolmis kerdo, kam ke sono ey pino, dota nino. Emsu ki dora ciranunê ma wa, i coka bervenê-zukenê.“

Layek vano, „so na ciranê xo ra vaze, va şêro pasay ra vazo; sebena, emso ki va ez şêri ey bıpine!“ . Ciranê xo sono, pasay ra vano, „meymanê amo, vano ´ to vera ez sonu pinu“ . Pasa vano, „venga dêy´dê bêro tıka, hala o çıko çınawo?“ . Venga cı danê, Xortek sono sarayıya pasay. Pasa perskeno „çı isê to?“ vano „Çıka-çıwa? koti ra yêna, çıwa wa çıka?“ vano. „Kam ke sono, dota nino. To canê xo ewike de dio? vano.

Layek vano, sebena Pasayê mı, merdoğo ju ki va ez bine“, vano. „Eke destur kena, ewru ez şêrine lazê to bıpine!“ Pasa vano „to cênca, to rê zerê mı vêseno“ vano. „Kam ke sono uza, dota nino“ vano. „Kerdo sıra, dore ra her ju some, hama dota roz ju meyitê ame. Hêfê tu yo, tı bê meso!“ . Nê, merdoğê ju ki ez bine“ vano. Neyse layek o sonde sono, eke lazê pasay berdo caê, tawutê tey esta, kam ke sono a tawute uza pino, dota nino!

Layek sono tawute pino, sewe lete bena, niadano ke; va vêjia, hard lewia, koy zingay, dêş qılaşıy ra, aravo de sing-şia kot zere. Amera´ve nêy ser, hên ke tû kerd cı, vake belka no cansız şio endi. Laek tabi tenê bolmis bi, ney postê xo xo sera est, -khoyê! eke çêneka!- qamçiê cêvê xo ra vet da´ve tawute ro, tawute ra vake „rabe?“, tawute bie ra. Vake „lazê pasay urze ra?“ Lazê pasay ust ra. „Mı cêna-nêcêna?“ vake, hire rey ke dekerna; lazê pasay vake „To nêcon“. Vake ke „nêcon“, Vake „Tawit cadie?“ têpia qamçi da´ve piro. O sire de layek ust ra, nêy´ve daê ra jumin guret. Jua nêy, jua dae; ge gına bin ro, ge gına ser ro, qamçio ke destê çêneke de layek dest de ame, a şie xeleşie. „Hey-wax, hey-wax“ vake; „no qamçi hora yê mı bi, na çitur mı verdê ra! Na çêneka nianene, na ewika nianene!“ Sewe xêyle sera şie, meredia ra, bi sodir ke; Xorê eke mîle-mıla xuya, taê ki fiştê ra xo yêne. Eke çêver kenê ra ke, layêk weso. Têde sasbenê, xevere desinde rusnenê pasay, vanê „mordemo ke ewro amo hao weso!“ Mijdani rusnenê mormeki rê, vanê Layek weso. Pasa hervina ewik keno, yêno vano; „Hekmetê nêy de esta“. Verva layek yêne. Layek vano ke, Pasay ra vazê; Qatê kinconê newu bıbirnê, birusnê“. Pasa desinde qatê kincı dano destene, rusneno. Layek qamçio ke dest de hire rey dano tawute ro, tawute bena ra. Layek vano „lazê Pasay urze!“ lazê pasay urzeno ra, kincı dano pıra; „de haydê!“ vano. Dawul u zurna ra layêk benê sarayıya pasay. Endi saz u movete, werden u simitene bola. Hata a roze vist-hiris mordem sıra ra şio ke na tawuta lazê pasay bıpıo, pêyser nêamo. Yanê pasa roz çê ra mordemê rusno; kam ke nata şio, dota nêamo. Nika ki, nao lazı ki cı rê wes ardo. Pasa Ali Khodiki ra vano; „Halêta xo çik wazêna bıwaze! Dinalığa to to dine, axrêta to rê qars nêbon. Çı wazena?“ Layek vano, „ne dinalığe, ne ki axrete. ğêzna to de tasê da şêmena nianene tawa esta ya ki çına?“ vano, vezeno tase musneno cı. Pasa vano, „ma so şêrke, ğêzna mı pırra“. Sonê şêrkenê, niadanê ke tasa de henêne ğêzna pasay de çına. Tabi o sirede lelê u qoqê pasay kunê qına dêy, vanê; „lazê to nêy xelesno, hona ke nêy waştia lazê to nêarde;

lazê to nêzewejia, nêy rameverde“. Yaxe ceno pasa, vano: „To lazê mı uwo ke xelesno ra, waştia lazê mına ke o wazeno hawa suka Çin-meçin de ra. Gereke tı naê lazê mı rê biarê!“ Vano; „Yoxsa belka lazê mı oncia kuno o hal!“ . Ali Khodik: „Pasaê mı ez nêşkiun, suka Çin-meçin kotia; çıwa wa - çıka ez çı zon?“ vano. Seke vano, nêşkino pasay dest ra yaxê xo bixelesno ra. Çare ke tey nêvênenno, o sire de vano; „Pasaê´m odır ke to yaxê mı gureto; Gêmiê ğêzna xo ra virastêne de, zern u şêm ra bo. Çewres xort u çewres çêna´ve dawul-zurna ra tede bê. Yanê heme çı tede bêro diayêne. Madem ke to yaxê mı gureto, ranêverdana!“ Tabi no Pasao, qozê ğêzna xo esta, wayirê sukeo....

Endi ke heme çı beno tamam, çewres çêna u çewres xort´ve dawul-zurna ra benê rast sonê. Suka Çin-meçin kotia Heq zono, pede sonê. Sewe sonê, dı sewi sonê, des roji sonê, asmê sonê Heq bido, sonê suka Çin-meçin de vejine. Qarşiê suke de demir erzenê, uza vındenê. Ahali ke sodir urzeno ra, niadanê ke sewqê do´ra´ve suke, terê roji dota bereqına. Milet sasbeno, no çıko-çıwawo, nia sewq dano na suke de! Milet vozzeno sono kınarê/kişta dengiji, tey şêrkeno. Ali Khodik qurnao tabi, uza khokımê vêneno dı-rê zernu dano cı, vano „tıka, na çêverde kurşiê bijê rose. Karê to ki uyo ke; kam ke ame gêmie jiaret kerde, tı gereke ma ra vazê: no falan kêso, na filan kêsa. No pasao, na çêna xu ya, no lazê xu yo, no ki çikê xu yo, falan-filan` tı ma rê honde ke nayinu vaze!“ vano. Tabi herroz poteo, herkes yêno-sono. Rozê pasa´ve cênia xo ra ki yêne jiaret; çı ke xevere ağme bia her ca. Vanê; movete u veyveo , dawul-zurna wa tede. Çêna pasayi ki hêşina pê, eke gêmia de zern u şêmene ama, her kesi ki wazeno ke ae bivêno; çıka-çıwa wa. Peyêcoy çêna pasay´ve caria xo ra wazenê şêrê gêmie. Pasay ra destur cêna, pasa ke vano „va şêro“ çêna pasay sona, hama tayinê ki têy rusnenê. A yêna şêrkena ke movet u sohbet tede silxeto. Dawul-zurna danê pıro; çewres xort u çewres çêna tede kaykena. Herkes ke çêver ra yêno sono, Khokım vano, „na çêna pasay ya, na ki caria xu ya!“ ju´ve ju cı salıxdano. Çêna pasay ke kuna zerê gêmie, demir oncenê we, nanê pıra xışt benê sonê.

Xevere sona gınena pasay, vanê „çêna to hawa remnê berde“. Pasa gêmıu keno top, nano´ra dime. Na gêmia ke nayinu virasta zaf pêta. Gêmiê bini ha naza ciresê, ha haza ciresê; niadano ke gêmia Ali Khodik´ı yêna ke dêmıo. No vano, „mı reyê tıka de roverdê“. Ey verdanêro dengiz. Niadano ke çênêkê pêskırê esta´ra´va gêmie, gêmie yêna ke dêmıo. No´ve çêneke ra zerê dengiji de nat u dotê gêmie de jumini fetelnenê. Pêskıre nêy dest ra yêna, çêneke sona xeleşına. Gêmie ra xo ro dewam kena, taê ca ke sona; niadanê ke gêmi amey nêjdi bi. Reyna xo verdano ro, sono bin de şêrkeno ke; çêneke dest pêyra esto ra gêmie ke, gêmie gira şêro. Gêmiê pasay oxro ke bêrê cı resê, çêna pasay bixelesnê. Ali Khodik dest erzeno ra çêneke, niştanê çêneke layêk dest ra yêno, çêneke xeleşına sona. Ali Khodik vano „hey-wax hey-wax!“ vano, „hora na niştane ki yê mı bi, na pêskıre ki yê mı bie, na çêneke çıturi mı dest ra xeleşie ra?“ Velasê, gêmiê pasay nêresenê cı, çêneke

cêno ano. Çêneke ano teslimê pasay keno. Çewres sewe u çewres roze veyvê lazê pasay beno. Ali Khodik vano, „pasaê mi endi destur bide ez xorê şêrine“. Pasa vano, „lazê mi no ju ki ti ya, na suke yê sima hurdêmina. Odir ke to lazê mi xelesno, ardo zewezno; bê meso, ita vînde“. „Nê“ vano „mi rê tawa lazim nio, mi rê ju tek na tase lazime bie. Des biraê mi suke de rehinde rê“ vano „a tase ki gêzna to de çine bie, de hadê xatır ve to!“ vano, xorê koê serde sono. Heq zono, qul zono, koê sera ke sono; miğareyê de vêjino. Miğarêy de ke vêjino, niadano ke tede roşt ağsêna. Sono niadano ke çênêkê lozine verde ra, hawa hewna sona. Qusxane ki adiri sero wo, hawo sero girino. Ali Khodik ki xorê sono uza nise-no ro, ko ra amo vêsano tabi. Rau ra amo vêsano têsano. Rayê yêno qusxanêy fino hurê, tey niadano ke çar qedey goşt teyro. Fino hurê, qedo ju cêno sono, o pey de xo rê weno. Çêneke ki uza hona hewnde ra. şêrkeno ke sewe lete bie, va vêjia, des koy lerjay, juê vêjie amê. Amê, xo sera ewukê xo est; eke çêneka de azêva desçar serri ya, terê gul-nuri vêsena. Eke terê asme sewle dana. Amê uza nişte ro, wertê ra sa tê-dı sa tê bini vêrdi ra; jua bine vêjie amê, ayê ki xo sera kurkê xo est, amê uza nişte ro. O ki, o pey de xorê qulik dero, peyê miğari de uza ronışteo, xorê ewik keno. Wertê ra sa tê nêverde ra jua bine amê; çênê da gul-nura, a ki amê uza, i rêştia yê pê. Çêneke ra va ke, „werdisê ma haziro?“ Çêneke uste ra guret qusxane ard ke, hire qedey goştto tede. „Weê! nae kurriê xo rew esto!“ vake wau. „Nae rew qedê xo werdo!“ vake. Çêneke xo rê sas bie. Neyse, inu bara xo werde, çêneke vêsan uza mende, çike; qedê d'aye , a ke hewn de bie, layêk tirt berd werd. Çêneke vake, „waênê, hala qal bikerê, sima çı di, çı nêdi?“. Waa pile vake, „waênê ez çı qal bikeri, ez hiris-çewres serra koê şia y sero bine, kam ke amêne uza; mi ardene hesav, çituri ke dêne piro; hawt qati şîene binê hardi. Rozê amune ke, xortêkê uza/uca ro, mi hên ke da piro; mi hên zona ke hawt qati kot binê hardi. Mi pêyê xo çarna ke, nao mi dime ra o. Na ra mi ser, jua mi, jua dêy; ma jumin guret. Tasa maa mina ke mi dest de bie, mi xo dest ra este. Aê ra xezelia, zorê mi xo dêy dest ra xelesna. Nika o xortek tika biêne...!“ vano.

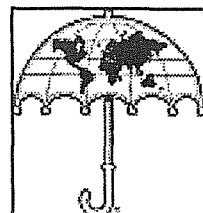
Waa wertêna ra vanê; „Waê hala ti vaze, çı di çı nêdi!“ Waa wertêna vana; „çı vaji“ vana „Ju suke de esqê lazê pasaê bine, mi lazê dêy berdivi bolmıs kerdivi“ vana, „Mi ke se kerd; ey ez nêguretine. Kerdivi noveti herroz juê amêne tawuta lazê pasay piyêne. Kam ke amêne, ez reê amêne ra ser, hên bê ro verdêne. Sewê“ vana „şiiüne ke; xortekê uza ro. Ez amune ra ser, mi tû kerdıra ser“ vana. „Mi ewik kerd, mi va hora; ro ra bi şı. Mi lazê pasay tawute ra urzna ra, mi perskerd, va; mi cêna nêcêna? „Ey va; „Nêcon“. „Mi tawute peyser cadê, mi pêyê xo çarna, niada ke, na xortek pêy ra nişt ve mi ra“ vana, „qamçîê maa mino ke mi dest de bi, mi dest de bi, mi dest ra şı. Dest ra, mi zorê canê xo xelesna. O xortek nika tika biêne, va tawaê mi çinêbiêne!“

Waa qize ra vanê, „waê to çı di, çı nêdi?“. Waa qize vana, „çı bivênine; ez ve çêna pasaê suka çin-meçin ra way bime, ma waêni girêdayvi“ vana, „rozê“ vana „xeverê mi rê amê ke; waa to remna! ez şine ke haê

gêmie de benê. Mi pêskıra maa xo este ve gêmie ser, gêmie amê ke dêmdio“ vana „oxro ke gêmiê pasay bi nêjdi ke pêbijêrê; mi niada ke binê gêmie de xortê vêjia, mi ve dêy ra jumin guret, pêskıra maa mi desta şie, gêmie bie rast têpia şie. Raa bine“ vana, „mi dest estra cı ke gêmie dêmdine; o xortek oncia vêjia. Mi ve dêy ra jumin guret; niştanê maa mi ki êy dest ra şı, zorê mi canê xo xelesna. Wakhıla mina çêna pasay êy gurete berde! „ vana. „O xortek nika tika biêne, va tawaê mi çinêbiêne!“

A deqa Ali Khodik o pêy ra urzeno ra; pêskire, tase, qamçı u niştane ano, vano „nao no çimiê sima o“. Vano, „sima de ke esta na tase ra ju tasê biderê mi; des biraê mi haê ju suke de rehin derê, ewro roza hiris u newina, meste hao çewreso. Çewres de ke mi na çutê tasi resnay cı; biraê mi xeleşinê. Eke ke nêresnay cı“ vano, „sarê biraunê mi desêmine danê piro!“ Vanê, „meterse!“ dolav kenê ra ke; owo hooow! eke des tasê henên haê uza rê. Hire tasu cênê, Ali Khodik i nanêro astorê vaê vorti; sukê ti kotia! Ali Khodik çutê tasu beno teslim keno. Camat venga yahudi dano, vano; „Tasa to nawa?“ Yahudi vano, „hêya“. Hakim ae cêno keno binê xeşiri ra, a bine vezeno, vano; „tasa to nawa?“. Yahudi reyna vano „heya“. Hakim vano, „berê vilê nêy pirodê, no jür keno! Dima anê tasunê Ali Khodik i ki danê cı. Ali Khodik beno tasu roseno, keno zemu, uza ra yêno lewê biraunê xo. Dên-borcê biraunê xo ki dano, ine fino ra xo yêno lewê piê xo, caê lewendu. Biraunê xo uza teslim keno eve taê zemu ra. Piê xo ra vano“ hhaqa xo ve mi helal ke!“ Uza helalie piê xo Başlewendı ra wazeno, çêney hirêmêna ki tey benê. Uza ra çênu cêno yêno dewa piê xu yê raşti. Yêne ke çimê piê xo endi biê şêfil. Çênê perie ağwe kenê tira, çimê piê xo benê weşi. Analîge ra ki perskenê, vanê; „çewres qatire wazena, ya ki çewres satire wazena? Analîge/dêmare vana „ez çewres qatire wazon! Ae bestnenê çewres qatire dima, verdanê ra, a ki hên sona geverbena. Ali Khodik i ki hirêmine çênu de pia zewejino, hawt roj- hawt sewi veyve keno, sono reseno murodê xo.

Sanike şie xo ro, ez mendu sima rê...!

NASYONALIZMO KORR BARBARËN YA

I. Çağlayan

Herkes besekeno nasyonalizm, yanê miliyetçên, jê vatena ho tarifkero. Çike yê nasionalizm zof manê ho estê. Na mane ra gore, ya ki tayine ra gore, nasyonalizm xeleşiyêna miletê binedestu no; tayine ra gore yeno jê manê emperyalizm, tayine ra gore yeno manê anti-emperyalizm. Tayine ra gore ideolojiê çepi yo, tayine ra gore ki idolojiê raşti yo.

Mordemunê -cêni u cuamerdi pêro-pia- ilmi, mordemunê tarixi vejyana tarixa nasionalizm sero ju fikirde niyê.

Tayinere gore, nasionalizm waxtê Antik'te, kapitalizm ra avê ki bio. Faqat nine ra letê jêdey na fikirde rê: nasionalizm çağê 18. Seserrê letê peyên de. Yanê daha zalal ke vajime, nasionalizm Newdaria Fransa'ra (Fransiz Devrimi) têpia amo werte. Newdaria Fransa'ra têpia prensibê nasionalizmi hurênda prensibê din gureto. Yanê, isu tha besekeno ke vazo, tarixê nasionalizmê moderni eve Newdaria Fransa ame werte.

Awrupa'de her milet dewleta hu ya milie arde pêser, nê've ro. Faqat prosesê nasionalizm Awrupa'de hata Herbê Dina 1'ine u Herbe Dina 2'ine rameno/oceno. Herbê Dina 2'ine de nasionalim endi Awrupa de safa hu ya peyêne cüyino (yaşiyor). Na herbi ra têpia nasionalizm Awrupa'de zof ri u zof sempati nêdi. Çike nasionalizm xeyle tharve da've mêsela isoni ro, da've mêsela mordemeni u haştie ro.

Hitler eve nasionalizmê korri u faşizmi dina mileti rê, -isone dina rê kerde zındane. Dina kerde tarie, kerde zılamote. Na Herbe Dina 2'ine ra têpia nasionalizm Awrupa'de kot've kriz.

Waxto ke miletê Awrupa nasionalizm dest de wertê kırizde vi, nasionalizmê „Dina Hireine” hetêra biyene berz. Miletê Hemilka Latini, yê Asia, yê Afriqa eve hereketê xeleşiyane ho xelesna, yanê hete mesela politiki ra bi azad, bi serbest.

Imparatorê Osmani dewlêta de girse vie. Xeyle milet binê bandira dewleta Osmani de vi. Dewleta Osmani hata Herbê Dina 1'ine xêyle hardê miletê binedestu kerdi vi vind. Miletê binedestunê Balkani hover da, qewğa kerde, bi azad, bi serbest, tayinê ho've ho kerde.

Xeleşiyêna na miletê binedestunê dewleta Osmani ra têpia, dore ameyvi miletê Hermeni. Padisae dewleta Osmani u pêcoy Mistafa Kemal'i dinê Islam'ra Kurdi gureti hetê ho, mezal nêda miletê Hermeni. Tırku eve nasionalizmê korrên ra zulm ard Hermeni ser. Hermeni kişti, dawa ine ki dewleta Osmani de, dewleta Tırki de kerde qapa. Mistafa Kemal, waxtê Dewleta Osmani de Balkan de dapêro; faqat besenêkerd ke hetê qolê ğervi de

hardê dewleta Osmani bixelesno. Naêra gore Mistafa Kemal'i politika ho vurnê; şî hetê şarq. Ey ho've ho perskerd: ez sebikerine ke welatê ho daa zof vılabiyane ra, parçe parçe biyanera bixelesnine? Tabi o politika de realist vi. Niada ke Dewleta Osmani bena vıla, vake: ez besenêkon na Dewleta Osmani pêro bixeleşnine. Ey vake, mı çı ke xelesna, o mirê kara. Hetê ğervi de miletê giawurê Rumi, hetê sarq de miletê giawurê Hermeni hedef musna've Müslimanu. isonê müslimani, Eleyiyê Tırku ki tey (hama ey besenêkerd sarê Dersim biaro hetê ho. Tha Dersim cia ro. Dersim nêşi Erzurum. Dersim Tertelê Hermeni'de ca do've xêyle Hermenu, i uza seveknê), pêro guret hetê ho. Na hal ra, virende Hermeni taê qırrkerdi, taê kerdi tever. Rumi hetê qolê ğervi ra kerdi tever. Eve na usıl, ey welate ho zof parçe-parçe biyane ra xelesna, Cumhuriyetê Tırkia sana pê.

Waxto ke Mistafa Kemal'i verva miletê Hermeni dapêro, soz da Kurdu, vake ma ıslami me, biray me, ma ke dava miletê Hermeni kerde qapa, a mesele halkerde, vake; haqa sıma Kurdu danu sıma. Tırku ki karê ho, mesela ho halkerde, phoşt carnê've Kurdu.

Yanê Mistafa Kemal Atatürk sozê ho de nêvînet. Cumhuriyetê Tırkie'ra nat Kurdi binê bandira derê. Eve Identitê ho, haq u hukuqê ho çino. Zulum vinenê.

Yanê nasionalizmê korrê Tırku, Kurdi kerdê jê kerga korre.

Nıka ki verva na nasionalizmê korrê Tırku qewğa Kurdu esta. Na qewğa Kurdu rasta, eve heqa. Mêriki haqa ho wazenê. Gereke mordemê ilimi, mordemê demoqrati, mordemê baqılı u humanisti, mordemê haştie phoştî na qewğa dê; vazê, bêre pêropia na mesela Kurdu halkerime. Hata ke na mesela Kurdu Tırkia de hal nêbie, nê Tırki rêet kenê, nê ki Kurdi. Yanê na mesela Kurdu ke hal mebo, demoqrasi Tırkia de nêbeno, faqat na barbarêna ke werte kerdo xırave, hona xeyle çi kena xırave, xeyle dewu rıznena, xeyle cane isoni cêna, xeyle gemu u tabiat vêsênêna.

Faqat na prosesê xeleşiyêna Kurdu'de ma vineme ke, demokratê Kurdu'de, newdarunê Kurdu'de taê ca zof tendensê nasionalizm esto.

Gere hardê Anadolie'de bo, gere hardê Kurdistan'de bo, tha, yanê na hardu de xeyle kulturi, xeyle zoni estê.

1925 Şêx Sait eve isonê ho, miletê ho verva politika nasionala Tırkia, verva diktatorêna Mistafa Kemal'i dapêro. Kulturê u zone Şêx Said'i zazaki vi. Waxto ke miletê Desim'i 38'de verva politika Tırkia, politika Mistafa Kemal Atatürk'i amey, wastene ke

zon u zagonê ho ra, kulturê hora camaatê ho biyarê pêser. Zonê Dersim'î ki Zazaki'yo. Zazay wertê hode, ho ra vanê ma Dimili me, Zazay me.

Sarê Dersim ho ra vano, ma kirmanc me, zonê ma zazaki yo.

Nika na mîleto, isono ke zazaki qesey keno, inera taê vanê, ma Zazay me, Zon u Kulturê ma zazaki yo. Taê ki vane ma Kurdime.

Zof mesela de muhime niya, kam Kurdo, kam Zazao. Na mesala, mesala de acilê nia, yanê mesela diyina. Mesela muhime nawa ke, herkes zonê ho de, kulturê ho de qesey bikero, ho biaro meyda, ho be'ho tayin kero.

Programê Kurdu de zon u kulturê sero, cemato federatif sero thowa tey çino.

Kurdu ra leto jêde vanê, ma wazeme ke ju dewleta de miliya girse(Kurdistana mezin) biarime pêser, pêsanime. Yê na dewleta milie ki ju zon u kulturê mili bibo gereke. Kurdi vanê, nu zon u kulturê mili ki Kurmanci yo, yani Kurdki yo. Tabi na durum de, iyê ke Zazaki qesey kenê, ine de ters esto, sık esto. vanê, „resimi dil“, „milli dil“ ke bi Kurdki, o waxt zon(zazaki) u kulturê ma sebena? Çike zonê nine hetê dewleta nasiyonalista Tırki'ra vêso. ı besekenê tasawur bikerê, na „resmi dil“, „mili dil“ yeno çı mana.

isono ke zazaki qeseykeno, na serrunê pêyenu de zon u kulturê ho sero gurinê, taê xetu, taê pêseroku vezenê. Hên oseno ke Kurdi (yanê iyê ke Kurmanci qesey kenê) na durum rê tahamül nêkene, ca ca de verva cı vejînê.

Demokratê Kurdu, newdarê Kurdu, haştberê Kurdu, rindî u baqîlê Kurdu gereke tendesê nasiyonizm caverdê. Çitur ke „her theyr zonê ho de vëndano“, herkes, her mîlet zon u kulturê ho de qesey bikero, binusno; camatê ho, parlamentê ho biaro pêser; radonê ho de, televizionê ho de veng bîdo. Na haq u hukuqê nine ke ame bine garanti, ame nustene, o waxt namê i mîleti çı nanê pa panê. Henbo ke demoqrasi bibo; henbo ke haştie bibo. Niake nêbeno, demoqrasi nêbeno, haştie nêbena.

O waxt ki hurênda demoqrasie, hurênda haştie nasiyonizm cena, mîlet onca kuno têwerte, goni çarç bena. Hêf beno.

isu gereke tarixa nasiyonizmê Tırku'ra derse vezo, nasiyonizm caverdo.

iyê ke vanê ma çepi me, gereke hetê demoqrasi ra, hetê serbestia fikir'ra zulumkar-dewlete ra nê, Rosa Luxemburg'ra derse bîjerê. Aye serbestia fikiri mudafa kerdene. Nêwastene ke fikrê tayine - senik'vê bile- bero bin lingu.

Camatê ke yenê werte henbê ke, camatunê vîrenu ra gore howl rind bê, daha ave bê. Hênvo ke alter-natif bê.

Nika pêro demoqrata u newdarê Tırkia, demoqrata u newdarê Kurdistani nasiyonizm caverdê, barbarên ra noloti buwanê, eve heqa birayên, eve heqa mordemên, eve heqa ciranên ju camato de demoqrasi, yê haştên, yê birayên pêsanê.

Zeke Nelson Mandela vano, isu gereke teyna seveta serbestia ho nê, gereke seveta serbestia zöv kesê bin, sarê bin ki bigurio, pêro do.

Ma besekeme zulmê dewleta Tırkia'wo ke ma sero wo, ancax eve siyasete zereweşie, eve siyasetê demoqartiki, eve tolerans, eve siyasetê pluralizm wertera wedarime.

Mesela Yasar Kemal'î, mesela ho kerime, ey rê wayir vejime. Mesela Aziz Nesin'î mesela ho kerime. Sêvas de ke mîlet vêsna, verva cı vejime. Dersim de ke dêwi vesnay verva cı vejime. Kurdistan de ke ison ame kistene, dêwi amey vesnayêne verva cı vejime.

Qolê demoqratu girskerime. Ma hên jêdebime ke, dewleta zulumkare mara xof bikero, gamê pêyser berzo. Hênbo ke çîşirê demoqrasi rabo.

Bêrê nasiyonizm korr, barbarên mezele keme; demoqrasi, haştie, zereweşie u serbestie ronime.

***

DÊRSIM

Dêrsim wertê çor koude
Wertê gul u sosimude

Xızır Dêrsimi qori kero
Zu yara mîna tede

Se biyo torê se biyo
Beznê riye to şiyu

Bıra ke şiyu nê şiyu
Halê Dêrsimi se biyo

Sala m' mî miyera niya
Tıfongê m' mîdestde niyo

Dêrsim ez adir verdan to
Ferman mîdestde niyo

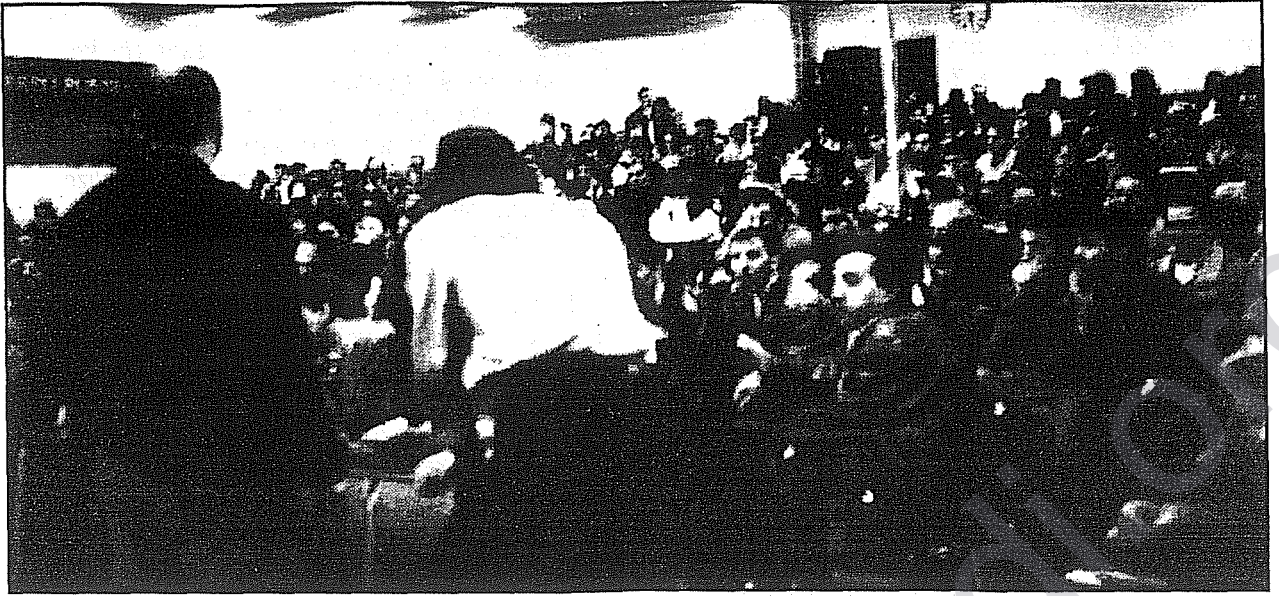
Menale honde menale
Dina kêşirê nêbena male

Dewre Yejidi ke rîjiya
Dina bena ve zelale

Se biyo torê se biyo
Bendê to çıra rîjiyo

Ala îeê safê ho weda
Halê Dêrsimi sebiyo

Tırki'ra raçarnaen u tamamkerdene: Zilfi

Sewa Zagoné Dèsimi Dersim Kültür Gecesi

Qesekerdane / Konuşma

Hünerkari / Sanatçılar

Badri Bava
M. Areyiz
Zilfi

M. Çapan
Daimi

Servan
Kadri Karagöz

Metin-Kemal Kahraman

Yılmaz Çelik

Nuraye - Fidane

Küratley / Kabare

Heyder

Roê Dèsimi

Govende / Halay

19.11.1994

19.11.1994

Saat: 17.00-23.00 Adres:
Frankfurt Üniversitesi Hörsaal V
Bockenheimer Warte

Gürcükar / Düzenleyen: Ware Peseroka Zon u Kulturê Ma: Dimli-Kirmanç-Zaza-
Dimli-Kirmanç-Zaza Diil ve Kültürê Dergisi Postfach: 1369 D-72238 Baitersbronn

19.11.94

Original ilam

Sewa Zagoné Dèsimmi Dersim Kültür Gecesi

Qesekerdane / Konuşma

Hünerkari / Sanatçılar

Badri Bava
M. Areyiz
Zilfi
M. Çapan
Daimi
Servan
Kadri Karagöz
Metin-Kemal
Kahraman
Yılmaz Çelik
Nuraye - Fidane

Küratley / Kabare

Heyder
Roê Dèsimi

Küratley / Kabare

19.11.1994

Saat: 17.00 - 23.00
Adres: Frankfurt Üniversitesi Hörsaal V
Bockenheimer Warte

"Özgür Ülke" 13-Kasım '94

Sewa Zagoné Dèsimmi Dersim Kültür Gecesi

Qesekerdane / Konuşma

Hünerkari / Sanatçılar

Badri Bava
M. Areyiz
Zilfi
M. Çapan
Daimi
Servan
Kadri Karagöz
Metin-Kemal
Kahraman
Yılmaz Çelik
Nuraye - Fidane

Küratley / Kabare

Heyder
Roê Dèsimi

Govende / Kabare

Gürcükar / Düzenleyen: Ware Peseroka Zon u Kulturê Ma

19.11.1994

Saat: 17.00 - 23.00
Adres: Frankfurt Üniversitesi Hörsaal V
Bockenheimer Warte

"Özgür Ülke" 16-Kasım '94

WARE'DEN

Merhaba!

Aralık '94'de Frankfurt'da gerçekleşen, bir ilgi ve çekim alanı olan "Sewa Zagonê Dêsimî/Dersim Kültür Gecesi"nden sonra, Ware'nin kendisini bu kadar bekletiyor olması, dostları ve okuyucuları tarafından hayra yorumlanmamış olabilir. Ama işte elinizde!

Ware bu Kültür Gecesinde, çalışma ve çabalarının yakın bir ilgiyle izlendiğini ve karşılandığını görmüş, bunu ise kendisine daha ileriki çalışmalarında bir dayanak kabul etmiştir.

Geceyle ilgili söylenmesi gereken önemli bir nokta, "Özgür Ülke" gazetesine verilen ilandı. Bu gazete kasıtlı bir şekilde, kâğıt üzerinde kendilerine ulaştırdığımız ve parasını verdiğimiz gece ile ilgili ilanımızı, uyarılarımıza da rağmen, tekrar ve tekrar yanlış basmıştır. Bununla ilgili dergimizin sayfalarında, bizim hazırladığımız orjinal ilan ile sözü edilen gazetede çıkan şeklini tekrar göreceksiniz. Bunların "Dêsim" adını yazamayışları bile, bunların bizim hakkımızda ki bilgi ve ilgilerini göstermesi açısından dikkate değerdir. Ayrıca Ware'nin altbaşlığını, yani "Dımîli-Kırmanc-Zaza Dili ve Kültürü Dergisi" ibaresini ise hiç bir şekilde ilanda görmek mümkün olmadı. Bu da şu soruyu aklımıza getiriyor; "Özgür Ülke" kime "özgür"?

Köylerimizin kentlerimizin yakılıp yıkıldığı ve doğamızın tahrip edildiği bir dönemde, halkımız üzerindeki devlet baskısı ve zulmü yetmiyormuş gibi, şimdi de buna Avrupa da kurulan "Sürgünde Kürt Parlamentosu"nun "resmi dil", yani "Kürt Güneş Dil Teorisi" eklendi. Bu karar halkların eşitliği ve kardeşliğine yeni bir darbedir. Mücadelede yer alan ve kanlarını veren insanlarımıza ise saygısızlıktır. Biz topraklarımızı ne "Kürdistan" ne de "Türkistan" olarak gördük. Geçmişten beri "Welatê Ma, Hardê Ma, Dêsim, Kırmanciye, Dımîliye" dedik. Kaldı ki, bizim Welatê Ma'de insanlar istediği yerde istediği anda istediği dilde konuşurlar. Bize "resmi dil", yani kendi dillerini (Kırdaşki/Qurki) dayatanlar ise, şimdiye kadar bizim karşımızda yer alanların yanında yer almak istediklerini de göstermiş oldular.

Bunun yanısıra ibret verici bir durum da KOMKAR'ın 15.10.1994'de yaptığı geceye Ware adına Zazaca kitap ve dergilerle sergi (stand) açma isteğimizin "en yetkili" görevli tarafından reddiydi. Ancak bu bize, aydınlıktan korkanların sadece Türk milliyetçilerinin olmadığını, onun gibi olmak isteyenlerin de bu korkuyu taşıdıklarını gösterdi. Oysa ki, sözkonusu gecenin sergi bölümünde Müslüman, Alevi, Türk-Kürt "sol"u ve sağının çeşitli mensupları temsil ediliyordu.

Tam burada bu parti ve örgütlerdeki Zaza-Kırmanc-Dımîli kökenli insanların kendi sorumluluklarını yargılamaları ve yapılanlarla yaptıklarını gözden geçirmeleri her zamankinden daha acil bir sorun olarak duruyor. Hem neden benim 'parti'min benim dilimde program-tüzüğü ve yayını yok! Hem neden birilerinin yedeğinde birşeyler yapma veya isteme durumunda olayım ki! Bunu düşünmenin ve anlamının tam zamanı.

Haklar kimseden talep edilmez, ancak kullanılır! Bizim haklarımızı hiç kimse kısıtlayamaz, askıya alamaz! Biz hiç bir zaman bunu kabul etmeyeceğiz!

***

Bütün bu olumsuzlukların yanı sıra, son dönelerde Almanya ve Hollanda'da kurulan Dersim Vakıfları sevinç verici gelişmelerdir. Hollanda "Dersim Vakfı"nın bir bildirisini dergimizin bundan sonraki sayfalarında bulacaksınız.

Gelenekselleşen "Veyvê Kıtavû/Zaza Kitap Şenliği"nin beşincisi yapıldı. Dımîlki dilinde bir hayli yazmış Koyo Berz'in bu şenlikte yaptığı konuşma metnini yayınlıyoruz.

Okuyucularımızın fark edeceği gibi dergimizin bu sayısı Dımîlice-Kırmanca-Zazaca ağırlıklıdır.

Dımîli-Kırmanc-Zaza dilinin alfabe ve yazım kuralları alanında yapılan dört toplantı sonucu ortaya çıkan gelişmeleri irdeleyen, Bira Mikail tarafından kaleme alınmış yazı ile H. Mergarji arkadaşımızın "38 Direnişi"nin önde gelen lideri Seyid Rıza'nın torunuyla yaptığı röportajı ilgiyle okuyacağınızı umarız. Ayrıca ilgi çekici diğer birçok yazıdan biri M. Comerd'e, diğeri ise D. Cengiz'e ait.

Geceyle ilgili bir not: Desmala Sure'de ki arkadaşların heyecanlarını anlıyoruz, ancak insafada davet ediyoruz!

Gelecek sayımızda buluşma dileğiyle hoşça kalın!

Frankfurt am Main, Mayıs 1995

Dersim'i Tanımak*

Daimi Cengiz

Dersim...! Kimilerine göre isyan, kimilerine göre direnme tarihidir. Ama katliam ve direnme, Dersim tarihinde anımsanan iki öğedir. Sefer olunan, zafer olunmayan, bir yanı sevda, bir yanı kavga olan Dersim Diyarına bu kanlı histeri neden?

Kurşunlanan tavuğa, ata ve kediye; tahrip edilen mezar taşlarına, yakılıp-yıkılan köylere, ormanlara; katledilen ve sürgün edilen Dersimlilere bu kin ve kasavet neden?

Yaşamayı direnmek olarak algılayan ve gelenek kılan Dersim'in arka bahçesindeki kültür kaynakları nelerdir? Dersimliler hangi pencereden dünyaya baktı? Hangi felsefe, doğa ve toplum anlayışına sahiptir? Bu ilericî yapılanma, direncin ve onurun kaynaklarını ne kadar bilebiliyoruz?

Siyasi literatürü, özellikle de sosyalist literatürü, iyi belleyen, herkesten çok enternasyonalist olan biz Dersimliler, Dersim halkının tarihini, 70'li yıllardan buyana 25 yıla sığdırabilir miyiz? Kuşkusuz bu da bir tarihtir, ancak Dersim'i Dersim kılan, ona hakkettiği payeyi veren daha da gerilere doğru giden tarih ve kültür kaynaklarıdır.

Aradığımız cevabı, tarihimize tanıklık etmiş Dersim halk ozanlarının dizelerinden yaptığım seçkiler verecektir. Kulak verelim bu dizelere... Dersim'i ne kadar tanıdığımızı, kendimizi sınyalım. Bu dizginsiz Dersim düşmanlığının tarihsel nedenlerini görelim.

***

13. yy. Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat Dersim'den asker ve vergi almak ister. Bu istek ters tepince, Dersim'in piri ve önderi Kureyş binbir hile ile tutuklanır ve Bağın Fırını'nın kızgın alevlerinde cezalandırılır.

Alaaddin Keykubat'a atfen Dersim halk şiirinde şu dizelere rastlanır:

„Kafir, to tac u taxtê ho gonîa kamîde şuto.
Mı araqê çharê ho ramîto, çinîto.
Hata nîka bînê kêşî nêkîmîto.
Thomîrê cemê Heqîye cîmîto.“

Samah formunda bir Dersim ezgisi de Dersim'i tanımlarken, bu Karasal Ada'daki potansiyel gücün dağıtılması telaşını ve direncini dile getirir.

„Ez ve qîrvanê nam u nisani
Pelgê defteri ra de, horê bîwani
Gola Dêsimî kena bavokê kami
Berkenê berğeyî benê gavani
Khêla Dêsimî sero mekani
Zalîm ta anoro cî keno xan u xopani
Kafir çha ho vîra kerda, kîla Fırîna Bağîni“

Dağlar ülkesi, dağlar kadar sağlam ve sarsılmaz olan Dersim'i, bir cenkleme şöyle tanımlar:

„Dêsim, dêso do qewino
Je khêlawo, nêlewino
Mekanê ewlawîno“

Dün vadileri ve geçitleri yol vermeyen, ne Yeniçerinin nal seslerini, ne de davlubaz seslerini duyan Dersim'i, her boşaltılmışlığın ve ıssızlığın arkasında bir işgâl kaygusu bekler. '38'lerde söylenen şu dizeler bizlere bugünü anımsatıyor:

„Berğê kowunê Dêsimî yîp u yîsiz verdayî

Roze yeno ma ser, eskerê Mistefa Kemal Pasayî
Ax wayî, ax wayî... berğê kowu yîsizverdayî...!“

Dersim ve Kırmanciye bir bütündür. Ülke ve kimliğin adıdır Dersim kültüründe. Dersim önderi Seyit Rıza ve Dersim şairlerinin piri Seyit Qajî'ye dair söylenen dizeler bu saptamaya da tanıklıktır:

„Dêsim, welatê Kırmanciyo,
Tenga Sey Rîzayo, seda Sey Qajîyo“

Bu ülke ve kimlik duyarlılığını, tarih ve kökenine bağlılığı ise bir Dersim cenklemesi şöyle aktarır:

„Was kokê ho ser reweno
Thayr zonê hode waneno
Kamo aslê ho yînkâr keno
Toz erzeno rêçha ho sono“

Katliam ve sürgün Dersimliyi dağlarından, mezarlarından koparamaz. Onda ülke ve tarih bilinci yüksek ve güçlüdür. Yine bir Dersim ezgisinin tanıklığına başvuralım:

„Dêsim de danê pêro, malê gerê minê beriyê...
Peê tifongê hode mîreme, marê lozime niya surgînêni
u qurvetiye...
Mezelê ma kotê Dolu Bava u Sultan Bava u
Koê Qutiye...!“

Benzer bir duyarlılık alaylı da olsa Haydarlar aşiretine atfen söylenmiş bir manide bulunur:

„Belaê to cena..!
Ma sulgîn-mulgîn nêzonênime
Holê hohîga ho wênme
Kowunê hode vîndênme“

1. Emperyalist Savaşta işgale uğrar Anadolu. Osmanlı

Sarayı acz ve ihanet içinde... Bu acz ve ihanete Dersim'in cevabı Sey Qaji'nin şu dizelerinde somutlaşır:

„Roze ama dıse miye
Wurıs koto Anadoluye
Lawo pêrodê ma pêrodime
Padisi kerdo qexpeni u yıntizar u babağıye
Bı xeleşnime serefê Dêsim u Kırmancıye“

Antiemperyalist duyarlılık ve anavatan savunması, Osmanlıya, devlete duyulan güvensizlik Sey Qaji veya Sa Heyder'in olan şu dizelerde dile gelir:

„Sewtimal Sevdino, sewtimal Sevdino
Eke beno sodır, tede tıfong erjino
Dursın vano: Pêrodê ma pêrodime
Marê dewlete ra aylığ vejino
Sa Heyder vano: Bıra aylığa dewlete Fincanê ağuya,
ne werino, ne simino

devamla...

„Sewtimal Sevdino, vera sona hiri
Dayê kincunê mı bışu ye
Meste son merevê yê kafırı
Çond rojo Wurişte dame pêro
Huditra nêkuno duri
Sa Heyder vano: Pêrode pêrodime,
Namus u şerefê Dêsimi biya ra ho viri...“

Göç, sürgün hele de kendi eliyle silahını düşmana, devlete teslim etmek... Dağlarını kutsal mekânlarını at nallarına çiğnetmek ne acıdır Dersimliler için... Bu gafil avlanmaya dizeler şöyle isyan eder:

„Sata ke ma çhêkê ho berdi
Eve ho dest Najimiyade (Qıslê'de) teslim kerdi,
dayi
A sate têde jar u dari mara herediayi
Cokawo Mistê Kori
Jar u Darunê ma sero ostoni fişt ra kayi
Pilê Dêsimi ke surgın berdi
Peyde hona qereqol u qıslıy virajayi“

Dersim kırılır, yenilir. Yok olmaz, onurundan, direncinden ödün vermez. İşte Koçuşağı Direnmesine birkaç tanık dize daha:

„Pane şêrê mi pane
Poşti Eli Boğajı sane
Jê zarancê Hendi
Sare berzke bıwane“

Sıra Laç Deresi'ne gelir. Geride bir değer bırakıyorsa ölüm, saltanattır; sefa gelsin hoş gelsin! Pişmanlık duymaz ve ölüme yenik düşmez Dersim:

„Merdene marê çefo saltaneto,
Ma do pêro, hefê huyê hoti bedelu gureto.“

Dersim Anadolu ile Kürdistan arasında Karasal Ada'dır. Yaşlı kuşağın dilinde ve halk literatüründe

„Gola Dêsimi“ olarak geçer. Doğu ve batıdan Türk-Tatar akınları, kuzey ve güneyden Laz alayları ve Kürt Hamidiye Alaylarının taaruzuna uğrar. Dört yandan baskına uğrayan bu halk şu atasözleriyle komşularıyla tarihsel ilişkisini bilince çıkarır:

„Yê Tırk u Teteri ke yetera
Yê Laz u Quru bêtera“

Garip ama gerçektir. Bir dönem Dersim ve Kürdistan Umum Valiliği yapan Kürt Beyi Bedirhanların Mercan (Dersim) katliamına ise şu dizeler tanıklık eder:

„Mircano, Mircano, serê ho mız u dumano
Vanê: Pasaê newe nişt ro, Beğê Kurru
Bedirxano
Zalimi sewqet wurzno ra, Dêsim dest
fırqano (elemano)
Soê na zalimê kafiri, soê Mewranio“

Cumhuriyet ilan edilir. Sözde saltanat, şeriat gider. Buna her alevi cemaat gibi Dersimliler de ilk etapta sevinirler. 800 yıl şeriat ve saltanattan çıktıkları hafızalarda taptaze. Aynı dili konuşsa da Palu Zazalarıyla, din ve şeriat taleplerine bürünen şeyh Sait ayaklanmasına biraz kuşku ile bakar. Bir Dersim manisine kulak verelim:

„Vanê paytaxtê padisi rıjiyo
Dewr dewrê Cumrat u Qajıyo
Hêfe Şıx Sayıd u Zazawuno ke yeno
Mor u dine Yıslamiye dest şıyo
Qeda dırra amo, Bertengê Dêsimi de nıjiyo“

Sazın olmadığı ev adeta lanetliydi Dersim'de... Hak kêlamı söyler, haklıdan yana... Başağrısı olsa da...

„Vazo thomurê mı vazo
Wo mirê ewlado, lazo
Thomır cımitene saredezo
Wonca ki cinon, kam sa vano vazo“

Dersim'in bir yanı kavga ise, bir yanı sevdadır. İmgeyle örülür. Korular yakar, yağ bir dal kalmaz...

„Erê cana mı, cana mı
Lewê nan ve lewê tora
Beno çık pereno gêma Malkoç u Quruderi u Emi
Tersami çike, bivêso, bıqediyo
Tede nê mano, dı pızikê terni“

Mahpus Dersimliler için hem zindan, hem okuldur. şu dizeler „Mahpusane okuldur, mahpusluk zor zenaattır“ özdeyişini önceden söyler gibi...

„Gêrê mı kerdo, vato Sey Qaji bê karo, bê yıso
Horê şêro Hepisê Mazgerdide roniso
Tede aqıl u fêndu bımıso
Çik de Hepisê Mazgerdi ra nıso“

Tanzimat dönemi... İki Dersimli kardeş yalınayak, sırtlarına birer çuval taş yükletilerek süngü darbeleri altında Nazimiye'den Hozat Mahpusuna getirilir. Ama

azim ve inanç polat kurşundur süngü önünde...

„Xozato, Xozato, qoç Xozato
Bıra dewr dewrê Tanzimatio
Bawo, torê qisavete nêwo
Lazê to şîşa sungi ver qersuno, polato
Pê malê dina mece
Made nê xerzlîgo, nê efkato“

Dersim derin bir hümanizmadır. Değil ota basmayı, hayvana kıymayı; ya nasıl kıyar insana... Görelim:

„Kafir mı hata nika payna têla gênimi nêno
çutır cano ke tedero, qemiğiyero cı kenu“

Ölse de gam yemez. Emanet eder onurunu, ülkesini gençliğine... Şairimiz Welîê Wuşênê Yımami, Seyit Rıza'yı, Bava'y ve Dersim gençliğini şöyle dillendirir:

„Wusari amo, sili vorênê, koy taşıye, derey
biyê şeni...
Ala çıla momêne bjeri, wertê Desim ro şêri
Reyna sefkanêni u semtêni u çêrênia to
Bavayê ho
Ezo koti ve koti bîvêni
Bawo! lazê camerdu tuma mîrenê serê dinalıgedê...
Tı bıwaze weşıya Rejunê Dêsîmi u bırayê mı şıx
Heseni“

T.C. yönetimi 50'li yıllarda Kore'ye işgâl tümeni gönderir. İşgâlcı hükümet şöyle itham edilir:

„Meso Xıdırê mı, Kore meso
To xapneno beno, na Hukmato tereso“

Devlet kadısını, mahkemesini tanımazdı Dersim. Cem-cemaat, yargı yapan açık halk mahkemeleriydi. Töresine, kültürüne aykırı yargılama ve infazları affetmez Dersim... Toprak ve özgürlük mücadelesinin önderi Üryan Hızır'lı Xalil'i Karayazı Kürt Beylerine öldürten Haydar Bey'i şu dizeler mahkum eder:

„Miro to ve destê Kurrunê Qereyajiye
Do kıstene Xelil Beğê mînê Yelaldiye
To woncene soğır
Kenê duskinê cem u cematê Kırmancıye“

Dersim sınıfsız toplum değildi. Toprağın olduğu yerde feodal beyler de vardı. Toprak ve özgürlük mücadelesi üzerine zengin bir derlememiz var. Beylik, ağalık düzeninin geçiciliği, Dersim / Kırmancıye'nin özgürlük tutkusu bu dizelere sığmaz. Bakalım:

„Têwu beğê mı têwu
Beğê 366 dewu
To qeyd sano gerisu kowu
Hardo Dewres to destde bêrizawo
Dewranê beğu, pasawu
Dinalıgedê je şîya dar u hewnê sewo.
Mire zalimeni meke,
Zulim verê pırnıka zalimde jê teliyê
kengeri rewo.

Saadê ma cer Hardo Dewres u Hewsê Dewo,
Coru Kırmancıye de kês nêkoto binê dest u
pawu...“

Toprak ve özgürlük önderleri Dersimlinin gönlünde taht kurar. Ya alim, kalem yiğidi bildiği öndere, onun kalemine paha biçilir mi?...

„Xelil Beğê mı alimê Welati, bîlbîlê cematî.
Eke kotenê dayre u mekemu
Verva cı biyenê lali, mamur u efkati.
Qeleta Xelil Beğê mîna ke gına ro Miri,
Ververê timarê Heyder Beğ u gèzna hukumatî.“

Diğer bir toprak mücadelesi Bava Khali önderliğinde somutlaşır.

„Cer, lingi sanenê Hardo Dewres, sare dardenê we
Cor ho sero pufkerdenê asmêno khewe,
Cewr u cıgîrê bawayê mı...
Dewuzu morevawu rê bi odet u toro newe
Ya Bavayem, Bava Khali, pirê talıv u yeli
Dem u dewranê Çe Sa Wuşênî Beği sero
Cewrê ho cewrê Zılfiqarê Eli“

Osmanlıyla ilişkileri oranında saray entrikaları bey konaklarına taşınır. Ne ikrar ne iman bilinir. Bir entri-kadır konak yaşamı, Dersim töresi hiç değildir.

„Haq de xanê sima çe Sa Wuşênî Beği sano
Torê sima torê çê Osmanio
Sımade sodır yıqır u yımano
Sonde mız u dumano“

Dersimli darağacına giderken inançlarından ve tutku-larından ödün vermez. Boyun eğmez. Baytar Nuri ne derse desin, Seyit Rıza'nın idam sehpasını imeden önceki son sözlerini Dersim'in yaşlı kaynakları şöyle aktarır:

„Ewladê Kêrvelayme,
Bê xeta u bê gunayme,
No ayvo, no zulımo,
Hukmato bê şerefo,
Bê namuso, zureker!
Dinalıge de koti biya
Pi ve lajira ane tê are
Verva jumini finêra dare“
Wes u war, berxudar, pir u khal bîmanê!
Kaleka ho, kaleka Desîmi sanê!

* Bu yazı 19 Aralık 1994 tarihinde Hollanda'da yapılan „Dersim Halkıyla Dayanışma Gecesi“nde yaptığım konuşmanın metnidir.

SÜREKLİ KANAYAN BİR YARA: DERSİM

M. Hayaloğlu

Bu yazı Eylül '93' de, anayurdum Dersim'e yaptığım son gezimden sonra kaleme alınmıştı. Yazıda belirttiği gibi yaptığım gözlemler doğru çıktı. Aradan bir yıl geçti. Bir çok şey değişti, ama yazıda ifade edilen düşünceler değerini hala koruyor ve bugünü önceden aydınlatıyor. Diyeceksiniz bugüne kadar niye yayınlanmadı? Söyleyeyim: Kırmanc-Zaza halkını da kurtarmaya soyunduğunu söyleyen Kürtçü dostlarımızın gazabına ya da sansürüne uğradığı için. M.H.

* * *

Pülümür Köyleri İşgal Altında

1993 Temmuz ayı ortalarından itibaren, yaklaşık bir ay Dersim'de kaldım. Gördüğüm manzarayı korkunç bir kabus olarak nitelemek abartı olmayacaktır. Korku ve tedirginlik, şehir ve ilçe merkezlerinden köylere doğru gidildikçe adeta panik halini almaktadır. Kırsal alanda ezici çoğunluğu yaşlı olan bu son insanlar da kentlere sığınabilmek için adeta yarışıyorlar. Bu durum, doluya yakalananların sığınılacak bir yer aramasına benzetilebilir. Özellikle Pülümür çevresinden köylüler başta Erzincan olmak üzere İstanbul ve Ege'nin çeşitli yerlerinde barnak aramak üzere koşuşturup duruyorlar.

Bu durumun sorumlusu devlet ve onun güvenlik güçleridir. TC sözcülerinin diliyle 'eşkiya' olan Kürt gerillalarını yerinde imha etmek ve de barındırmamak için, askeri güçlerini köylere konuşlandırıyor. Böylece, sadece gerillanın köylere inmesini, köylülerle bağ kurmasını ve de ihtiyaçlarını karşılamakla kalmıyorlar; köylülerin de yerlerini-yurtlarını, mallarını-mülklerini bırakarak köylerini terketmelerini sağlıyorlar. Böylece devlet bir taşla iki kuş vuruyor. Ve bu, bilinçli-iyi düşünülmüş bir politikadır. Hem gerillayı desteksiz bırakmak, ve hem de Kürdistan'ı Kürtsüzleştirmek.

Gerillanın Durumu

Bu noktaya nereden ve nasıl gelindi? Dersim ve yöresinde silahlı eylemler 12 Eylül cuntasından sonra da durmadı, devam etti. Ama bunlar bugün yürütülen oranda sürekliliği sağlanmış eylemler değildi. Ve çoğu Ulusal Kurtuluş Hareketi dışında TİKKO gerillaları tarafından gerçekleştiriliyordu. Ancak, 1990'dan sonra durum değişti. Kürdistanın genelinde ve özellikle Botan'da yükselen silahlı mücadele 90'dan sonra Diyarbakır-Bingöl üzerinden Dersim'i de etkisi altına aldı. Özellikle 1992'de Ulusal Kurtuluş Güçleri bölgede varlıklarını iyice hissettirecek derecede faaliyetlilikler gösterdiler. Bu sadece askeri eylemlilikler şeklinde değil; aynı zamanda politik nitelikli uygulamaları da içeriyordu. Örneğin, 92'nin ikinci yarısında Dersim'de uygulanmak istenen iki karar şöyledir. Biri, her ailenin 5 milyon lira yardımında bulunması şeklinde, (Vergi adı altında, belki yazılı belge yoktur, ama halkın anlatımı böyledir.), diğeri her aileden en az

savaşabilecek bir kişinin gerillaya katılmak istenmesidir. Bu yaptırımlar üzerine bölgede bulunan genç nüfusun hemen tümü köylerini terk ediyor. Kalan yaşlı kesime ise ilişilmiyor. Hemen hiç kimseden maddi bir şey alınmıyor. Böylece kararlar uygulanamıyor, askıda kalıyor. Sonra ateşkes ve ateşkesin bozulduğu 93 süreci başlıyor. Ateşkesin bozulmasıyla bu kararlar yine gündeme giriyor. Yalnız yine anlatıma göre, bu kez 5 yerine iki buçuk milyon ve 'zorunlu askerlik' şeklinde. Zorunlu askerlik PKK'nın yetkili organları tarafından da kamuoyuna resmen duyuruldu. Bu arada Pülümür köylerini sınırlayan Erzincan-Erzurum kara ve demir yolu hatlarında bir kaç askeri eylem gerçekleşti. İşte, son olanlar bunun üzerine gerçekleşiyor. Devlet 92'den beri hazır tuttuğu güçlerini bölgeye kaydırıyor. Artık Pülümür'ün her köyü bir askeri birliğin konaklandığı bir karargah haline geliyor. Bu birliklerin hareket ve davranışlarının 'keyfi' olduğuna bizat tanıyorum. Örneğin: Arama-taramalarda evlerdeki eşyalar, başta yataklar olmak üzere tahrip ediliyor. Hemen üçer-beşer gün arayla arama yapan birliğin yerine yeni gelen birlik aynı işlemleri yapıyor. Ormanlar, tarlalar yakılıyor, bostan, bağ ve bağçeler tahrip ve talan ediliyor, evlerin, tarlaların çevresindeki duvarlardan taşlar sökülerek mevziler hazırlanıyor. 100-150 kişinin yapmış olduğu bu tahribatları onarmak ve düzeltmek için 2-3 kişinin bir haftalık zamana ihtiyacı var, ve bu ikinci hafta silbaştan yeniden tekrarlanıp gider. Şimdi böyle bir durumda köylünün köyünde kalması mümkün müdür? Bırakalım bu yapılanları sadece 100-150 askerin evin ya da evlerin çevresine mevzilenmiş olmasının yarattığı durum ve ruh hali, stres ve kin, insanların yurtlarını terketmesine fazlasıyla yetmektedir. Köylü kökenli biri olarak, yuvasının yanına yabancı bir yaratığın yaklaşması karşısında kuşların nasıl tedirgin olduklarını, bazen nasıl viyak viyak çağırışıklarını görür ve bilirim. Yıllar sonra köyümde gördüğüm insan manzaraları aynen bana bu durumu çağırıyordu. Oysa bir zamanlar, mahküm edilmiş olan o sefaletle rağmen bu insanlar ne kadar mutluydu! Gamsız ve kedersiz, şenşakrak insanları çok iyi hatırlarım, 60'lar ve 70'ler sürecinde! Ya şimdi! Herkesde yeni bir '38' kabusu canlanıyor. Katliam, imha ve sürgün!

Yukarıda anlatılanlar dışında bu birlikler ayrıca resmen talan yapıyorlar, çayından şekerine, ekmeğinden tuzuna kadar ihtiyacı olan her şeyi köylüden karşılıyor;

olmayanı karşılamaya zorluyor. Vermeyene ya da veremeyene 'özel muamale' uygulanıyor; hakaret, malına ekstra zarar, giderek dayak, gözaltı ya da kurşunlama vb. cezalar uygulanıyor. Bunun örnekleri çoktur. Ben istekleri karşılanmadı diye hayvanları kurşunlandığına 'teröristleri beslemek' le suçlanıp insanların gözaltına alındığına tanığım.

Köylerde konaklayan birliklerin başında bulunan assubaylar, 'uzman' çavuş ve onbaşı olarak lanse edilen 'uzatmalı' yaratıklar öteki istekleri yanında akşamları evlere girip sıcak odalarda rahat yataklarda uyumayı da ihmal etmiyorlar. Bütün bu olanlar karşısında küylünün kahretmesi ve evini barkını terketmesi dışında - belkide- başka yol kalmıyor.

Bugün Dersim'in kırsal alanlarında ve özellikle de Pülümür'ün köylerinde yaşanan manzara aşağı yukarı anlatmaya çalıştığım gibidir. Bunun sorumlusunun 'güvenlik güçleri' nezdinde devlet olduğu tartışmasız bir gerçektir. Köylü durumun farkındadır. Devletin gerillayı bahane gösterip, kendisini göçe zorladığının bilincindedir. Ancak yaygın bir kanı olarak bunu bölgedeki gerilla eylemlerinin sebep olduğunu düşünmektedir. Bunu bazen yüksek sesle, bazen sesiz kalarak 'protesto' etmektedir. 'Bölgemizde bunu yapmamalı', 'Bölgemiz bunu kaldıramaz', 'Yeni bir 38'e sürüklenmek istemiyoruz', 'Bu işin üstesinde gelemeyiz', vb. Sitem, korku ve güvensizlik belirten tavırlar gösteriyorlar, Şimdi bu durumu tekrar tekrar tartışmak, değerlendirmek ve sorgulamakta yarar var.

Dersim bölgesindeki askeri eylemlerin KUKM açısından anlamı nedir? Bugünkü koşullarda bunlar gerekli midir? Yararı ve zararları nelerdir? Buna iten nedenler nelerdir?

Belli koşullarda bu eylemlerin gerekli ve kaçınılmaz hale geleceği muhakkaktır. Ancak, Dersim alanındaki gerilla eylemlerinin bugünkü koşullarda, KUKM açısından vazgeçilmez bir önem arzettiği kanısında değilim. Çünkü, Dersim yalnız şimdi değil öteden beri Türkiye'nin, TC devletinin 'kaynaşmış' bir parçası değildir. Hiç bir zamanda 'entegre' olmamıştır; tersine zorla, şiddetle 'yapıştırılmaya' ve 'tutturulmaya' çalışılmıştır. Dersimliler fırsat buldukça bu durumu bozmak istemiş, barbarlık karşısında başaramayınca, yok olmamak için zulme istemeyerek boyun eğmiştir. Ama hepsi bu kadardır. Tek tek kişi ya da aşiretler dönem dönem ihanet edip devletle işbirliği yapmışlardır. Ama Dersim halkının ezici çoğunluğu kaynaşmayı, entegrasyonu, uyumu, asimilasyonu kabul etmemiş, sesiz de olsa dirinmiştir. Bugün de durum budur. Bu bakımdan Dersim'i 'Kemal'lerin kalesi olarak nitelenecek, Onun TC ile bütünleştiğini iddia etmek yanlıştır. Bu, Dersim'i, Dersimlileri tanınamaktır. Ayrıntıya girmeden şunu söylemek mümkün: Dersim, TC'den her an kopabilir, bu geçmişte de bugün de böyledir. Ancak ihtiyatlı hareket etmesi çok doğaldır. Sütten ağzı yanan, yağurdu üfleyerek yermiş. Yüzyıllar boyu yürüttüğü direniş ve isyanlarda ve hep yalnız kalan Dersim, gerek Yavuz'un 'Doğu' seferlerinde ve gerekse Hamidiye Alayları döneminde görüldüğü

gibi Osmanlı'nın Kürt paşa ve derebeyleri önderliğindeki Kürtler tarafından bastırılmak istenmiştir. Bugün de temkinli hareket etmesi normaldir, hatta Kürtlere belli bir güvensizlik duyması da. Ayrıca Dersim artık 30'ların ve hatta 70'lerin Dersim'i değildir. Dersim'in güncel durumundaki özgünlüğünü ve özgüllüğünü hesaba katmak gerektir. Fakat bu durum yanlış kavranılır ve ne pahasına olursa olsun, cephe alanına dönüştürülmek istenirse, asıl yanlış burada yapılmış olur. Şartların olgunlaşmasını uygun şartların yaratılmasını sağlamak ve beklemek gerektir.

Gerillayı, bölgede eylem yapmaya iten sebepler nelerdir? Bence bunun asıl nedeni, PKK'nın Dersim alanında örgütlenmesini oturtamamasıydı. Bu, PKK yetkili ağızlarının Dersim'e ve Dersimlilere yaklaşımında açıkça görülüyor. İkinci bir neden de, askeri açıdan savaşın yaygınlaştırılması ve cephenin genişletilmesi olarak ileri sürülebilir. Gerçi tartışma konusudur ama mantıklıdır. Fakat esas sebebin bu olduğuna inanmak oldukça güç. Halkın ve bölgenin durumunu göz önüne almadan yapılan eylemlerin yarıdan çok zarar getireceği açık. Nitekim olan da budur. Halk kaçıyor. Bundan böyle, bırakalım gerillanın barınıp beslenmesi, bir tek sağlam eve, bir tek canlı insana rastlaması mucize olacak. Gerillanın, insansızlaştırılmış bir alanda barınması ve savaşması oldukça zor olacaktır. Kaldı ki bu, zaten devletin istediği, isteyipteye kolayca yapamadığı bir şeydi. Bilindiği gibi devlet çözüm olarak 'Stratejik-toplu köyler projesini uygulamak istiyordu. Artık buna da büyük oranda ihtiyaç kalmayacak, çünkü artık herkes şehirlere kendisi toplanıyor. Böylece düşmanın, 'balığı tutma için suyu kurutma' projesi, Botan'dan sonra Dersim'de de hayata geçiyor. Burada üçüncü bir neden olarak PKK'nın Dersim'i bir üs olarak kullanmak isteği söylenebilir. Erzurum-Erzincan hattındaki Karasu vadisine sahip olmak için Dersim büyük bir stratejik önem arz ediyor.

Halktan gelen tepki ve göç nedeniyle Pülümür mıntıkasında eylemlere ara verildiği söyleniliyordu. Bunun yerine eylemlerin daha batıya, Erzincan-Sivas sınırına ve daha doğuya, Erzurum'a doğru kaydırıldığı sonucu çıkarılabilir, Ancak bunun doğruluk derecesi bilinmiyor. Bu eylemsizlik durumuna, bölgedeki bütün stratejik noktalara ve hemen tüm köylere konuşlanmış olan devlet güçlerinin yoğun faaliyetinin de etkisi büyüktür. (Son dönemlerde, PKK eylemlerinin bölgede yine arttığı gözleniyor).

Halkın göç nedeni olarak gösterdiği PKK'nın, politikalarından birinin 'zorunlu askerlik', bir diğersinin de vergi adı altında 'zorunlu yardım' olduğunu belirtmişim. Gerçekte insanın sorası geliyor: 'Zorunlu askerlik' ve 'zorunlu vergi' ulusal bir görev midir? Benim bildiğim mücadelenin de, maddi yardım ve dayanışmanın da gönüllü olduğudur. Zaten, zorla kimseyi savaştıramazsınız. Zorunlu vergi toplamak için ise daha çok erkendir. Durum bu. Benim kanaatime ve gözlemlerime göre de, halkın göç etmesinde, PKK'nın bu yanlış politikalarının da belli bir rolü vardır. Az ya

da çok ama vardır ve devlet bu durumu bir fırsat olarak değerlendiriyor. Köylülerin göç etmesi için bazılarını açıkça tahdit ediyor, diğerlerine de yaşamı çekilmez hale getiriyor.

Dersim değişik çelişkileri aynı zamanda içiçe yaşamaktadır.

Yazık! Acı ama gerçek: Dersimliler ve Dersimlilik artık yokoluşa doğru gidiyor. Sonun başlangıcı bir hayli ilerlemiş. Dersim, sürekli kanayan bir yaraydı. Artık ne kanın durdurulması ve ne de yaranın kapanması mümkün görünüyor. Diliyle, kültürüyle gelenek ve görenekleriyle, ekonomik ve sosyal yaşam tarzıyla can çekişen bir halk artık, Dersimliler. Tıpkı Kızılderililer gibi..!

Yaşanan sürecin doğal bir sonucu olarak Dersim'de ve Dersimlilerde büyük bir değişiklik de yaşanıyor. Bu bütün alanlarda görülüyor. Ancak, Dersim halkı geçmiş değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini hala önemli oranda muhafaza ediyor. Belki eskisi kadar katı değil ama özelliklerini koruyorlar. Bu öteki alanlarda olduğu gibi Zaza-Kürt ayrımında, Dersimlilerin deyişiyle 'Kırmanc'-'Kurr' ayrımında da sürüyor. Bu ayrım belki düşmanca değildir; hatta kesinlikle değildir denilebilir. Ancak, beraber yürüme, ortak mücadeleyi dışlayacak kadar derin bir ayrımdır. Dersim halkının ezici bir çoğunluğu, kendisini, Kurr diye nitelediği, Türklerin Kürt olarak adlandırdığı, 'Kurmanç' kesimden kesinlikle ayırıyor. Aslında böyle bir yargı Kurmançlar cephesi açısından da geçerlidir. Bunun birçok nedeni vardır ve en başta tarihsel-siyasal etkenler ile dinsel-mezhepsel ayrım geliyor.

Türklerin yine Kürt olarak nitelediği Dersim Zazaları, kendilerini 'Kırmanc' olarak adlandırıyor. Kürtçe konuştukları halde, kendileriyle dinsel-mezhepsel birliklerinden ötürü, alevi olan kesimi ise 'Kırdaş' olarak adlandırıyorlar.

Osmanlılar, İran seferlerine çıkarken, Sivas'tan itibaren alevi halkı imha etmeyi de ihmal etmediler. Yavuz Selim'in Şah İsmail'e karşı zaferi, İdrisi Bitlisi ile ittifakın ürünü olduğu kabul edilir. Alevi Zazalar açısından bu ittifak, İdrisi Bitlisi şahsında, Kürt-Osmanlı(Türk) ittifakı olarak algılanmış ve Kürtlere karşı duyulan bu güvensizlik daha sonraki olaylarla örneğin Hamidiye Alayları döneminde, Dersimlilerin direnişlerini bastırma isteyen tutumlarla beslenerek sürmüştür. Keza Türk cumhuriyetinin kurulmasından sonraki dönemde de bu güvensizlik giderilememiştir. Böylece gerek Osmanlı'nın siyasal emellerine alet olma ve gerekse alevi sunni ayrımına dayanan mezhep farklılığı, aradaki ayrılığı derinleştirerek pekiştirmiştir.

Bugün gerek Kürt milliyetçi hareketleri ve gerekse kendilerine sosyalist diyen yurtsever-demokrat kesimleri, aradaki bu farklılığı tanımlamaktan özenle kaçınıyorlar. Bazıları şiddetli reaksiyon gösteriyor. Hemen hepsi politik kaygılarla hareket ettikleri için, gerçek-bilimsel yanını görmek ve kurcalamak istemiyor. Oysa bir şeyi inkar etmekle ya da görmemezlikten gelmekle o şey yok olmuyor. Beşikçi'nin dediği gibi bilime, en başta Kürtlerin -ve Zazaların- ihtiyacı

var. Kendi tarihlerini kendilerinin aydınlatmaları ve yazmaları gerekir. Burada önemle vurgulamak gerekir ki, Zazaları, Kürtler -(Kırmanc'ları Kurmanç'lar) içinde eritmeye çalışmak, ne bilimseldir, ne de gerçekçi ve demokratiktir. Ayrıca bu tavrın, bugüne kadar Kürtlere karşı uygulanan sömürgeci-ezen ulus politikalarından bir farkı kalmıyor. İşin acı tarafı şu ki, Kürtler henüz iktidar bile olmadan bu anlayışa yöneltiliyor.

Bugün, Kırmanc'lar ile Kurmanç'ların kaderi birdir, kurtuluşları ortaktır. Ortak mücadele birliğini ve araçlarını da yaratmaları doğaldır. Ancak bu karşılıklı olarak birbirlerinin haklarını tanımaktan; demokratik bir çerçevede, dostluk ve kardeşlik temelinde birbirlerini ve her birinin özelliklerini, temel hak ve özgürlüklerini olduğu gibi kabul etmekten ve saygı göstermekten geçer. Aksi takdirde, Kürt siyasal hareketlerinin Kürdistan'da bulunan öteki azınlıklara, Kürtlerden farklı özellikler taşıyan, etnik kökeni aynı ya da ayrı kütlelere, halklara karşı, buldukları egemen konum onları ezen ulusun temsilcileri pozisyonuna oturtur ki, gerek var olan hatalar ve gerekse mevcut hatalı anlayışlar terkedilmezse, birlik ve ortak mücadele zarar görür.

Öyle görünüyor ki, Kurmanç ile Kırmanc, 'u' ile 'ı' arasındaki farkın ortadan kalkması bugünün değil, geleceğin sorunudur. O halde siyasetlerimizi buna göre düzenlememiz, hatalı politikaları terk etmemiz, Kürdistan'ın zenginliği olan çeşitli ulusların, ulusal azınlıklardan çeşitli halkların durumunu doğru değerlendirerek; demokratik, eşitlikçi ve özgür bir federal sistemin temellerini şimdiden teorik ve programsal düzeyde oturtmak ve pratikte buna uygun davranmak gerekir. Bu aynı zamanda bütün Kürdistanlı güçlere bir çağrı olarak kabul edilmeli.

Erzincan'da Durum

Erzincan, depremin enkazını daha tümüyle kaldırmış değil. Ama bunun yanında yoğun inşaat çalışması da var. Deprem dolayısıyla büyük oranda göç yaşanmış. Bunun çoğu merkez ve merkeze yakın yerleşim yerlerinde ve büyük oranda hali vakti yerinde Türk olan nüfustan oluşuyor. Ama Türklerin şehir ve ilçe merkezlerinde hala ezici üstünlüğü var. Bu hem ekonomik ve hem de siyasal güce dayanıyor. Piyasa denetimlerinde, var olan işletmele sanayi kuruluşları onların elinde. Devlet dairelerinde, belediye ve diğer kamu kuruluşlarında, bürokraside onlar egemen. Şehir ve ilçe merkezlerinde nüfus olarak da çoğunluktalar.

Kırmanc'lar-(alevi Zazalar)- kırsal alanda ve şehir ve kasaba çevrelerinde yaşıyorlar. Eskiden kırsal alanda ezici bir yoğunlukları vardı. Ama şimdi büyük oranda göçmüşler ve bu devamediyor. Önemli bir kesimi batıya ve yurtdışına gitmiş.Şimdi küçümsemeyecek bir oranda şehir merkezine ve çevresine kümelenmiş durumda. 'İkinci sınıf' bir vatandaş oldukları hemen seziliyor. Bu hem ekonomik ve siyasal yaşamdaki zayıflık ve güçsüzlüğünden ve hem de -esas olarak- kimliklerinden ileri geliyor.

Kırmanc'ların 'Erzincan' dedikleri Erzincan, tarihi DERSİM toprağı ve aslında Dersim'in bir parçası ve Türkiye'ye açılan sınır kapısı konumundadır. Türkler dışında kalan nüfusun esası, Zaza ve alevidir. Az oranda da Kırdası dedikleri, Kurmançça konuşan, yine alevi olan kesim var. Erzincan'ın esas eski yerlileri ve sahipleri olan bu insanlar, bugün sadece azınlığa düşmemişler, aynı zamanda 'yabancı ve 'sığınmacı' konumuna itilmişler.

Erzincan üzerine güncel bir analizde bulunmak başka bir yazının konusu olabilir. ancak yine de bazı noktaları vurgulamakta yarar var:

Türk devleti bugün Erzincan ve çevresindeki köyleri silahlandırmaktadır. Bunun nedeni nedir?

Cumhuriyet'ten sonra, Erzincan çevresinde verimli topraklar üzerinde bizzat devlet eliyle ve desteğiyle köy ve kasabalar oluşturuldu. Bunlar, başta alt yapı olmak üzere ekonomik ve siyasal olarak desteklendi. Örneğin, eski adı 'Cimin' olan Üzümlü köyü bugün ilçe statüsünde. Keza Erzincan-Erzurum arasında Karasu vadisi boyunca oluşturulan, bütün bu sunni ve Türk olan yerleşim alanları, devletin hemen her nimetinden yararlanıyor. Buna karşılık, büyük ve kalabalık Zaza köyleri bugün harabe haline gelmiş.

Bilindiği gibi devlet, ünlü vali Ali Kemal'i den itibaren Erzincan'a özel bir önem vermiştir. Taa o dönemlerde yaptırdığı istatistiklerde 'Alevi-Kürt' olarak nitelendirdiği Zaza nüfusu, küçük bir azınlık olarak göstermiştir. Çeşitli dönemler, belli aralıklarla bölgede alevi-sunni çatışması şeklinde gösterdiği, aslında ırkçı-faşist militanlar tarafından örgütlenilip başlatılan ve bu eylemlere sunni Türk halkı da katan saldırılar, yine devlet ve devletin çeşitli birimleri tarafından desteklenip teşvik edilen organize olaylardır. Son olarak '75 ve '76'lardaki olaylarda Zazalara ait bütün işyerleri ve evler tahrip edilmiş, yüzlerce insan yaralanmıştır. Devletin ve bazı çevrelerin bilinçli olarak 'Alevi' yani öne çıkararak lanse ettiği bu insanlar Zaza'dır ve aslında gizlenmek istenen nokta da burasıdır, yani etnik-ulusal kökeni ve kimliğidir. Böylece etnik köken gizlenerek, gerektiğinde herkes Türk gösterilebilecektir.

İşte, sunni Türk köylerinin silahlandırılması, devletin bu planlarının son halkasıdır. Erzincan'ı elde tutmak. Çünkü Erzincan geleceğin cephe alanı olmaya daha şimdiden aday. Hem sınır kenti konumunda ve hem de küçümsenmeyecek bir Türk nüfusa sahip. Tıpkı Erzurum, Elazığ, Malatya gibi. Ayrıca bu kentler Türk ekonomisinin sınır kazıklarının çakıldıkları noktalar konumunda. Görünen o ki, Karasu gelecekte Kızılsu'ya dönecek.

Bugün, Türk ordusunun üçte ikisinden fazlası Kürdistan'da konumlanmış durumda. Kürdistan'ın hemen bütün kentlerinde kolordu yada tümen düzeyinde askeri birlikler var. Erzincan üçüncü ordunun da merkezi. Şimdi, mevcudu yüzonbeşbin'e varacağı söylenen, yeni bir 'özel tim ordusu' kuruluyor. Yani profesyonel-paralı askerler. Artı Kürt korucular. Görünen o ki bütün bunlar yetmiyor. Onun için Erzincan'da 'Türk

korucular' ve silahlı-sivil milisler ekleniyor. Bosna'da Sırp'ların yaptığını, Kürdistan'da Türkler yapıyor, Erzincan'da ise bunu uygulamanın hazırlığı içinde: Etnik temizlik.

Yapılmak istenen yeni bir 'Ermeni' soykırımının provalarıdır. Kürdistan'da ve özel olarak da Dersim'de.

Eylül 1993

***

Hollanda, 23 ocak 1995

Değerli Dost,

„Yakılan, yıkılan ve yok edilen sadece köylerimiz ve ormanlarımız değil, binlerce yıllık tarihimiz, kültürümüz ve mitolojimizdir. Ayaklar altına alınan sadece ziyaretlerimiz değil onurumuzdur“. Bu gerçekten hareketle Hollanda da bir araya gelen bir arkadaş grubu olarak Dersim Vakfını kurmuş bulunuyoruz.

Vakıf bağımsız olup, bütün ideolojik ve politik çekişmeler dışında tamamen bilimsel bir oluşumdur. O toprakların suyunu içmiş, ekmeğini yemiş ve havasını solumuş insan olmanın gereği, sorumluluğu ve bilinciyle hareket eden herkesin bu konuya duyarlı olması ve gelişmelere müdahale etmesi gerektiğine inanıyoruz. Gelişmelere müdahale etmek için, kolektif bir çalışma olması vaz geçilmez bir gerekliliktir. Bu gereklilikten yola çıkan bizler bir vakıf kurma gereği duyduk.

Osmanlı ve onun yavrusu olan T.C. Osmanlıdan devr aldığı miras olan despotizm, barbarlık v.s. ile Dersim'e özel bir „ilgi“ göstermiş, „Dersim'e seferler yapmış ama zafer kazanamamıştır.“ Dersim'in yüzünü güneşle yıkayan insanların (bir avuç çıkarıcı dışında) teslim alamamıştır.

Gerek Osmanlı için, gerekse T.C. için bir çiban başı olan Dersim, bugün her zamankinden daha şiddetli ve sistemli bir saldırı ve baskı ile karşı karşıyadır.

Bu Neron ve Firavunların elinde ormanlarımız, köylerimiz, insanlarımız ve ziyaretlerimizle birlikte bir kültür mirası da yok olmaktadır.

Bu yok oluşa dur demek ve var olma mücadelesine katkıda bulunmak için Dersim vakfı oluştu.

Vakfın amacı genelde Dersim halkıyla her alanda omuz omuza olmak, özelinde ise Dersim tarihini, kültürünü ve mitolojisini yaşatmak, tanıtmak, araştırmalar, incelemeler yapmak, yaptırmak, desteklemek ve gelecek kuşaklara aktarmaktır .

Bu konuda ilk adım olarak Dersim ile ilgili belge, kitap, kaset, video kaseti, fotoğraf, anlatımlar, el sanatları v.s. meydana gelen bir arşiv oluşturmak ve bunu genelde konuya ilgi duyan herkesin, özelden ise konuyla ilgili bilimsel çalışmaların hizmetine sunmaktır.

Böyle bir bilgi merkezinin oluşmasında her kesin büyük sorumluluk ve katkı payının olduğuna inanıyoruz.

Bunun için konuyla ilgili elinizde bulunan her türlü dokümanı (kitap, bildiri, dergi v.s.) dayanışma amacıyla, gerekirse ücret karşılığında bizlere göndermenizi bekliyoruz.

Her hangi bir yanlış anlaşmayı önlemek için şunu belirtmekte yarar var. Yanan sadece Dersim değildir. Bütün Kürdistan yanmaktadır. Yanan her yerleşim birimi kaybolan birer hazinedir. Gönül arzu eder ki Diyarbakırlılar bir Diyarbakır vakfı, Bingöllüler bir Bingöl vakfı, Mardinliler bir Mardin vakfı kursunlar. Dayanışmaya hazırız.

Amacımız bölgecilik yapmak değil, Neron ateşinden bizim olan bir şeyleri kurtarmaktır. Göndereceğiniz dokümanlara, yapacağınız dostça öneri ve eleştirilere şimdiden teşekkür ediyoruz.

İlişkilerin sürekli ve sıcak olması umuduyla dostça selam ve saygılarımızla.

Dersim Vakfı Yönetim Kurulu.

Dersim Vakfı
Postbus 11159
3505 BD Utrecht

Hollanda

VON WARE

Liebe Freunde, liebe Leser!

Uns ist es leider wieder einmal nicht gelungen, Ware in regelmäßigen Abständen herauszugeben. Trotzdem freuen wir uns, daß Sie jetzt doch eine neue Nummer von Ware in der Hand halten.

Wie Sie bemerkt haben, ist Ware diesmal schwerpunktmäßig in der Dimili-Kirmanc-Zaza-Sprache.

Wir nennen unsere Sprache hier bewußt nicht "Kurdisch", sondern Dimili-Kirmanc-Zaza-Sprache. Weil in der Öffentlichkeit und den Medien alle Nichttürken in erster Linie als "Kurden", das heißt als "Nichttürken" verstanden werden, ziehen wir es vor, uns genauer zu bezeichnen.

Der Grund ist, daß wir mit dem Begriff "Kurden" wenig anfangen können. Der Begriff "Kurden" wird für die, in dem als "Kurdistan" bezeichneten Gebiet lebenden Menschen von verschiedener ethnischer, sprachlicher, kultureller und religiöser Herkunft vom "Fremden" verwendet.

Also kann man das eher als eine oberflächliche Bezeichnung verstehen und ansehen.

Die sogenannten "Kurden" selbst, verwenden in ihren eigenen Sprachen weder für sich selbst noch für andere diese Bezeichnung, sondern sie nennen sich und die Nachbarvölker anders.

Deshalb ist "Kurden" für "Kurden" ein relativer Begriff.

Daher ist auch unklar wer mit "Kurden" gemeint ist. So wie jeder für sich beansprucht etwas Eigenständiges darzustellen, beanspruchen es die "Kurden" ebenfalls, als etwas Eigenständiges angesehen zu werden.

Zu bedauern ist, daß von Seiten der Medien kaum auf diese Problematik eingegangen wird. Dies kann zwei Gründe haben, entweder die Berichtersteller haben "keine Ahnung" wollen aber trotzdem berichten oder Nachrichten als Spaltenfüller verwenden, bei der die Genauigkeit der Volksgruppen uninteressant ist.

Dazu ein Dimili-Kirmanc-Zaza Redewendung: "Wenn jeder davon reden würde wovon er Ahnung hat, dann hätten die Menschen bald nichts mehr zu reden"

Wir wollen alle nicht über ein Kamm geschoren werden und bedauern die oberflächlichen, fehlerhaften und gleichgültigen Berichterstattungen der Medien. Dies ist gleichzeitig auch eine Unaufmerksamkeit gegenüber den eigenen Lesern und Zuhörern.

Das ist eine Herausforderung für den Journalismus.

Im nichtdeutschsprachigen Teil dieser Ausgabe sind folgende interessante Artikel zu erwähnen:

Ein Artikel über die Entwicklung der Dymili-Kirmanc-Zaza-Sprache von Bira Mikail, ein Interview mit dem Enkel eines Führers der Widerstandsbewegung 1938 in Dêsim von Heqie Mergartji, eine Auseinandersetzung mit Geschichte und Kultur der Region Dêsim anhand von Volksliedern (Daimi Cengiz) sowie ein Artikel von Munzir Comerd über die Ethik und den Glauben in dieser Gegend.

Frankfurt am Main, Mai 1995

Überlegungen über den Zusammenhang zwischen der Gründung des kurdischen Parlamentes und der Dimili (Zaza-Kirmanç)-Problematik

Perê Sodiri

Kurdischer Nationalstaat

Die Kurden streben die Bildung eines Nationalstaates nach westlichem Vorbild an; sie wollen einen Staat mit verfassungsrechtlich festgelegter einheitlicher offizieller Sprache, einheitlich geführtem Militär und vereinheitlichten Religionen.

Kurdistan selber, dessen Ersterwähnung auf die Selcuken-Zeit zurück geht, ist in seiner Bedeutung als Nation ein politisches Produkt, die Bezeichnung Kurdistan wird von den Industrienationen für ein Gebiet mit Ethnienvielfalt benutzt. In einigen der Gebiete, die kurdisch genannt werden, lebt eine Zaza-Mehrheit.

Unter Beachtung der Entstehung von Kurdistan unter den beschriebenen Voraussetzungen, ist die Vorstellung der Entwicklung eines kurdischen Einheitsstaates nach westlichem Vorbild eine Illusion. Es kann in diesem Land mit seiner vorhandenen Vielfalt an Ethnien mit unterschiedlichen religiösen Glaubensrichtungen keine Einheitssprache oder Staatsreligion geben, ohne daß ganze Ethnien unterdrückt, assimiliert und somit vernichtet werden. Die Kurden sind mehrheitlich Sunniten, die Zaza sind nur teilweise Sunniten. Die Mehrheit ist jedoch alevitisch, eine religiöse Richtung mit ausgeprägte humanistischer Tendenz; diese Glaubensrichtung ist typisch für die Zaza-Bevölkerung, bei den Kurden ist sie nicht verbreitet.

In den westlichen Ländern ist der Umstand noch nicht im Bewußtsein, daß der kurdische Nationalismus sich dahingehend entwickelt hat, seiner Nationalität unterschiedliche ethnische Gruppen zuzurechnen, was ganz bewußt zugunsten der Kurden praktiziert wird. Unter diesen Umständen fordern die Kurden von der Türkei das Selbstbestimmungsrecht für Kurden. Die Zaza als ethnische Minderheit haben gemeinsam mit den Kurden für ihre nationale Anerkennung gekämpft, und, obwohl sie keine Kurden waren, bildeten sie die entscheidende Kraft für die nationale Befreiung der Kurden.

Die Zaza-Intellektuellen haben verschiedentlich 'kurdische' Vereinigungen mitbegründet. Im Zusammenhang mit der Gründung des kurdischen Exilparlamentes müssen diese Intellektuellen jetzt erfahren, daß ein Parlamentsbeschluß dahingehend gefaßt wurde, daß ihre Muttersprache als offizielle Sprache von den Kurden nicht zugelassen werden wird. Der kurdische Nationalismus entwickelt sich wie der türkische Kemalismus.

Während der Veranstaltung zur Gründung eines kurdischen Exilparlamentes wurde von einem Teil der kurdischen Teilnehmer gefordert, daß die offizielle Sprache des kurdischen Parlamentes im Exil Kurdisch sein

solle.

Die Gruppe um Zübeyir Aydar und Ali Akbaba hat für einen Paragraphen gestimmt, in dem festgelegt wird, daß Kurdisch nicht die offizielle Sprache aller in kurdischen Gebieten lebenden Personen sein soll. Ihre Begründung war, daß es in Kurdistan andere Völker und ethnische Gruppen gibt. Wenn Kurdisch die offizielle Sprache würde, würden die Sprachen der anderen ethnischen Gruppen assimiliert und diese Gruppen damit totgeschwiegen werden.

Dieser Punkt wird von den Anwesenden bei der Exilparlamentsgründung diskutiert. Serhat Bucak macht einen Alternativvorschlag in folgender Form: Die Sprachen Zazaki und Asurisch sollen auch als gültige Sprachen in die Satzung aufgenommen werden. Die langatmige Diskussion wird durch mehrmalige Pausen unterbrochen. Der Gegner des Alternativvorschlags, Ali Sapan, initiatives Mitglied der Kommission eines Kurdischen Parlamentes im Exil, stellt fest, alle Staaten haben eine satzungsmäßig festgelegte offizielle Sprache!

In Paragraph 6, unter Punkt 3 in der Satzung des kurdischen Exilparlamentes ist festgelegt, daß die Sprache der Mehrheit der Parlamentsmitglieder als satzungsgemäß offizielle Sprache zu gelten hat.

Das kurdische Parlament unterscheidet nicht wertend zwischen unterschiedlichen Nationen innerhalb der Kurdistanbevölkerung und praktiziert keine Geschlechtertrennung. Diese Gruppen werden sich mit eigener ethnischer Identität vertreten können, sie genießen Meinungsfreiheit; selbstverständlich wird ihnen die Verwendung der eigenen Sprache zugestanden.

Ein Diskussionsbeitrag bei Bildung des kurdischen Exilparlamentes war die Zusage, daß bei kommenden Sitzungen dieses Exilparlamentes Simultanübersetzungen aus dem Türkisch in verschiedene Sprachen der anwesenden Ethnien stattfinden würden.

Über beide Vorschläge, Festlegung einer oder mehrerer offizieller Sprachen, wird abgestimmt. Ergebnis: Mit einer 3/2 Mehrheit wird der erste Vorschlag, daß nur Kurdisch als offizielle Sprache in die Satzung aufgenommen wird, angenommen. Der Alternativvorschlag unterliegt.

Die Zeitung¹ vergleicht den Ablauf der kurdischen Exilparlamentsbildung mit einer Anekdote: In diesem Kurdischen Parlament würde durch monistische Stimmung und Verordnungen eine der türkischen Regierungsmentalität vergleichbare Situation geschaffen.

Es ist jedermann bekannt, was einem

Parlamentsmitglied passieren würde, welches im türkischen Parlament eine Änderung des Paragraphen, der Türkisch als offizielle Sprache festgelegt, forderte. Bezeichnend an diesem Verlauf ist, daß diejenigen Zaza, die sich angepaßt und opportunistisch verhalten haben und sich jetzt mit der kurdischen Sprache und Kultur identifizieren, durch das Vorgehen des Kurdischen Exilparlamentes besonders schockiert sind; sie haben sich kurdischen Maßstäben angepaßt, ohne die Auswirkungen dieser Anordnungen bedacht zu haben. Auch bei der kurdischen Exilparlamentsgründung ist wiederum eine vergleichbare Tendenz der Kurden sichtbar, die Zaza und andere Ethnien für sich zu vereinnahmen, ohne diesen ein Minimum an nationaler Eigenständigkeit zu garantieren. Die Türkei behauptet, sie sei demokratisch, es gäbe ein Parlament. Daß in den Satzungen dieses Parlamentes demokratische Forderungen nicht gestellt werde, Menschenrechtesforderungen nicht enthalten sind, wird verschwiegen. In diesem Sinne droht die Gründung eines kurdischen Exilparlamentes zu verlaufen.

Yeni Politika, 17. April 1995

***

der schafhirte

der schafhirte
auf einer weide am rande
der stadt
inmitten seiner hunde
und der herde,
aus der lammkeulen
rasch abgeführt werden,
auf einer flütte melodien
aus dem kofferradio begleitend
im einklang
mit seiner natur

michael hillen

was nützt es

was nützt mir
die sonnenuhr
in der nacht

was die wasseruhr
winters
in den gefrierenden räumen
alter klöster

was die kerzenuhr
deren wachs nicht niederbrennt
bis zum eingeschlagenen nagel
weil im wind

der docht
die flamme nicht trägt

was nützt mir
die präzision einer rolex
wenn meine unruh
der kommenden zeit
vorgeht

michael hillen

fremd sein

fremd sein in diesem leben
wie die eigene stimme dei
man nicht hört
aus sich selbst
fremd wie die handschrift
auf dem ersten brief
eines entferten verwandten

das gleichgewicht einatmen
durch ein freundliches fenster
und eins sein mit
der blaumeise die aufrecht
in der wand steht

michael hillen

keine garanti

zu einer instalation von mariusz kurk

holztisch mit vier holzstühlen
auf hölzernen boden
umstellt umzingelt von
weißem porzellan

das wir durchschreiten müßten
um besitz zu ergreifen
von tisch und stuhl wer
verbürgte sich daß
was eben unter unseren schreitenden füßen
noch weiße kanne war weiße
tasse und weiße terrine
sich nicht vervandelte
in gebeine
und was scherben-waren und splitter
nicht in münden und menschenaugen
und was luft war zwischen geschir
nicht in blut
und wir auch wirklich
um zu den dingen zu gelangen
über porzellan gingen
und nicht über leichen

michael hillen

Besonderheiten der sasa-alevitischen Religion

Anton Dierl

Ich will nicht das ganze Religionssystem darlegen, weil dies den Rahmen des Artikels sprengen würde und weil die Religion in den sasa-alevitischen Dörfern seit 1960 zusammengebrochen ist und eine tiefgreifende Renaissance noch nicht in Sicht ist. Ich bringe hier nur Slogans, die von den paar wenigen echten Gläubigen und Aktivisten im Gespräch mit mir gebraucht wurden.

a) Die Lehre von den Vier Heiligen Büchern (Dört Kitab). Die vier Bücher sind die Taurat (Thora) des Moses, der Sabur (Psalm) des David, das Incil (Evangelium) Jesu Christi (Isa Peygamber/Prophet) und der Koran Mohammeds (Muhammed Peygamber/Prophet).

Alle vier Bücher sind ranggleich, und man ist schon Monotheist und wahrer Gottgläubiger, wenn man für sich nur ein einziges Heiliges Buch hat, beispielsweise den Psalter Davids.

Allerdings wird geglaubt, daß bei allen vier Büchern nicht mehr die Urform vorhanden ist. Alle viere sind deformiert. Es darf nicht am Buchstabentext gehangen werden. Die Auslegung liegt beim Mürschid, und nicht die mündliche Lehre eines Mürschids ist entscheidend eines lebenden Mürschids.

b) Die Materie ist geronnener Geist Gottes „Blicke nicht auf die Dinge, als wären getrennt von Gott“. Der Kosmos ist der Sichtbare Pol Gottes, entstanden durch eine Abfolge von Emanationen aus Gott. Alle Dinge sind Gestalt gewordene Ideen Gottes, und mithin kann gesagt werden: „Alles ist Gott.“

c) Der Geist des Menschen ist ein Funken vom Gottesgeist „Wisse, daß Hak (=Gott) in dir ist.“ Der Mensch besteht aus drei Teilen: Fleischesleib, Seele, Geist. Der Geist ist in seiner Substanz göttlich, ist ein Teil Gottes. Trotz libertärer, nichtasketischer Lebensweise ist Hauptziel des Menschen nicht materielle, sinnliche Lebensgenuss, sondern die Entfaltung des Geistes. Die Entfaltung des Geistes kann Askese erfordern, muß aber nicht; das ist ein individuelle Sache.

d) Jesus Christus ist Gott
Deswegen ist er höher als der Prophet Mohammed. „Isa ist Gott und höher als Mohammed“ wurde früher von den meisten sasa-alevitischen Dedes (Geistlichen höheren Grades“ geglaubt. Es war

früher bei den sasa-alevitischen Dedes ein beliebtes Diskussionsthema, warum und ob Jesus Christus doch Gott ist und mithin Mohammed überlegen. Im türkischen Alevismus und im Sunnismus ist Isa Peygamber nur Ruhullah= Geist-von-Gott, aber nicht Gott selbst

e) Ali ist der Weltgeist, ist der kosmische Mensch und Ali inkarniert sich immer neu auf Erden. Diese Sonderlehre zu Ali wird nur noch von ganz wenigen gewußt. Ali ist somit der größte Supermensch auf Erden seit Adam bis heute. Er inspirierte alle Propheten, mithin auch Mohammed. Was Mohammed als Engel Gabriel erschien, war Ali. Auch heute inkarniert sich Ali. Irgendwer ist Ali, auch wenn er es nicht verrät. Ali kann daher (zur Tarnung) in einem ganz gewöhnlichen Menschen sein. Jeder Dorfalevit weiß und fühlt heute, daß mit Ali etwas Besonderes los ist, aber er weiß doch nicht, in was das Besondere an Ali besteht.

Ich will abschließend auf ein Problem des konkreten Dorf-Alevismus eingehen, als er noch intakt war, als das Bergnomadentum der Hauptfaktor war oder wenigstens der zweite Hauptfaktor war, als man im Übergang zum stationären Bauerntum war. Der Alevismus entstand als Geistesprodukt städtischer Intellektueller, war Produkt der Hochkultur im Mittelmeerraum und in Vorderasien. Aber er mußte von Bergnomaden getragen, gefühlt, gedacht, gelebt werden. Nomadentum erzeugt Schamanismus und Naturkulte. So erklärt sich, warum im realen Dorf-Alevismus heilige Teiche, Tabu-Tiere, heilige Bäume und heilige Steine vorkommen. So erklärt sich, warum große Mürschide und Dedes die Stellung und Funktion von Schamanen bekamen. Und ihre Türben sind heute noch Wallfahrtsorte und ihre Wirkkraft wird geglaubt selbst von nihilistischen und atheistischen Aleviten/Alevitinnen, wie ich zu meiner großen Verblüffung in Erzincan feststellte. Kein atheistische Alevit würde die Tabu-Fische im Dorf-Quellteich von Mollaköyü (Bei Erzincan) herausholen. Bei Gefahr wird Ibrahim Dede in seiner Türbe in der Kemah angerufen, oder Düsgün Baba in seiner Türbe bei Tercen, und Frischvermählte holen sich den Segen der Heiligen in den Türben.

Andere Aspekte der Menschenrechtsverletzungen

Yaşar / Asmen

Der einfachste Weg, mit Problemen fertig zu werden wäre, die Probleme oder sich selbst zu ignorieren. Aber damit werden weder die Probleme gelöst, noch schaffen wir uns innere Ruhe. Wenn es anders wäre, müßte es heute und in der Zukunft brillant sein.

Weil wir Menschen seit Tausenden von Jahren ignorieren, was uns nicht als richtig vorkommt oder sich nicht anpaßt, werden damit Menschenrechte verletzt. Bewußt oder unbewußt werden ganze Völker oder Individuen vorverurteilt. Manchmal wird gegen den/die nächste/n Freund/in mit Vorurteilen reagiert, obwohl man/frau die Person ziemlich gut kennen mag.

Besonders da, wo ein Mensch, sich zu beweisen versucht und Anerkennung will, fängt es an! Alle Glocken schlagen für Egoismus (Ego- und Ethnozentrismus) und Leistung. Um auf Kosten Anderer für bessere Lebenssituationen Karriere zu schaffen, denkt man/frau keine Minute nach, wie auf einfachste Weise ganz natürliche Menschenrechte verletzt werden.

Leben, ohne Menschenrechte zu verletzen, fordert bewußt zu leben, id est Sensibilität und Gefühle zu entwickeln für andere Menschen, für Begebenheiten in anderen Ländern. Man/Frau sollte den Schmerz einer Stricknadel erst am eigenen Leib erfahren, bevor er/sie versucht, mit der Nähnadel auf andere einzustechen [Çuvaldızı kendine, iğneyi başkasına batır! (türk.)].

Vor allem bei sich selbst anzufangen und das ins Leben zu rufen, im besonderen wo wir in Deutschland mit verschiedenen Kulturen ineinander zusammen leben, ist es doch existentiell, darauf zu achten, für Menschenrechte da zu sein.

Auch für Menschenrechte wie Sprache und Kultur.

Menschenrecht : Sprache und Kultur

Eines der Erscheinungsformen/Aspekte der Menschenrechtsverletzungen, nämlich außer Verfolgung, Folter und Mord, möge auch das Verbot oder Unterdrückung der Sprache (jeglicher Art) und Kultur eines jeden Volkes oder Individuums sein.

Repression, gar Vernichtung dessen, womit man/frau aufwächst, sich als Mensch zum Ausdruck bringt, womit man/frau denkt und sich identifiziert.

Verschwundet die Sprache und Kultur eines Volkes oder Individuums, dann verschwinden auch die darin enthaltenen Gefühle, kulturellen Leistungen; ein Werkzeug, ein Identifikat - es wäre einfach nicht mehr da!

Vernichtungsprozesse dieser Art durch faschistische Apparate nehmen in allen Teilen der Erde seinen Lauf.

In der Entstehungsphase bürgerlicher Nationalstaaten entwickelt sich eine suppressive Ideologie, die dann von einem Volk, einer Geschichte, einer Sprache und einer Religion spricht, und somit versucht wird, Minderheiten zu assimilieren oder zu vernichten.

Der Aufzwang einer anderen Kultur und Sprache ruft ein Unbehagen hervor. Menschen, die das bemerken und denen ihre eigene Kultur von Bedeutung ist, versuchen der

Unterdrückung zu widerstehen. Und Menschen, die wirklich versuchen, sich in die Lage dieser Menschen zu versetzen, oder mitfühlen, können sie verstehen.

Nehmen wir doch aktualitätshalber als Beispiel die Türkische Republik, wo viele verschiedene Kulturen aufeinander Treffen. Ja, auch von dieser Art der Menschenrechtsverletzung kann oder will die türk. Regierung nicht ablassen. Die Türkei, und viele andere Staaten müssen als Vielvölkerstaat bekanntgemacht werden, und nicht als ein Land mit paar Minderheiten! Es kommt rechtens der Zweifel auf, ob Türkei ihren Namen wirklich verdient; wie wäre es z.B. mit Kleinasien? Es ist nicht das Problem, daß so viele Minderheiten existieren, sondern wie und ob sie existieren werden. Gewiß ist auch die ideologische Haltung einer Person/Gruppe wichtig.

Daß heute einige der Minderheiten beim Versuch der Verschriftlichung und Entfaltung ihrer Sprache mit Schwierigkeiten konfrontiert sind, ist das Ergebnis einer jahrelangen repressiven faschistischen Diktatur. Bei einer ziemlich fortgeschrittenen, erzwungenen Assimilierungspolitik mangelt es bei der Angabe an Genauigkeit. Leider konnten nur die ethnischen Minderheiten angegeben werden, die uns bekannt waren. Literaturempfehlung hierzu wäre: *Peter Alfred Andrews, Ethnic Groups in Turkey, Benninghaus TAVO, Reichert Verlag, Wiesbaden 1988.*

1. KurdInnen (Kurmançî)
2. Zazas (Dımıl, Kırmanc, Ma)
3. TscherkessInnen
4. AraberInnen
5. LasInnen
6. GriechInnen (OströmerInnen)
7. ArmenierInnen
8. JudInnen
9. AlbanerInnen
10. GeorgierInnen
11. AssyrerInnen
12. AbchasInnen
13. AserbaidchanerInnen
14. TurkmenInnen
15. BulgarInnen (Pomak)
16. ZigeunerInnen
17. BosnierInnen (Boşnak)
18. PerserInnen
19. RussInnen
20. RumänInnen
21. EstonierInnen
- u.a.

Ferner gibt es Glaubensgruppen wie Alewitische und sunnitische (Hanefi und Schafi) Moslems, Christen, Yezidis u.a.

Wir gedenken noch den ArmenierInnen, an denen vor 80 Jahren (April 1915) in Ostanatolien der zweitgrößte Völkermord verübt wurde (ca. 1,5 Mill.), was die türkische Regierung bis heute leugnet!

„Veyvê Kitavu“ ZAZA-BÜCHERFEST 1995

Das 5. Zaza-Bücherfest (Veyvê Kitavu) fand am 20. Mai in Mannheim statt. An diesem Fest, das im Jahr einmal im Mai stattfindet, nahmen etwa 300 - 350 geladene Gäste teil.

Viele der Gäste kamen aus den weiten Teilen Deutschlands (aus Hannover, München etc.) und auch aus dem Ausland wie z. B. aus Schweden, Holland, Frankreich und der Schweiz.

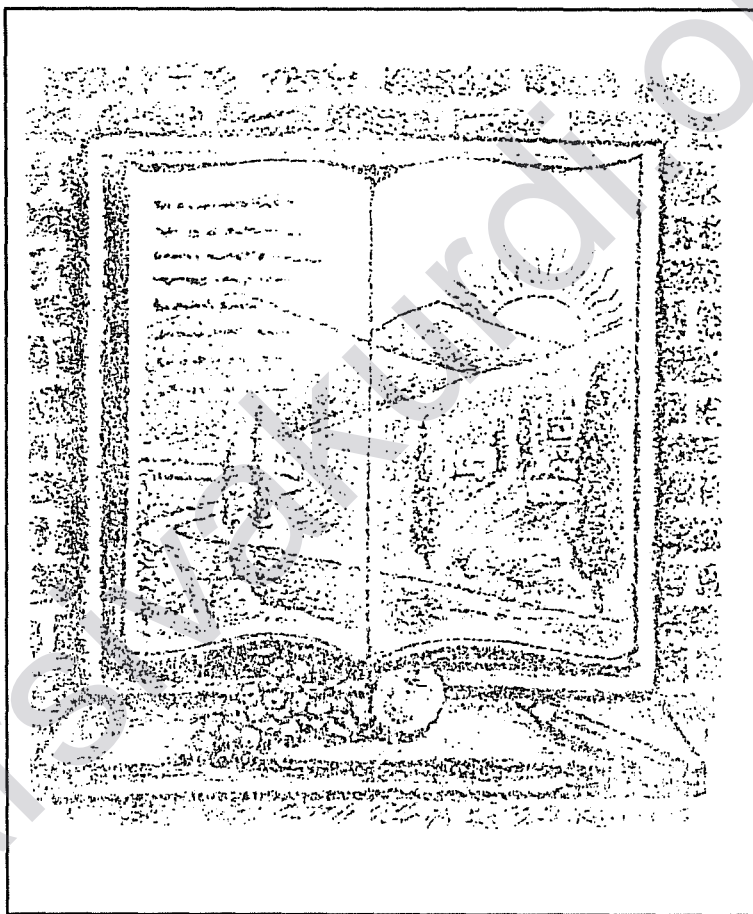
Dies zeigt ein großes Interesse der Zazasprachigen an ihrer Sprache und Kultur in der Migration.

Das Ziel des Bücherfestes ist, Bücher, Musikkassetten und Zeitschriften vorzustellen, die jedes Jahr neu in der Zaza-Sprache erscheinen. Dieses Jahr wurde dieses Anliegen auch um Publikationen, die in Deutsch, Türkisch und in anderen Sprachen zur Zaza-Thematik erschienen sind, erweitert.

Das Motto des diesjährigen Bücherfestes war ein Spruch des georgischen Dichters S. Rusthaweli: „Wer sich keinen Freund sucht, wird am Ende sein eigener Feind!“ Mit diesem Spruch wollten wir unser Ziel verdeutlichen, daß für uns das Zusammen- und Miteinanderleben mit Menschen anderer Sprachen und Kulturen sehr wichtig ist.

In diese Richtung ging auch das inhaltsstarke Referat des Orientalisten Raoul Motika von der Universität Heidelberg. Er verglich die Lage der Minderheiten in der Vergangenheit und der Gegenwart im europäischen und orientalischen Raum miteinander. Dabei ging er besonders auf die Lage der ethnischen und religiösen Minderheiten in der Türkei ein.

Weitere Referate, die sich mit musikalischen und literarischen Beiträgen abwechselten, belebten das Bücherfest.

Ludwig Paul, der an der Universität Göttingen über die Zaza-Sprache promoviert, gab einen wichtigen Einblick in die Zaza-Dialekte. Besonders sein Beitrag in der Zaza-Sprache begeisterte die Teilnehmer.

C. M. Jacobson und M. Sardonato sprachen in ihrem wirkungsvollen Beitrag über die Möglichkeiten zur Erhaltung und Weiterentwicklung der Zaza-Sprache. Die beiden Sprachwissenschaftler, die über perfekte Zaza-Kenntnisse verfügen, veröffentlichten letztes Jahr ein zweisprachiges Buch zur „Rechtschreibung der Zaza-Sprache“.

Dr. H. Çağlayan befaßte sich mit dem Thema „Türkische Arbeiterbewegung und die Befreiungsbewegungen der Zazas und Kurden“.

Die beiden Schriftsteller Koyo Berz und Gagan Çar nahmen neben ihren literarischen Beiträgen Stellung zur Selbstständigkeit der Zaza-Sprache und betonten hierbei die Notwendigkeit der Publikationen in dieser Sprache.

Als Ergänzung zu diesen Referaten und Vorträgen dienten traditionelle und moderne Lieder, Gedichte usw. Außerdem gab das Fest mit längerer Pausen Möglichkeiten, Gedanken auszutauschen und Bekanntschaften zu machen.

STEINWASSERTRAUM

Heqie Mergarji

Wir sind unterwegs in unseren Bergen. Mal geht es aufwärts, mal abwärts. Ich möchte so gern, daß Ulrike meine Heimat kennenlernt: wo ich geboren bin, wo ich die Tiere gehütet habe, wo ich trotz Hunger und Not glücklich war...

Nach langer Zeit kommen wir zu einem Bach. Er trägt sein Sommerkleid: Das Wasser ist klar und Steine, Kiesel und Sand am Grund sind mit einer grün-gelben Schicht bedeckt.

Außer dem Glucksen des Wassers und dem Herumhüpfen und Quaken der Frösche ist nichts zu hören.

Weder der Lärm aus Deutschland noch der Dreck aus den großen Städten hat diese Gegend bislang erreicht. Wir haben keinen dicken Kopf, kein Sausen in den Ohren - wir haben einfach gute Laune. Obwohl wir seit Stunden unterwegs sind, sind wir keinem Menschen begegnet.

Auf den Almplätzen an unserem Weg ist in den letzten Jahren ganz offensichtlich nicht eine einzige Hütte gebaut worden. Auch bei den Winterquartieren weiter unten im Tal gab es keine Spuren, daß hier in den letzten Jahren Menschen gelebt hätten: Die Häuschen waren grasbedeckte Ruinen.

Der Bach führt so viel Wasser, daß man eine Mühle damit antreiben könnte. Der kleine Stein, auf den ich meinen Fuß gesetzt habe, bewegt sich und ich bekomme nasse Füße. Ich trete zurück, hole den Stein aus dem Wasser und betrachte seine Rückseite. Ein Wassertierchen hat aus feinem Sand sein Gehäuse gebaut und dieses an den Stein geheftet.

Als ich mit einem anderen Steinchen auf das Gehäuse schlage, höre ich von weit her die Stimme von Tante Fate.

Ich freue mich und rufe zurück so laut ich kann: "Tante!"

Sie ruft nochmals und ich antworte ihr.

Dann gehen wir in die Richtung, aus der ihre Stimme kommt.

Ich freue mich riesig, daß wir gleich die Tante und Onkel Momid sehen werden. Ulrike hat sie noch nicht kennengelernt, und ich habe ganz große Sehnsucht nach ihnen. Ganz sicher erzählen sie Geschichten von früher, und ich werde sie dann Ulrike ins Deutsch übersetzen!

Wir laufen sehr schnell - ich vorne, Ulrike hinter mir. Da sehe ich am Rand des Ziegenpfades die Stelle, an der die Dörfler früher zum Haarewaschen seifige Erde aus einer Grube geholt haben. Aber sie ist völlig mit Gras zugewachsen...

Eine panische Angst befällt mich plötzlich: Die ganze Gegend ist schon seit langem menschenleer!

Da fallen mir die 70 DM-deutsches Geld in meinem Portemonnaie ein. Ich werde sie dem heiligen Duzgin opfern und Tante Fate und Onkel Momid schenken.

Die Stimme von Tante Fate kommt näher. Ganz kurz sehe ich zwischen den Büschen ihr buntes Kleid, das sie immer getragen hat. Da verdoppelt sich meine Freude und wir laufen noch schneller.

Plötzlich stehen ein etwa siebenjähriger Junge und ein gleichaltriges Mädchen in der Gestalt von Onkel und Tante vor uns.

Bevor ich etwas fragen kann, verschwinden sie wieder. Meine Freude schmilzt wie Schnee im Sommer dahin und mein Herz zieht sich zusammen. Mir wird klar, daß die beiden wohl schon lange nicht mehr leben.

Als ich erwache, geht mir durch den Kopf: Die Zyklopen haben unsere Heimat entvölkert. Sie haben niemanden lebengelassen, der unsere Märchen, unsere Geschichten, unsere Sagen erzählen könnte...

1994

GROSSE NARREN

Heqie Mergarji

Es war erst Frühlingsanfang und die Zeit der Arbeit noch nicht gekommen.

Der Bauer wollte, daß sich die Tiere noch satt fraßen, um zu Kräften zu kommen.

Seine zwei Esel wechselten deshalb in den ersten Tagen nur vom Fressen zum Schlafen und wieder zum Fressen.

Nach einigen Wochen ging es den beiden so gut, daß sie sich beim Plaudern zunehmend gegenseitig aufs Korn nahmen.

Eines Tages rief der graue dem schwarzen Esel zu: "Komm, laß sehen, wer von uns den größeren Haufen macht!"

Der Schwarze antwortete:

"Meiner ist bestimmt gößer als deiner! Such du dir für diesen Vergleich lieber ein Fohlen aus!"

"Ach, sag das nicht! Du weißt ganz genau, daß ich weit und breit der größte bin!" sagte der Graue.

So stritten sie eine Weile und begannen, um die Wette zu drücken und laut dicke Luft zu machen, bis jeder einen ordentlichen Haufen hingestellt hatte.

Doch die ganze Mühe hatte sich nicht gelohnt: Es war nicht auszumachen, ob tatsächlich einer mehr

geschafft hatte als der andere.
 Da also nichts entschieden war, stritten sie in diesen Tagen noch öfter miteinander.
 Bald gab der Schwarze an: "Ich habe die größten Hoden!", der Graue aber erwiderte: "Nein, ich!"
 Dann wieder fing der Graue an: "Ich kann lauter I-A schreien als du!"
 Ein anderes Mal meinte der Schwarze: "Ich habe den größeren Penis!" Daraufhin rief der Graue Passanten zu Hilfe: "Kommt und schaut, wer den größten hat!" ...
 Dann aber fing die Arbeitssaison an: Die Ernte mußte eingebracht, das Stroh gedroschen, Heu getragen, Holz geschleppt, Getreide zur Mühle transportiert werden ...
 Sobald die beiden Esel eine Arbeit erledigt hatten, gab es schon zwei neue Anforderungen.
 Ihre Frühjahrsangewohnheit hatten sie dabei nicht aufgegeben.
 Bald rief der schwarze Esel: "Ich bin der Kräftigste! Ich bin so stark wie ein Löwe!"
 Der Graue ließ das aber nicht auf sich sitzen: "Nein, ich! Wenn von einem Löwen die Rede sein soll, dann bin ich das! Ich kann dich noch mitsamt deiner Ladung tragen."
 Wenn der Bauer die beiden belud, beschwerte sich erst der eine, er hätte zu wenig Ladung, und dann schimpfte der andere: "Pack mit noch etwas drauf!"
 Der Bauer war sehr stolz auf seine beiden Esel und belud sie nach Wunsch, bis sich ihre Rücken bogen.
 Das ging einige Jahre so:
 Nach einem harten Winter kamen die Esel im Frühling jeweils einigermäßen zu Kräften.
 Dann begann die Arbeitssaison, und sie fanden kaum Zeit zum Fressen. Im Herbst waren sie schließlich so abgemagert, daß ihre Schritte unsicher wurden und sie sich kaum auf den Beinen halten konnten.
 Als der erste Schnee fiel, waren sie beide wieder völlig ausgemergelt und kraftlos.
 Ein Außenstehender hätte nie vermutet, daß es einmal kräftige, gesunde Tiere gewesen waren.
 Den nächsten Frühling erlebten sie nicht mehr.

II

Xidir arbeitete eine Woche lang früh, eine Woche spät und eine Woche nachts. Dann hatte er drei Tage frei.
 Als er nach der Nachtschicht Freitag früh nach Hause kam, schlief er bis in den späten Nachmittag hinein.
 Xidir hatte Brüder, Cousinen, Vettern, seinen Misaiv (1), seinen Kewra (2) und noch eine ganze Menge anderer Verwandte aus Dersim in Duisburg.
 Am Samstag kamen Onkel Seyuße und Onkel

Memkhali mit ihren Frauen zu Besuch.
 Der erste Tee war noch nicht ausgetrunken, da kamen noch Onkel Seymomid, Khekil und Uşenali.
 Erst wurde Tee getrunken, dann gegessen, schließlich gab es nochmals Tee und Kaffee.
 Die Unterhaltung hatte bis dahin zugenommen, und jeder hatte von dem Leben hier und in der Heimat erzählt.
 Als man begann, über die Arbeit zu sprechen, unterbrach der Gastgeber:
 "Ich arbeite seit ungefähr zwei Monaten für fünf Männer in meiner Halle!"
 Die Gäste sahen sich vielsagend an und dachten alle dasgleiche:
 "Was ist er doch für ein Lügner, dieser Xidir!"
 Als aber niemand etwas antwortete, ergriff Onkel Seymomid das Wort:
 "Lieber Xidir, arbeitest du wirklich für fünf?"
 Xidir machte eine ernste Mine und erwiderte:
 "Ja, ich arbeite wirklich für fünf Männer. Glaubst du etwa, Onkel, daß ich lüge?"
 In unserer Halle, in der früher fünf Männer waren, arbeite ich jetzt alleine. Der Vorarbeiter ist immer sehr zufrieden mit meiner Arbeit. In jeder Schicht kommt er ein- bis zweimal, klopft mir auf die Schulter und sagt: "Herr Çelik, du bist ein tapferer Mann. Du arbeitest nicht nur schnell, sondern auch gut und sauber." Zuerst hat er zwei Arbeiter bei uns weggenommen, die letzten dann vor zwei Monaten. Jetzt bin ich allein in der Halle."
 Es herrscht eine Weile Schweigen, bevor Memkhali sich äußerte:
 "Xidir, wenn du für fünf Männer arbeitest, dann verdienst du doch auch für fünf Männer, nicht wahr?"
 "Ach nein, Bruder, nein. Ich bekomme nur Lohn für einen", antwortete Xidir.
 Onkel Seymomid grinste und fragte:
 "Bruder Xidir, was kratzt dich die Arbeit von fünf Männern, wenn du nur Lohn für einen bekommst? Ich glaube, es gibt nicht nur bei Thyssen, sondern in ganz Duisburg keinen so großen Esel wie dich!"
 Die Thyssen-Werke sind wie ein gewaltiges Ungeheuer, das nie müde wird.
 Von früh bis spät hört man seinen Lärm und sein Fauchen. Im Frühling, Sommer, Herbst und Winter riecht man Gummi, Eisen Kohle, Kanäle, Schiffe, Öl und noch tausend andere Gerüche. Von morgens bis morgens spuckt dieses Ungeheuer Rauch und Feuer in den Himmel. Es kennt weder Samstag noch Sonntag noch Feiertage ...
 Ein Jahr später haben wir gehört, daß Xidir im Krankenhaus liegt. Er lebt noch.
 An seiner rechten Hand fehlen drei Finger und sein linkes Ohr ist taub.

III

Sie saßen im Verein der Kommunistischen Partei und tranken Tee.

Die Luft war durch den Zigarettenrauch zum Schneiden.

Einige Jugendliche und ein paar alte Linke hatten auf dem Tisch Faschismus und Imperialismus niedergeschlagen und machten Revolution.

Sie kamen aus Dersim, Marasch, Bingol, Xarpet, Amet, Malathia und hatten Schutz auf deutschem Boden gesucht.

Die alten Linken ereiferten sich:

"Wir sind Internationalisten! Schämt euch zu sagen, wir seien Kirmanci (3). Ihr seid nichts anderes als Nationalisten! Wir aber sind keine Nationalisten! Wir bereiten die Revolution für alle Völker der Erde vor!" ...

Ein alter Linker, der eine Zigarette nach der anderen raucht, palaverierte lautstark:

"Marx hat das so gesagt: ... Lenin hat es so gemacht: ... Wir müssen es so machen: ..."

Der älteste der Zuhörer war Onkel Hasan. Er fragte den Revolutionär nach einer Weile:

"Wie heißt du?"

"Ich heiße Kemal."

"Woher kommst du?"

"Aus Dersim."

"Dersim ist groß. Aus welchem Teil und Dorf stammst du?"

Das Verhör paßte Kemal nicht. Er antwortete unfreundlich:

"Bist du ein Spitzel, Onkel? Warum fragst du wie ein Polizist?"

Onkel Hasan stellte unbeirrt eine weitere Frage:

"Du bist als Asylant hier in Deutschland, nicht wahr?"

Kemal antwortete: "Ja."

"Glaubst du, die deutsche und die türkische Polizei wissen nicht, wer du bist?"

Als du hier deinen Asylantrag gestellt hast, hat man dich bis ins letzte Detail ausgeleuchtet, nicht wahr? Die türkische Polizei weiß auch alles über dich!

Ich verstehe dein Mißtrauen nicht. Ich bin kein Spitzel. Ich komme auch aus Dersim, daher frage ich, aus welchem Dorf du kommst.

Aber du mußt es mir nicht sagen, wenn du nicht willst."

Onkel Hasan drehte sich zu den anderen Zuhörern und fragte:

"Na, was glaubt ihr, tue ich ihm Unrecht?"

Ein junger Zuhörer antwortete:

"Nein, Onkel. Was du sagst, stimmt doch.

Außerdem kennen wir dich schon seit Jahren. Spitzeln ist kein Job für dich!"

Kemal wurde freundlicher und sagte zu Onkel Hasan:

"Onkel, es tut mir leid. Ich wollte dich nicht beleidigen. Wir sind linke Revolutionäre.

Wir können nicht jedem Informationen über uns geben. Ich komme aus dem Dorf K., und man nennt uns Familie U."

Onkel Hasan stellte ihm weitere Fragen:

"Kemal, seit wann bist du Revolutionär?"

"Onkel, ich bin seit '74 dabei!"

"Bruder Kemal, weißt du, du hast länger als eine Stunde ununterbrochen gesprochen!

Den türkischen Faschismus und Chauvinismus hast du niedergemacht und den Imperialismus ebenso. Wir sind hier unter uns. Was hast du bis heute zustandegebracht?

Xızır (4) zu Willen, sag mir, hast du jemals gearbeitet? Soweit ich weiß, bist du seit

fünf Jahren hier in Deutschland. Dich und deine Kinder ernährt das deutsche Sozialamt. Deutschland ist ein Dinosaurier. So wie die Blutegel sich am Hintern der Tiere

festsaugen, habt ihr euch an Deutschland geklemmt. Ihr sagt: "Wir machen keinen Nationalismus. Wir brennen jede Art von Imperialismus und Faschismus nieder, machen Revolution und retten alle Völker..."

Ihr wollt uns retten, wo ihr selbst noch Hilfe braucht!"

***

(1) bruderschaftsähnliche enge Freundschaft insbesondere bei Aleviten zur

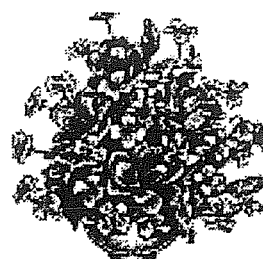
Bekämpfung von Armut, Krankheit, Katastrophen und Blutrache

(2) vergleichbar mit einem Patenonkel

(3) Volksgruppe im Raum Dersim mit eigener Sprache und Kultur

(4) in Notlagen rettender Heiliger

Originalfassung Seite 40- 51.

Liebe Şengül

als ich die Einladung zur Gründung der "Dêsim-Stiftung" von Dir erhalten habe, habe ich mich - trotz gewisser Bedenken - sehr gefreut. Aber was dann am 6.5.95 während der Gründungsversammlung geschah, war wieder enttäuschend. Und auch Deine Haltung dazu blieb mir unverständlich.

So bin ich nicht von Hasan, Mehmet Ali, Xidir und Süleyman, sondern von Dir, also von Şengül Şenol aus Dêsim enttäuscht.

Wir zählen zu einem Volk, das im westlichen bis mittleren Ostanatolien (Raum zwischen den Provinzstädten Sivas, Erzincan, Erzurum, Muş, Bingöl, Diyakyr, Urfa und Malatya) schon ewig zu Hause ist und ca. 5 Mio. Menschen trägt. Bisher haben andere Mächte uns eine Geschichte diktiert. Die Türken sagen und schreiben, daß wir reine Türken seien. Weil wir auf den Bergen leben, seien wir wild geworden und dadurch sei auch unsere Sprache verwildert. Die Kurden meinen und schreiben, daß Dêsim kurdisch sei. Und die Armenier tendieren dazu, Dêsim als armenisch zu deklarieren. Es ist immer so gewesen: Wenn ein Volk seine Geschichte nicht selbst schreibt, schreiben die anderen sie zum eigenen Vorteil.

Durch die Assimilationspolitik und das Erziehungssystem der Türken fühlten wir (Intellektuelle, Lehrer und Sympathisanten linker türkischer und kurdischer Organisationen) uns mehr oder weniger noch bis vor 15 Jahren als *Türken*. In den Jahren, in denen die Kurden als eigenständiges Volk wachgeworden sind, wurden wir von diesem Prozeß sehr beeinflusst, und auf einmal waren wir *Kurden*. In den letzten Jahren haben wir uns mit unserer Sprache, Tradition, Geschichte und Kultur auseinandergesetzt, und viele aus unserer Region haben inzwischen ihre wahre Identität gefunden: Wir sind *Dimilen* (*Kırmanc* = *Zaza*).

Die These, daß unser Volk vom Süden des Kaspischen Meeres nach Anatolien gekommen sei, gewinnt an Boden. Die Forscher tendieren dazu, den Namen "Dêsim" und den Namen der "Dımilki-Sprache" in "Deylem" zu suchen. Der Name "Dersim" (mit > r < zwischen > e < und > s <) ist wahrscheinlich von Kurden gegeben worden. Wahrscheinlich, weil das kurdische Wort "der" auf Deutsch "die Tür" heißt und das Wort "sim" eine Bezeichnung für Silber ist. Die Kurden nennen unser Dêsim also "Dersim", und das heißt im Kurdischen (was wir "Kyrdaşki" nennen): "silberne Tür". Deshalb gehen die Kurden davon aus, Dêsim wäre kurdisch, weil der Name der Region "Dersim" lautet und weil "Dersim" auf Kurdisch die Bedeutung "silberne Tür" hat. Dieser Behauptung kommen auch die Bücher und Veröffentlichungen der türkischen und kurdischen Intellektuellen zu Hilfe.

Die Namen der Regionen, Orte, Städte, Dörfer etc. unterscheiden sich von Sprache zu Sprache. Die Deutschen z.B. nennen das Land, in dem die Polen wohnen, "Polen". Die Türken bezeichnen dasselbe Land als "Polonya", und die Polen selbst nennen ihr Land "Polska". Durch die reine Bezeichnung aber können weder Deutsche noch Türken das Land deutsch oder türkisch machen.

Unsere Heimat heißt Dêsim. Wir haben von unseren Eltern, Großeltern und Dorfältesten "Gola Dêsim (Dêsim-Region), Kela Dêsim (Burg von Dêsim), Miletê Dêsim (Dêsim's Volk) gehört. Erst später in den türkischen und kurdischen Veröffentlichungen begegneten wir der Version "Dersim". Die These der Komkar-Anhänger und Sympathisanten anderer kurdischer Organisationen aus der Region Dêsim ist so eine Wortspielerei, die nicht auf unserer Sprache, Geschichte und Kultur gründet und deshalb unwissenschaftlich ist.

Während der Gründungsversammlung der Stiftung Dêsim (die Ihr als Stiftung "Dersim" bezeichnet habt), haben unsere Landsleute, die KOMKAR-Anhänger sind, diese These voll vertreten und durchgesetzt. So haben sie wieder sehr erfolgreich unsere eigenständige Sprache und unser eigenständiges Volk geleugnet und unsere Heimat als einen Teil Kurdistans *verkauft*. Wohin führt das? Die Methode und die Art und Weise sind identisch mit türkischen. Es fließt nämlich für nationalistische, chauvinistische Türken in den Adern der Bewohner der Region Dêsim sauberes türkisches Blut. Mit Hilfe des oben beschriebenen Bezeichnungstricks und einer gewissen Überlegenheit (Die Kurden sind im Vergleich mit den Dımilen viel früher nationalbewußt geworden. Die Kurdische Sprache ist besser entwickelt als die Dymilki-Sprache und hat mehr Veröffentlichungen. Die Kurden führen seit 11 Jahren einen bisher erfolgreichen Krieg gegen den Türkischen Staat. Zur Zeit ist die Kurdische Frage in der Weltöffentlichkeit sehr aktuell etc.) versuchen die Kurden nun, die Region Desim und die Dımilen sich einzuverleiben.

In unserer Region nennen sich die Dımilki (Kırmanci) sprechenden Aleviten "Kırmanc" und die Dımilki sprechenden Sunniten "Zaza". Aber Dêsim hat auch Kurdisch (was wir "Kyrdaşki" nennen) sprechende Aleviten. Das alles läßt sich erklären: Durch die Ausbreitung des Islams hat auch unser Dımilen (Zaza = Kyrmanç)-Volk gelitten. Mit dem Islam haben wir mindestens zwei Veränderungen (Mutationen) erfahren müssen: 1. Es ist sehr wahrscheinlich, daß unsere Urväter mit den Kurden denselben Glauben hatten, bis die islamischen Heere im 7. Jhd. die Völker von Nord-Mesopotamien massakriert und zum Islam gezwungen haben. Die Araber haben nicht nur unseren gemeinsamen Glauben, sondern auch miteinander verwandte

Kulturen, Lebensarten und andere Beziehungen zerstört. Als der Islam im heutigen Kurdistan Fuß faßte, sah es so aus:

a) Die Yezidi-Kurden haben trotz vieler Massaker sich geweigert, zum Islam überzutreten. Sie sind vor Greueln der arabischen, türkischen und kurdischen Moslems jahrhundertlang untergetaucht, um mit ihrem Glauben zu überleben. Und heute sind sie von der Ausrottung bedroht.

b) Viele blutige Kriege haben zwischen dem Islam und nichtislamischen Völkern stattgefunden. Die Völker, die nicht zum Islam übertraten wollten, haben meist die unwegsamen Regionen der Berge aufgesucht, um zu überleben.

2) Im Jahr 1514 haben die Ottomanen (orthodoxe Moslems) die Safevitzen (Kizilbas) durch die *Çaldiranschlacht* deutlich besiegt. Während dieser Schlacht haben die moslemischen Kurden an der Seite der Ottomanen gegen die Kizilbaş gekämpft. Historiker schätzen die Zahl der während dieses Krieges gefallenen kurdischen Soldaten auf 10.000 Mann. Mit diesem Krieg haben es die Ottomanen geschafft, eine unendliche Feindschaft zwischen unsere Völker zu säen. Nach der Caldiranschlacht haben die moslemischen Kurden mit den Ottomanen in einem Bündnis kooperiert, um die Nichtmoslems zu vernichten. Hierbei haben viele *Nichtmoslems* entweder gegen den Islam Krieg geführt und sind dabei

untergegangen oder sie sind in die Berge geflüchtet oder aber auch massenweise zum Islam übergetreten.

a) Siverek, Cermik, Ergani, Hazro, Kulp, Genç, fast das halbe Varto und Hynys, Palu und Bingöl sind nach der Caldiranschlacht zum Islam übergetreten, weil sie die Unterdrückung der Moslems nicht mehr durchstehen konnten. Zusammenfassend kann man also feststellen, daß die Zazas (Dımilki sprechende Moslems) mit Dêsim denselben Glauben bis vor ca. 300 Jahren hatten.

b) Kurdisch (Kırdaški) sprechende Aleviten waren entweder ursprünglich Kurden, die vor dem Islam in

der Dêsim-Region Zuflucht gefunden hatten, oder es waren Dymilen, die mit den Kurden in guter Nachbarschaft gelebt und mit der Zeit deren Sprache (Kırdaški) übernommen hatten. Die 2. Version ist wahrscheinlicher, denn die Kurdisch (Kırdaški) sprechenden Aleviten können meist auch unsere Sprache (Dymilki) und haben mit den Dymilen erheblich mehr Gemeinsamkeiten als mit den Kurden.

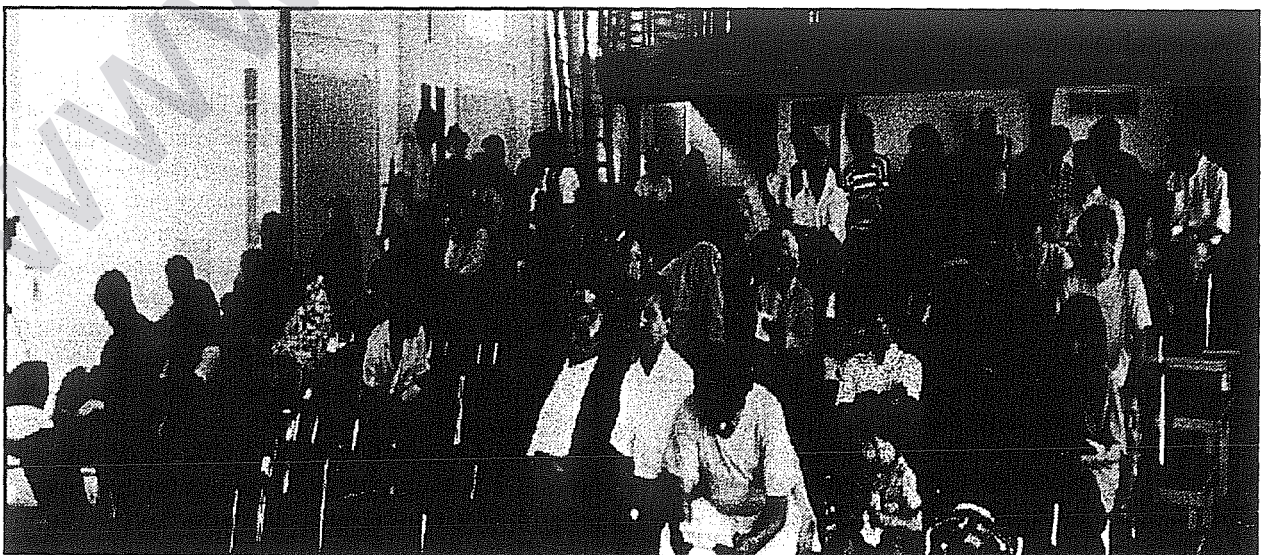
Während die Kurden jahrhundertlang Untertanen der Ottomanen und anderer Mächte waren, blieb Dêsim bis 1938 autonom. Nach der Niederlage von 1938 sind wir dann wie die Kurden auch eine Kolonie des Türkischen Staates geworden. Im kurdisch-türkischen Krieg ist Dêsim nicht neutral, sondern steht deutlich zu den Kurden. Denn seit Beginn des Krieges unterstützen wir die Kurden mit allen Mitteln. Wir stehen zum kurdischen Volk, weil ein Bündnis zwischen Kurden und Dêsim (Kırmanc, Zaza, Kızılbaş) beide Völker ihrem je eigenen Ziel näher brächte. Dazu ein Zitat von Şeref Han, dem Autor der Şerefname (Die Kurdische Geschichte): *“Alle Staaten entstehen durch Bündnisse. / Die Bündnislosigkeit bedeutet Staatslosigkeit.”* *

Daher sagen wir: Die Kurdische Nationalbewegung darf nicht länger Dêsim's eigenständige Existenz leugnen. Alle kurdischen Organisationen sollten die Dymilen-Sprache und -Kultur fördern. Sie sollten uns nicht mehr vereinnahmen und ausnutzen, sondern eine Brücke zu einem Bündnis mit uns schlagen.

Mit freundlichen Grüßen / Wes u wary bymane

Heqiye Mergariji

*) : Şerefname, (Kürt Tarihi), Şeref Han, Hasat Yayınları/İst. S. 195

Dersa Zonê Ma - VII / Zazaki für Anfänger - VII

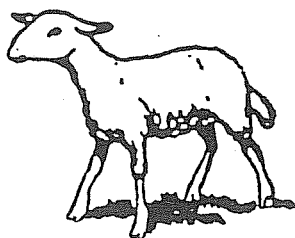
(eve fekê Mamekiye / Tunceli Dialekt)

Nustoxê: Rozşêne

I. Axure de

Zerê axura ma de zof heywani estê.

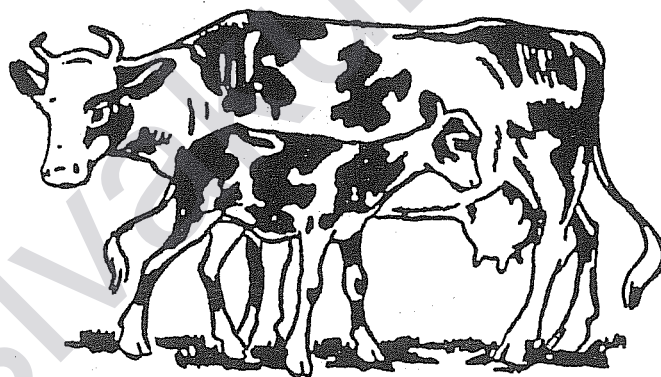
çor oston
 çor maini
 hire heri
 di gay
 di mangey
 di guki
 çor biji
 'ponc mi
 'ponc diki
 des kergi
 di xoney
 di pisingi
 di merey

Im Stall

In unserem Stall gibt es viele Tiere.

vier Hengste
 vier Stuten
 drei Esel
 zwei Ochsen
 zwei Kühe
 zwei Kälber
 vier Ziegen
 fünf Schafe
 fünf Hähne
 zehn Hühnchen
 zwei Kater
 zwei Katzen
 zwei Mäuse

II. Qesey Newey / Neue Wörter

ostor	Hengst
maine	Stute
her	Esel
ga	Ochse
manga	Kuh
guk	Kalb
bize	Ziege
miye	Schaf
dik	Hahn
kerge	Hühnchen
xone	Kater
pisinge	Katze
mere	Maus

qeleme	Schreibfeder
kitav	Buch
'turk	Hängetasche
devter	Notizbuch

maylim	Lehrer
lazek	Junge
çêneke	Mädchen
televe	Schüler, Student

III. Çituri vajime? / Aussprache

Buchstabe	Phonetisches Zeichen	Beispiel	Deutsch	Aussprache
s	[s]	sole	Salz	wie s in <i>Post</i>
ş	[ʃ]	şêr	Löwe	wie sch in <i>Schule</i>

IV. Genus und Numerus des Substantivs in Zazaki

A. Genus

Zazaki kennt Substantive mit maskulinem und femininem Genus. Das Genus belebter Substantive zeigt das biologische Geschlecht des Referentes. In dieser Kategorie gibt es zwei Möglichkeiten:

1. Die maskuline und feminine Wurzeln sind gleich, aber die feminine Form endet mit *-e*. Zum Beispiel:

her	ein Esel
here	eine Eselin
maylîm	ein Lehrer
maylime	eine Lehrerin

2. Manche Wurzeln zeigen aber keine Beziehung zu einander. Zum Beispiel:

ostor	Hengst
maine	Stute
xone	Kater
pisînge	Katze

3. Die Gestalt, (das heißt Silbenstruktur zusammen mit Betonung), eines unbelebten Substantivs zeigt Genus.

- a. *Maskuline Substantive sind*: einsilbige Wörter

ko	Berg
ri	Gesicht
dest	Hand

mehrsilbige Wörter, die mit einer betonten Silbe enden (Die betonte Silbe ist unterstrichen.)

adir	Feuer
'tun̄k	Hängetasche
simor̄nk	Eichhörnchen
astare	Stern

- b. *Feminine Substantive sind*: mehrsilbige Wörter, deren Betonung auf der vorletzten Silbe liegt

kardi	Messer
dare	Baum
beçike	Finger
çadire	Zelt
pukeleke	Wirbelwind

mehrsilbige Wörter, die mit einer betonten Silbe enden, aber mit dem Buchstaben *-a* enden.

xonça	Tisch
ara	Frühstück

(hega - Feld, kêwra - Pate (bei einer Beschneidung), bilden Ausnahmen zu dieser Regel.)

B. Numerus

Substantive haben Singular- und Pluralformen. In dieser Lektion handelt es sich nur um den Pluralformen des direkten Kasus.

Im Grunde genommen ist das Plural-Kennzeichen ein unbetontes *-i*. Ein *-i* wird am Ende einer Singularform angefügt. Dieses Plural-Kennzeichen bewirkt Änderungen aber in der gesprochenen Sprache, die sich auch teilweise in der geschriebenen Sprache widerspiegeln.

1. Wir fangen zuerst mit maskulinen Substantiven an.

- a. Nach Konsonanten erscheint ein *-i* zur Markierung des Plurals. Das *-i* wird als eigenständiger Buchstabe ausgesprochen.

zu her	ein Esel	dî herî	zwei Esel
zu ostor	ein Pferd, Hengst	dî ostorî	zwei Pferde, Hengste
zu maylîm	ein Lehrer	dî maylîmî	zwei Lehrer

- b. Nach einem Vokal erscheint das *-i* als *-y*. Hier wird das Plural-Kennzeichen als Diphthong ausgesprochen.

zu ko	ein Berg	dî koy	zwei Berge
zu ga	ein Ochse	dî gay	zwei Ochsen
zu astare	ein Stern	dî astarey	zwei Sterne

- c. Wörter, die auf *-i* im Singular enden, haben die gleiche Form -- sowohl gesprochen als auch geschrieben -- im Plural.

zu ri	ein Gesicht	dî ri	zwei Gesichte
zu boji	ein Arm	dî boji	zwei Arme

- d. Folgt der Buchstabe *-i* auf die Buchstaben *s* oder *z*:

s	wird zu	ş
z	wird zu	j

Oft wird das *-i* nicht ausgesprochen, soll jedoch geschrieben werden.

zu gos	ein Ohr	dî goşî	zwei Ohren
zu awres	ein Kaninchen	dî awreşî	zwei Kaninchen
zu laz	ein Sohn	dî laji	zwei Söhne
zu dest	eine Hand	dî deştî	zwei Hände

2. Feminine Substantive enthalten das feminine Kennzeichen *-e* am Wortende. Bei dem Bilden der Pluralform fällt das *-e* weg, und die Regeln für maskuline Substantive werden gebraucht.

- a. nach Konsonanten:

zu tire	ein Nudelholz	dî tiri	zwei Nudelhölzer
zu vilike	eine Flöte	dî viliki	zwei Flöten

- b. nach Vokalen:

zu soe	ein Apfel	dî soy	zwei Äpfel
zu wae	eine Schwester	dî way	zwei Schwestern

- c. *-i* am Wortende:

zu kardi	ein Messer	dî kardi	zwei Messer
zu miye	ein Schaf	dî mi	zwei Schafe

* das *-y-* in dem Wort *miye* ist nur eine orthographische Konvention

- d. *s* und *z*

zu bize	eine Ziege	dî biji	zwei Ziegen
zu tose	ein Teller	dî toşî	zwei Teller

- e. Wörter, die auf *-a* im Singular enden, lassen das *-a* aus, und fügen ein *<ey>* hinzu.

zu manga	eine Kuh	dî mangey	zwei Kuhe
zu xonça	ein Tisch	dî xonçey	zwei Tische

V. Ho vira meke! \ Nicht vergessen!

1	zu, jü	eins	6	ses	sechs
2	di	zwei	7	hot	sieben
3	hire	drei	8	hêşt	acht
4	çor	vier	9	new	neun
5	'ponc	fünf	10	des	zehn

VI. Nika tı vaze! \ Du bist dran! (Die betonte Silbe ist unterstrichen.)

- A. (kıtav) Dukanê Memedi de di kıtavi estê.
- (tunık) Dukanê Memedi de des _____ estê.
  - (qeleme) 'Tunê mı de çor _____ estê.
  - (devter) 'Tunê mı de di _____ estê.
  - (kıtav) Makina mı de zu _____ esto. (makina = Auto)
- B. (mere) Hire _____ merey axura de kay kenê.
- (pisinge) Çor _____ sit simenê.
  - (dik) Di _____ veng danê.
  - (her) Ses _____ zirenê.
  - (xone) Hot _____ tever ra kay kenê.
  - (kerge) Axura de 'ponc _____ estê.
- C. (çêneke) Zu _____ çêneke sona mektev.
- (laz) Des u zu _____ dewa ma de estê.
  - (çêneke) Di _____ sonê mektev.
  - (pi) Di _____ qesey kenê.
  - (mordem) Hire _____ saz cinenê.
  - (televe) 'Ponc _____ universite de wanenê.

D. Maskulin oder feminin?

1. fe <u>k</u>	_____	6. name	_____
2. a <u>s</u> me	_____	7. ç <u>i</u> te	_____
3. non	_____	8. l <u>i</u> nge	_____
4. ç <u>i</u> le	_____	9. roz	_____
5. wa <u>r</u> e	_____	10. gu <u>k</u> e	_____

6. m
7. f
8. f
9. m
10. f

1. m
2. f
3. m
4. f
5. m

1. lafi
2. gêneki
3. pi
4. mordem
5. televey

1. pisingi
2. diki
3. her
4. xoney
5. kergi

1. 'tuniki
2. qelemi
3. devter
4. kıtavi

A.

B.

C.

D.

Ware	IPA	Zazaki	Türkçe	Deutsch	English	Français
Aa	[a]	ap	amca	Onkel	uncle	oncle
Bb	[b]	bize	keçi	Ziege	she-goat	chèvre
Cc	[dz]	cile	yatak	Bett	bed	lit
	[dʒ]	ciran	komşu	Nachbar	neighbour	voisin
Çç	[ts ^h]	çım	göz	Auge	eye	oeil
	[tʃ ^h]	çite	başörtüsü	Kopftuch	kerchief	fichu
Dd	[d]	dest	el	Hand	hand	main
Ee	[e], [ə]	des	on	zehn	ten	dix
Êê	[ɛ], [e]	dês	duvar	Wand	wall	mur
Ff	[f]	fek	ağız	Mund	mouth	bouche
Gg	[g]	ga	öküz	Ochse	ox	boeuf
Ğğ	[ɣ]	ğezale	gazel	Gazelle	gazelle	gazelle
Hh	[h]	her	eşek	Esel	donkey	âne
Iı	[i]	bılbıl	bülbül	Nachtigall	nightingale	rossignol
İi	[i]	isot	biber	Paprika	pepper	poivre
Jj	[z]	jil	filiz	Sproß	sprout	pousse
Kk	[k ^h]	ko	dağ	Berg	mountain	montagne
Ll	[l]	linge	ayak	Fuß	foot	ped
Mm	[m]	manga	inek	Kuh	cow	vache
Nn	[n]	non	ekmek	Brot	bread	pain
Oo	[o]	ostor	at	Pferd	horse	cheval
Pp	[p ^h]	puç	çorap	Strumpf	sock	chaussette
Qq	[q]	qatır	katır	Maultier	mule	mulet
Rr	[r]	ri	yüz	Gesicht	face	visage
	[r]	her	eşek	Esel	donkey	âne
Ss	[s]	soe	elma	Apfel	apple	pomme
Şş	[ʃ]	şêr	aslan	Löwe	lion	lion
Tt	[t ^h]	tire	oklava	Nudelholz	rolling-pin	rouleau
Uu	[u]	ustine	direk	Säule	column	colonne
Üü	[y]	lūye	tilki	Fuchs	fox	renard
Vv	[v]	verg	kurt	Wolf	wolf	loup
Ww	[w]	ware	yayla	Sommerweide	summer pasture	pâturage d'été
Xx	[χ]	xılık	çömlek	Vase	vase	vase
Yy	[j]	yar(e)	yar	Geliebte	darling	chérie
Zz	[z]	zarance	keklik	Rebhuhn	partridge	perdix
‘	[ʔ]	‘azeb	ergen	Junggeselle	bachelor	célibataire
		‘erd	toprak	Erde	earth	terre
Çhçh	[ts]	çhem	nehir	Fluß	river	rivière
	[tʃ]	çhêr	yiğit	tüchtig	brave	courageux
‘H’h	[h]	‘hewt	yedi	sieben	seven	sept
Khkh	[k]	khoçike	kaşık	Löffel	spoon	cuiller
Phph	[p]	phonc	beş	fünf	five	cinq
RRrr	[r]	bırr	orman	Wald	woods	bois
Thth	[t]	thomur	saz	Laute	lute	luth

Ware

Pêseroka Zon u Kulturê Ma: Dimili-Kirmanc-Zaza
Periodical of the Dimili-Kirmanc-Zaza Language and Culture

